

Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η λογική του κράτους, οι θεωρίες για το κράτος
κράτος και πολιτικά κόμματα

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΑ ΥΠΟ ΤΟΝ Ν.ΚΟΤΖΙΑ

ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΑΘΗΝΑ ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1990

ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΕ ΣΤΙΣ 21.12.1990

Στον Πατέρα μου

["Η έγκριση της διαδακτορικής διατριβής υπο το Παντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών δεν υποδηλοί αποδοχή των γνώμων του συγγραφέως" (ν.5343/1932 αρθ.202 παρ.2)]

"Ο λόγος είναι η σκιά της πράξης"
 Δημόκριτος

"Αυτό που φοβάμαι, είναι ότι το ανθρώπινο γένος μένει στάσιμο και αυτοπεριορίζεται, ότι το πνεύμα συνεχώς και διαρκώς αυτοϋποκλίνεται, χωρίς να αναδεικνύει νέες ιδέες, ότι ο άνθρωπος εξαντλείται σε μικρές, αποκομμένες και ατελέσφορες κινήσεις, και ότι η ανθρωπότητα μπορεί μιν να κεινείται αδιάκοπα, αλλά χωρίς να προσδεύει, χωρίς να προχωρά".

A.de Tocqueville:Über die Demokratie in Amerika,
 Zürich 1987, τ.2, σελ.387.

"Τι άλλο είναι ο πλούτος απο την απόλυτη ανάδειξη των δημιουργικών κλίσεων του ανθρώπου, χωρίς προϋπόθεση άλλη από την προηγούμενη ιστορική εξέλιξη, που κάνει αυτοσκοπό αυτή τη συνολικότητα της ανάπτυξης, της ανάπτυξης δηλαδή όλων των ανθρώπινων δυνάμεων σαν τέτιων, χωρίς προκαθορισμένο μέτρο; Οπου ο άνθρωπός δεν αναπαράγεται με κάποιο συγκεκριμένο του καθορισμό αλλά στην ολότητά του; Οπου ο άνθρωπος δε ζητά να μείνει κάτι το έτοιμο αλλά βρίσκεται στην απόλυτη κίνηση του γίνεσθαι;"

K.Μαρξ:Grundrisse,H.V,5.

Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, ΟΙ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	σελ.	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ		12
I. Εισαγωγικά (παράγραφοι 1-2)		12
II. Προσδιορισμός του αντικειμένου μελέτης (παρ.3-12)		15
III. Μέθοδος και δομή εργασίας (παρ. 13-27)		23
IV. Ορισμένες διευκρινίσεις (παρ. 28-30)		37

ΒΙΒΛΙΟ Ι : ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΜΕΡΟΣ 1ο

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΑΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Κεφάλαιο 1ο : Η προτεραιότητα και η αφετηρία		40
1.1 Η μέθοδος		40
1.2 Η γέννηση του κράτους		46
1.3 Βάση/εποικοδόμημα-κράτος/κοινωνία Ο μεσολαβητικός ρόλος των συμφερόντων		52
Κεφάλαιο 2ο : Ιστορικές Καμπές της θεωρίας για το κράτος		59
2.1 Το προκαπιταλιστικό κράτος		59
2.1.1. Πνευματική και κοσμική βία		61
2.1.2 Ν. Μακιαβέλι-Τ. Μόρους-Τ. Μύντζερ : Η θεωρία του κράτους γίνεται επιστήμη		63
2.1.3 Νομιμοποίηση του αυταρχικού κράτους		66
2.2 Το πρώιμο καπιταλιστικό κράτος		67
2.2.1 Η αστική ορθολογική κατανόηση του κράτους Από τον Χομπς στον Λοκ. Το φιλελεύθερο κράτος		67 74
2.2.3 Κράτος και κοινωνικό συμβόλαιο		77

2.3. Οι τρεις εκδοχές

ΜΕΡΟΣ 2ο

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ/ΟΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ/Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Κεφάλαιο 3ο :	Ορισμένα μεθοδολογικά ζητήματα της υλιστικής θεωρίας για το κράτος	92
3.1	Εχει ο Μαρξισμός μια ειδική θεωρία για το κράτος;	94
3.2	Θεματολογική περιοδολόγηση των θέσεων των Μαρξ-Ενγκελς	99
Κεφάλαιο 4ο :	Μαρξ-Χέγγελ-Γκράμσι : Κοινωνία των πολιτών και Κράτος	103
4.1.	Από τον ιδεαλισμό στον υλισμό	103
4.2.	Οι κρατικές ψευδαισθήσεις	108
4.3.	Κράτος - Κοινωνία	113
4.4.	Δημόσιος και ιδιωτικός χώρος	120
4.5.	Η Ηγεμονία	126
Κεφάλαιο 5ο :	Σύγχρονες θεωρίες για το κράτος που ανάγεται άμεσα στη σχέση κράτος-κοινωνικής αντίθεσης	132
5.1.	Κράτος/Κίνηση του Κεφαλαίου και των αντιθέσεων της κοινωνίας	132
5.1.1.	Το "Κεφάλαιο" και η θεωρία του κράτους	133
5.1.1.1.	Οι σχέσεις	133
5.1.1.2.	Η πρωταρχική συσσώρευση	137
5.1.1.3.	Κράτος και υποτίμηση κεφαλαίου	139
5.1.1.4.	Το ειδικό αντικείμενο	141
5.2.	Το "παράγωγο" κράτος	145
5.2.1.	Γενική εκτίμηση	145
5.2.2.	Κράτος και εμπόρευμα	147
5.2.3.	Κράτος - Εισόδημα	151
5.2.4.	Ανταγωνισμός - Κράτος - Δίκαιο	155
5.2.5.	Συνολική εκτίμηση	158
5.3.	Απόψεις επηρεασμένες από τη θεωρία του "κράτους παράγωγο"	161

5.4.	Πρωταρχική συσσώρευση ή μια ελληνική ιδιομορφία;	165
5.4.1.	Η ιδιαιτερότητα της Ελλάδας	165
5.4.2.	Οι μεθοδολογικές αδυναμίες	169
5.5.	Κράτος-Τάξεις	175
5.5.1.	Τό πρόβλημα της δικτατορίας	175
5.5.1.1.	Οι αντιφάσεις του κοινοβουλευτισμού	175
5.5.1.3.	Ο όρος "δικτατορία του προλεταριάτου"	177
5.5.1.3.	Ο όρος "δικτατορία του προλεταριάτου"	180
5.5.1.4.	Η μορφή της δημοκρατίας και η παράδοση των Γιακωβίνων	184
5.6.	Πρόταση για μια νέα συναρμολόγηση της δημοκρατίας με την κυριαρχία και την εξουσία	188
5.7.	Τύπος-Μορφή	196
5.8.	Μια πρόταση αποσυναρμολόγησης	202

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΑΥΣΤΡΟΜΑΡΞΙΣΜΟΣ/ΜΠΕΡΝΣΤΑΙΝ ΚΑΙ ΚΑΟΥΤΣΚΙ Η ΛΕΝΙΝ ; ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κεφάλαιο 6ο :	Οι σοσιαλιστικές διεθνείς	205
6.1.	Ο Μπερνστάιν και ο ύστερος Κάουτσκι	205
6.1.1.	Ταύτιση κράτους και δημοκρατίας	205
6.1.2.	Ούτε μετασχηματισμός, ούτε αντικατάσταση, ούτε όμως μόνο σπάσιμο	210
6.2.	Το κράτος συμπύκνωση (ο αυστρομαρξισμός)	215
6.2.1.	Τα βασικά χαρακτηριστικά του αυστρομαρξισμού	215
6.2.2.	Κράτος και πολιτική ισορροπία	217
6.2.3.	Ο ουδέτερος διαιτητής	219
6.2.4.	Κοινωνική και πολιτική δημοκρατία	221
6.2.5	Δρόμοι μετάβασης	226
Κεφάλαιο 7ο :	Κράτος, Μπολσεβικισμός, Επανάσταση	228
7.1.	Η ιστορική θέση του έργου του Λένιν	221
7.2.	Το βιβλίο "Κράτος και Επανάσταση"	233
7.2.1.	Για ποιό κράτος γίνεται λόγος	233
7.2.2.	Η περιοδολόγηση των έργων του Μαρξ για το κράτος	236

7.2.3.	Χρειάζεται κράτος στη μετάβαση;	238
7.2.4.	Μεθοδολογικά κριτήρια για το κράτος	241
7.2.5.	Κράτος μεσολαβητής και η απονέκρωση του	245
7.3.	Ζητήματα μεθοδολογίας στο "Μαρξισμός και Κράτος"	249
Κεφάλαιο 8ο :	Δημοκρατία. Τα χαρακτηριστικά του νέου κράτους και η πείρα του "υπαρκτού σοσιαλισμού"	260
8.1.	Οι έννοιες δημοκρατίας	260
8.2.	Απαιτούμενα για το σοσιαλιστικό κράτος	262
8.3.	Το σοσιαλιστικό κράτος	265
Κεφάλαιο 9ο :	Η δυαδική εξουσία. Μία νέα πρόταση	271
ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ		289
ΜΕΡΟΣ 4ο		
Κεφάλαιο 10ο :	Το ειδικό αντικείμενο	290
10.1.	Μεθοδολογικά	290
10.2.	Ορισμός	295
10.2.1.	Οι πέντε κατηγορίες	295
10.2.2.	Ορισμός με βάση τις λειτουργίες	297
10.2.3.	Ρόλος και θέση	299
10.2.4.	Κράτος όργανο τάξης	302
10.2.5.	Κράτος διαδικασία - Ο δημιουργός του	308
10.2.6.	Μία πρόταση ορισμού	312
Κεφάλαιο 11ο :	Διπλασιασμός και αυτονομία	315
11.1.	Ο διπλασιασμός	315
11.1.1.	Ο προσδιορισμός του διπλασιασμού	315
11.1.2.	Διπλασιασμός και η σχέση οικονομίας/πολιτικής	321
11.2.	Η σχετική αυτονομία	328
11.2.1.	Τι σημαίνει αυτονομία. Προβλήματα μεθοδολογίας	328
11.2.2.	Αυτονομία ή υποταγή; Επίπεδο αναφοράς: Η κοινωνία	333
11.2.3.	Αυτονομία ως προς τις αντιθέσεις της κοινωνίας	340
11.2.4.	Κράτος-Κυριαρχία	346
11.2.5.	Η ασυνήθιστη αυτονομία	361

11.3.	Το πρόβλημα της γραφειοκρατίας	365
11.3.1.	Προσδιορισμός του ρόλου της γραφειοκρατίας	365
11.3.2.	Βασικά χαρακτηριστικά της γραφειοκρατίας	368
11.3.3.	Πολιτική τάξη	371
11.4	Η σχέση κράτους-κομμάτων	382
11.4.1.	Το πρόβλημα της αυτονομίας	382
11.4.2.	Το "κομματικό κράτος"	389
11.5.	Δημοκρατία και σχετική αυτονομία	396
Κεφάλαιο 12ο : Η διάταξη του κράτους		402
12.1	Η αποτελεσματικότητα της διάταξης	402
12.2.	Η δομή	405
12.2.1.	Η δομή του κράτους	405
12.2.2.	Ο διαχωρισμός της δομής	419
12.3.	Οι λειτουργίες του κράτους	427
12.3.1.	Η βάση ύπαρξης και η ταξινόμησή τους	427
12.3.2.	Η πολιτική λειτουργία	436
12.3.2.1.	Προσδιορισμός της λειτουργίας σε σχέση με τις πολιτικές αντιθέσεις	436
12.3.2.2.	Οι κατασταλτικοί μηχανισμοί	443
12.3.3.	Η νομική λειτουργία	448
12.3.3.1.	Διαιτητής ή μηχανισμός κυριαρχίας;	448
12.3.3.2.	Νόμος και νομιμοποίηση	456
12.3.4.	Η ιδεολογική λειτουργία	466
12.3.5.	Η κοινωνική λειτουργία	471
12.3.5.1.	Οι κοινωνικές δαπάνες είναι παραγωγικές	471
12.3.5.2.	Κοινωνική λειτουργία και η σχέση της με τις άλλες κρατικές λειτουργίες	475
12.3.5.3.	Στόχοι της	477
12.3.5.4.	Το δεύτερο πεδίο και η "πύκνωσή" της	480
12.3.6.	Η οικονομική λειτουργία	487
12.3.6.2.	Το εποικοδόμημα στη βάση;	487
12.3.6.2.	Η ρύθμιση	493
12.4.	Συμπεράσματα	498

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ : ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ	503
ΜΕΡΟΣ 5ο	
ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ	
Κεφάλαιο 14ο : Εισαγωγικό	504
Κεφάλαιο 14ο : Οι θεωρίες της αριστεράς για το κράτος	505
14.1. Ο κρατικομονοπωλιακός καπιταλισμός (ΚΜΚ)	506
14.1. Το πρόβλημα	506
14.1.2. Η υπερσυσσώρευση	510
14.1.2.1. Κρατικό Κεφάλαιο	510
14.1.2.2. Η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου	516
14.1.3. Το μονοπώλιο : μια σκιαγράφηση	530
14.1.3.1. Γενικά για το μονοπώλιο σαν καμπή στο σύστημα	530
14.1.3.2. Καμπή ή παρέκκλιση;	534
14.1.3.2.1. Τι προκαπιταλιστικό μονοπώλιο	534
14.1.3.2.2. Το σύγχρονο μονοπώλιο	536
14.1.4. Μια δεύτερη πρόταση συναρμολόγησης	546
14.1.4.1. Κράτος και μονοπώλια	546
14.1.4.2. Κριτική θεωρία για τον ΚΜΚ	555
14.1.4.3. Κριτική κριτικών στη θεωρία για τον ΚΜΚ	561
14.2. Η θεωρία της "συμπύκνωσης" και των "ιδεολογικών μηχανισμών τουκράτους" ("ΙΜΚ")	572
14.2.1. Βασικές προϋποθέσεις της θεωρίας των "ΙΜΚ"	573
14.2.2. Ανήκουν οι "ΙΜΚ" στο κράτος;	583
14.2.3. Οι κοινωνικές ρίζες της θεωρίας των "ΙΜΚ"	589
14.2.4. Το κράτος σαν σχέση και συμπύκνωση σχέσεων	596
14.2.4.1. Ο Ορισμός	596
14.2.4.2. Ορισμένα ειδικά ζητήματα ως προς τον ορισμό	607
Κεφάλαιο 15ο : Συγκεντρωτικό ή αποκεντρωτικό κοινωνικό κράτος;	617
15.1. Οι αρχικές αντιλήψεις του ΠΑΣΟΚ για το κράτος	617
15.1.1. Η γενική σοσιαλρεφορμιστική θέση	617
15.1.2. Οι τέσσερις απόψεις στο ΠΑΣΟΚ	619
15.1.3. ΠΑΣΟΚ και η θεωρία του ΚΜΚ	622
15.1.4. Κράτος της "Μητρόπολης" και της "δεξιάς"	626
15.1.4.1. Το καθήκον	626
15.1.4.2. Κράτος - ΓΤο κατεστημένο και η δεξιά	627
15.1.4.3. Οι δύο λύσεις	630
15.1.5. Στρατός και ελληνοποίηση του κράτους	635

		10
15.2.	Αποκέντρωση	642
15.2.1.	Είδη αποκέντρωσης	642
15.2.2.	Γενική θεωρητική αντιμετώπιση του ζητήματος	644
15.2.2.1.	Η ουσία του σχήματος του ΠΑΣΟΚ	645
15.2.2.2.	Η δημοκρατική ή και μεταβατική αποκέντρωση	645
15.2.3.	Η αποκέντρωση στο σύστημα της θεωρίας του ΠΑΣΟΚ	651
15.2.3.1.	Η αποκέντρωση σαν μοχλός για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό	651
15.2.3.2.	Αποκέντρωση και εκσυγχρονισμός	654
15.2.4.	Η αποκέντρωση στην κυβερνητική πρακτική του ΠΑΣΟΚ	659
15.2.5.	ΠΑΣΟΚ και κράτος σήμερα	
	Ενας σύντομος απολογισμός	667
15.2.5.1.	Αποκέντρωση : κατάκτηση ή στόχος	667
15.2.5.2.	"Κράτος πρόνοιας" ή "παροχών"	672
Κεφάλαιο 16ο : Η συντηρητική αντίληψη για το κράτος		677
16.1.	Τα δύο ρεύματα στην Ν.Δ.	677
16.2	Η φύση του κράτους	679
16.3	Το "κράτος υποκείμενο"	684
16.3.1.	Η γραφειοκρατία σαν υποκείμενο	684
16.3.2.	Η γραφειοκρατία στην ταξική πάλη	688
16.4.	Το κράτος προϊόν ιδεών	692
16.5.	Το "ουδέτερο κράτος" και η κομματικοποίηση	697
16.6.	Κράτος Κυρίαρχος	701
16.7.	Κράτος ιδιοκτησία όλων	705
16.8.	"Κράτος πρόνοιας - Ατομο"	709
16.8.1.	Κράτος εμπιστοσύνης	709
16.8.2.	Το ένοχο "κράτος πρόνοιας"	711
16.8.3.	Η "απελευθέρωση του ατόμου από το κοινωνικό κράτος	715
16.8.4.	Κοινωνικές παροχές και αγορά	719
16.9.	Μικρότερο - λιγότερο κράτος	724
16.10.	Η ιδιωτικοποίηση	726
16.11	Η ιδιωτικομονοπωλιακή παραλλαγή ανάπτυξης	730

		11
16.12	Η επιχειρηματική δραστηριότητα του κράτους και οι διαφορές στο εσωτερικό της Ν.Δ.	733
16.12.1.	Το μέγεθος	733
16.12.2.	Το ιστορικό	738
16.13.	Η πρακτική του λιγότερου κράτους και των ιδιωτικοποιήσεων - Σκοποί και στόχοι του κράτους σήμερα	740
Τέλος κειμένου σελίδα		751

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΒΙΒΛΙΟ 4ο

Υποσημειώσεις - Βιβλιογραφία

17ο Υποσημειώσεις

17.1.	Υποσημειώσεις Προλόγου [1-28]	2
17.2.	Υποσημειώσεις Πρώτου βιβλίου [1-694]	7
17.2.1.	Μέρος 1ο	7
17.2.2.	Μέρος 2ο	22
17.2.3.	Μέρος 3ο	46
17.3.	Υποσημειώσεις Δεύτερου βιβλίου [1-354]	61
17.3.	Υποσημειώσεις Τρίτου βιβλίου [1-687]	101

18ο Βιβλιογραφία 153

18.1	Τύπος - Εφημερίδες	154
18.2	Τύπος - Περιοδικά	154
18.3.	Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	155
18.4.	Ελληνική Βιβλιογραφία	177

Τέλος	παραρτήματος	σελίδα	207.
-------	--------------	--------	------

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

I. Εισαγωγικά

1. Διαβάζοντας κανείς ένα κείμενο είναι φυσικό να υποβάλει εξ'αρχής το ερώτημα γιατί αυτό γράφτηκε μ'αυτόν και όχι μ'έναν άλλο τρόπο. Ν'αναζητά την κόκκινη κλωστή που το διαπερνά, τα υλικά οικοδόμησης και τα κριτήρια επιλογής τους. Νομίζουμε ότι οι απαντήσεις σ'όλα αυτά, ούτε εύκολες είναι, ούτε α priori δοσμένες ακόμα και για τον ίδιο το συγγραφέα του κειμένου. Ο λόγος; Το γεγονός ότι το τελικό αποτέλεσμα δεν είναι ένα "πιστό" αντίγραφο των αρχικών προθέσεων αλλά και αντιλήψεων.

Σ'αυτό τον πρόλογο, θα προσπαθήσουμε λοιπόν, να εξηγήσουμε τα αποτελέσματα του βιβλίου, αλλά και τους στόχους του, έτσι όπως τους γνωρίζουμε πλέον εκ των υστέρων, μετά την παραγωγή του.

2. Κάθε θέμα έρευνας και μελέτης περιέχει ερωτήματα, αναζητά απαντήσεις μέσα από πρακτικές δραστηριότητες και θεωρητικές-λογικές κατασκευές, γεννά καινούργιες απορίες. Η ίδια η ανάπτυξη και ωρίμανση του κάθε φορά αντικειμένου της μελέτης, υποχρεώνει την έρευνα στον εμπλουτισμό της πρακτικής και θεωρητικής κατασκευής, τη διαμόρφωση νέων χώρων έρευνας.

Η μελέτη ενός θέματος στις καινούριες του διαστάσεις δεν μπορεί να περιορίζεται σε συναρμολόγηση νέων στοιχείων σε ήδη υπάρχοντα σχήματα και ερμηνευτικούς κώδικες. Όταν τα αντικείμενα μελέτης αναδιαρθρώνονται με νέο τρόπο και μορφή, είναι απαραίτητο να αναδιαρθρωθεί, επεκταθεί και ανασυγκροτηθεί η ίδια η λογική κατασκευή με την οποία επιχειρείται η κατανόηση και αλλαγή του. Αυτός είναι και ο στόχος μας στην παρούσα εργασία για το Κράτος. Το κράτος σαν ένα ειδικό αντικείμενο μελέτης των κοινωνικών σπουδών σήμερα, δηλαδή σαν κράτος της αστικής κοινωνίας.

Ακόμα και αν στην εργασία μας δημιουργείται η εντύπωση, εξ'αιτίας του ύφους, των διατυπώσεων και των συναρμολογήσεων, ότι απαντάμε σ'ορισμένα ζητήματα καταληκτικά, η ουσιαστική πρόθεσή μας ήταν να υποβάλουμε ερωτήματα -ερωτήματα που πρέπει να παραδεχθούμε ότι υποβάλλονται στην βάση μιας συγκεκριμένης πάντα οπτικής γωνιάς- τόσο στην ίδια την εξελισσόμενη πραγματικότητα, όσο και στην θεωρία και τις θεωρητικές κατασκευές που'χουμε υπόψη μας. Απ'αυτές δεν είναι ούτε μια που να την προσπερνάμε αδιάφορα, ακόμα και αν δεν την υιοθετούμε, αρκεί όμως να'χει υποβάλει και η ίδια στον εαυτό της ζωντανά και ουσιαστικά ερωτήματα, να αναζητά από την δική της οπτική, με τα δικά της εργαλεία, αληθινές απαντήσεις σ'αυτά.

Το πρωταρχικό, χάρη στο οποίο παρακινείται κανείς στο διάβασμα, στο γράψιμο, στην αναζήτηση, δεν είναι οι απαντήσεις, αλλά ο εντοπισμός των χώρων μέσα στους οποίους θα αναζητηθούν αυτές, η υποβολή των σωστών, ή έστω ενδιαφερόντων ερωτημάτων, η προσέλκυση και άλλων μελετητών πάνω σ'αυτή την θεματολογία, ο προσδιορισμός του κοινωνικού χώρου κίνησης της μελέτης.

Όπως θα διαπιστώσει ο αναγνώστης της παρούσας εργασίας, ο συγγραφέας διατυπώνει την άποψη ότι η διαλεκτική-παραγωγική σχέση για την θεωρία δεν εντοπίζεται μόνο ανάμεσα σ'αυτήν και την πράξη, ότι εξίσου παραγωγικές μπορούν νά'ναι οι σχέσεις στο ίδιο το εσωτερικό της σφαίρας στην οποία δραστηριοποιείται, κατασκευάζεται και παράγεται με ειδικό τρόπο κάθε θεωρία. Μια θεωρία διαμορφώνεται, διατυπώνεται και αναπτύσσεται χάρη και στη ίδια την δραστηριότητά της, το διάλογο και τη συζήτηση, την αφομοίωση της προϊστορίας της, της διατύπωσης μελλοντικών θεμάτων, τη διαμόρφωση των δικών της μέσων και εργαλείων. Μ'άλλα λόγια, κάθε θεωρία έχει την δική της εσωτερική πρακτική, πράξη. Ανάλογα κι'αυτό που ονομάζεται κοινωνικός χώρος, νοείται εδώ, σαν ένας χώρος κίνησης στον οποίο συμπεριλαμβάνεται ο ενεργητικός παράγοντας της θεωρίας και των λογικών κατασκευών της.

Η απαρχή της μελέτης μας για το κράτος, δεν μπορεί παρά να είναι μια σειρά ερωτημάτων: Γιατί επιλέχθηκε αυτό το αντικείμενο και όχι ένα άλλο; Ποιά είναι η αιτιολόγηση της συγκεκριμένης ανάπτυξης που κάνουμε στο ειδικό αντικείμενο μελέτης; Με ποιά κριτήρια επιμένουμε στη μία ή άλλη μεθοδολογική αρχή; Πώς καθορίζονται τα "γεωγραφικά" όρια, ο τόπος, μέσα στα οποία κινείται η μελέτη; Τι το καινούριο φέρνουμε στη συζήτηση και αναζήτηση; Τι κενά μένουν εν γνώσει του συγγραφέα (γιατί απο άγνοια ο κατάλογος μάλλον δεν θα χωρούσε σε μια εισαγωγή);

Τα ερωτήματα αυτά, απαιτούν από μας τους ίδιους, να σχολιάσουμε εκ των υστέρων την ίδια μας την εργασία. Πολλά από τα θέματα που γίνεται προσπάθεια προσέγγισής τους στην παρούσα εργασία, πρόκυψαν στην πορεία. Τα συμπεράσματα που παρουσιάζουμε αποτελούν προϊόν και όχι μήτρα της μελέτης μας. Στο τέλος αυτής της εργασίας όχι μόνο υπάρχουν μια σειρά ανοικτών ζητημάτων που απαιτούν παραπέρα διερεύνηση, αλλά και έγινε δυνατός ο εντοπισμός νέων θεμάτων, με τα οποία ελπίζουμε να μας δοθεί η ευκαιρία να ασχοληθούμε διεξοδικά στο ορατό μέλλον.

Σαν βασικότερο τέτοιο θέμα, θεωρούμε την ανάλυση των πολυεθνικών θεσμών που τείνουν να πάρουν την μορφή ή και έχουν αποκτήσει υπόσταση αντίστοιχη του εθνικού κράτους, των υπερεθνικών κρατών, (1) πριν απ'όλα της ΕΟΚ, της σχέσης που αυτοί έχουν με τα εθνικά κράτη, την σύγκριση των δομών και λειτουργιών τους, την αλληλεπίδραση και ιεράρχησή τους σαν δημόσια ορατές ή μη εξουσίες. Πρόκειται γι'ένα ζήτημα σχετικά καινούριο, σ'αντίθεση με την αντίστροφη σχέση, αυτή δηλαδή που υπάρχει ανάμεσα στο εθνικό κράτος και τους θεσμούς των πόλεων/τοπικών κοινοτήτων, και για το οποίο έχει προχωρήσει σ'ένα βαθμό η μελέτη και έχουν πλέον διαμορφωθεί (όχι βέβαια ολοκληρωθεί) θεωρητικές κατασκευές και οι θέσεις των πολιτικών και θεωρητικών ρευμάτων (2).

3. Κάθε επιστημονική έρευνα πρέπει να βάζει σαν στόχο της την αναζήτηση της αλήθειας. Η αλήθεια δεν είναι κατά τη γνώμη μας μόνο μια ύψιστη ηθική αρχή, αλλά και μια αντικειμενική ανάγκη, (αλλιώς δεν θα μπορούσε σε τελευταία ανάλυση να μετατραπεί σε ηθική αρχή), της ίδιας της ανάπτυξης της ανθρώπινης κοινωνίας. Η αναζήτηση του τι και πώς κινεί τους φυσικούς νόμους, από τους πιο απλούς μηχανικούς μέχρι τους πιο πολύπλοκους της σύγχρονης ηλεκτρονικής, βιοτεχνολογίας, ατομικής φυσικής και χημείας περνούν μέσα από την αναζήτηση και προσέγγιση της αλήθειας, της αναγνώρισης των βασικών νόμων και τάσεων της πραγματικότητας σ' όλα τα επίπεδα, και στην σφαίρα του αμιγώς κοινωνικού (3).

Η αλήθεια αποτελεί αντικείμενο διερεύνησης και αντιπαράθεσης, ιδεολογικής διαμάχης και πολιτικής εξουσίας, υλοποιείται ή παραποιείται μέσω μηχανισμών, θεσμών και σχέσεων κυριαρχίας.

Αναζητώντας κανείς την αλήθεια, είναι φυσικό, να μελετά τις σχέσεις που την επιζητούν ή την επιβουλεύονται, την ανακαλύπτουν ή την συσκοτίζουν, την παράγουν θεωρητικά ή την αποδιοργανώνουν. Σχέσεις που φέρουν πάνω τους την σφραγίδα των πολύμορφων κοινωνικών διαβαθμίσεων εξουσίας, της θεσμικής ή όχι έκφρασής τους.

Κανονικά, η εξουσία σαν κοινωνική σχέση, θα 'πρεπε να αποβλέπει στην αλήθεια, αν δεν είχε βέβαια η ίδια υπόψη της, ότι η αλήθεια δρα ανατρεπτικά, πριν απ' όλα πάνω στην κάθε φορά κρατική εξουσία. Εξουσία που η ίδια η ύπαρξη της εξ' ορισμού προϋποθέτει τόσο τις κρατικές αυταπάτες (4), όσο και την επιτακτική ανάγκη συσκοτίσης των πραγματικών αιτιών παρουσίας και δράσης της. Στόχο που τον πραγματοποιεί μέσω των υλικών μηχανισμών και λειτουργιών της, του ίδιου του προσωπικού της.

Το ερώτημα της αλήθειας τοποθετεί ταυτόχρονα σειρά ερωτημάτων για τις σχέσεις εξουσίας και το κράτος. Στην κοινωνική σφαίρα της θεωρίας, τα αντικείμενα μελέτης που συλλαμβάνονται μέσω συγκεκριμένων νοητικών διαδικασιών και όρων, βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση. Οποιο αντικείμενο μελέτης και αν επιλέξει κανείς, πάντα θα βρίσκεται αυτό σε εξάρτηση από ένα άλλο αντικείμενο ή όπως έλεγε και ο Σπινόζα (5) κάθε όρος και έννοια καθορίζεται από άλλες έννοιες και όρους, που και αυτές καθορίζονται με την σειρά τους από τρίτες.

Μέσα σε μια τέτοια αλυσίδα, πάντα ελλοχεύει ο κίνδυνος να χαθούμε σε μια ατέλειωτη πορεία καθορισμών και αλληλοκαθορισμών, αλληπάληλων αμφισβητήσεων και ερωτημάτων με εν δυνάμει αποτέλεσμα, να μην ανταποκριθούμε στο ερευνητικό μας καθήκον (6). Γι' αυτό χρειάζεται, κατά την γνώμη μας, σε κάθε μελέτη να αναζητείται η αφηρητική πραγματικότητα και ένας κύριος αφηρητικός υπο διερεύνηση όρος/στόχος.

Ο προηγούμενος προβληματισμός μπορεί να τοποθετηθεί και διαφορετικά. Η αναζήτηση ξεκινά από την διατύπωση ερωτημάτων. Όπως όμως σωστά διαπιστώνει ο Καστοριάδης, οποιοδήποτε ερώτημα και αν

υποβάλλει κανείς, προϋποθέτει ταυτόχρονα την παραδοχή, έστω και προσωρινά των υπόλοιπων συνθηκών ή προϋποθέτει θα συμπληρώναμε εμείς την παρουσία μιας καταρχήν αντίληψης για το υπόλοιπο σύστημα σχέσεων, πραγματικών και εννοιολογικών. Δεν μπορεί κανείς να υποβάλλει ερωτήματα ταυτόχρονα για όλα τα ζητήματα (7). Σε κάθε βήμα αποδέχεται ορισμένα ζητήματα ή πλευρές ζητημάτων σαν δοσμένα, έστω και αν στο επόμενο βήμα είναι αυτά ακριβώς τα οποία θα αμβlyσητηθούν. Πρόκειται για μια συνεχή αναζήτηση της αλήθειας. Ελ-εύθερη μιν, όχι όμως και αυθαίρετη αναζήτηση. Δηλαδή όταν υποβάλλει το πρώτο απο τα ερωτήματα μιας συγκεκριμένης ροής, όταν ξεκινά μια νέα αυτοτελή πράξη, αποδέχεται αφετηριακά, (ή πιο σωστά θεωρεί σαν εξ'αντικειμένου δοσμένα), ορισμένα απο τα υπόλοιπα ιστορικά συμπεράσματα που βρίσκει μπροστά της, ακόμα και αν τελικός στόχος ή αποτέλεσμα θα'ναι η ριζική ασυμβίβαστη ανατροπή τους.

Υστερα τα ερωτήματα που μπορεί κανείς να υποβάλλει δεν είναι απεριόριστα όπως ίσως θα νόμιζε ένα αφηρημένο μοντέλο κοινωνικών επιστημών. Η διατύπωση ερωτημάτων και/ή η αναζήτηση απαντήσεων γι'αυτά έχει άμεση σχέση, αν όχι και εξάρτηση, με την ωρίμανση του υποκειμένου που επιδιώκει να τις μορφοποιήσει-εντοπίσει, με την ωρίμανση του ίδιου του αντικείμενου και των σχέσεων που το περιβάλλουν, με την ίδια την ανάπτυξη της συγκεκριμένης επιστήμης, αλλά και την ικανότητα των φορέων της να αξιοποιούν τα επιτεύγματα, ιδιαίτερα τα μεθοδολογικά των υπόλοιπων τομέων έρευνας και ανάπτυξης της επιστήμης.

Η δυνατότητα ανάλυσης της πραγματικότητας και η θεματολογία που εντοπίζει κάθε φορά η επιστήμη υπόκειται στα όρια της εποχής της, μπορεί να χαράξει γραμμές μέσα στο μέλλον, ποτέ όμως να το καλύψει.

Η θέση μας αυτή είναι η προστατευτική μας ασπίδα απέναντι σε κάθε δογματισμό. Αποτελεί την δίδιμη αδελφή μιας άλλης θέσης που υποστηρίζει ότι μετά την ωρίμανση ενός αντικείμενου, είναι δυνατό να εντοπιστεί η ουσία του, εκτίμηση που στα βασικά της χαρακτηριστικά θα ισχύει για όσο διάστημα θα υπάρχει η ουσία αυτού του αντικείμενου, παρά τις όποιες επιμέρους αλλαγές της ή το συνολικό του ή έστω συνεχή εκσυγχρονισμό του.

Η στάση μας απέναντι στα βασικά ιδεολογικά και θεωρητικά ρεύματα που ασχολήθηκαν με το κράτος, καθορίζεται ακριβώς στην βάση αυτών των δυο κριτηρίων.

II.0 προσδιορισμός του αντικείμενου μελέτης.

4. Νομίζουμε ότι το σημαντικότερο αντικείμενο της επιστήμης, στόχος και φορέας της, είναι ο άνθρωπος, και κατά προέκταση οι σχέσεις ανάμεσα στα άτομα/πολίτες, καθώς και στον άνθρωπο και το φυσικό του περιβάλλον. Οι σχέσεις αυτές είναι σχέσεις που διαπερνώνται απο εξουσιαστικές διαρθρώσεις. Η εξουσία, και πριν απ'όλα η δημόσια, δηλαδή το κράτος, δεν θά'χε λόγους να αναπτύσσει χωρίς να βοηθά στην ανάπτυξη της αλήθειας, αν δεν ήταν αναγκασμένη, προκειμένου να υπάρξει, να συσκοτίζει τον ίδιο τον χαρακτήρα της.

Αν η δημόσια εξουσία/Πολιτεία υποχρέωνε τον εαυτό της νά'χει δεσμευτικά θετική στάση απέναντι στη εξουσία ή παραχωρούσε τέτοια δυνατότητα σε κάποιον πολίτη της, θα αποξενωνόταν από το δικαίωμα εξουσίας της και θα καταστρεφόταν αυτή η ίδια (8).

5. Εξαιρετικής σημασίας για τον άνθρωπο, το παρόν και το μέλλον του είναι οι σχέσεις εξουσίας. Ο παραδοσιακός στενός μαρξισμός των εγχειριδίων, προσπάθησε να περιορίσει και να ταυτίσει την έννοια της εξουσίας, (κι'όχι μόνο), με το κράτος. Ουσιαστικά δηλαδή ανήγαγε το σύνολο των σχέσεων κοινωνικής εξουσίας (όπως του γονιού στο παιδί, την ιδεολογική μέσω της πίστης, των παραδόσεων κλπ.) σε πολιτική μόνο, και τη σφαίρα των πολιτικών σχέσεων την ανήγαγε μονοδιάστατα σε σχέση κοινωνίας/τάξεων και κράτους.

Από την άλλη, η σχολή του πλουραλισμού έκανε μια τέτοια διάχυση, της εξουσίας σ' όλους τους αρμούς της κοινωνίας, ώστε εξαφάνισε από την οπτική μας τη δημόσια πολιτική εξουσία σαν μια ιδιαίτερη ή έστω κεντρική σχέση κοινωνικής εξουσίας.

Ο περιορισμός του τύπου της εξουσίας μόνο στην πολιτική, και μάλιστα την θεσμοποιημένη σε κράτος ή σε αναφορά σ' αυτήν και μόνο, είναι πράξη φτωχάκιτος της έκφρασης της πραγματικότητας στο επίπεδο των λογικών κατασκευών. Ουσιαστικά ταυτίζεται η εξουσία με το κράτος και δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή σ' όλη της την έκταση η ιδιαιτερότητα του κράτους σαν θεσμού εξουσίας. Ιδιαιτερότητα που μπορεί να αναζητηθεί μόνο αφού γίνει αποδεκτή η ύπαρξη και άλλων σχέσεων και θεσμών εξουσίας. Ο εντοπισμός μιας ιδιαιτερότητας απαιτεί προηγούμενα την μη ταύτιση διαφορετικών πλευρών, βαθμίδων και επιπέδων της πραγματικότητας, στην διαδικασία λογικής-εννοιολογικής δημιουργικής αναπαράστασης.

Η ισοπέδωση των σχέσεων και θεσμών της εξουσίας, εξισώνει απλουστευτικά τις διάφορες διαβαθμίσεις εξουσίας. Ταυτίζει την "εξουσία" σε μια ιδιωτική σχέση, καθώς και τις εξουσίες στους θεσμούς του "μικρόκοσμου", (όπως είναι η οικογένεια), με εκείνον τον τύπο της εξουσίας που συγκροτείται και υλοποιείται μέσω θεσμών και σχέσεων που διαπερνούν την ολότητα της κοινωνίας, όπως είναι οι περιπτώσεις του κράτους και της εκκλησίας.

Όμως και "οι εξουσίες της κοινωνικής ολότητας", όπως προσωρινά και με μια δόση σχετικής αυθαιρεσίας τις ονομάζουμε εδώ, δεν μπορούν να ταυτίζονται. Κάτι τέτοιο θα μας εμπόδιζε να διακρίνουμε με επάρκεια τις ιστορικές μετατοπίσεις δύναμης, συγκόσμιας ή μη εξουσίας, θα μας απέτρεπε από την ανάγνωση της ιστορίας της θεωρίας της εξουσίας και του κράτους, της μετατόπισης από την πόλη-κράτος στα εθνικά και υπερεθνικά κράτη, από την φυσική στην πολιτική κοινωνία, από το θεϊκό και φυσικό δίκαιο στο κοινωνικό (9).

Η ιστορία της κοινωνίας και των θεσμών της, η κατανόηση των λογικών κατασκευών που ενεργά αναπαριστούν στο επίπεδο της θεωρίας θεσμούς και σχέσεις εξουσίας και ειδικότερα του κράτους, απαιτούν υπέρβαση κάθε απλουστευτικής διανοητικής τάσης για ταύτιση ή αναρχική ισοπέδωση, και πολύ περισσότερο για αναπαράσταση της εξουσίας μεταφυσικά και εξ'ορισμού σε δαίμονα (10).

Γνώμη μας είναι, και σ' αυτό έχουμε μάρτυρα όλη την φιλελεύθερη και μαρξιστική παράδοση, ότι ανάμεσα στις εξουσίες εκείνη που ξεχωρίζει στις σύγχρονες κοινωνίες είναι σε επίπεδο θεσμών η κρατική. Κι' αυτό γιατί μέσω αυτής η οικονομική δύναμη γίνεται πολιτική, εξασφαλίζεται η κυριαρχία κοινωνικών ομάδων, οργανώνονται και εδραιώνονται οι σχέσεις ηγεμονίας, τα κοινωνικά τους στηρίγματα, οργανώνεται η κοινωνική δύναμη.

6. Αντικείμενο λοιπόν της μελέτης μας, είναι το κράτος, που αποτελεί κεντρικό χώρο ανάπτυξης, εξασφάλισης και συμβολής στην αναπαραγωγή και των άλλων κοινωνικών σχέσεων εξουσίας, από τις οποίες συχνά επικαθορίζεται, βρίσκεται ακόμα και σε άμεση σχέση εξάρτησης απ' αυτές.

Η αναγνώριση αυτής της αλήθειας έχει μεγάλη μεθοδολογική σημασία και για την διερεύνηση της ίδιας της κρατικής εξουσίας. Κι' αυτό, γιατί η ανάλυση διαφορετικών τύπων εξουσίας, εφ' όσον ο μελετητής του κράτους την παίρνει υπόψη του, (έστω και αν δεν το αναφέρει), επιτρέπει να εντοπιστεί πιο εύκολα η ιδιαιτερότητα που έχει κάθε τύπος θεσμού και σχέσης εξουσίας απέναντι στις υπόλοιπες μη εξουσιαστικές κοινωνικές σχέσεις, όσον αφορά τις τεχνικές και τις υλικές μέθοδες που χρησιμοποιεί, τον τρόπο αναπαραγωγής και ιδεολογικής κάλυψής του. Διευκολύνει στην υπέρβαση τόσο μιας τάσης του οικονομισμού, (η εξουσία ορατή μόνο σαν οικονομική εξουσία ή κάποιο παράγωγό της), όσο και εκείνης της απολυτοποίησης του πολιτικού, της υπερπολιτικότητας, (σύμφωνα με την οποία εξουσία και κράτος ουσιαστικά ταυτίζονται).

Επιτρέπει επίσης να κατανοήσουμε ότι το κράτος δεν μπορεί να καταλάβει όλες τις εστίες εξουσίας από την μιά; ενώ το ίδιο ταυτόχρονα προϋποθέτει και στηρίζεται πάνω σ' άλλες σχέσεις και θεσμούς εξουσίας. Μ' αφετηρία αυτή τη θέση, όπου χρειάζεται, αναλύουμε και άλλους θεσμούς, πριν απ' όλα αυτούς των κομμάτων, του παρακράτους, καθώς και τις δυαδικές μορφές δημόσιας εξουσίας.

7. Στις πολλαπλές κοινωνικές εξουσίες είναι πιο εύκολο να εντοπίσουμε το γεγονός, (που ισχύει και για το κράτος, αλλά δεν ήταν ιστορικά άμεσα αναγνώσιμο πάνω στο σώμα του κράτους), ότι η εξουσία δεν είναι μόνο (ή τουλάχιστον δεν πρέπει να' ναι μόνο) καταπίεση, αλλά και παραγωγική-δημιουργική δράση, συνθήκη κοινωνικής οργάνωσης ή και αποδιοργάνωσης. Στο νου μας έχουμε σαν παράδειγμα την σχέση ανάμεσα στην Πατρική εξουσία και το Παιδί, όπως την αναλύει ο Λοκ. Μια σχέση που δεν είναι αναγκαστικό να περιορίζεται μόνο στην καταπίεση και την απαγόρευση, αλλά μπορεί να προεκτείνεται και στην ανάπτυξη του ίδιου του παιδιού και της προσωπικότητάς του (11).

Αν σκεφτούμε μ' αυτούς τους όρους του Τ.Λοκ, θα κατανοήσουμε πιο εύκολα, γιατί το κράτος, σε κάθε βαθμίδα ιστορικής ανάπτυξής του, δεν είναι μόνο καταστολή αλλά και με μια έννοια δημιουργία/ή παραγωγή, τουλάχιστον για την κυρίαρχη κοινωνικά ομάδα. Οτι το ζητούμενο δεν είναι μόνο η κατάργηση μιας εξουσίας, αλλά και η μεταρύθμισή της στο βαθμό του δυνατού -μέχρι την τυχόν αναγκαία κατάργηση ή το μαρasmus της- ώστε να υπερισχύει η δημιουργική της πλευρά σε εκείνη που προκαλεί φόβους μέσα στο κοινωνικό σώμα.

πλειοψηφία. Που σημαίνει με έναν ειδικό τρόπο να μην δεσμεύεται από τους θεσμούς και τις σχέσεις που εξασφαλίζουν στην κάθε πλειοψηφία να διατηρεί τις εξουσίες της, πριν απ' όλα από εκείνους τους θεσμούς της δημόσιας εξουσίας και όσων με την μεσολάβησή της αποκτούν πολιτική μορφή που παράγουν για τους κυρίαρχους της στιγμής, ειδικού τύπου εγγυήσεις .

Το μεγάλο ερώτημα των θεσμών και της δημοκρατίας είναι, αν επιδιώκουν τη δημοκρατική κάλυψη της δοσμένης εξουσίας ή/και εξασφαλίζουν το δημοκρατικό δικαίωμα μεταλλαγής της.

Τους θεσμούς τους κατανοούμε εδώ, σαν την πιο οργανική μορφή ρύθμισης των αντιθέσεων σ' ένα σύστημα και των ανταγωνισμών που εκδηλώνονται σ' αυτό. Θεσμοί που μια βασική τους λειτουργία είναι μέχρι τώρα η συσκότιση του χαρακτήρα τους και η αποτροπή εκείνης της κριτικής σ' αυτούς που δεν εξασφαλίζεται ότι είναι αφομοιώσιμη.

10. Οι βασικές αυτές σκέψεις που διαπερνούν την μελέτη μας για το κράτος, διατυπώνονται κάτω από την συγκεκριμένη οπτική γωνία, της αναζήτησης εναλλακτικών θεσμών και χώρων κοινωνικής δράσης για την τεράστια μάζα των πολιτών πού'ναι αμέτοχοι στο πολιτικό γίγνεσθαι, αποστρέφονται τον παλιό τύπο πολιτικής, όπως αυτός εφαρμόζεται από τους κυρίαρχους πολιτικούς χώρους, και αναζητούν εναλλακτικές στρατηγικές και θεωρητικά θεσμικά μοντέλα υπέρβασής της.

Η σχέση της δημοκρατίας, παραδειγματικά αναφερόμαστε εδώ, δεν είναι μόνο μια σχέση κοινωνική, αλλά υλοποιείται ή όχι και μέσω του κράτους, στο ίδιο το εσωτερικό του, όπως και στο εσωτερικό κάθε θεσμού πού'ναι φορέας εξουσίας. Ασχετα αν στη μελέτη μας είμαστε υποχρεωμένοι να περιοριστούμε στο ζήτημα της δημοκρατίας μόνο στο επίπεδο του κράτους, η δημοκρατία αποτελεί κατά τη γνώμη μας, είδος σχέσης και μέθοδο λύσης των κοινωνικών αντιθέσεων και προβλημάτων που διαπερνά από την μια άκρη ως την άλλη το σύνολο των θεσμών και σχέσεων σε κάθε κοινωνία ανθρώπων. Δεν περιορίζεται δηλαδή στη θεσμοποιημένη της μορφή και μόνο, και μάλιστα στατικά στο επίπεδο μιας συγκεκριμένης ιστορικής βαθμίδας ανάπτυξης. Αντίθετα ο μετασχηματισμός των θεσμών μέσω της κοινωνικής πράξης, χάρη στην εξασφάλιση και εξωθεσμικών τόπων και χώρων δημοκρατίας, είναι μια σημαντική συνισταμένη όλης της ιστορίας και προοπτικής της ανθρωπότητας.

Ασφαλώς οι θεσμοί που λειτουργούν και "διαπαιδαγωγούν" δημοκρατικά είναι απαραίτητοι, αλλά σ' έναν πιο προχωρημένο από τον σημερινό κοινωνικό σχηματισμό, αυτό που μας χρειάζεται είναι οι χώροι όπου οι ίδιοι οι πολίτες θα διαμορφώνουν και δημιουργικά δημοκρατικά θα "ανακαλύπτουν λύσεις" στα ατομικά και συλλογικά τους προβλήματα.

Η δημοκρατία δεν είναι προνόμιο μόνο του κράτους ή των θεσμών. Με βάση αυτή μας την θέση, μπορούμε να χωρίσουμε τα επίπεδα επιδιωκόμενης δημοκρατίας ή/και εκδημοκρατισμού στα δύο.

Το πρώτο επίπεδο αφορά τους θεσμούς. Συνδέεται με την επιδίωξη εντατικοποίησης της υπάρχουσας δημοκρατίας σε ήδη δοσμένα επίπεδα, θεσμούς, τόπους και μέθοδοι. Το δεύτερο αφορά την επέκταση της.

Τα δυο επίπεδα διαλεκτικά δεμένα συνδιαμορφώνουν τις συνισταμένες του είδους και της κοινωνικής διάστασης/περιεχομένου του προβλήματος της δημοκρατίας. Χωρίς να υποτιμάμε καμιά από τις δυο πλευρές, στη μελέτη μας, συγκεντρώνουμε την προσοχή μας στα ζητήματα της δημοκρατίας από την σκοπιά της συναρμολόγησής της με το κράτος (13).

Ορισμένοι ταυτίζουν την έννοια της δημοκρατίας μ'αυτήν του κράτους ή την αποσυνδέουν από την κοινωνικά κυρίαρχη ομάδα.

Στην πρώτη περίπτωση, ταυτίζεται ο τύπος με την μορφή, και ταυτόχρονα συσκοτίζεται το πρόβλημα της εξουσίας. Για μας "δημοκρατία" σημαίνει μορφή και διάρθρωση οργάνωσης και δημόσιας εμφάνισης-τοποθέτησης μιας ιστορικά συγκεκριμένης κάθε φορά εξουσίας. Δημοκρατική διακυβέρνηση δεν σημαίνει μη ύπαρξη εξουσίας, ή αντίστροφα, δεν μπορεί να υπονοείται ότι υπάρχει είτε δημοκρατία είτε εξουσία. Ο λόγος γίνεται κάθε φορά για την δημοκρατικότητα ή μη μιας ορισμένης εξουσίας. Αυτήν την εξουσία στο επίπεδο του δημόσιου χώρου, ορισμένου σαν κράτος προσπαθούμε να ορίσουμε, προσεγγίσουμε και αναλύσουμε.

Σ'αυτή την κατεύθυνση αναπτύσσουμε δίπλα στους όρους μορφή και τύπος κράτους, έναν τρίτο, αυτόν της δομής, που μαζί με τους δυο προηγούμενους, συναρμολογούνται σε μια συγκεκριμένη κάθε φορά κρατική εξουσία στα πλαίσια ενός ιστορικά καθοριζόμενου κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού. Το πρόβλημα της δημοκρατίας, απ'αυτήν την πλευρά γίνεται πρόβλημα όχι μόνο της μορφής, αλλά και του τρόπου που 'ναι "συναρθρωμένο" το κράτος, των μεθόδων που χρησιμοποιεί και της ιεράρχησης των δομών του, του βαθμού σύνδεσης ή/και αυτονόμησης με τις δυνάμεις της εξουσίας, με το πρόβλημα της δικτατορίας, τόσο σαν μορφή και μέθοδο λύσης αντιθέσεων, όσο και με την δεύτερη της έννοια, σαν εξουσία πάνω στους κατασταλτικούς και γραφειοκρατικούς μηχανισμούς του κράτους.

11. Στο κείμενο μας, ταυτόχρονα, προσπαθήσαμε να αποφύγουμε έναν διπλό κίνδυνο που πάντα ελλοχεύει: από την μια να αρνηθούμε την σημασία των θεσμών δημοκρατίας, ή από την άλλη να φετιχοποιήσουμε τους ήδη υπάρχοντες. Να αρνηθούμε δηλαδή, είτε το γεγονός ότι σε αυτούς τους θεσμούς ενυπάρχουν ήδη στοιχεία του δημοκρατικού παρελθόντος -και των αντίστοιχων αγώνων για δημοκρατία που διασχίζουν την ανθρώπινη κοινωνία και την διαπάλη που διαξάγεται σ'αυτήν- της κοινωνίας των πολιτών, όπως κάνει ένας απλοποιητικός αντιθεσμικός, είτε να "απαγορέψουμε", στο μέλλον, σ'αυτήν την κοινωνία να υπερβεί τις σημερινές ταξικά φορτισμένες συνθήκες εξουσιαστικών σχέσεων και θεσμών, εγκλωβισμένοι στην αστική αντιιστορική αυταπάτη, σύμφωνα με την οποία η ανθρωπότητα τελεολογικά έχει ήδη φτάσει στην τέλεια ή έστω "επαρκή" δημοκρατία.

Στο κείμενο δεν υποστηρίζεται η διατήρηση και η συμβολή στην αρτηριοσκλήρωση εκείνων από τους υπάρχοντες θεσμούς που δεν συμβαδίζουν πλέον με την κίνηση της κοινωνίας προς τα μπρός, που αντιστέκονται στην αντικειμενική εκτίμηση ότι η παραπέρα παρουσία κάθε θεσμού εξαρτάται δημοκρατικά από τις δραστηριότητες, τις αξίες και το τι και πώς παρακινεί τους ίδιους τους πολίτες.

Κι' ασφαλώς δεν υποστηρίζεται η διατήρηση θεσμών που έχουν άλλο περιεχόμενο απ' αυτό που είχαν αρχικά χρωθεί από την κοινωνία, ή την διατήρηση θεσμών που δημιουργήθηκαν στ' όνομα της ασφάλειας του πολίτη και που κατέληξαν να εξασφαλίζουν την παρουσία ενός αυταρχικού αστικού κράτους, που επιπλέον θεσπίζει σήμερα ένα πλέγμα αυτοπροστασίας του από τους πολίτες, που από μέσο μετατρέπεται σε αυτοσκοπό. Γι' αυτό, προτεραιότητα έχει η δημιουργία χώρων ελεύθερης διαμόρφωσης θέλησης και γνώμης. Μέσω αυτών των χώρων να εξασφαλίζεται το δικαίωμα διαμόρφωσης καινούριων συσχετισμών και πλειοψηφίας, τέτοιων που θα διεκδικούν την υπέρβαση των αρτηριοσκληρωμένων θεσμών και κοινωνικών σχέσεων.

Η υπόθεση της δημοκρατίας, των θεσμών εξουσίας και των κοινωνικών σχέσεων δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται σαν μια υπόθεση που 'χει οριστικά κλείσει. Όπως είναι δυνατό να διαμορφωθούν τέτοιες συνθήκες και συσχετισμοί που να επιβάλλουν την αλλαγή νόμων και αντιλήψεων, πρέπει να υπάρχουν ανάλογες δυνατότητες πρόωθησης των απαραίτητων και απαιτούμενων αλλαγών και στον τομέα της δημοκρατίας, των θεσμών, του κράτους. Ένα τέτοιο δικαίωμα της κοινωνίας να απαιτεί και να προωθεί αλλαγές, θα αντανακλάται ταυτόχρονα και σαν ένα πρώτιστο δικαίωμα και της θεωρίας και μιας λογικής κατασκευής για το κράτος.

Ο,τι, στην πράξη, το ένα ή άλλο σύστημα, μέθοδος και δομή δημοκρατικών σχέσεων, άντεξε περισσότερο, απ' ό,τι κάποιο άλλο δεν αποτελεί απόδειξη μιας ανύπαρκτης τελειότητας του, ούτε εμπόδιο επεξεργασίας πιο ιδανικών λύσεων, πιο αναπτυγμένων-προοδευτικών καταστάσεων.

12. Η πρότασή μας, είναι πρόταση οριστικής υπέρβασης κάποιας αντίληψης ότι μπορούν να υπάρχουν θεωρήματα με προνομιακά δικαιώματα, είτε γιατί στηρίζονται ή/και στηρίζουν την εξουσία, είτε γιατί κάποιοι θεωρούν τον εαυτό τους εξ' ορισμού και από θέση ισχύος σαν πιο "σοφούς και φωτισμένους" απ' ό,τι οι υπόλοιποι πολίτες, είτε τέλος επειδή κάποιοι είναι εκπρόσωποι της πλειοψηφούσας σε μια φάση αντίληψης, καθώς και των αποφάσεων της εκφρασμένων με την μορφή νόμων (14).

Η άποψή μας βρίσκεται διαμετρικά αντίθετη από οποιοδήποτε θεώρημα σύμφωνα με το οποίο οι πολίτες δεν γνωρίζουν, γνωρίζουν όμως οι "φωτισμένοι ηγέτες", ή της άποψης που στ' όνομα της γνώσης υποστηρίζει ότι μπορούν οι φορείς της εξουσίας να αυθαιρετούν, ονομάζοντας την αυθαιρεσία τους προστασία των πολιτών από τα "λάθη" στα οποία έχουν την τάση να υποπίπτουν.

Μια τέτοια συντηρητική αντίληψη εκφράζεται πολιτικά στην θέση, ότι η δημοκρατία υπάρχει μόνο στο βαθμό που η πολιτική πρακτική

είναι προσανατολισμένη σε συγκεκριμένους στόχους, κώδικες και αξίες.

Η λογική αυτήν "επιτρέπει", αν δεν "επιβάλλει" κι'όλας, σε θεσμούς όπως το κράτος, το καθήκον να εξασφαλίζουν και να καθορίζουν, εκείνοι και όχι οι πολίτες, τις αξίες της κοινωνίας. Οι θεσμοί, πριν απ'όλα η δημόσια εξουσία, δικαιούνται, σύμφωνα πάντα με την ίδια λογική, νά'ναι οι βασικοί ερμηνευτές και οριοθετές της δημοκρατίας. Το κράτος και το προσωπικό του μετατρέπονται σε κριτές και μήτρες των κριτηρίων της δημοκρατίας, καθώς και της δημοκρατικότητας των μεμονωμένων πολιτών και των συλλογικών-ομαδικών κοινωνικοπολιτικών υποκειμένων. Το κράτος δεν υπάρχει για την κοινωνία, αλλά για την ανάπτυξη και προστασία του ίδιου του εαυτού του ! Η φετιχικοποίηση και ο μυστικισμός του κράτους στο αποκορύφωμά τους.

13. Μια τέτοια θεωρία για το κράτος, πιστεύει, ότι όχι μόνο η ανάθεση που προκύπτει από το κοινωνικό συμβόλαιο είναι εν λευκώ, αλλά ότι το "σοφό" κράτος δικαιούται να υπερβαίνει τα όρια και τη θεματολογία της ανάθεσης, να κρίνει το ίδιο το τι μέλλει γενέσθαι (15), να προκαλεί το φόβο (16), να οδηγείται στον αυταρχισμό και στην προσπάθεια να καταλάβει τον συνολικό χώρο της πολιτικής (17).

Το κράτος στον Χουπς, είναι ο κυρίαρχος στον οποίο ανατίθεται να εκπροσωπεί με κάθε του πράξη όλους τους υπηκόους του πού'χουν έρθει σε μεταξύ τους δεσμευτική συμφωνία, ώστε να μεταβιβάσουν τα δικαιώματά τους στον κυρίαρχο (18). Στον Λοκ, ο κυρίαρχος προκύπτει σαν ο κοινά αποδεκτός διαιτητής των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας. Η πλειοψηφία αυτής της κοινωνίας καθορίζει την κατεύθυνση δράσης και τις επιλογές του κράτους. Κατεύθυνση στην οποία υποτάσσεται δεσμευτικά η κάθε φορά μειοψηφία, αφού όλοι έχουν δεχθεί προηγουμένα, πριν αποκρυσταλλωθούν επιμέρους θέματα και συσχετισμοί, να αναθέσουν στον κυρίαρχο την διεκπεραίωση των κοινών υποθέσεων (19). Όμως αυτή η ανάθεση δεν είναι εν λευκώ. Η κοινότητα πρέπει νά'χει το δικαίωμα να υπερασπίζεται και προστατεύει τον εαυτό της από υπερβολές και "καταχρήσεις της εξουσίας, την οποία οι ίδιοι έχουν εμπιστευθεί στα χέρια άλλου για το δικό τους το καλό, αλλά ανακάλυψαν ότι χρησιμοποιείται για να τους βλάψει" (20).

Η κοινωνία λοιπόν, έτσι υποστηρίζουμε στη μελέτη μας, δεν αναθέτει μόνο, αλλά δικαιούται να ελέγχει, να αντισταθεί, αλλά και να ανατρέψει τον κυρίαρχο, τη δημόσια εξουσία, το δεσμένο τύπο κράτους. Μια θεωρία λοιπόν της δημόσιας εξουσίας, χρειάζεται νά'ναι και μια θεωρία υπερασψής της, είτε σαν συγκεκριμένου κράτους, είτε σαν ιστορικού τύπου θεσμού συνολικά. Υπέρβαση που πραγματοποιείται κάθε φορά χάρη στη γενική ενεργό θέληση και την στοχοπροσήλωση που διαπερνά τους πολίτες της κοινωνίας (21).

Το κράτος είναι δημιούργημα της κοινωνικής εξέλιξης, αποτέλεσμα κοινωνικών διεργασιών. Οι παράγοντες που το δημιουργούν και το μεταξελίσσουν είναι εκείνοι που καθορίζουν και τη δυνατότητα της

αλλαγής ή και υπέρβασής του. Οι θεσμοί δεν είναι αιώνιοι, αρα υπόκεινται σε συνειδητές ή μη, απότομες ή όχι, αλλαγές.

Αλλαγές που για το κράτος μπορεί νά'ναι προϊόν της αλλαγής των σκοπών του, ή απαραίτητων προσαρμογών του, ή της αλλαγής της "φύσης" της εξουσίας του, ή της αναδιάρθρωσης του.

Όλα αυτά "απαιτούν" και μας οδηγούν στο κείμενό μας στον προσδιορισμό των σκοπών του κράτους. Μέσα απ'αυτόν τον προσδιορισμό εντοπίζεται σε μεγάλο βαθμό και η θέση του στο συνολικό σύστημα των κοινωνικών σχέσεων, ο ρόλος και ο χαρακτήρας του.

III. Η μέθοδος και η δομή της εργασίας.

14. Απ'όσα είπαμε πιο πάνω, γίνεται ολοφάνερο, ότι δεν θα μας έβρισκε σύμφωνους οποιαδήποτε ερμηνεία ή επιδίωξη να κατανοηθεί ή να γίνει το κράτος απο μέσο, αυτοσκοπός. Η άποψή μας προϋποθέτει ένα κράτος που κινείται μέσα σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, πού'χει μεν την δική του ιστορία, βρίσκεται όμως σε άμεση αλληλοσύνδεση, επηρεασμό και εξάρτηση, απο την δοσμένη κοινωνία και τις δυνάμεις που κυριαρχούν, συναινούν και αντιπαρατίθενται στα πλαίσιά της.

Στην ανάλυση μας, έχουμε υπόψη μας το σύνολο των θεωριών για την εξουσία, το κράτος, την αλληλοδιαπλοκή τους, και κατά συνέπεια των σκοπών του. Παίρνουμε υπόψη μας ότι σύμφωνα με την κλασική φιλελεύθερη θεωρία, το κράτος επιδιώκει την προστασία των πολιτών-υπηκόων, της ζωής και της ευημερίας τους, τον διακανονισμό και την προφύλαξη της ιδιοκτησίας, την εξασφάλιση του δικαιώματος στην χρήση της πολιτικής δύναμης, την εφαρμογή των νόμων και την άμυνα απο τον εξωτερικό εχθρό, την ασφάλεια και ειρήνη των πολιτών, την εξασφάλιση των δικαιωμάτων τους (22).

Σύμφωνα με την υλιστική διαλεκτική αντίληψη της κοινωνίας το κράτος είναι θεσμός, προϊόν και συντελεστής της αναπαραγωγής των κάθε φορά κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων και της σχέσης κυριαρχίας που τις διαπερνούν.

Ένα μίγμα θεωριών διαμορφώνει μια αντίληψη κρατισμού που γοητεύεται απο το κράτος, ελπίζει και πιστεύει στη λύση όλων των κοινωνικών προβλημάτων μέσω της ενισχύσής του, ή υποθάλλει κοινωνικές προσδοκίες επαγγελματικής ανέλιξης και αναγνώρισης, απόκτησης ισχύος, μέσω της γραφειοκρατικής ανόδου στην ιεραρχία των μηχανισμών του.

Τέλος η πλουραλιστική αντίληψη διαχέει τους θεσμούς της εξουσίας σε τέτοιο βαθμό, ώστε να υποβαθμίζεται στο πεδίο της θεωρίας η σημασία του κράτους. Ουσιαστικά παύει αυτό νά αντιμετωπίζεται σαν ένας θεσμός που αξίζει να μελετηθεί μ'έναν ιδιαίτερο τρόπο.

15. Προσπαθώντας να προσεγγίσουμε τη θεωρία του κράτους, να δημιουργήσουμε μια νέα κατασκευή, να προτείνουμε έναν νέο ορισμό και μέθοδο ανάλυσής του, ήμασταν υποχρεωμένοι να αξιοποιήσουμε

εκείνες τις θεωρίες που στο κέντρο της σκέψης τους έχουν και τον θεσμό του κράτους. Δηλαδή που ή ήταν άμεσα λογικές κατασκευές για το κράτος, ή θεωρητικά συστήματα για την κοινωνία σύμφωνα με τα οποία η δημόσια εξουσία παίζει σημαίνοντα ρόλο.

Αφήσαμε απ'έξω θεωρητικές κατασκευές και προτάσεις στις οποίες το κράτος είτε δεν εμφανίζεται, είτε παίζει έναν δευτερεύοντα ρόλο. Εξαιρέση αποτελούν οι περιπτώσεις που ναι μεν διαμορφώνουν ένα χρήσιμο μεθοδολογικό εργαλείο γενικού χαρακτήρα, που είναι όμως προαναγγέλλον ή κάνουν την εμφάνισή τους μαζί με το αστικό κράτος.

Είναι ολοφάνερο, με βάση τα πιο πάνω, ότι στην εργασία μας, αξιοποιούμε προβληματισμούς, μεθόδους και προτάσεις που υπάρχουν διάχυτα στην ιστορία της ανθρώπινης σκέψης. Συχνά καταφεύγουμε σε σχήματα που διατυπώθηκαν πριν την εμφάνιση του καπιταλιστικού συστήματος και του κράτους που αντιστοιχεί σ'αυτό. Οι κύριες όμως θεωρητικές κατασκευές που παίρνουμε υπόψη μας, είναι αυτές που προαναγγέλλουν ή κάνουν την εμφάνισή τους μαζί με το αστικό κράτος, συνοδεύουν την ανάπτυξη του, τις καμπές στην εξέλιξή του.

Οι θεωρίες για το αστικό κράτος, μπορούν να χωριστούν σε δυο περιόδους. Σ'αυτές που υποστηρίζαν τη γέννηση και εμφάνισή του, που είναι βασικά οι αστικές φιλελεύθερες, και σ'αυτές που αναζητούν την ερμηνεία και υπέρβασή του, που είναι βασικά οι υλιστικές, πριν απ'όλες ο Μαρξισμός.

Μ'ένα άλλο κριτήριο θα μπορούσαμε να τις χωρίσουμε σε θεωρίες που διεκδικούν το ριζοσπαστικό μετασχηματισμό του κράτους που υπάρχει στην εποχή της εμφάνισης τους, -οι αστοί φιλελεύθεροι το προκαπιταλιστικό κράτος και οι μαρξιστικές το αστικό-, και σ'αυτές που αναζητούν τη διατήρηση του υπάρχοντος κράτους, ακόμη και αν υποστηρίζουν ορισμένες προσαρμογές που έτσι και αλλιώς απαιτούνται ακριβώς για την επίτευξη ενός τέτοιου σκοπού. Οι τελευταίες που χαρακτηρίστηκαν στην ιστορία της πολιτικής σαν συντηρητικές, και από τους νεότερους εκπροσώπους της σαν νεοφιλελεύθερες, δεν προσέφεραν ουσιαστικά νέες κατασκευές για το κράτος, πιο πολύ στηρίχθηκαν σε μια ερμηνεία/παραλλαγή του φιλελευθερισμού.

Στην σύγχρονη παραλλαγή της, η συντηρητική\νεοφιλελεύθερη θεωρία για το κράτος, μας έδωσε συνθήματα πολιτικού προσανατολισμού γύρω από το ειδικό αντικείμενο κράτος, διατύπωσε σκέψεις για το μέγεθος και τα καθήκοντα του, για ορισμένες από τις λειτουργίες και τις δομές του, δεν μας έδωσε όμως μια συγκροτημένη, πρωτότυπη θεωρία για το κράτος.

Η κλασική φιλελεύθερη θεωρία για το κράτος, μας έδωσε βασικές σκέψεις μιας πολιτικής θεωρίας για το καπιταλιστικό κράτος, ιδιαίτερα στην πρώιμή του περίοδο. Προσδιόρισε θεματολογίες και ερωτήματα που διατηρούν μέχρι σήμερα την σημασία τους. Δεν μπόρεσε να αναπτυχθεί όμως με επάρκεια σε μια θεωρία του σύγχρονου αστικού κράτους. Πιο πολύ συγχωνεύθηκε μέσα στις θεωρίες του πλουραλισμού και του κορπορατισμού, σε θεωρίες δηλαδή που δεν έχουν στο

επίκεντρο τους την δημόσια κρατική εξουσία, ή όταν δεν συγχωνεύθηκε, χρησιμοποιήθηκε ελάχιστα απο τις συντηρητικές θεωρίες, πιο σωστά υπονοήθηκε στα πλαίσια της δικής του θεματολογίας.

Η πιο πλούσια σε ερμηνείες θεωρία της ανάλυσης και υπέρβασης του κράτους, αποτέλεσε ασφαλώς η μαρξιστική θεωρία, που διατηρεί μέχρι σήμερα στο επίκεντρο της σκέψης των πιο διαφορετικών σχολών που την επικαλούνται το πρόβλημα του κράτους και της θέσης του στο γενικότερο κοινωνικό σύστημα.

Η εργασία μας επιδιώκει μια κριτική παρουσίαση όλων των πιο πάνω θεωριών για το κράτος. Όχι για να τις χωρίσουμε σε σωστές ή λανθασμένες, αλλά για να μπορέσουμε να διαμορφώσουμε τα κριτήρια μιας σύγχρονης αντίληψης για το κράτος.

16. Προκειμένου να πετύχουμε αυτό το στόχο, είχαμε σαν αφετηρία μας δυο στοιχεία. Το πρώτο αφορά την ίδια την γέννηση του κράτους γενικά και του αστικού ειδικότερα, την παρουσία των κρατικών ψευδαισθήσεων, του χωρισμού ανάμεσα στον δημόσιο και ιδιωτικό χώρο. Τα κύρια ερωτήματα εδώ αφορούν τους παράγοντες δημιουργίας του κράτους, (αν είναι ο θεός, ο λόγος, η υπέρβαση της φυσικής κατάστασης, ή η κοινωνική πάλη και ο καταμερισμός εργασίας) και το αν υπάρχει κράτος γενικά ή μόνο το αστικό κράτος.

Στην ειδική φιλολογία, η πλειοψηφία των τοποθετήσεων είτε εξετάζει το κράτος σαν μια γενική κατηγορία που χαρακτηρίζεται από τη συνέχεια της ιστορικής παρουσίας της, είτε σαν μια αφηρημένη γενική έννοια που υπάρχει συγκεκριμένα μόνο σαν αστικό κράτος. Και οι δύο απόψεις, όπως δείχνουμε είναι απόλυτες. Πράγματι, υπάρχει μια ιστορική συνέχεια στην παρουσία της δημόσιας εξουσίας. Όμως η συνέχεια αυτή συνδέεται άμεσα και στενά με τον κάθε φορά κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό. Ο χαρακτήρας και το περιεχόμενό της καθορίζεται βασικά απο τον ιδιαίτερο σχηματισμό του οποίου είναι ο θεσμός. Το κράτος έχει όμως και την ιστορική του συνέχεια. Δεν πρωτοεμφανίζεται στον καπιταλισμό. Ασφαλώς όμως στον καπιταλισμό είναι το κράτος αυτού του συστήματος, κι'όχι το γενικό κράτος που υπάρχει και σε συνθήκες καπιταλισμού [βλ.υποκεφάλαια 1.1. και 1.2. της παρούσας εργασίας].

Ο καθορισμός της θέσης του θεσμού του κράτους σ'ενα κοινωνικό σύστημα, συνδέεται με την διαμόρφωση των απαραίτητων εργαλείων ανάλυσης της σχέσης βάσης-εποικοδομήματος, κράτους-κοινωνίας, του προσδιορισμού της έννοιας "συμφέρον", του τι ρόλο παίζουν τα συμφέροντα ανάμεσα στα πιο πάνω επίπεδα και στη διαμεσολάβηση τους [υποκ.1.3.].

Συνδεδεμένο μ'αυτήν την θεματολογία είναι το ερώτημα ποιό επίπεδο έχει προτεραιότητα στον καθορισμό του κράτους, η οικονομική-υλική βάση ή το ιδεολογικό και πολιτικό στοιχείο. Η γνώμη που διατυπώνουμε στο κείμενο είναι ότι το υλικό έχει, σε τελευταία ανάλυση, φιλοσοφικά και κοινωνιολογικά το προβάδισμα στον καθορισμό του κράτους, ενώ το πολιτικό και το ιδεολογικό (και με την μορφή "κρατικών αυταπατών") βρίσκονται πιο κοντά, επιδρούν πιο άμεσα και συχνά, καθορίζουν όλο και πιο πολλές κρατικές

ενέργειες. Αυτά τα διαφορετικά επίπεδα διαμορφώνονται και σε διαφορετικές λειτουργίες του κράτους, πριν απ' όλα γύρω από το πρόβλημα του καταναγκασμού και της ηγεμονίας (Γκράμσι).

Με βάση αυτά τα αρχικά αναλυτικά εργαλεία, προσεγγίζουμε και το πρόβλημα της δυαδικής εξουσίας [κεφ.9ο], της υπέρβασης του αστικού κράτους και του κράτους γενικά, του χαρακτήρα του κράτους στις χώρες που ονομάστηκαν "υπαρκτός σοσιαλισμός", καθώς και το πρόβλημα του μαρασμού [κεφ.7.2. και 8ο].

17. Το δεύτερο στοιχείο, ήταν ότι η ιστορία της θεωρίας για το κράτος στον καπιταλιστικό σχηματισμό αποτελείται βασικά από δυο περιόδους, που τις παρουσιάζουμε σε δυο κεφάλαια. Τις φιλελεύθερες θεωρίες από τον 16ο μέχρι και τον 18ο αιώνα, και τις θεωρίες που μιλούν στ' όνομα του μαρξισμού. Στο κείμενο μας μελετάμε και διερευνάμε τις βασικές θέσεις, σχήματα και προτάσεις τους, τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις τους [κεφάλαια 2ο, 4ο, 6ο και 7ο]. Το ζητούμενο βέβαια σ' αυτήν την εργασία δεν είναι η επανάληψη γνωστών θεωρημάτων, αλλά η ανάδειξη του καινούριου που φέρνει η κάθε σχολή και μελετητής για την πολιτεία και το κράτος, που βρίσκονται οι τομές και η συνέχεια από την μια στην άλλη, ποιά κριτήρια μπορούν να θεωρηθούν σαν επιστημονικά-ιστορικά κατεκτημένα.

Τα τρία πρώτα μέρη του βιβλίου έχουν ακριβώς σαν αντικείμενό τους τις θεωρίες για το κράτος. Η παρουσίασή τους γίνεται μέσα από την ιστορική συνέχεια, αφαιρώντας κάθε δευτερεύον για το στόχο μας στοιχείο. Ταυτόχρονα, όπου χρειάζεται, γινόμαστε διαχρονικοί, δείχνουμε δηλαδή την κοινότητα απόψεων που υπάρχει ανάμεσα στις επιμέρους σχολές και μάλιστα σε διαφορετικούς χρόνους.

Η μέθοδός μας είναι κάθετα αντίθετη, με εκείνον τον τρόπο που χρησιμοποιείται εκτεταμένα σε πανεπιστημιακά συγγράματα, στα οποία απλώς παρουσιάζονται κάποιες σχολές, περιγραφικά, χωρίς συνοχή και ιστορική συνέχεια, τόσο προβληματισμού και ερωτημάτων που διατυπώνονται, όσο και τυχόν απαντήσεων που δόθηκαν. Πρoσπαθούμε δηλαδή να εντοπίσουμε την ιστορική γραμμή σύνδεσης της μιας ή άλλης θεωρίας, να ανάγουμε στη θεωρητική της μήτρα την μια ή άλλη άποψη. Μόνο έτσι πιστεύουμε είναι δυνατό να ανακαλύψουμε την ιστορική συνέχεια και ασυνέχεια μιας λογικής κατασκευής, να εντοπίσουμε επανάληψη λαθών και πρωτότυπες λύσεις. Μόνο έτσι μπορούμε συνειδητά να τοποθετήσουμε και την δική μας πρόταση, να διατυπώσουμε καινούρια προβλήματα και να διασχίσουμε διαγώνια το παρελθόν ώστε να αναλύσουμε με την μεγαλύτερη δυνατή επιτυχία το προς υπέρβαση σήμερα. Μόνο ξεφυλλίζοντας το παρελθόν μπορεί να διαβάσει κανείς το μέλλον.

Μας βρίσκει λοιπόν αντίθετους εκείνη η αντίληψη που διατείνεται, ότι είναι τάχα "δύσκολο να παρουσιάσεις ταυτόχρονα τις παλαιότερες και τις πιο σύγχρονες απόψεις" (23). Μια τέτοια θέση, είτε από άγνοια (24), είτε από έλλειψη αφαιρετικής διάθεσης, δεν μπορεί να εντοπίσει τις μεγάλες ιστορικές γραμμές στην επιστήμη ενός αντικειμένου, δεν μπορεί κατά συνέπεια και να τις αξιοποιήσει για την θετική υπέρβασή τους.

Εμείς προσπαθούμε μέσα από την ανασυγκρότηση της ιστορίας της θεωρίας για το κράτος να διατυπώσουμε ερωτήματα και προβληματισμούς για ζητήματα που διασχίζουν την υπόσταση και δραστηριότητα του αστικού κράτους, έτσι ώστε να προσεγγίσουμε όσο το δυνατό πιο ορθολογικά μια πολύπλοκα αναπτυσσόμενη πραγματικότητα, να κάνουμε προτάσεις άρσης της.

18. Διασχίζοντας την ιστορία των θεωριών για το κράτος, αποκτούμε τα απαραίτητα εργαλεία για να διατυπώσουμε μια θεωρία για την δημόσια εξουσία, που διαλεκτικά να υπερβαίνει μονομέρειες και που να μας δίνει την δυνατότητα να το αναλύσουμε τόσο σε σχέση με την κοινωνία, σαν υποσύστημά της, όσο και το ίδιο σαν ένα σύστημα με την δική του εσωτερική συνοχή [κεφ.11ο]. Τέλος να διερευνήσουμε τους μηχανισμούς και τις λειτουργίες μέσω των οποίων το κράτος διεισδύει στο σώμα της κοινωνίας σαν ένα δημόσια ορατός πολυσύνθετος θεσμός, που διαθέτει το δικό του προσωπικό [κεφ.11.3. και 12ο].

Η παρουσίαση των θεωριών για το κράτος που έδωσαν καινούρια στοιχεία στην ιστορία του, συνοψίζονται και κρίνονται και από τους ορισμούς που προτείνουν γι' αυτό. Έχοντας υπόψη την πραγματικότητα του σύγχρονου αστικού κράτους τις ανασυνθέτουμε. Συγκρατούμε τα θετικά τους στοιχεία, δείχνουμε ότι οι περισσότερες απ' αυτές εντοπίζουν με ενδιαφέροντα τρόπο υπαρκτές πλευρές της κρατικής υπόστασής και δράσης και καταλήγουμε στην πρόταση ενός νέου ορισμού και προσδιορισμού του κράτους, την ανάπτυξη του σε εργαλείο θεωρητικής ανάλυσης και υπέρβασής του, αναπτύσσουμε την θέση μας για το κράτος σαν προϊόν του διπλασιασμού της κοινωνίας σε κράτος και κοινωνία, σαν ιδιαίτερο στοιχείο της κοινωνίας, ξεχωριστό τμήμα της [κεφ.11ο].

Πρόκειται για μια νέα πρόταση ανάλυσης του κράτους και λογικής κατασκευής μιας ειδικής θεωρίας γι' αυτό το ειδικό αντικείμενο. Αφετηρία της είναι η ίδια η αντίφαση της ύπαρξης του κράτους σαν ένας θεσμός μέσα στην κοινωνία, που ταυτόχρονα έχει ειδικές σχέσεις με την υπόλοιπη κοινωνία. Είναι ένας θεσμός που βρίσκεται με μια έννοια πάνω από την κοινωνία και ταυτόχρονα αποτελεί τμήμα της, που ταυτίζεται και δεν ταυτίζεται μ' αυτήν.

Ο διπλασιασμός είναι μια κατάσταση στην οποία δεν ανταποκρίνεται ούτε εκείνη η μέθοδος που αντιλαμβάνεται το κράτος σαν ένα οποιοδήποτε σύστημα μέσα στην "πλουραλιστική" κοινωνία, ούτε εκείνη που το αντιπαράθετει με απόλυτο τρόπο σαν ξένο σώμα απέναντι στις κοινωνικές σχέσεις [κεφ.11ο].

Το εργαλείο ανάλυσης του διπλασιασμού το χρησιμοποιούμε όχι μόνο για την ανάλυση της σχέσης κράτους-κοινωνίας, του ορισμού του ή του προσδιορισμού της θέσης του στο συνολικό σύστημα, αλλά και για εσωτερικές διαδικασίες, όπως είναι η μετατόπιση του κέντρου δύναμης από έναν κρατικό θεσμό ή δομή σε έναν άλλο, (όπως μετά από ένα πραξικόπημα από το κοινοβούλιο στο στρατό) και ιδιαίτερα η διαμόρφωση ενός κράτους μέσα στο κράτος.

Ο διπλασιασμός αποτελεί επίσης μέσο ανάλυσης τέτοιων φαινομένων όπως είναι η δημιουργία μυστικών οργανώσεων ελέγχου και καταστολής

άλλων κρατικών μηχανισμών και του προσωπικού τους, η μετακίνηση των κέντρων λήψης απόφασης στα ενδότερα του κράτους, όπως είναι η μετακίνηση αρμοδιοτήτων της βουλής και των κομμάτων που την συναρπατίζουν στην εκτελεστική επιτροπή και στις ηγεσίες των κομμάτων. Όλα αυτά είναι όπως δείχνουμε αναλυτικά στο τέταρτο μέρος ένας ιδιόμορφος εσωτερικός/ενδοκρατικός διπλασιασμός [κεφ.12ο].

Την θέση μας για "διπλασιασμό", την χρησιμοποιούμε και για την ανάλυση των κομμάτων, θεσμών που διπλασιάζουν ιδιόμορφα τμήμα της κοινωνίας με την μορφή ξεχωριστής οργάνωσης και βρίσκονται, απο μεθοδολογική άποψη, ανάμεσα (αλλά και εντός) στην κοινωνία και το κράτος.

Τέλος η θεωρία του διπλασιασμού και της παραδοχής ότι το κράτος γεννιέται μέσα και από την κοινωνία, μας επιτρέπει να διατυπώσουμε στις σημερινές συνθήκες, στηριγμένοι στις θεωρητικές εκτιμήσεις για τις επαναστάσεις στην Αγγλία του 17ου αιώνα, στη Γαλλία στα τέλη του 18ου και την Ρωσική στις αρχές του 20ου, την πολιτική των μεταρρυθμίσεων και της "αυτοθέσμησης" της κοινωνίας, μια θεωρία του μετασχηματισμού του κράτους και της δυαδικής εξουσίας.

19. Η σχέση κράτους-κοινωνίας αποτελεί σοβαρό πρόβλημα διερεύνησης, ιδιαίτερα άμεσα συνδεδεμένο με την μελέτη του μεθοδολογικού προβλήματος της αυτονομίας [κεφ.11.2.].

Η ανάλυση των διαφορετικών ρευμάτων της θεωρίας για το κράτος, μας έδωσε τη δυνατότητα να διαπιστώσουμε την ύπαρξη τριών βασικών γραμμών σύνδεσης, στην θεωρία, του κράτους με την κοινωνία.

Μια πρώτη είναι αυτή που αναζητά την αλληλοδιαπλοκή του κράτους με την κοινωνία γενικά. Είναι η γραμμή όπως εκφράσθηκε από τους άγγλους φιλελεύθερους, τους γάλλους ουμανιστές και εγκυκλοπαιδιστές, τον Χέγγελ και Φούερμπάχ, την πρώτη περίοδο στο έργο των Μαρξ και Ενγκελς, τον Γκράμσι και την Ιταλική σχολή. Είναι η γραμμή που διερευνά την σχέση της κοινωνίας των πολιτών με τον κυρίαρχο/τον ηγεμόνα/τη δημόσια εξουσία/το πολιτικό, μ' αυτό που ονομάζουμε κράτος. Η γραμμή αυτή διερευνά και τέτοια προβλήματα όπως της σχέσης δημόσιου/ιδιωτικού, το πρόβλημα της αυτονομίας από την σκοπιά της σχέσης κράτος και κοινωνίας. Σχέση που ονομάζουμε "επίπεδο αναφοράς". Το κράτος δηλαδή σε αναφορά προς την κοινωνία, τη σχέση υποταγής, αυτονομίας, δημιουργίας ή όχι, μαζί της.

Μια δεύτερη είναι αυτή που το κέντρο βάρους της το ρίχνει στη σχέση ανάμεσα στο κράτος και συγκεκριμένες αντιθέσεις που διαπερνούν την κοινωνία. Πρόκειται για μια δεύτερη γραμμή διαμόρφωσης της σύγχρονης θεωρίας για το κράτος, στην οποία υπάγονται πολλές από τις σκέψεις των Χομπς, Λοκ, και ιδιαίτερα του Σπινόζα, τα κοινωνικοοικονομικά έργα των Μαρξ και Ενγκελς, τα σχήματα για το κράτος της σχολής της Περιφέρειας και πολλών απόψεων για το σύγχρονο ελληνικό κράτος, (όπως αυτής που ονομάζουμε : "κράτος παραγωγός" του συστήματος των κοινωνικών σχέσεων), βασικές πλευρές του έργου των Πουλαντζά και Άλτουσερ, και πριν απ' όλους η σχολή του "κράτους-παράγωγου" (23).

Η δεύτερη αυτή γραμμή αναφέρεται κύρια στην σχέση ανάμεσα στο κράτος και το επίπεδο όπου διαμορφώνονται οι αντιθέσεις της κοινωνίας. Είναι το δεύτερο επίπεδο αναφοράς και ανάλυσης του κράτους.

Το τρίτο επίπεδο, προϋποθέτει κατ'αρχήν ένα είδος σχέσης ανάμεσα στην κοινωνία και τις αντιθέσεις της με το κράτος. Συγκεντρώνει την προσοχή της στην σχέση ανάμεσα στην δημόσια εξουσία και τους πόλους που συγκροτούν τις αντιθέσεις που διαπερνούν την κοινωνία, πριν απ'όλα του κυρίαρχου πόλου της βασικής κάθε φορά κοινωνικής αντίθεσης. Σ'αυτή τη γραμμή θα μπορούσαμε να κατατάξουμε τον Καντ, και ακόμα περισσότερο τον νεοκαντιανισμό, τα έργα των Μαρξ και Εγγκελς, ιδιαίτερα αυτά που αναφέρονται στο πρόβλημα της δημοκρατίας και της δικτατορίας, την θεματολογία των σοσιαλιστικών και κομμουνιστικών διεθνών, καθώς και των αντίστοιχων σημερινών κομμάτων, τη θεωρία για το κράτος-εργαλείο ή όργανο μιας τάξης, τους Κασούτκι, Μπερνστάιν, Λένιν και τον αυστρομαρξισμό, τις δογματικές παραλλαγές της θεωρίας του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού, της ελληνοποίησης του κράτους και του κομματικού κράτους. Η τρίτη αυτή γραμμή αναφέρεται λοιπόν στη σχέση κράτους- (κυρίαρχης) τάξης.

Ο χωρισμός των θεωριών για το κράτος, με βάση αυτά τα "τρία επίπεδα αναφοράς" και προσδιορισμού, αποτελεί επιστημονική μας πρόταση, που παίρνει υπόψη της ότι η τέτοια κατάταξη είναι μεθοδολογική και όχι απόλυτη. Ότι δεν υπάρχει αναλυτής και ρεύμα στη θεωρία που να ασχολήθηκε αποκλειστικά με το ένα "επίπεδο αναφοράς" και μόνο. Ταυτόχρονα όμως πιστεύουμε ότι κάθε σχολή και ρεύμα έχει συνολικά ή για μια περίοδο ένα συγκεκριμένο κέντρο βάρους.

20. Γνώμη μας είναι, ότι η μεθοδολογική μας πρόταση, (για τον διπλασιασμό και την συστηματοποίηση στην κατάταξη των θεωριών για το κράτος), πέρα των όσων ήδη είπαμε, έχει σειρά προσόντων που την κάνουν χρήσιμη στη διαμόρφωση μιας νέας λογικής/θεωρητικής κατασκευής για το κράτος.

Πρώτα απ'όλα, είναι η πρώτη μεθοδολογική κατασκευή, όσο έχουμε υπόψη μας στο σύνολο της βιβλιογραφίας, που δίνει τη δυνατότητα ταξινόμησης των θεμάτων που προκύπτουν από τη μελέτη του κράτους και διατυπώθηκαν σε θεωρητικά σχήματα.

Δεύτερο, μας επιτρέπει να εντοπίσουμε τις γραμμές ανάπτυξης της συζήτησης για το κράτος στους τελευταίους αιώνες, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, τα θέματα που κυριάρχησαν σε κάθε εποχή και πολιτική περίοδο, τις θεματολογικές μετατοπίσεις από μια φάση και συγκυρία σε μια άλλη, τις διαφορετικές ερμηνείες πάνω στα ζητήματα που κουβεντιάζονταν κάθε στιγμή. Μέσα απ'αυτόν τον εντοπισμό αποδεικνύεται ότι κάθε εποχή συγκεντρώνει την προσοχή της στον ένα ή άλλο κρατικό μηχανισμό και λειτουργία, στο ένα ή άλλο χαρακτηριστικό, και ότι οι διαφορές ανάμεσα στα κοινωνικά και πολιτικά ρεύματα, που κάνουν θεωρητικές αναφορές στην πολιτεία/κράτος, ήταν στον τρόπο αντιμετώπισης του ζητήματος κι'όχι πάντα ή ύπαρξη διαφορετικής θεματολογίας. Αυτό το αποδεικνύουμε και σ'ένα από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα της

θεωρίας για το κράτος, που 'ναι η θέση για το κράτος-εργαλείο, θέση τόσο κομμουνιστικών όσο και σοσιαλιστικών κομμάτων, λίγο πριν και μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο.

Τρίτο, η μεθοδολογική ταξινόμηση μάς επιτρέπει να ερμηνεύσουμε γραμμές που διαπερνούν την ίδια λογική κατασκευή, όχι σαν αντίφαση, ούτε σαν λογικές που βρίσκονται σε αντιπαράθεση, ή όπως έγινε με τον μαρξισμό, σαν λογικές που πλην μίας βρίσκονται εκτός λογικής κατασκευής, αλλά σαν κατασκευές που αντιστοιχούν σε διαφορετικές εποχές ή/και θεματολογικές πλευρές. Αποφεύγουμε έτσι να κάνουμε μια άγονη ιστορική "δαιτησία". Προανατολιζόμαστε στην αξιοποίηση όλων των πρωτότυπων σκέψεων που υπάρχουν σε διαφορετικά ρεύματα, έστω ή παρόλο που απολυτοποιούν τις πλευρές που εξετάζουν. Απολυτοποιήσεις χάρη στις οποίες, συχνά, βαθαίνει η σκέψη μας στο ένα ή άλλο ζήτημα με το οποίο αυτές ενασχολήθηκαν.

Τέταρτο, η μεθοδολογική αυτή ομαδοποίηση σχολών, ρευμάτων, πλευρών ανάλυσης της πραγματικότητας, επίπεδων αναφοράς μας επιτρέπει να διατυπώσουμε μια σύγχρονη λογική κατασκευή για το κράτος στην οποία δεν απολυτοποιούνται πλευρές και κινήσεις του.

Έτσι, παραδειγματικά το αναφέρουμε εδώ, το πρόβλημα της αυτονομίας αντιμετωπίζεται διπλά και σε τρία επίπεδα. Σχετίζεται και αφορά τόσο την εσωτερική διάρθρωση και τις σχέσεις των δομών του κράτους, όσο και την σχέση που 'χει αυτό με την κοινωνία, σχέση διαρθρωμένη σε τρία διαφορετικά "επίπεδα αναφοράς".

Πέμπτο, η δυνατότητα διαφοροποιημένης-πολυεπίπεδης προσέγγισης των σχέσεων, δομών και δραστηριοτήτων του κράτους, μας επιτρέπει, διαλεκτικά-σφαιρικά, να αποφεύγουμε εκείνες τις απολυτοποιήσεις λογικών κατασκευών για το κράτος, που καταγράφοντας την μια ή άλλη πλευρά, δεν μπορούν να εντοπίσουν το σύνολο των κινήσεων και μετακινήσεων που συχνά έχουν μεταξύ τους αντίθετες ροπές και κατευθύνσεις.

Έκτο, η ανάγνωση της ιστορίας των θεωριών του κράτους μ'ένα τέτοιο τρόπο, μας διευκολύνει να συνδυάσουμε στην διατύπωση μιας θεωρίας του κράτους, την ιστορική μέθοδο με την λογική συστηματική, να διερευνήσουμε την ιστορία του κράτους και την λογική της ιστορίας του. Την λογική των δομών του, τις αλλαγές στον ρόλο των μηχανισμών και λειτουργιών του, την θέση του προσωπικού σ'αυτό, το μεγάλο πρόβλημα της γραφειοκρατίας.

Χάρη σ'αυτό τον τρόπο μπορούμε να βρούμε τις αντικειμενικές συνιστώσες που καθορίζουν τις διαφοροποιήσεις, την έκταση και τον τόπο δράσης των κρατικών λειτουργιών, τις μετατοπίσεις μεταξύ τους. Τις μετατοπίσεις του κέντρου βάρους απο μια λειτουργία στην άλλη, απο την κατασταλτική, παραδειγματικά, στην κοινωνική. Κινήσεις που εκφράζονται και με ειδικούς χαρακτηρισμούς του κράτους, όπως αυταρχικό κράτος, κράτος δικαίου, κράτος πρόνοιας κ.ο.κ.

Οι εντοπιζόμενες αλλαγές, μας διευκολύνουν να δώσουμε νέους ορισμούς για τις έννοιες: "μορφή και τύπος" κράτους, να προσθέσουμε σ'αυτές τις έννοιες, τον όρο της "κρατικής δομής".

Η συναρμολόγηση της μορφής, της δομής και του τύπου του κράτους μας ανοίγει έναν ειδικό δρόμο προσέγγισης του προβλήματος της δημοκρατίας και δικτατορίας, όχι γενικά, αλλά στο επίπεδο των θεσμών [κεφ.5.5.,5.6.,5.7.,5.8.]. Κριτήριο με το οποίο κρίνουμε τις θεωρίες των Καούτκι, Μπερνστάιν, Αυστρομαρξισμού και Μπολσεβικισμού, [το μέρος τρία συνολικά].

21. Η συναρμολόγηση επαναλαμβάνεται σε δυο επίπεδα. Σ'αυτό των λειτουργιών, και σ'αυτό των θεσμών μεσολάβησης ανάμεσα στην κοινωνία και το κράτος.

Όσον αφορά τις λειτουργίες του κράτους, σ'αντίθεση με την παραδοσιακή αντίληψη για αυτές, δεν περιοριζόμαστε στην καταγραφή των εκδηλώσεων και των μεταξύ τους διαφοροποιήσεων. Προσπαθούμε αντίθετα να προσδιορίσουμε τον τόπο, τις αιτίες και τους τρόπους γέννησης και εμφάνισης διαφορετικών λειτουργιών του κράτους, την διαφορετική σύνδεση της κάθε λειτουργίας με τα τρία επίπεδα αναφοράς. Τον πολύπλοκο κατασταλτικό και ενσωματικό ρόλο που παίζουν οι λειτουργίες του κράτους, την διαδικασία νομιμοποίησης του απ'αυτές.

Στο τέταρτο μέρος, αναλύουμε τις λειτουργίες στην γενική ιστορικολογική τους διάρθρωση και ρόλο, ενώ στα κεφάλαια για την ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ ,αναλύουμε το ειδικό βάρος που 'χει η μία ή άλλη λειτουργία στις θεωρητικές κατασκευές τους και στην πρακτική της διακυβέρνησης.

Αναλύουμε την οικονομική λειτουργία,σαν μια δραστηριότητα που συνδέεται με την ίδια την διαδικασία συσσώρευσης του κεφαλαίου [βλ.κεφ.12.3.6. και 14.1.2.], ενώ την κοινωνική λειτουργία σαν μια διπλή λειτουργία για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης, απο την μια και την ρύθμιση της σχέσης κεφάλαιο-εργασία απο την άλλη [12.3.5. και 15.....].

Στα πλαίσια της ανάλυσης των κοινωνικοοικονομικών λειτουργιών, προκύπτουν μια σειρά απο ειδικά προβλήματα,όπως το ερώτημα κατά πόσο η οικονομική λειτουργία, είναι στην ουσία της μια ορατή παρουσία του εποικοδομήματος στη βάση ή όχι, άν και κατά πόσο δηλαδή εξακολουθεί να ισχύει η κατασκευή της σχέσης-εποικοδομήματος που κάνουμε στην αρχή της εργασίας μας, ή αν το "κράτος πρόνοιας" ή "κοινωνικό κράτος" αποτελεί υπέρβαση του αστικού κράτους κ.ο.κ.

Η πολιτική λειτουργία εμφανίζεται σαν μια σχέση διαμεσολάβησης ανάμεσα στην οικονομική και την πολιτική σφαίρα, καθώς και σαν μια πρακτική που αποσκοπεί στην διαμόρφωση της ηγεμονίας και στην αποδιοργάνωση του αντι-ηγεμόνα [12.3.2. και 4.3.5.].

Σ'αντίθεση με την παράδοση των θεωριών για το κράτος, όντας έμμεσα σύμφωνοι με τον Χομπς (26), διαχωρίζουμε τη νομική

λειτουργία απο την πολιτική-κατασταλτική και την συνδέουμε με τη διαδικασία και την ιδεολογία της νομιμοποίησης.

Στη μελέτη μας, δείχνουμε ότι όλες οι λειτουργίες και μηχανισμοί, δεν είναι "καθαροί", ότι χαρακτηρίζονται απο την παρουσία κι' άλλων κρατικών στοιχείων στον τρόπο με τον οποίο διεισδύουν στην κοινωνία και με τον οποίο εξασφαλίζουν την εσωτερική τους συνοχή.

Ετσι η νομική λειτουργία, όπως και κάθε άλλη κρατική λειτουργία, παράγει ιδεολογία, στηρίζεται στην ιδεολογία, έχει ή/και αποκτά συνοχή χάρη στην παρουσία ειδικών ιδεολογικών μηχανισμών και κατασκευών στο ίδιο το εσωτερικό της. Είναι ακόμα υποχρεωμένη, προκειμένου να λειτουργήσει, να διαθέτει τους δικούς της οικονομικούς πόρους. Ταυτόχρονα η ίδια, απο πλευράς της, ρυθμίζει πλευρές των οικονομικών σχέσεων, τιμωρεί με χρηματικές ποινές. Ανάλογες σχέσεις και πολυεπίπεδες δραστηριότητες υπορεί να εντοπιστεί κανείς και στις υπόλοιπες κρατικές λειτουργίες. Η ιδιομορφία της βρίσκεται ότι πολύ συχνά τα στοιχεία που την αποτελούν, πριν απ' όλα οι νόμοι, συνιστούν υποκατάστατο των θεσμών. Η υπερβολική χρήση νομοθετημάτων, συνοδεύει τη θεσμική υποανάπτυξη.

22. Εχοντας σαν αφετηρία τις δομές, τους μηχανισμούς και τις λειτουργίες του κράτους προσπαθούμε να εντάξουμε σ' ένα θεωρητικό-πολιτικό μοντέλο τις κρατικές δραστηριότητες. Κατασκευή που αποτελεί σε επίπεδο θεωρίας την βάση εκτίμησης των ενεργειών και των απόψεων των ελληνικών κομμάτων. Υποκείμενα που επαναλαμβάνουν με έναν δικό τους τρόπο τον γενικό θεωρητικό λόγο για το κράτος.

Το κράτος δεν είναι μόνο μηχανισμοί, λειτουργίες και δομές. Είναι και οι άνθρωποι που έρχονται σε άμεση επαφή μαζί του και δραστηριοποιούνται στους εσωτερικούς θεσμούς/δομές του. Ο λόγος γίνεται εδώ, πριν απ' όλα για το προσωπικό του, μεγάλο τμήμα απο το οποίο ανήκει στην κρατική γραφειοκρατία.

Σ' αντίθεση με την πλειοψηφία των μελετητών δεν θεωρούμε την γραφειοκρατία σαν μια ενιαία κοινωνική ομάδα, ούτε κατατάσσουμε σ' αυτήν το σύνολο των δημόσιων υπαλλήλων. Δεν την θεωρούμε επίσης αυτοτελή πολιτική τάξη. Της αναγνωρίζουμε αυτοτελή συμφέροντα στα πλαίσια όμως της διατήρησης του δοσμένου κράτους, της αναπαραγωγής των συγκεκριμένων κοινωνικών σχέσεων πάνω απο τις οποίες προκύπτει ο διπλασιασμός του κράτους [11.3.].

Άμεσα συνδεδεμένη με το κράτος είναι η κοινωνική πάλη, καθώς και η διαπάλη των κομμάτων. Στα υποκεφάλαια 11.4. και 14.1.4. δείχνουμε την σχέση ανάμεσα στις ενώσεις, συνδέσμους και κόμματα με το κράτος, πριν απ' όλα την αλλαγή της ροπής της θέσης τους στο ενδιάμεσο που καταλαμβάνουν ανάμεσα στο κράτος και την κοινωνία.

Η βασικότερη θέση που αναπτύσσουμε, όσον αφορά την σχέση των προηγούμενα αναφερθέντων θεσμών, είναι ότι σήμερα υπάρχει η τάση να αλλάξει η θέση των κομμάτων ως προς το κράτος. Κύριο "καθήκον" "των κομμάτων του συστήματος" -ιδιαίτερα όσων συμμετέχουν σταθερά

ή έστω συχνά- δεν είναι πλέον η άρθρωση των κοινωνικών αιτημάτων και διεκδικήσεων απέναντι στο κράτος, αλλά η εκκλίση της κρατικής πολιτικής προς τα κοινωνικά υποκείμενα, η διατύπωση προγραμμάτων και ιδεολογικών σχημάτων κρατικής πολιτικής. καθώς και η τροφοδοσία της γραφειοκρατίας με κομματικά επιλεγμένα στελέχη. Πρακτική που οδήγησε, πράγμα φυσιολογικότατο, στην διατύπωση του λαθεμένου σχήματος για το κομματικό κράτος [11.4.2. και 16....].

23. Η ανάλυση της ιστορίας των θεωριών του κράτους, της εσωτερικής δομής και των σχέσεων του με την κοινωνία, η διαμόρφωση της θεωρητικής πρότασης μας για το διπλασιασμό, μαζί με την ανάλυση της σημερινής σχέσης των κομμάτων με το κράτος, μας επιτρέπει να περάσουμε στο τρίτο βιβλίο της μελέτης μας, που αφορά την άποψη πού'χουν τα κόμματα, (ίσως νά'ταν πιο σωστά αν λέγαμε οι κομματικές ηγεσίες), για το κράτος. Δηλαδή οι φορείς/προσωπικό της κρατικής εξουσίας για τον δημόσιο θεσμό που διευθύνουν. Ταυτόχρονα συγκρίνουμε τις απόψεις με την πρακτική τους.

Αφετηρία της τοποθέτησης μας πάνω στις απόψεις των κομμάτων για το κράτος, είναι ότι αυτός ο κεντρικός θεσμός της σύγχρονης κοινωνίας, αποτελεί αντικείμενο τόσο επιστημονικής ανάλυσης, όσο και καθημερινής πρακτικής δραστηριότητας. Δίπλα στην συστηματικοποιημένη διατύπωση λογικών κατασκευών και θεωρητικών θέσεων για το κράτος, υπάρχει και διαμορφώνεται μια "καθημερινή φιλοσοφία" (Γκράμσι) για το κράτος, αυτή του απλού πολίτη, που'ρχεται άμεσα ή έμμεσα σε πολλαπλές επαφές με τις κρατικές αποφάσεις και επιλογές, καθώς και οι εκλαϊκευμένες θεωρητικές κατασκευές όπως διατυπώνονται από τα κόμματα, τους λογοτεχνικούς-δημοσιολογικούς υποστηρικτές τους.

Όπως δείχνουμε στη μελέτη μας, ανάμεσα στην πρακτική εμπειρία και την διατύπωση της σε πολιτική εμπειρία διαμεσολαβεί η ιδεολογία. Η ιδεολογία διατυπώνει τις πρακτικές ανάγκες και τα συμφέροντα των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων σε πολιτικό πρόγραμμα.

Γράφοντας για το ζήτημα της θεωρίας του κράτους, μπορούμε μεθοδολογικά να διακρίνουμε εκείνες τις θεωρίες που με τη μορφή ιδεολογίας "κατακτούν" τα πολιτικά υποκείμενα, πριν απ'όλα τα κόμματα και τις πολιτικές κινήσεις. Θεωρίες που διαπερνούν και διαχέονται στις γραμμές των "πολιτικών υποκειμένων", συμβάλλουν κατ'αρχήν στον πρακτικό προσανατολισμό τους και αποτελούν συνεκτικό κρίκο για τις γραμμές τους. Συχνά βέβαια οι ιδεολογίες αναιρούνται στην πράξη, ιδιαίτερα όταν δεν αντέχουν την μετατροπή τους από "αντιπολιτευτικό σχήμα" σε "κυβερνητικό έργο". Είναι η στιγμή που οι παραχωρήσεις στην πράξη ανακαλύπτουν το "δραγματισμό" της θεωρίας, και οι θεωρητικοί-ιδεολόγοι αποκαλύπτουν τον μικροπολιτικό ωφελιμισμό των κομματικών ηγεσιών, την έλλειψη αξιών και πίστης σε προγραμματικές αρχές.

24. Στην ανάπτυξη του θέματος, συγκεντρώνουμε κατ'αρχήν την προσοχή μας, στις τρεις βασικές θεωρίες που έχει η αριστερά για το κράτος, δηλαδή την θεωρία του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού, (ΚΜΚ), των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους, (ΙΜΚ), και του κράτους σαν σχέσης, συμπύκνωσης, κοινωνικών αντιθέσεων.

Η πρώτη (Η θεωρία του ΚΜΚ) βρίσκεται στην παράδοση του Λένιν και Μπουχάριν, των κομμουνιστικών κομμάτων και της αριστερής σοσιαλδημοκρατίας (27). Κοινό τους σημείο ότι δεν διατύπωσαν μια ειδική θεωρία για το κράτος, αλλά πιο πολύ ανέλυσαν την σχέση κράτους-κοινωνίας όπως αυτή εξελίσσεται στον αναπτυσσόμενο καπιταλισμό. Είναι εκείνη η κατασκευή που γνώρισε τις πιο πολλές παραλλαγές και ανάπτυξη, έδωσε εργαλεία για μια δημιουργική ανάλυση της σχέσης οικονομίας και πολιτικής. Πολύ πιο έγκαιρα και με βάθος εντόπισε τη θεματολογία που απασχόλησε και την θεωρία του κορπορατισμού. Εμείς κάνοντας κριτικές παρατηρήσεις πάνω στα αδύνατα σημεία της, αναπτύσσουμε μια νέα πρόταση αυτής της κατασκευής, στηριγμένοι στη θεωρία της υπερσυσσώρευσης.

Η δεύτερη, των ΙΜΚ, υπερτονίζει τον ρόλο της ιδεολογίας, αλλά εντοπίζει και τον αυξανόμενο ρόλο της σήμερα, απ' αυτήν την πλευρά βρίσκεται στην γραμμή του Σπινόζα και των Καούτσκι-Μπερνστάιν. Έχει ανοικτό μέτωπο σε απλοποιήσεις και διευκολύνει την διατύπωση της τρίτης.

Η έννοια της συμπίκνωσης του κράτους, πρωτοδιατυπώθηκε από τον αυστριακό μαρξισμό, στην ιστορική γραμμή Καντ-νεοκαντιανισμός και αναπτύχθηκε από τον Πουλαντζά. Έχει πολλές καινούριες και πρωτότυπες σκέψεις πάνω στα προβλήματα του πολιτικού, της πολιτικής και της ηγεμονίας, των δομών και τόπων ανάπτυξης του κράτους καθώς και της κρατικής πολιτικής. Αγνοεί όμως το ρόλο των σχέσεων ιδιοκτησίας και για μεγάλο διάστημα υποτίμησε το ρόλο της οικονομίας συνολικά. Η κυριότερη αδυναμία της, είναι, όπως δείχνουμε, το γεγονός ότι οι πιο πάνω αδυναμίες οδηγούν σε αντιφάσεις που δεν είναι συνεπείς ούτε προς την κίνηση της πραγματικότητας, ούτε όμως και ως προς την ίδια την λογική κατασκευή της "συμπύκνωσης", και στην εκτίμηση ότι ο ΚΜΚ δεν είναι ούτε στάδιο, ούτε φάση ανάπτυξης της αστικής κοινωνίας, αλλά μια εσωτερική τάση που υπάρχει μέσα στην ίδια την λογική κίνησης του (μονοπωλιακού και κρατικού) κεφαλαίου..

25. Σ' ένα επόμενο κεφάλαιο, αναλύουμε, επίσης για πρώτη φορά στην βιβλιογραφία, τις θεωρητικές μετατοπίσεις του ΠΑΣΟΚ, από τη θεωρία της ελληνοποίησης του κράτους (στη γραμμή της θεωρίας της περιφέρειας), στο κράτος της δεξιάς και της αποκέντρωσης (στη βάση των δημοκρατικών παραδόσεων του ελληνικού κοινοτικού μικροαστικού χώρου), και πρόσφατα όλο και πιο πολύ στο κράτος πρόνοιας και δικαίου, σε αντιστοιχία με τη δυτικοευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία. Πρόκειται για μια πρωτογενή εκτίμηση των θεωρητικών κατασκευών, των αλλαγών και της πρακτικής του ΠΑΣΟΚ απέναντι στο νεοελληνικό κράτος.

Στην ανάλυση των απόψεων του ΠΑΣΟΚ, μένουμε πιο διεξοδικά στις αντιλήψεις του για τους κατασταλτικούς μηχανισμούς και τον εκδημοκρατισμό τους, καθώς και στην κοινωνική του πολιτική ή πολιτική παροχών όπως τη χαρακτηρίζουν επιφανή στελέχη του. Σ' αυτές τις δυο λειτουργίες του κράτους, αυτή είναι η γνώμη μας, επικεντρώθηκε με ορισμένες ιδιαιτερότητες και αντιφάσεις η προσοχή των θεωρητικών αναζητήσεων στις γραμμές του ΠΑΣΟΚ.

26. Τέλος, αλλά όχι και τελευταίο σε σημασία, κάθε άλλο ακόμα και σε σχέση με τον όγκο που καταλαμβάνει στο κείμενο, αναλύουμε τις θεωρίες της Ν.Δ. για το κράτος. Εδώ, ήμασταν υποχρεωμένοι, να αναφερθούμε αφηρητικά και σε ορισμένες ακραίες συντηρητικές αντιλήψεις για το κράτος, ώστε να μπορέσουμε να εντοπίσουμε τις διαφοροποιήσεις, τόσο ανάμεσα στις δυο πτέρυγες της Ν.Δ. στο ζήτημα, (του "ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού" και του "νεοφιλελευθερισμού", όσο και των ποιοτικών αλλαγών στην κρατική πολιτική της Ν.Δ. στη διεύθυνση του κυβερνητικού κρατικού μηχανισμού, μεταξύ της δεκαετίας του '70 και αυτής του '90, δηλαδή ανάμεσα στην εποχή της "σοσιαλμανίας" και των "ανευ ορίων ιδιωτικοποιήσεων".

Στην εργασία μας αποδεικνύουμε, ότι οι μετατοπίσεις στην αντίληψη των κομμάτων για το κράτος, ιδιαίτερα της Ν.Δ., συνδέονται άμεσα με την ανάπτυξη του ελληνικού καπιταλισμού την οικονομική και πολιτική συγκυρία. Όπως προσπαθούμε να αποδείξουμε, έχουμε να κάνουμε ουσιαστικά με το πέρασμα από την "κρατικιστική"-κεϋνσιανή παραλλαγή ανάπτυξης του καπιταλισμού, στην ιδιωτικομονοπωλιακή παραλλαγή κρατικής πολιτικής.

Για τη Ν.Δ., αντίθετα απ'ότι για τα μαρξιστικά σχήματα για το κράτος, το ζητούμενο δεν είναι ο κοινωνικός/ταξικός χαρακτήρας του κράτους, ούτε είναι κύρια ο άμεσα κοινωνικός χαρακτήρας του ή έστω ο βαθμός συγκεντρωτισμού/αποκέντρωσής του, αλλά το μέγεθός του. Η απαίτηση μετατόπισης του κέντρου βάρους στις νομικές λειτουργίες, στην τάξη και ασφάλεια της αγοράς, καθώς και η "αποκομματικοποίησή του, (έστω και φραστικά όταν ήταν στην αντιπολίτευση). Το κράτος νοείται σαν ένα αυτοτελές-αυτόβουλο υποκείμενο, που δεν εξαρτάται από κοινωνικές δυνάμεις και δεν επιτρέπεται να επηρεάζεται ούτε από τις πολιτικές, σίγουρα όχι από τα αντίπαλα προς την ΝΔ κόμματα.

Η θεωρία της αποκομματικοποίησης έχει υιοθετηθεί το τελευταίο διάστημα όχι μόνο από το ΠΑΣΟΚ, αλλά και από το Συνασπισμό της Αριστεράς, ιδιαίτερα από την στιγμή που ο τελευταίος θέλησε να αιτιολογήσει και θεωρητικοποιήσει την συμμετοχή του στα κυβερνητικά σχήματα όπως αυτά διαμορφώθηκαν το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1989. Γι'αυτό ορισμένες κριτικές παρατηρήσεις μας στ' ανάλογα σχήματα της Ν.Δ., αφορούν, όπως φαίνεται και από τις αντίστοιχες υποσημειώσεις στο τελευταίο μέρος του βιβλίου άμεσα και ορισμένες αντιλήψεις του Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου.

Η ΝΔ συγκεντρώνει την προσοχή της στην οικονομική και νομική λειτουργία του κράτους, ενώ το κράτος-πρόνοιας το χαρακτηρίζει σαν το "ένοχο κράτος" για τα σημερινά προβλήματα των ελλήνων.

Το κράτος ο συντηρητισμός, όπως δείχνουμε στο τελευταίο κεφάλαιο, το αντιμετώπιζε αρχικά σαν προϊόν της θεϊκής θέλησης, και αργότερα σαν "θύμα" της γραφειοκρατίας, των ιδεών και των κομμάτων. Όπως η θεωρία του "κράτους-παραγωγού", έτσι και τα συντηρητικά σχήματα της Ν.Δ., χρεώνουν στο κράτος τη δημιουργία του κοινωνικού συστήματος, τις αμαρτίες του ανεπαρκή ελληνικού καπιταλισμού, της έλλειψης της απαιτούμενης εμπιστοσύνης των ατόμων απέναντί του.

Η ουσία των μετατοπίσεων των θεωρητικών σχημάτων του συντηρητισμού σ'αυτά του νεοφιλελευθερισμού, είναι το πέρασμα από την θέση της διατήρησης του δοσμένου συστήματος, στη σταθεροποίηση του μέσω εκσυγχρονιστικών αλλαγών συγκεκριμένου περιεχομένου και κοινωνικής κατεύθυνσης.

27. Συνολικά μπορούμε να πούμε, ότι στην εργασία μας κάνουμε μια προσπάθεια, να επεξεργαστούμε το σύνολο των μέχρι σήμερα θεωρητικών σχημάτων και εμπειριών για το αστικό κράτος, ταξινομημένων με νέα κριτήρια και μέθοδο, ώστε διαλεκτικά να τα υπερβούμε και να δώσουμε μια νέα πρόταση ορισμού του κράτους, σύγχρονα εργαλεία ανάπτυξής του και θεωρητικής ανασυγκρότησής του, πρόταση που συμπικνώνεται στη θεωρία μας του διπλασιασμού και στη μέθοδο που χρησιμοποιούμε για την ανάπτυξη και εφαρμογή της. Έχοντας επεξεργαστεί μια καινούρια θεώρηση του προβλήματος, εξετάζουμε τις αντιλήψεις των κομμάτων για το κράτος.

Ο αναγνώστης του κειμένου που ακολουθεί θα διαπιστώσει πολύ εύκολα ότι υποστηρίζουμε έναν "μαρξιστικό μαρξισμό", δηλαδή έναν μάρξιισμό που 'ναι κριτικός με τον ίδιο τον εαυτό του και τείνει να υπερβαίνει την σκουριά που 'χει κατακάτσει στη διαλεκτική του ψυχή που διατηρεί μια συγκεκριμένη επιστημονικά τεκμηριωόμενη κοινωνική οπτική γωνιά.

Είμαστε εχθροί ενός μαρξισμού, (28) που αγνόησε τις σκέψεις άλλων ρευμάτων, την προβληματική τους, τα ερωτήματα που υπέβαλαν και τα θεματολογικά πεδία που άνοιξαν στη σκέψη και τη γνώση του ανθρώπου. Είμαστε εχθροί δογμάτων που εμφανίστηκαν να συμπικνώνουν την ανθρώπινη γνώση, ενώ στην ουσία μας φτώχυναν από τη συσσωρευμένη αλήθεια της επιστήμης και πρακτικής της μαχόμενης για την αλήθεια και την πρόοδο κοινωνίας. Αυτός είναι ο λόγος που προκειμένου να μιλήσουμε για την διαλεκτική κράτους και κομμάτων, νιώσαμε την υποχρέωση να ξαναδιαβάσουμε την ιστορία της θεωρίας, να ανακαλύψουμε ότι πολλά από τα δόγματα που μάθαμε δεν ήταν παρά ζωντανά συνθήματα που υιοθετήθηκαν από τη θεωρία και την εμπλούτισαν. Δόγμα είναι να ξεχάσει κανείς τον τρόπο που η θεωρία τα αφομοίωσε, και να τα κάνει βάρη στην παραπέρα ανάπτυξή της. Πιστεύουμε δηλαδή ότι ο δρόμος που ενσωματώνεται το καινούριο, είναι ο δρόμος που αν χρειαστεί θα αποβληθεί ή θα συμπληρωθεί. Τέλος πιστεύουμε ότι καμιά επιστήμη δεν μπορεί να αναπτυχθεί από μόνη της, εάν δεν είναι σε θέση να ενσωματώνει τα συμπεράσματα και τις μεθόδους και των άλλων επιστημών της πρακτικής τους, "χαρίζοντάς" τους ένα νέο πλαίσιο άνθησης. Γι'αυτό προσπαθήσαμε, γράφοντας για ένα πολιτικό-κοινωνικό ζήτημα όπως είναι το κράτος, να 'χουμε υπόψη μας τα επιτεύγματα της φιλοσοφίας και της πολιτικής οικονομίας, της θεωρίας των φυσικών επιστημών, στο βαθμό βέβαια που τα γνωρίζουμε και μπορέσαμε να κατανοήσουμε.

ΙΥ. Ορισμένες διευκρινίσεις.

28. Για τη συγγραφή της εργασίας χρησιμοποιήθηκε το σύνολο της κλασικής και σύγχρονης βιβλιογραφίας για το κράτος. Πάρθηκαν υπόψη όλες οι σχολές και αντιλήψεις. Χρησιμοποιήθηκαν ακόμα το σύνολο των εφημερίδων, περιοδικών, σημειώσεων και μελετών, προγραμμάτων και τοποθετήσεων των βασικών κομμάτων που δρουν στην ελληνική κοινωνία, καθώς και των συνεντεύξεων, ομιλιών και άρθρων των πιο σημαντικών στελεχών και βουλευτών, γενικότερα των δημοσίων εκπροσώπων τους.

Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε η ελληνική, γερμανόφωνη και σ'ένα βαθμό αγγλόφωνη βιβλιογραφία για το κράτος που υπάρχει διατυπωμένη τους τελευταίους αιώνες, και λιγότερο τα αρχαιοελληνικά και βυζαντινά κείμενα.

Απο την ελληνική αριστερά πάρθηκαν υπόψη ορισμένα κείμενα του τελευταίου αιώνα και αξιοποιήθηκε το σύνολο των κειμένων της τελευταίας σαρακονταετίας. Απο το ΠΑΣΟΚ όλα τα κείμενα απο την στιγμή της ίδρυσής τους μέχρι σήμερα, καθώς και τα κείμενα του ΠΑΚ κατά την διάρκεια της χούντας. Τέλος απο την Ν.Δ. όλα τα κείμενα απο την ημέρα της ίδρυσης της το 1974 μέχρι και τον Νοέμβριο του 1990.

29. Στην εργασία μας στα τρία πρώτα μέρη καθώς και στο τελευταίο αναφέρονται πολλά απροσπάσματα, ενώ αντίθετα δεν συναντώνται εξίσου πολλά στο τέταρτο. Ο λόγος είναι ότι στα τέσσερα αυτά μέρη προσπαθούμε να τεκμηριώσουμε την ερμηνεία και την κριτική που κάνουμε σ'άλλες σχολές, ρεύματα και λογικές κατασκευές, να στηρίξουμε και να αιτιολογήσουμε την ανάπτυξη της δικής μας πρότασης και των συμπερασμάτων μας, ενώ στο τέταρτο μέρος, επιδιώκουμε να αναπτύξουμε τη δική μας θεωρητική-λογική κατασκευή για το κράτος και τη διαλεκτική της κίνησής του.

Θά θέλαμε ακόμα να διευκρινίσουμε ήδη από τον πρόλογο, ότι θεωρήσαμε σκόπιμο τις υποσημειώσεις που παραπέμπουν σε ξενόγλωσση βιβλιογραφία να τις συνοδεύουμε με τη μετάφρασή τους στα ελληνικά, (σε παρένθεση). Εφόσον πρόκειται για βιβλιογραφικές αναφορές που παρατίθενται συχνά, μετά τις πρώτες αναφορές τους, χρησιμοποιούμε την ελληνική τους μετάφραση, ώστε να διευκολύνεται ο αναγνώστης.

Οι υποσημειώσεις παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου με ανεξάρτητη για κάθε μέρος αρίθμηση, εξαιτίας του όγκου τους (1763 συνολικά), καθώς και για τεχνικούς λόγους.

30. Θα'θελα και απ'αυτή τη θέση να ευχαριστήσω τους Πανεπιστημιακούς καθηγητές κ.κ.Γ.Ρούση, Δ.Τσάτσο και Ν.Φαρμακίδη για την συμπαράστασή τους, καθώς και τις/τους Α.Αριάδνη, Α.Ξύδη, Ν.Παπαγεωργίου και Δ.Παπαρήγα για την μεγάλη βοήθεια που έδωσαν ώστε να περατωθεί αυτή η εργασία. Ιδιαίτερα θέλω να ευχαριστήσω τη Ρ.Σωτηρίου που με αυτοθυσία βοήθησε ώστε αυτή η μεγάλη σε όγκο εργασία να πάρει σάρκα και οστά.

Χωρίς την ηθική στήριξη και την βοήθεια των Λίλο και Άννα Κοτζιά δεν θα μπορούσε να υπάρξει αυτή η εργασία. Τις ευχαριστώ για την συμπαράσταση και κατανόηση που έδειξαν όλους αυτούς τους μήνες σκληρής δουλειάς.

Τέλος θέλω να ευχαριστήσω τους φίλους και σύντροφους των συζητήσεων για τη ζωή, την κοινωνία και την επιστήμη, Σ.Μαγκλιβέρα, Κ.Νικόλτσιο, και Β.Παπαχρήστο, που μαζί με την Λίλο και τον Άγγελο Κοτζιά, μου έδωσαν με τους γενικότερους προβληματισμούς τους πολλά ερεθίσματα, τους ευχαριστώ αν και ξέρω ότι διαβάζοντας το κείμενο θα'χουν όπως και οι άλλοι αναγνώστες πολλά να σχολιάσουν, να συμπληρώσουν, να κριτικάρουν, ακόμα και να απορρίψουν.

Οι σκέψεις μου χωρίς όλους αυτούς θα'σαν σίγουρα φτωχότερες, δεν παύουν όμως να'χουν κενά και λάθη. Η πείρα δείχνει ότι δεν είναι δυνατό να υπερβεί κανείς όλες τις αδυναμίες του, ακόμα και με τέτοια βοήθεια. Αδυναμίες που'ναι η μόνη ιδιοκτησία που αναγνωρίζω στον εαυτό μου το (υποχρεωτικό) δικαίωμα κτήσης και χρήσης.

Αθήνα 6.12.1990.

ΒΙΒΛΙΟ 10:ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΑΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Κεφάλαιο 1ο : Η προτεραιότητα και η αμετρία

1.1. Η μέθοδος

Αναλύοντας θεωρητικά την έννοια, το περιεχόμενο και τις τάσεις ανάπτυξης του κράτους, είναι απαραίτητο κατ'αρχήν ν'απαντήσουμε σ'ένα πρώτο ερώτημα άν και κατά πόσο δηλαδή μπορούμε να μιλήσουμε για έναν διαχρονικό τύπο κράτους, που έχει συνεχή παρουσία έστω και σε παραλλαγές, στους διαφορετικούς τρόπους παραγωγής ή άκτι. Αν δηλαδή μπορεί να υπάρξει μιá θεωρία του κράτους γενικά, άσχετα απο τον κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό στον οποίο αναφέρεται ή αν, αντίστροφα, σε κάθε κοινωνικό σχηματισμό αντιστοιχεί ένας μοναδικός τύπος κράτους που προκύπτει αποκλειστικά απο την κοινωνία στην οποία κινείται, αναπτύσσεται.

Στη βιβλιογραφία μπορεί να συναντήσει κανείς κύρια δύο παραλλαγές απαντήσεων. Η πρώτη, που βασικά εκφράζεται απο τη σχολή της θεωρίας του κράτους παράγωγου (Ableitungstheorie) - σε όλες τις βασικές παραλλαγές της - συνάγει το κράτος, τη δομή και τις λειτουργίες του, αποκλειστικά απο τις σχέσεις του κεφαλαίου, το εμπόρευμα και την κυκλοφορία εμπορευμάτων στον καπιταλισμό. Το κράτος, θεωρείται ότι υπάρχει και αναλύεται σαν καπιταλιστικό κράτος και μόνο. Οι έννοιες κράτος και καπιταλιστικό κράτος, θεωρούνται δύο διαφορετικά επίπεδα λογικής αφάιρεσης και προσέγγισης αποκλειστικά του συγκεκριμένου κράτους στον καπιταλισμό (1), κι'όχι σαν δύο έννοιες που καθρεφτίζουν ταυτόχρονα και μιá ιστορική διαδικασία.

Η δεύτερη κατεύθυνση απο την άλλη, αναλύει την ιστορική παρουσία του κράτους, σαν μιá γενική κατηγορία, που εκφράζει τη συνέχεια του (δίου αντικειμένου, έστω και άν έχει κάθε φορά μιá ιστορικά συγκεκριμένη έκφραση (2). Το συγκεκριμένο κράτος (και το αστικό) εμφανίζεται σαν μιá απλή ιστορική συνέχεια του γενικού

κράτους, που διαμορφώθηκε ήδη από τους προηγούμενους κοινωνικούς - οικονομικούς σχηματισμούς. Η άποψη αυτή, έχει την μεθοδολογική της προσφορά, παρά τις επιμέρους απολυτότητες της, και δεν μπορεί να ταυτισθεί με την ακραία και απόλυτη θέση τμήματος του "αυτρομαρξισμού", που θεωρεί το κράτος και το δίκαιο σαν "γενικά και αδιάκοπα παρούσες σε χώρο και λειτουργία" (3).

Ο Ν. Πουλιαντζάς, που υποτιμά το ζήτημα της ιδιοκτησίας(4) στο ίδιο βαθμό όπως και η "θεωρία του κράτους παραγωγού" διατυπώνει με πιο ρεαλιστικό τρόπο απ' αυτήν, τη θέση ότι δεν υπάρχει γενική θεωρία του κράτους (5), ούτε ένα γενικό κράτος που εκφράζεται μέσα από επιμέρους ιστορικούς τύπους. Ταυτόχρονα, όμως είναι της γνώμης ότι μπορούν να διατυπωθούν "γενικές θεωρητικές προτάσεις", για το κράτος και ότι για το κράτος, και κάθε τύπο ανάπτυξης του, υπάρχει η ιστορία συγκρότησης του(6). Η άποψη αυτή, είναι ουσιαστικά, μία προσέγγιση της θέσης του Ν. Bobbio, ότι ο μαρξισμός "δεν έχει μία γενική θεωρία του κράτους"(7), και ούτε μπορούσε να έχει, γιατί κάτι τέτοιο θάταν ενάντια στην επιστημονικότητα του, μια μεταφυσική θεώρηση, ένας φαρμακλιστικός θεωρητικισμός. Θα ήταν - κατά τον Ν. Πουλιαντζά - ένας ιστορικισμός που "αγνοεί τις ειδοποιές μορφές" και είναι ανίκανος "να καράζει μία θεωρία του καπιταλιστικού κράτους (8), αφού το κράτος, όπως και η σχέση κράτους - οικονομίας αλλάζει από τρόπο παραγωγής σε τρόπο παραγωγής. (9)

Ο Ν. Πουλιαντζάς, παρά τον σχετικό ρεαλισμό του εγκλωβίζεται μέσα σε σειρά αντιθέσεων. Έτσι, παραδειγματικά, ενώ αρνείται την ύπαρξη γενικής θεωρίας για το κράτος, και τον ιστορικισμό, κάνει ταυτόχρονα χρήση ενός γενικού όρου για τον τρόπο παραγωγής και το κράτος. Ενώ εμφανίζεται να απορρίπτει μία βασική θέση του Πλεχάνωφ, ότι δηλαδή το κύριο στη διαλεκτική δεν είναι ο εντοπισμός μίας σχέσης, αλλά αυτός του αφετηριακού-πρωταρχικού παράγοντα μίας σχέσης (10), διατυπώνοντας τη γνώμη ότι είναι αδιάφορο το ποιος προηγείται ιστορικά το κράτος ή η ταξική πάλη (11), λέγοντας με άλλα λόγια ότι ουσιαστικά ότι η ιστορία δεν έχει νόημα και αποδιοργανώνοντας θεωρητικά την ενότητα ιστορικού-λογικού (12), διαμορφώνει ταυτόχρονα την έννοια "της μήτρας".

Η "μήτρα", σαν μέθοδος είναι εδώ, η αντίφαση στο τετράγωνο.

Ο αδιάφορος για την ιστορία του κράτους Ν. Πουλατζάς, κατασκευάζει ένα πρωτότυπο, άκρως ενδιαφέρον σχήμα για την ιστορία του έθνους, μέσα από το γενικό μεθοδολογικό σύστημα της χρονικής/χωρικής μήτρας που αποτελεί πρόταση ιστορικής ανάλυσης και διατύπωση μιάς γενικής θεωρίας του έθνους και της σχέσης του με το κράτος, έστω και αν αυτό εκδηλώνεται με ιδιαιτέρως, διάφορο τρόπο στον καπιταλισμό (13). Έστω και αν ο Ν.Π. προσπαθεί τελικά ν'ανακαλέσει τα συμπεράσματα που προκύπτουν από το ίδιο του το σχήμα για τη μήτρα (14), δέχεται μ'αυτήν την ύπαρξη μιάς ιστορικής συνέχειας, της παρουσίας της ιστορίας και στο παρόν.

Η ιστορική-λογική μέθοδος που εμείς υποστηρίζουμε δείχνει, ότι κάθε ιστορικό γίγνεσθαι, έχει μιά βασική διάρθρωση και σύστημα δόμησης. Αντίστοιχα, η παρούσα δομή (αντικείμενο της λογικής ανάλυσης), έχει μιά ιστορία διαμόρφωσης. Το ιστορικό και λογικό, αποτελούν μιά ενότητα, αλλά αντιφατική. Το ένα υπεισέρχεται στ'άλλο, αλλά πάντα σαν το δευτερεύον στοιχείο του, που όμως κάποιες στιγμές μπορεί να αποκτήσει προτεραιότητα. Το ίδιο το αντικείμενο στην ιστορική του εξέλιξη έχει - συχνά εξωτερικά - σημεία αναφοράς απ'όπου καθορίζεται πρωταρχικά. Η αλλαγή αυτού του σημείου, τροποποιεί το πλαίσιο διαμόρφωσης του αντικειμένου. Το αντικείμενο δεν έχει σχέση αντίθεσης μόνο με το πλαίσιο του, αλλά και δικές του εσωτερικές αντιθέσεις, που αποτελούν πηγή της δικής του κίνησης, στοιχείο του μετασχηματισμού του (15).

Το νέο αντικείμενο θα είναι τόσο πιά νέο, όσο πιά πολύ έχει αλλάξει το σημείο αναφοράς και όσο πιά έντονος είναι ο μετασχηματισμός του που προέρχεται από τις δικές του αντιφάσεις και την κίνηση τους. Αντίστοιχα, το στοιχείο συνέχειας του θα καθορίζεται από τους ακριβώς αντίστροφους παράγοντες και την συνέχιση τους στο νέο αντικείμενο.

Είναι ολοφάνερο, ότι οι αλλαγές από το κράτος της φεουδαρχίας σ'αυτό του καπιταλισμού, γεννούν έναν ολότελα καινούργιο τύπο κράτους, τον αστικό, ενώ οι αλλαγές που προκαλούνται στο αστικό κράτος στα πλαίσια της ανάπτυξης του καπιταλιστικού σχηματισμού, παρά τους πολύ σημαντικούς μετασχηματισμούς που αυτό γνωρίζει, γίνονται στα πλαίσια ενός και του αυτού τύπου κράτους.

Με βάση τα μεθοδολογικά στοιχεία που δόσαμε, το αστικό κράτος, είναι ένας ειδικός τύπος κράτους, που καθορίζεται πρωταρχικά από τις ιδιαιτερότητες του καπιταλισμού. Όμως, ταυτόχρονα, σαν κράτος, έχει ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, γενικού-ιστορικού τύπου. Η ύπαρξη τους και στον καπιταλισμό μας επιτρέπουν να χαρακτηρίσουμε ένα σύνολο από θεσμούς, μηχανισμούς και ανθρώπους που δραστηριοποιούνται σ' αυτούς, με τον όρο κράτος, στη συγκεκριμένη περίπτωση του αστικού κράτους.

Η μελέτη του αστικού κράτους, αποδεικνύει ότι πρόκειται για ένα ιδιαίτερο τύπο κράτους, που αποτελεί τμήμα της καπιταλιστικής ολότητας. Το ίδιο το αστικό κράτος μετασχηματίζεται στα πλαίσια της ανάπτυξης αυτής της ολότητας. Οι παράγοντες που συμβάλλουν σ' αυτόν τον μετασχηματισμό, είναι από την άποψη της διαπλοκής τους σε μεγάλο βαθμό οι ίδιοι, ή πιά σωστά μεθοδολογικά ανάλογα, με αυτούς που συμβάλλουν στον μετασχηματισμό από ένα τύπο κράτους σ' ένα άλλο και που παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ίδια τη γέννηση του αστικού κράτους.

Η έννοια "γέννηση του αστικού κράτους", χρειάζεται μια ακόμα διευκρίνιση. Η έννοια αυτή, μπορεί να δημιουργήσει τον λανθασμένο συνειρμό, ότι μαζί με τον καπιταλισμό, γεννιέται και το "αστικό κράτος". Στην πραγματικότητα το κράτος υπάρχει πριν γεννηθεί η αστική κοινωνία, σαν κράτος της φεουδαρχίας και σαν μεταβατικό κράτος όπως αυτό της απολυταρχίας, του βοναπαρτισμού, του Καιοσρισμού). Αυτό το κράτος μετασχηματίζεται, με τομές, σπασίματα, συνδέσεις και διαδικασίες-τομές συνέχεια σε αστικό κράτος που γεννιέται σαν ένας ιδιαίτερος τύπος κράτους, αυτός του αστικού κράτους που καθορίζεται από έναν ιδιαίτερο τρόπο παραγωγής, τον καπιταλιστικό.

Το αστικό κράτος, είναι λοιπόν ένας ιδιαίτερος θεσμός στα πλαίσια του καπιταλισμού, κι'όχι της κίνησης-μεταμόρφωσης του γενικού κράτους. Στα πλαίσια όμως του καπιταλισμού, αποτελεί έναν θεσμό ανάλογης θέσης στο σύστημα της κοινωνίας, όπως κάθε άλλος ανάλογος θεσμός στους κοινωνικο/οικονομικούς σχηματισμούς που προηγούνται του καπιταλισμού. Ταυτόχρονα σειρά ιδιομορφιών του, συνδέονται με τον τρόπο γέννησης του καπιταλισμού στην δοσμένη κάθε φορά χώρα και τις ιδιαιτερότητες που είχε το προκαπιταλιστικό κράτος σ' αυτήν.

Στα ίδια τα πλαίσια του καπιταλισμού, το ιδιαίτερο κράτος της αστικής κοινωνίας, παίρνει κάθε φορά συγκεκριμένες εκφράσεις ανάλογα με το επίπεδο και την ιστορική περίοδο ανάπτυξης της κάθε φορά συγκεκριμένης καπιταλιστικής χώρας ή ομάδας χωρών (αν πρόκειται για υπερεθνικούς οργανισμούς, όπως αυτός της ΕΟΚ).

Το αστικό-καπιταλιστικό κράτος, δεν μπορεί να προσδιορισθεί στα πλαίσια του διλήμματος : ιστορικός προσδιορισμός/γενικό κράτος ή λογικός/μόνο αστικό κράτος. Ανάμεσα σ'αυτούς τους δύο προσδιορισμούς, υπάρχει αντιφατική ενότητα. Το πραγματικό επιστημονικό ερώτημα, είναι ποιά από τις δύο πλευρές είναι "ο αποφασιστικός παράγοντας".

Γνώμη μας είναι, ότι ο καθοριστικός παράγοντας για την μελέτη του αστικού κράτους, των λειτουργιών και της δομής του, την θέση του μέσα στην σύγχρονη κοινωνία και τον ρόλο του σ'αυτήν, τις σχέσεις του με τις τάξεις/κοινωνικές ομάδες και τον αλληλοπροσδιορισμό του με την ταξική πάλη, τις διαστάσεις του, τις μορφές και τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του, είναι ο καπιταλισμός. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει ν'αντιμετωπίζεται σαν ειδικό κράτος, σαν αστικό κράτος, κύρια δηλαδή στη βάση της λογικής μεθόδου.

Ταυτόχρονα όμως πρέπει να παίρνουμε υπόψη μας, ότι το καθοριστικό, δεν έχει αναγκαστικά και το προβάδισμα στην προσέγγιση ενός φαινομένου. Είμαστε της γνώμης ότι προκειμένου να αναλυθεί το αστικό κράτος, οι διάφορες μορφές ανάπτυξης του, αλλά και ο δρόμος υπέρβασής του, απαιτείται να προσδιορισθεί η ιστορική του θέση, οι μηχανισμοί και κινητήριες δυνάμεις γέννησης και μετασχηματισμού του, των μεταμορφώσεων του. Απ'αυτή τη σκοπιά, η γενική-ιστορική ανάλυση της θεωρίας του κράτους, αποκτά ιστορική προτεραιότητα, μπορεί να αναδείξει την διαμόρφωση και διαπλοκή μορφών, δομών και σχέσεων που συνκαθορίζουν το κράτος.

Μιά τέτοια ανάλυση μπορεί να γίνει εξετάζοντας κύρια, όπως έκανε ο Κ. Μάρξ, τις σχέσεις του κράτους με την κοινωνία. Αφετηρία δηλαδή της θεωρίας για το κράτος, όπως θα την αναπτύξουμε, δεν είναι η εσωτερική δομή του κράτους, αλλά η ιστορικότητα του(16). Η ανάλυση αυτή θάνατι σύντομη, αφού δεν αφορά την καθοριστική πλευρά του αντικείμενου μελέτης μας.

Στην ανάλυση ξεκινάμε από την ρεαλιστική θέση ότι υπάρχει

πάντα απόσταση ανάμεσα στη θεωρία και την πραγματικότητα. Ότι πολύ προσεκτικά πρέπει να αποφύγουμε τον δρόμο να μετατραπούμε σε "μπετατζήδες" (17) ενός τέτοιου κενού ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη. Να έχουμε γνώση της ασυμμετρίας ανάμεσα σ' αυτά τα δύο, ακόμα κι' αν αυτό δεν αφορά την σχέση της θεωρίας με την "καθαρή πράξη", (σε εισαγωγικά γιατί και η θεωρία έχει την πρακτική της, αποτελεί σαν πνευματική εργασία, πλευρά της ανθρώπινης πράξης), αλλά την ανάλυση με τη μορφή σκιαγράφησης της ιστορικής γέννησης του κράτους, και των θεωριών που περιγράφουν την πορεία του προκαπιταλιστικού κράτους και την μετάβαση του στο αστικό.

Η γενίκευση της πείρας της πολιτικής εξουσίας, με την μορφή της θεωρίας για το κράτος, αποτελεί μεθοδολογική προσπάθεια προσέγγυσης των αντιθέσεων που καθορίζουν την κίνηση του κράτους στον καπιταλισμό, δηλαδή της συγκεκριμενοποίησης-ειδίκευσης της θεωρίας του κράτους σήμερα, σαν αστικό κράτος, γιατί αλλιώς αν μιλά κανείς για "το κράτος" γενικά και μόνο κινδυνεύει να εγκλωβισθεί σ' έναν καθαρά φορμαλισμό.

1.2 Η γέννηση του κράτους

Η ανάλυση της ιστορικής εμφάνισης του κράτους, σε αδρές γραμμές, πιστεύουμε ότι θα αποτελέσει μέσο διευκόλυνσης της μεθόδου προσδιορισμού του χαρακτήρα του αστικού κράτους και των πηγών εσωτερικών αλλαγών του. Ο προσδιορισμός της ιστορικής θέσης του κράτους, των αιτιών εμφάνισης του, διευκολύνει επιπλέον, κατά τη γνώμη μας, τον εντοπισμό της θέσης του στο σύστημα της καπιταλιστικής κοινωνίας.

Είναι γνωστή στην επιστήμη η διαφορά ανάμεσα στους Μάρξ και Ένγκελς. Ο πρώτος έβλεπε το γένος να μεταξελίσσεται σε κράτος, ο δεύτερος διέκρινε μία ιστορική τομή : την άρνηση της κοινωνίας του γένους από την πολιτική οργάνωση της κοινωνίας. Τομή μέσα από την οποία αναδειχθηκαν εξειδικευμένες κοινωνικές λειτουργίες (18), που αποτέλεσαν την δημόσια εξουσία.

Η διεύρυνση του κοινωνικού οργανισμού εξασθενούσε τους δεσμούς συγγένειας του πληθυσμού, τους υποκαταστάσε με επαγγελματικές-κοινωνικές σχέσεις που προσδιοριζόταν εδαφικά-οικονομικά. Η κοινωνική ρύθμιση δεν γίνεται πλέον στη βάση

συγγενικών-φυσικών σχέσεων (19), αλλά από την ηγεσία της (τών) κοινότητας(των). Ηγεσία όχι απλά φυσική, αλλά αποσπασμένη από την άμεση παραγωγή, με ιδιαίτερα ιδιοκτησιακά-οικονομικά συμφέροντα που προηγούνται, βρίσκονται "μπροστά" από τα συγγενικά, έρχονται όλο και πιά πολύ σ'αντίθεση μ'αυτά. Ο Σεν Ζιστ, ένας από τους θεωρητικούς των Γιακοβίνων, χωρίς να έχει τις απαραίτητες ιστορικές-επιστημονικές γνώσεις, διεισδυτικά διατύπωσε τη θέση ότι όταν οι λαοί παύουν να έχουν τη δυνατότητα να αποφασίζουν για τα κοινά μέσω των συνελεύσεων τους, παύουν να είναι κυρίαρχοι, ο "ηγέμονας αποκωρίζεται από τον λαό" και γίνεται κυρίαρχος, "εδώ", καταλήγει ο Σεν Ζιστ βρίσκεται και "η αρχή της πολιτικής ζωής" (20).

Η "ηγεσία" αποκτά ειδικά προνόμια, ιδιοποιείται τις λειτουργίες της εξουσίας που εξασφαλίζουν την ιδιαίτερη θέση της στο σύστημα. Τα όργανα της εξουσίας, είναι ο ένοπλος και ιδεολογικός εξωοικονομικός καταναγκασμός. Η εξουσία αξιοποιεί τις προκαταλήψεις, τους ανορθόλογους φόβους και στερεότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς. Αποσκοπεί στην υποχρέωση των υπολοίπων μελών της κοινότητας σε καταναγκαστική εργασία.

Παράχοντας ένωση, δεν είναι η συγγένεια, αλλά η κάθε φορά προσδιοριζόμενη οικονομική περιοχή ηγετικής λειτουργίας και εξουσίας. Κράτος και τάξεις εμφανίζονται μαζί, μέσα από τον νέο καταμερισμό εργασίας. Παράχοντες διαφοροποίησης, δεν είναι η ηλικία και η θέση στο γένος, αλλά η θέση στις οικονομικοκοινωνικές σχέσεις και στο σύστημα εξουσίας.

Η δημόσια εξουσία, διαμορφώνει πλέον ένα αυτόνομο σύστημα φορολόγησης και κρεών, γίνεται κρατική. (21)

Το κράτος, δημόσια εξουσία, εμφανίζεται σαν το αντίθετο της κοινωνικής αυτοδιοίκησης της κοινωνίας των γενών (22) σαν μία οργάνωση των ιδιοκτητών, ενάντια στους μη ιδιοκτήτες. Ο δρόμος αυτός είναι ο "πολιτικός" δρόμος γέννησης του κράτους, που σε τελευταία ανάλυση, είναι και αυτός οικονομικός. Το ίδιο ισχύει, και για την "στρατιωτική δημοκρατία" επίσης πολιτική μορφή μετάβασης από την αυτοδιοίκηση στην κρατική εξουσία, σε κοινωνικές-οργανώνεις γενών, που εξασφάλιζαν τις βασικές τους ανάγκες μέσω στρατιωτικών επιχειρήσεων. (23)

Χωρίς να σταθούμε εδώ στο σύνολο της θεωρίας γέννησης του

κράτους, ως μας επιτρέπει να πούμε ορισμένες σκέψεις για τον καθαυτό "καθαρό" οικονομικό δρόμο.

Πρώτα-πρώτα, το κράτος, ιστορικά, δεν είναι "δημιούργημα του λαού" γενικά. Η γέννηση της ανθρώπινης κοινωνίας, όπως έχει αποδείξει η ιστορική κοινωνιολογία και εθνολογία, προηγείται και είναι προϋπόθεση για τη δημιουργία του κράτους. Με την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων επιταχύνεται και βαθιάνει ο καταμερισμός εργασίας. Δημιουργείται το υπερπρόϊόν, δηλαδή οι άμεσοι παραγωγολογί (ή πιά σωστά μέρος τους), είναι πιά σε θέση να παράχουν (χάρη και στην ανάπτυξη της παραγωγικότητας της εργασίας) παραπάνω προϊόντα απ'ότι είναι οι άμεσες ανάγκες τους. Η κοινωνία αρχίζει να διασπάται πλέον σε καρπώτες υπερπρόϊόντος και σε μή.

Με την ανάπτυξη δηλαδή του καταμερισμού της εργασίας, εμφανίζεται στα πλαίσια της κοινότητας η ιδιωτική ιδιοκτησία και δημιουργούνται ειδικές λειτουργίες. Οι τελευταίες προκύπτουν συνήθως μετά το μετασχηματισμό των λειτουργιών που πριν τις εκτελούσε ολόκληρη η κοινότητα σε ειδικές λειτουργίες. Η εκτέλεση τους γίνεται πλέον μόνο από πρόσωπα ειδικευμένα σ'αυτές. Αυτές οι λειτουργίες αποσπώνται από τις άλλες εργασίες που εκτελούνται από τα μέλη της κοινωνίας, αυτονομούνται σχετικά και διαμορφώνονται σ'έναν ενιαίο μηχανισμό, την δημόσια εξουσία (και κατά μιά ορισμένη έννοια το κράτος). Κύριος σκοπός της είναι η προάσπιση της ιδιοποίησης του υπερπρόϊόντος από τους άμεσους παραγωγούς.

Η δημόσια εξουσία είναι από την αρχή της εμφάνισής της, προϊόν εκείνου του καταμερισμού της εργασίας που οδήγησε στη διάσπαση της κοινωνίας σε τάξεις, καθώς και της πάλης που αυτές κάνουν μεταξύ τους από κεί και ύστερα. Η ταξική φύση του κράτους, είναι μορφή του τρόπου λειτουργίας της ανταγωνιστικής κοινωνίας.

Στην πρώτη περίπτωση εμφάνισής του κράτους, την πολιτική, εξαιτίας της ανόδου της παραγωγικότητας και βαθιάματος του καταμερισμού της εργασίας, αυξάνει η σημασία των κοινωνικών λειτουργιών για την εξασφάλιση κοινών συμφερόντων, έτσι ώστε τα πρόσωπα-φορείς αυτών των λειτουργιών να γίνονται αναντικατάστατοι. Χάρη στην κληρονομικότητα, αυτονομούνται αυτές

οι δραστηριότητες, μετατρέπουν τους φορείς τους σε κυρίαρχους της κοινωνίας.

Στην δεύτερη την οικονομική, αυξάνει επίσης η παραγωγικότητα, η ανθρώπινη εργατική δύναμη παράγει παραπάνω από τις άμεσες ανάγκες του παραγωγού και της οικογένειάς του, μετατρέπεται σε πλεόνασμα. Ο πόλεμος κρησιμεύει στην ενσωμάτωση νέων δυνάμεων (σκλάβοι στην παραγωγή, διαμόρφωση αντιστοιχών λειτουργιών).

Και οι δύο δρόμοι, στηρίζονται στην αύξηση της παραγωγικότητας. Ο πρώτος αυτονομεί υπάρχουσες κοινές λειτουργίες σε ειδικές πολιτικές, ο δεύτερος μετασχηματίζει οικονομικές λειτουργίες σε πολιτικές. (24) Η κοινωνία λοιπόν δεν μπορεί να υπάρξει "καθάρá" οικονομικά. Για την υλοποίηση των στόχων της, πρέπει να διπλασιασθεί τόσο λειτουργικά, όσο και από άποψη περιεχομένου.

Κάθε σχέση οικονομικής βίας, απαιτεί τον εξωοικονομικό καταναγκασμό, σαν απαραίτητο πλαίσιο, εγγύηση και αναγκαία λειτουργία της αναπαραγωγής της. Η οικονομική σχέση εξασφαλίζει την αναπαραγωγή της, την διατήρηση και συνέχεια της, μέσω του διπλασιασμού της σε οικονομία και πολιτική, με την μεσολάβηση της πολιτικής. Η "μορφή κράτος" (25) είναι λοιπόν ένα σύστημα λειτουργιών ανταγωνιστικής αναπαραγωγής, που στη γέννηση της δημόσιας εξουσίας (του κράτους), γεννά και τον διπλασιασμό του περιεχομένου της οργανωμένης οικονομίας, σε οικονομία και πολιτική. Διπλασιασμός της κοινωνίας που γίνεται και μορφικός στην αστική κοινωνία, σαν διπλασιασμός της σε κράτος και κοινωνία.

Η γέννηση της πολιτικής, είναι προϊόν ενός καταμερισμού εργασίας, που στηρίζεται και δομείται πάνω σε συγκεκριμένες σχέσεις ιδιοκτησίας. Η ιδιοκτησία αφορά τον τρόπο και τα μέσα που οι άνθρωποι ιδιοποιούνται την φύση, με την μεσολάβηση και της κοινωνίας, των συγκεκριμένων δηλαδή κάθε φορά κοινωνικών σχέσεων οικονομίας, ιδιοκτησίας και κοινωνικής ρύθμισης.

Ο λόγος γίνεται εδώ, για σχέσεις οικονομίας και ιδιοκτησίας, όχι στην νομική τους διατύπωση, σαν σχέσεις θέλησης, αλλά στην πραγματική τους παρουσία. Πρόκειται για σχέσεις που αγκαλιάζουν και συμπεριλαμβάνουν τις σχέσεις παραγωγής, δηλαδή την ιδιοποίηση, την επίδραση και τον μετασχηματισμό της φύσης στη διάρκεια της

διαδικασία εργασίας. Περιλαμβάνουν επίσης τη σχέση ανθρώπων-φύσης σαν υλική-κοινωνική σχέση, που με την κάθε φορά ανάπτυξη της απαιτεί και κάνει δυνατή μια άλλη κοινωνική οργάνωση. Η ανάπτυξη της ιδιοκτησίας και η διαφοροποίηση της από κοινωνική σε ιδιωτική οδηγεί στον καταμερισμό εργασίας, και αντίστροφα, διασπά τη διαδικασία αναπαραγωγής σε ξεχωριστά τμήματα και σφαίρες παραγωγής, γεννά τις τάξεις και το κράτος.

Όπως διατυπώνει ο Ένγκελς, "το κράτος δεν είναι λοιπόν καθόλου μια δύναμη που επιβλήθηκε στην κοινωνία απ'έξω", αντίθετα "είναι προϊόν της κοινωνίας σε ορισμένη βαθμίδα εξέλιξης". Η παρουσία του αποτελεί μια "ομολογία ότι η κοινωνία αυτή μπερδεύτηκε σε μιαν αξεδιάλυτη αντίφαση με τον ίδιο τον εαυτό της, ότι διασπάστηκε σε ασυμφιλίωτες αντιθέσεις που είναι ανήμπορη να τις εξορκίσει", και για την ρύθμιση των οποίων, "έγινε αναγκαία μια δύναμη που φαινομενικά στέκεται πάνω από την κοινωνία, για να μετριάξει τη σύγκρουση, για να την κρατά μέσα στα όρια της "τάξεως", πούναι τοποθετημένη πάνω από την κοινωνία, "όλο και περισσότερο αποξενώνεται απ'αυτήν" (26), δηλαδή το κράτος. Το κράτος, μετασχηματίζει τους οικονομικά δυνατότερους σε πολιτικά κυρίαρχους, θα εξαφανιστεί όπως εμφανίσθηκε, με την εξαφάνιση των τάξεων και εκείνων των αντιθέσεων που δεν μπορούν αντικειμενικά να συμβιβασθούν. (27)

Το κράτος γεννιέται μαζί με τον αναπτυσσόμενο καταμερισμό εργασίας, την διαμόρφωση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας και την διάσπαση της κοινωνίας σε τάξεις ανταγωνιστικές που η μία, η άρχουσα, ζει από την δουλιά μιας ή περισσότερων άλλων τάξεων. Η πάλη ανάμεσα σ'αυτές τις κοινωνικές ομάδες, στο βαθμό που αναπτύσσεται "ανεξέλεγκτα", έβαζε σε δοκιμασία την ύπαρξη της ίδιας της κοινωνίας. Το κράτος, λοιπόν γεννιέται σαν ένας θεσμός, που δεν βρίσκεται δίπλα ή έξω απ'αυτή την αντίθεση, αλλά βρίσκεται στο κέντρο αυτής της αντιπαράθεσης, είναι προϊόν της, προσπαθεί να την καταπιέσει, πιο σωστά να την εμποδίσει να γίνει εκρηκτική ή να ξεπεράσει τα όρια της δοσμένης κοινωνίας στα πλαίσια της οποίας δημιουργείται το πλεόνασμα, η ιδιοκτησία, οι τάξεις.

Δίπλα στους δύο δρόμους γέννησης της κοινωνίας, διαμορφώνονται και δύο διαλεκτικά αλληλοσκητιζόμενες τάσεις στην εμφάνιση

των τάξεων. Από τη μία είναι οι ελεύθεροι άνθρωποι, που δικαιούνται να χειρίζονται μέσα παραγωγής (κωρίς να σημαίνει αυτό ότι τόκουν και πρακτικά αυτό το δικαίωμα, αφού απαιτείται προηγούμενα νάναι ιδιοκτήτες) και από την άλλη οι σκλάβοι, που αντιμετωπίζονται σαν "ομιλούντα εργαλεία". Ταυτόχρονα, εμφανίσθηκαν διαφορές ανάμεσα στους ελεύθερους, που άλλοι ήταν ιδιοκτήτες μέσω παραγωγής, και άλλοι φτωχοί, κωρίς τέτοια, κωρίς να μπορούν να καρπωθούν πλεόνασμα.

Το υπερπρόϊόν εμφανίζεται μέσω από δύο δρόμους, είτε σαν εκμετάλλευση των δούλων, από την κατάκτηση άλλων φυλών, ή σαν πλεόνασμα που πήγαζε από την παραγωγική συνεργασία. Οι δύο αυτές τάξεις, δεν εμφανίζονται ποτέ καθάρεις, αλλά πάντα σε αλληλοδιαπλοκή.

Η ιδιωτική ιδιοκτησία, προϋποθέτει, την μη ιδιοκτησία. Η πάλη ανάμεσα σε ελεύθερους και μή, συνδιάζεται σαν μία πάλη ανάμεσα στους ελεύθερους ιδιοκτήτες και μή. Εξαρχής, στην κοινωνική πάλη, εμφανίζονται με οξύτητα οι αντιθέσεις ανάμεσα στους κυρίαρχους και κυριαρχούμενους, αλλά και ανάμεσα στους πραγματικά και τους μόνο τυπικά ή σε "δεύτερη μοίρα κυριαρχούντες". Η διαπάλη ανάμεσα τους στηρίζεται στην "ισοποιότητα τους", στο γεγονός ότι και οι μέν και οι δε δε έχουν τυπικά τα ίδια πολιτικά και νομικά δικαιώματα. Αντίθετα, ο σκλάβος, ο άμεσος παραγωγός, δεν είναι ούτε πολίτης, ούτε υποκείμενο δικαίου, αλλά αντικείμενο της παραγωγής, του κράτους και του δικαίου.

Απέναντι στους σκλάβους, η κοινωνία εμφανίζεται νάναι η ελεύθερη ταξική ένωση των ελεύθερων ιδιοκτητών. Ταυτόχρονα, η ύπαρξη διαφορετικών μεγεθών ιδιοκτησίας, του ανταγωνισμού των ιδιοκτητών στα πλαίσια μίας υποαναπτυγμένης εμπορευματικής παραγωγής, καθώς και των ελεύθερων τυπικά αλλά καταπιεσμένων μη ιδιοκτητών πολιτών, αποτελεί την βάση πάνω στην οποία εμφανίζονται στοιχεία διαχωρισμού όχι μόνο της οικονομίας από την πολιτική, αλλά και μορφικού-τυπικού διαχωρισμού της κοινωνίας από το κράτος.

Το ίδιο θα συμβεί και αργότερα, στην ψευδαρχία. Η θέση του κάθε ψευδάρχη καθοριζόταν στην κοινωνική ιεραρχία, με βάση το εύρος, την αποδοτικότητα και πριν απόλα το βαθμό εξάρτησης της

ιδιοκτησίας του "γενικού άρχοντα". Μέλη της πολιτικής οργάνωσης της κοινωνίας ήταν μόνο οι ίδιοι οι ιδιοκτήτες "συνθηκών παραγωγής" (Μάρξ). Οι άμεσοι παραγωγοί, μη ιδιοκτήτες, ήσαν εκτός της σφαίρας της πολιτικής οργάνωσης. Σ' αντίθεση όμως με τους σκλάβους, οι ίδιοι δεν ήταν ιδιοκτησία τρίτων, σε ένα ορισμένο βαθμό είχαν προσωπική ελευθερία και ήταν υποκείμενα του δικαίου, επιβεβαιώνοντας την αρχή, ότι οι οικονομικές/νομικές μορφές της παραγωγής καθορίζουν την πολιτική οργάνωση, είναι μορφές κοινωνικής αναπαραγωγής στηριχμένες στις σχέσεις ιδιοκτησίας.

Η ιδιοκτησία υπάρχει πριν από την ανταλλαγή. Οτιδήποτε για να υπεισέλθει στη διαδικασία της μεταβίβασης-ανταλλαγής πρέπει να ανήκει σε κάποιον, και ο τίτλος αυτής της ιδιοκτησίας να γίνεται αποδεκτός εκ προοιμίου από τον αγοραστή. Οι σχέσεις ιδιοκτησίας είναι πριν απ' όλα σχέσεις παραγωγικές και μετά νομικές. Η αφετηρία της ιδιοκτησιακής σχέσης, δεν είναι η σχέση εξουσίας νομής πάνω σ' ένα πράγμα. Προηγούνται, ιστορικά/λογικά, ο προσδιορισμός τους σαν σχέσης προς την φύση και τις φυσικές συνθήκες ύπαρξης και επίδρασης πάνω σ' αυτές. Η ιδιοκτησία, βασίζεται στις υλικές-εργασιακές σχέσεις ανθρώπου-φύσης, με την μεσολάβηση της κοινωνίας.

Η ιδιοκτησία, λοιπόν, είναι υλική - κοινωνική σχέση, και όχι απλά η σχέση νομής-εξουσίας πάνω στα αποτελέσματα της παραγωγικής διαδικασίας, δεν είναι δηλαδή απλά και μόνο η ιδιοκτησία εμπορευμάτων στην σφαίρα της ανταλλαγής και κυκλοφορίας, όπως φαίνεται να πιστεύει ο Ν. Πουλαντζάς (28).

Ο ρόλος των σχέσεων ιδιοκτησίας, είναι καθοριστικός, όχι μόνο ιστορικά, αλλά και μεθοδολογικά, αφού κατά τη γνώμη μας, πριν αναλύσουμε το χαρακτήρα του κράτους, πρέπει να υπάρχει συμφωνία στον καθορισμό των συνθηκών που δημιουργούν συνθήκες που "απαιτούν" την ύπαρξη και παρουσία κράτους (29), στο γεγονός ότι η ιδιοκτησία και ο καταμερισμός εργασίας σηματοδοτούν τον τύπο κράτους (30). Όπως έγραψε ο Κ. Μάρξ, "κάθε φορά είναι η άμεση σχέση των ιδιοκτητών των μέσων παραγωγής με τους άμεσους παραγωγούς" μέσα στην οποία βρίσκουμε το πιά κρυφό μυστικό, την κρυμμένη βάση όλης της κοινωνικής κατασκευής και φυσικά και της πολιτικής μορφής της σχέσης κυριαρχίας και εξάρτησης, σε

συντομία, της εκάστοτε ιδιαίτερης κρατικής μορφής" (31).

Η αύξηση της ιδιοκτησίας και του ρόλου της, οι απαιτήσεις των νέων κοινωνικών σχέσεων ιδιοκτησίας και η αύξηση των παραγωγικών δυνάμεων, θα συμβάλλει αργότερα, μαζί βέβαια με χιλιάδες άλλους παράγοντες και ιστούς στην μετατροπή του μηχανικού συνασπισμού κοινωνικών ομάδων και φυλών, κάτω από πολιτικοστρατιωτική βία και καταπίεση, όπου οι υποδιαισθητές ομάδες έχουν μιά δική τους ζωή και θέσμούς σε μιά πολιτικοεδαφική και κοινωνική σύγκλιση, στο σύγχρονο αστικό κράτος (32).

Ο προσδιορισμός της έννοιας του καταμερισμού της εργασίας και της ιδιοκτησίας, της θέσης τους στην ιστορία δεν αρκεί βέβαια για την κατανόηση του ρόλου, της λειτουργίας και των νόμων κίνησης του κράτους. Χρειάζεται, χωρίς εδώ να επεκταθούμε, να σημειώσουμε ορισμένα θέματα της σχέσης βάσης/εποικοδομήματος και του λογικού μετασχηματισμού της σε σχέση κοινωνίας/κράτους.

1.3 Βάση/εποικοδόμημα = κράτος/κοινωνία, ο μεσολαβητικός ρόλος των συμφερόντων

Θέση μας είναι, όπως ήδη δείξαμε, ότι το κράτος εμφανίζεται μαζί με την διάσπαση της κοινωνίας σε τάξεις και την παρουσία ιδιωτικής ιδιοκτησίας, αποτελεί θεσμική τους έκφραση. Με άλλα λόγια η μορφή κυριαρχίας/ηγεμονίας καθορίζεται σε τελευταία ανάλυση από τις σχέσεις παραγωγής και την μορφή εκμετάλλευσης. Όπως θα δείξουμε στην ανάπτυξη του θέματος, σε αντιστοιχία με τους όρους γέννησης και καθορισμού του, το κράτος σε τελευταία ανάλυση έχει σαν κύριο κοινωνικό του ρόλο την εξασφάλιση των συνθηκών ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής τους, καθώς και της κοινωνικής κυριαρχίας.

Από την άποψη της γνώσης, το κράτος εντάσσεται στην γενική φιλοσοφική προβληματική της σχέσης "είναι και συνείδησης", "βάση και εποικοδόμημα". Η σύλληψη της σχέσης βάση/εποικοδόμημα διαμορφώθηκε μέσα από την εφαρμογή της υλιστικής μεθόδου που προκύπτει από τη σχέση είναι/συνείδηση στο επίπεδο της κοινωνίας. Πριν απ'όλα στην αναζήτηση των δυνάμεων που κινούν την ιστορία και συναποτελούν την κοινωνική ολότητα. Αποφασιστικός παράγοντας μιάς τέτοιας προσέγγισης αναδεικνύονται τα στοιχεία υλικής

διαμόρφωσης της ζωής που υλοποιούνται μέσω της κοινωνικής ζωής.

Οι κοινωνικά αναγκαίες μορφές που διαμορφώνονται στην υλική διαδικασία παραγωγής και αναπαραγωγής, αποτελούν τις "υλικές σχέσεις". Η κοινωνική θέση των ανθρώπων, καθορίζεται κατ'αρχήν από την θέση τους σ' αυτές, στην ίδια την κοινωνική παραγωγή και στις σχέσεις παραγωγής. Εδώ βρίσκεται η αφετηρία διαμόρφωσης των τάξεων (33) και των κοινωνικοοικονομικών συμφερόντων και ενδιαφερόντων. Αυτά τα συμφέροντα εκφράζονται σε πολιτικούς, νομικούς, ηθικούς, γενικότερα κοινωνικούς στόχους και ιδέες. Στόχους και ιδέες που προωθούνται και υλοποιούνται μέσω της εκπαίδευσης και των μέσων μαζικής επίδρασης, τα κρατικά και νομικά μέσα εξουσίας, τις αντίστοιχες οργανώσεις και θεσμούς. Αυτά όλα αποτελούν τις ιδεολογικές μορφές και σχέσεις της κοινωνίας.

Από την σκοπιά του συνόλου της ζωής και των δραστηριοτήτων των ανθρώπων-πολιτών, οι υλικές σχέσεις αποτελούν, τον διαμεσολαβητή ανάμεσα στις παραγωγικές δυνάμεις/ψύση και τις ιδεολογικές σχέσεις. Ένας συγκεκριμένος τύπος υλικών και ιδεολογικών σχέσεων, κοινωνικοοικονομικής βάσης και μορφών συνείδησης, θεσμών και μηχανισμών στο εποικοδόμημα αποτελούν την κατασκευή ενός συγκεκριμένου κοινωνικού σχηματισμού. Από την σκοπιά του αιτιατού, της αφετηρίας κίνησης και ανάδειξης, οι υλικές σχέσεις έχουν προτεραιότητα και οι ιδεολογικές ανάγονται, εξάγονται, προκύπτουν επαγωγικά απ' αυτές.

Η κοινωνικοοικονομική βάση, σαν όρος, αναφέρεται στις σχέσεις παραγωγής της κοινωνίας στον τύπο οργάνωσης μέσω του οποίου υλοποιείται η κοινωνία τον πλούτο της φύσης. Πυρήνες τους και "σμπύκνωση τους" είναι οι σχέσεις ιδιοκτησίας (δηλαδή υλοποίησης).

Οι σχέσεις παραγωγής, εκφρασμένες σαν σχέσεις θέλησης, αλλά και πρόθεσης, οργανώνονται ή και αναπτύσσονται σε νομικό εποικοδόμημα, αποκτούν νομική έκφραση, νομοθετικό κανονισμό και δικαίωμα χρήσης, νομική κάλυψη και εγγύηση, με μιά έννοια σταθεροποιούνται σαν κοινωνικές σχέσεις (όχι απαραίτητα και ατομικά), ενώ ταυτόχρονα εκδηλώνονται στην ύπαρξη διαφορετικών συμφερόντων. Το πολιτικό εποικοδόμημα διαμορφώνεται σε ένα σύστημα εξουσίας και συμφερόντων. Αυτό το σύστημα μετασχηματίζει

τα συμφέροντα που ξεπηδούν από την υλική βάση μέσω των ιδεολογικών σχέσεων (μέ την έννοια των ιδεών και κοσμοθεωριών) σε πολιτική.

Προκύπτει άμεσα το ερώτημα : και πώς λειτουργούν τα συμφέροντα, πώς ρυθμίζεται η αντιπαράθεση τους, όταν δρούν τα υποκείμενα που είναι φορείς τους ;

Είναι ολοφάνερο ότι η βάση πάνω στην οποία προκύπτουν τα διαφορετικά συμφέροντα είναι για το κάθε φορά ιστορικά συγκεκριμένο υποκείμενο τα αντικείμενικά υλικά πλαίσια παρουσίας και δράσης του. Παρόλο που ο Ν. Πουλατζάς δεν κατανοεί τη σημασία ενός τέτοιου αφηρητικού προσδιορισμού των συμφερόντων, δεν τα διαχωρίζει κατά συνέπεια σε πρωταρχικά ή μή και τείνει να τα αντιμετωπίσει δομικά (34), δίνει για τα ήδη παρόντα συμφέροντα, δηλαδή τα ενεργητικά διεκδικούμενα, έναν πρωτότυπο προσδιορισμό. Τα περιγράφει σαν τον "ορίζοντα δράσης" μιάς κοινωνικής δύναμης, που "οριοθετεί το πεδίο της πρακτικής της". Τα έτσι οριζόμενα συμφέροντα "μεταθέτονται ανάλογα με τα συμφέροντα των άλλων τάξεων" διαμορφώνουν σχέσεις μαζί τους, σχέσεις που εκφράζουν "αντίθετα ταξικά συμφέροντα" (35).

Κάθε τάξη έχει σε κάθε ιστορική στιγμή μιά ορισμένη ικανότητα και δυνατότητα να υλοποιήσει τα συμφέροντα της, ικανότητα και δυνατότητα που δεν συμπίπτει κάθε φορά και στιγμή, δεν είναι της ίδιας εμβέλειας στις διαφορετικές σφαίρες ή επίπεδα δράσης της (οικονομικό, πολιτικό, ιδεολογικό), που όμως η προώθηση τους στον ένα ή άλλο βαθμό, με άλμα ή μή, επιδρά πάνω και στις δυνατότητες μεταθέσεων στα υπόλοιπα (36).

Ο χωρισμός σε ιδεολογικά και υλικά συμφέροντα και σχέσεις, και πολύ περισσότερο σε βάση/εποικοδόμημα, δεν σημαίνει με κανένα τρόπο ότι στα υλικά συμφέροντα και τις σχέσεις της βάσης, ανήκουν μόνο όσα αντικείμενα έχουν υλική ύπαρξη με την στενή έννοια του όρου, της απτής δηλαδή ύπαρξης.

Και οι ιδεολογικές σχέσεις, και πολύ περισσότερο το εποικοδόμημα, διαθέτουν υλικούς-απτούς μηχανισμούς, που σε κοινωνικές κατασκευές διεκπεραιώνουν τις ιδεολογικές σχέσεις, πριν απ' όλα με τη μορφή κρατικών θεσμών. Δεν είναι άλλη λοιπόν από την κοινωνική λειτουργία και ρόλο που καθορίζουν τον χαρακτήρα και την ένταξη στο δημόσιο χώρο ή μη ενός θεσμού ή

δραστηριότητας.

Οι θεσμοί και κατασκευές της κοινωνικοοικονομικής βάσης και οι σχέσεις της προκύπτουν στη διαδικασία ιδιοποίησης της φύσης μέσω της ανθρώπινης εργασίας, στην αλληλεπίδραση αναγκών/απαιτήσεων και παραγωγής, είναι στοιχεία και στιγμές της οικονομικής διαδικασίας. Οι αντίστοιχοι θεσμοί και κατασκευές του εποικοδομήματος, προκύπτουν από την υλοποίηση των ιδεολογικών σχέσεων (παραδειγματικά : πολιτική σαν πράξη μέσω θεσμών και μηχανισμών, και όχι σαν σύστημα ιδεών).

Οι ιδεολογικές-πνευματικές και υλικές διαδικασίες της κοινωνίας, αποτελούν στοιχεία της ίδιας της κοινωνικής πράξης και ιστορίας. Τα αποτελέσματά τους εμφανίζονται σε κάθε γενιά σαν αντικειμενικά προϋπάρχουσες σχέσεις, σχέσεις στις οποίες προσαρκμάζεται η προσαρκμάζει η νέα γενιά, αναπτύσσει ή αλλάζει ριζικά.

Το κράτος προκύπτει από συμφέροντα και επιδρά πάνω τους. Ανήκει σαν σύστημα θεσμών στο εποικοδόμημα, αναπτύσσει όμως μία ιδιόμορφη σχέση με την βάση. Με την κρατική ιδιοκτησία είναι παρόν σ' αυτήν. Κάθε γενιά βρίσκεται αντιμέτωπη μ' ένα κρατικό σύστημα θεσμών το οποίο ή το μετασχηματίζει ριζικά (από μη αστικό σε αστικό, από αστικό σε σοσιαλιστικό, από κράτος σε μη κράτος) ή το τροποποιεί στα πλαίσια του δοσμένου κοινωνικού σχηματισμού. Αυτό πάλι εξαρτάται από τα συμφέροντα που υπάρχουν στην κοινωνία τα ειδικά περιθώρια επίδρασης τους, τις ικανότητες και δυνατότητες τους, από το αν αποσκοπούν στην διατήρηση ή όχι του δοσμένου εποικοδομήματος.

Το εποικοδόμημα, ειδικότερα το κράτος, εκτός από μεταβατικές περιόδους, εντάσσεται σε μία κοινωνική ολότητα, έχει μία διαλεκτική σχέση και συνύπαρξη μ' αυτήν, αποτελεί το κράτος αυτής της ολότητας (κοινωνικών σχέσεων). Το αστικό κράτος, παραδειγματικά, είναι το κράτος της αστικής κοινωνίας. Ο αστός ιδιώτης, έχει ιδιωτικά συμφέροντα που έρχονται σ' άμεση σύγκρουση με το φεουδαρχικό σχηματισμό, και είναι ο κινητήρας της ίδιας του της δράσης. Αυτά τα ιδιωτικά συμφέροντα του αστού-πολίτη ξεπηδούν μέσα από τον υλικό τρόπο ύπαρξης του, πυρήνας του οποίου είναι οι σχέσεις ιδιοκτησίας και τα συμφέροντα που απορρέουν/δένονται μ' αυτόν. Όπως διαπιστώνει ο Κ. Μάρξ, τα

συμφέροντα είναι ο συνδυετικός κρίκος, διαμεσολαβητής, της διαλεκτικής αλληλοδιαπλοκής των υλικών σχέσεων με τις ιδεολογικές, όπως είναι οι σκοποί, οι ελπίδες, οι προσδοκίες κλπ (37).

Εκτός απ'τα υλικά και ιδεολογικά συμφέροντα και σχέσεις, μπορούμε να κάνουμε διάκριση ανάμεσα στην αντικειμενική πλευρά καθορισμού των συμφερόντων και την υποκειμενική. Η αντικειμενική πλευρά καθορίζεται απο την πρακτική κοινωνική δραστηριότητα των ανθρώπων, που προκύπτει απο τη θέση τους στις σχέσεις ιδιοκτησίας και παραγωγής. Μ'αυτήν την έννοια τα αντικειμενικά συμφέροντα είναι ο μεσολαβητής αυτών των αντικειμενικών σχέσεων. Απο την άλλη η κατεύθυνση της δράσης του ανθρώπου καθορίζεται απο ένα σύνολο προθέσεων, ελπίδων, αναγκών, ενδιαφερόντων, παραστάσεων. Αυτή την πλευρά της μεσολάβησης την ονομάζουμε "υποκειμενικό συμφέρον/ενδιαφέρον". Αντικατοπτρίζει το σύνολο των κοινωνικών σχέσεων, ιδιαίτερα τις υλικές, πούναι καθοριστικές για την πράξη των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων, καθώς και την επίδραση άλλων ιδεολογικών παραγόντων πάνω της. Είναι φανερό ότι τα υποκειμενικά ενδιαφέροντα και επιδιώξεις, δεν ταυτίζονται με τα "ιδεατά", που καθορίζουν ένα πεδίο προσανατολισμού, δηλαδή την ιδιοποίηση "πθικών αγαθών", αξιών κλπ.

Η αναφορά στο κράτος, προϋποθέτει την αναγνώριση και ύπαρξη κοινωνικών-τάξικών συμφερόντων. Οι τάξεις, τα καθαυτό κοινωνικά υποκείμενα στην κίνηση της ιστορίας σε συστήματα ανταγωνιστικών αντιθέσεων, αναπτύσσουν και αυτές ιδεολογικά ενδιαφέροντα, μέσω των οποίων πρέπει να συνειδητοποιήσουν τα υλικά τους συμφέροντα και την κοινωνική τους θέση, καθώς και πολιτικά ενδιαφέροντα μέσω των οποίων διατυπώνουν στόχους και μέσα πραγματοποίησης τους. Στη βάση όλων αυτών, διαμορφώνουν οι τάξεις όχι μόνο ιδεολογία, αλλά και θεσμούς και οργανώσεις που και αυτοί απο την πλευρά τους συμβάλλουν στην διαμόρφωση ενδιαφερόντων και συμφερόντων. Όπως λέει ο Κ. Μάρξ, "πάνω στις διαφορετικές μορφές της ιδιοκτησίας, πάνω στις κοινωνικές συνθήκες ύπαρξης αναδεικνύεται ένα ολόκληρο εποικοδόμημα των πύο διαφορετικών και ιδιόμορφα διαμορφωμένων αισθημάτων, ψευδαισθήσεων, τρόπων σκέψης και αντιλήψεων για την ζωή" (38).

Τα συμφέροντα που υπεισέρχονται πολύπλευρα στο εποικοδόμημα,

καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τα κίνητρα κινήσεων των πολιτικών οργανώσεων, θεσμών και κρατών, καθώς και τα πλαίσια αυτής της κίνησης. Αποτελούν δηλαδή πεδίο αντιθέσεων και μορφές κίνησης του κοινωνικού συστήματος, και του κράτους. Η δυνατότητα και ικανότητα ενός μέλους της κοινωνίας, μίας τάξης ή ομάδας, ή συμμαχίας περισσότερων, να προωθήσει, αν όχι να επιβάλλει, τη θέληση και τα συμφέροντά της σε βάρος των υπολοίπων τμημάτων της κοινωνίας, είναι η ουσία της πολιτικής-εξουσίας και δύναμης. Η διαδικασία διαμόρφωσης της πολιτικής εξουσίας και της εξασφάλισης κυριαρχίας με την βοήθεια του κράτους, είναι στην ουσία της, η διαδικασία γενίκευσης των συμφερόντων μίας μερίδας της κοινωνίας, με την απειλητική μορφή του γενικού συμφέροντος, μέχρι την μορφή των νόμων. Είναι ο συσχετισμός θέλησης και οι σχέσεις συμφερόντων εκφρασμένες σε κρατική πολιτική, μέτρα και πλαίσια (39).

Απ'όσα ήδη είπαμε, είναι ολοφάνερο, ότι το ζήτημα του κράτους συνδέεται άμεσα με τις σχέσεις ιδιοκτησίας και παραγωγής, τα υλικά και ιδεολογικά συμφέροντα, τον διπλασιασμό της κοινωνίας σε κοινωνία/κράτος και τις τάξεις, που όπως είναι γνωστό, είναι πριν απ'όλα απόρροια της διάσπασης της κοινωνίας σε ιδιοκτήτες μέσω παραγωγής και μή. (40) Γι'αυτό το κράτος συνδέεται άμεσα με την ύπαρξη και τη συγκεκριμένη κάθε φορά μορφή ιδιοκτησίας πάνω στα μέσα παραγωγής.

Θέση μας σ'αυτήν την ερχασία είναι ότι το αστικό κράτος που η ύπαρξη του συνδέεται με τον χωρισμό της αστικής κοινωνίας σε τάξεις, είναι και αυτό - όπως αντίστοιχα προηγούμενοι τύποι κρατών - μηχανισμός της κυριαρχίας της άρχουσας, στη προκειμένη περίπτωση, της αστικής τάξης, της διατήρησης και διεύρυνσης της αναπαραγωγής των συγκεκριμένων συνθηκών παραγωγής και των όρων ιδιοκτησίας της. Καθήκον του είναι να περιορίζει και να καταστέλλει τις αντιθέσεις που ξεπηδάνε από τον ανταγωνισμό των τάξεων που περικλείει στο εσωτερικό της η αστική κοινωνία, να τις αμβλύνει δηλαδή, και να τις ενσωματώνει στα πλαίσια της.

Στην υπηρεσία της κάθε φορά άρχουσας τάξης είναι όχι μόνο οι ιδέες και τα πρόσωπα που δραστηριοποιούνται στις κορυφές του κράτους, αλλά και πολλοί από τους θεσμούς με τους οποίους αυτό είναι δομημένο και οι μηχανισμοί με τους οποίους λειτουργεί. Το ξεπέρασμα κατά συνέπεια του αστικού κράτους δεν μπορεί να

εξαντλείται στην αλλαγή προσώπων, ούτε στην αλλαγή ιδεών.

Μιά τέτοια περιορισμένη αλλαγή σημαίνει, κατά κύριο λόγο, ότι η ηγεμονία μέσα στο κράτος αλλάζει απλώς κέρια, και περνά από μία κυρίαρχη ομάδα (καπιταλιστών-μονοπωλίων) σε μία άλλη, (πράγμα που συχνά προϋποθέτει ή συνοδεύεται με την αλλαγή των πολιτικών εκπροσώπων ή την εναλλαγή τους), ορισμένες φορές ακόμα, ότι μετατοπίζεται το κέντρο βάρους στο εσωτερικό των δομών του κράτους, όχι όμως και ότι έγινε αλλαγή του κράτους συνολικά. Στην καλύτερη δε περίπτωση που τα πρόσωπα αυτά δεν συνδέονται άμεσα με καπιταλιστές, και προέρχονται από άλλα στρώματα της κοινωνίας αναγκάζονται ακόμα και αυτά, σε τελευταία ανάλυση, να το εξυπηρετήσουν. Το ίδιο ισχύει και όταν το κέντρο βάρους βρίσκεται κάποια στιγμή σε δομές όχι τόσο άμεσα συνδεδεμένες ή επηρεαζόμενες από την ηγεμονεύουσα τάξη. Αν πάλι δεν θελήσουν να τους εξυπηρετήσουν, παρά το ότι καθοδηγούν το κράτος τους - ή συνήθως μέρος του όπως την κυβέρνηση - τότε αρχά ή γρήγορα οδηγούνται σε σύγκρουση, οπότε το ζήτημα της υποταχής στο συγκεκριμένο κράτος ή της υπέρβασης του θα μπει όχι πλέον από τις πολιτικές δυνάμεις που υποτίθεται ότι το καθοδηγούν, αλλά από την κοινωνική πάλη.

Επίσης, η αλλαγή των ιδεών δεν σημαίνει αλλαγή κράτους, για τον απλούστατο λόγο, ότι το κράτος δεν είναι μία ιδέα, ούτε μία ιδεατή αναπαράσταση του αντικειμενικού κόσμου, αλλά υλική πραγματικότητα.

Ο ιστορικός υλισμός διατυπώνει την άποψη ότι το κράτος, σαν ειδική λειτουργία και ιδιαίτερα σύνολο μηχανισμών μέσα στην κοινωνία, ακριβώς λόγω του ξεχωριστού ρόλου που αναλαμβάνει από την κοινωνία, εκπροσωπώντας ιδιαίτερα εντατικά τα συμφέροντα μιάς τάξης ή μιάς ομάδας τάξεων και στρωμάτων, είναι σχετικά αυτόνομο από την κοινωνία αλλά, σε μικρότερο βέβαια βαθμό, και από την τάξη της οποίας τα συμφέροντα κύρια εκπροσωπεί. Η σχετική αυτή αυτόνομη είναι απόρροια του γεγονότος ότι, για να μπορέσει το κράτος να εξασφαλίσει την μακροπρόθεσμη διατήρηση του συστήματος, να εκπροσωπήσει δηλαδή τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα του κεφαλαίου - στην περίπτωση του αστικού κράτους - είναι συχνά υποχρεωμένο να έρχεται σ' αντίθεση, έτσι ή αλλιώς, με επιμέρους συμφέροντα της άρχουσας τάξης, στο παράδειγμα μας, του κεφαλαίου.

Κεφάλαιο 2ο : Ιστορικές καμπές της θεωρίας για το κράτος

2.1. Το προκαπιταλιστικό κράτος

Στο υποκεφάλαιο 1.1. αιτιολογήσαμε την άποψη μας, ότι το αστικό κράτος είναι ένας μοναδικός αυθεντικός τύπος κράτους, που καθορίζεται από την αστική κοινωνική ολότητα της οποίας είναι και στοιχείο. Ταυτόχρονα αποτελεί έναν ειδικό τύπο της ιστορικής συνέχειας του συστήματος δημόσιας εξουσίας που υπάρχει σ' όλους τους κοινωνικοοικονομικούς σχηματισμούς και μπορεί να χαρακτηριστεί σαν κράτος γενικά, έχοντας υπόψη μας την Χεγκελιανή θέση, ότι το γενικό υπάρχει μόνο σαν ένα άθροισμα/σύνολο των συγκεκριμένων εκδηλώσεων και μόνο στο κάθε ξεχωριστό, συγκεκριμένο στοιχείο, και όχι έξω από αυτό. Η θεωρητική έκφραση αυτής της συνέχειας μέσα στους αιώνες, αποτελεί στοιχείο των σημερινών θεωριών για το κράτος.

Από την αρχαιότητα, όταν η πόλη ταυτιζόταν με το κράτος, κάτω από την διατύπωση του όρου πολιτεία, υπήρχε η αναζήτηση και η προσπάθεια κατανόησης των όρων διαμόρφωσης, λειτουργιών και του ρόλου της εξουσίας και της κυριαρχίας, της απόδοσης ορθολογικού περιεχομένου σε μιά πολιτική πρακτική κοινωνικού δυϊσμού στηριγμένης σε κοινωνικοπολιτικό ορθολογισμό. Το αποτέλεσμα ήταν να καταλήγουν μεγάλοι φιλόσοφοι, όπως ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, μέσα από μιά τεράστια διαφορετικότητα, στην ιδέα "ότι το κράτος δεν είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, αλλά η κατάληξη μιάς αναγκαίας φυσικής ανάπτυξης" (41).

Το κράτος, σαν όρος υπάρχει στην ελληνική γλώσσα από αρχαιστάτων χρόνων. Στην μυθολογία "ο κράτος" είναι γιός του Πάλλαντος (ένος από τους γίγαντες που προσπάθησαν να καταλάβουν την Αθήνα) και της Στυγός (της σκυθρωπής, δυσάρεστης κόρης του κάτω κόσμου), αδελφός της Νίκης και της Βίας (που τον καθιλώνουν στον Καύκασο), προσωποποίησης της ισχύος. Το βιογραφικό του Κράτους, σηματοδοτεί το περιεχόμενο του όρου στην καθημερινή του χρήση, σαν συνώνυμο στην αρχαιότητα της ισχύος και της σωματικής δύναμης, του εξαναγκασμού και της επιβολής ή σαν περιγραφή (κατά

κράτος) συνώνυμο με το "εντελώς" και "οριστικώς" (42), ενώ σήμερα υποδηλώνει περισσότερο την εξουσία.

Ενώ όμως η λέξη κράτος, στο ελληνικό διάστημα του Βυζαντίου (43) και του Μεσαίωνα δεν αποτέλεσε αντικείμενο διεξοδικού διαλόγου και επιστημονικής έρευνας, στην Δύση μετά τον 15ο αιώνα, η σημασία του κράτους σαν "πολιτική οργάνωση" (44), "κεντρική ιδεολογική εξουσία που οργανώνει το σύστημα των κυρίαρχων σκέψεων" (45), και αντικείμενο μελέτης αυξανόταν συνεχώς.

Το κράτος σαν έννοια και όρος εμφανίζεται στις λατινογενείς χώρες μόλις την δεύτερη μ.κ. χιλιετιρίδα. Τόσο η γαλλική έννοια *etat*, όσο και η αγγλική *state*, και η γερμανική *staat* (κράτος-κυριαρχία), κάνουν την εμφάνισή τους μόλις τον 15ο αιώνα. Ο όρος περιέγραφε την κατάσταση, τον τρόπο ζωής, την τάξη και την υψηλή θέση. Προήλθε από την λατινική λέξη *status*, που σήμαινε θέση, όρθιος, κατάσταση, θέση στην ιεραρχία. Μετά από τον 17ο αιώνα η λέξη *staat* απέκτησε, όπως και η *etat*, πολιτικό περιεχόμενο (46), συνδέθηκε με την (αστική) κοινωνία.

Το κράτος σαν "ιδιαιτέρη συνάφηση" (Κ. Μάρξ) της αστικής κοινωνίας δεν είναι τίποτα άλλο, όπως ήδη είδαμε, από την μορφή οργάνωσης που αναγκαστικά δίνουν οι κυρίαρχοι τόσο προς τα έξω, όσο και προς τα έσω, ώστε να αλληλοεχθυσθούν την ιδιοκτησία και τα συμφέροντά τους. (47)

Η κοινωνιολογική αντίληψη για το κράτος, κάνει την παρουσία της, μόνο με την γέννηση της αστικής ιδιοκτησίας. Μόλις μετά την γαλλική επανάσταση, συνειδητοποιεί η ίδια η θεωρία του κράτους (ο Χέγκελ) και γίνεται αντικείμενο της μελέτης της, τον χωρισμό κοινωνίας-κράτους και κατά προέκταση την σχέση κράτους-αστικής κοινωνίας. Προηγούμενα γινόταν περισσότερο χρήση άλλων όρων, όπως "πόλις", "*res publica*", και το έτσι ονομαζόμενο κράτος διαχωριζόταν στη θεωρία όχι από την κοινωνία, αλλά από το πνεύμα, τον θεό κλπ.

Ας μας επιτραπεί όμως προκειμένου να διατυπώσουμε μια θεωρία για το κράτος, *etat* και *staat*, να σκιαγραφήσουμε τη πορεία γέννησης και διαμόρφωσης του μέσα από την ίδια την ιστορία της θεωρίας του.

2.1.1. Πνευματική και κοσμική βία

Η αντιπαράθεση του Πάπα και του αυτοκράτορα που ξεσπά στα μέσα του 11ου αιώνα, τελείωσε με την οριστική ήττα της αντίληψης του Πάπα, σύμφωνα με την οποία ο Πάπας και η εκκλησία ήταν η ανώτερη αρχή όλης της εξουσίας και βίας τόσο πνευματικής, όσο και κοσμικής. Είναι πλέον η εποχή της αφετηρίας της βαθιάς κρίσης του ψευδαρχισμού, που εκδηλώνεται σαν κρίση του χρήματος και της αγροτικής οικονομίας, πείνα και αύξηση των κρεών της αριστοκρατίας στους εμπόρους (48).

Σ' αυτό το ιστορικό πέρασμα, είναι φυσικό να αντιστοιχεί και να διαμορφώνεται μία νέα αντίληψη/εικόνα για τον κόσμο. Η κοινωνία επιδιώκει να προσδιορίσει τα δικαιώματα κυριαρχίας του κοσμικού απέναντι στο πνευματικό, να αποκτήσει αυτογνωσία και αυτοσυνείδηση (49).

Το σπάσιμο της παράδοσης του Θωμά Ακινάτου έγινε επιτακτικό. Ο Ακινάτος που το έργο του αποτελεί μέχρι σήμερα την επίσημη και ορθόδοξη διδασκαλία του καθολικισμού, σπρήχθηκε κατά πολύ στο έργο του Αριστοτέλη. Προσπάθησε να συνενώσει την φιλοσοφία της αρχαιότητας με την επίσημη διδασκαλία της εκκλησίας, με στόχο την επιβίωση της "πίστης" και την σωτηρία του ψευδαρχικού συστήματος.

Η αντίληψη του Θ. Ακινάτου για την σχέση κοινωνίας-κράτους, βρίσκεται στα κείμενα του Αριστοτέλη, σε μια όμως άλλη εποχή. Διατυπώνει τη θέση, ότι ο άνθρωπος είναι από την φύση του όν κοινωνικό. Το φυσικό δίκαιο, είναι αυτό που καθορίζει την τάξη και ιεραρχία στην κοινωνία. Απ' αυτό προκύπτει και το δικαίωμα σε ιδιωτική ιδιοκτησία. Το κράτος είναι δύναμη εξουσιασμού της κοινότητας και παράγοντας προώθησης της κοινής ευτυχίας (bonum commune). Καθήκον του κράτους είναι ακόμα, η εξασφάλιση της κοινωνικής τάξης. Η καλύτερη μορφή κράτους, κατά τον Ακινάτο, είναι η μοναρχία, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν και μορφές συμμετοχής του λαού. Στην κορυφή του κράτους προτάσσεται η παρουσία του μονάρχη, που αντλεί την εξουσία του από τον Θεό. Ο λαός όμως δικαιούται αντίστασης απέναντι του. Σύνταγμα του κράτους θεωρούνται η χριστιανική αγάπη και οι δέκα εντολές. (50)

Ο Ακινάτος, θεωρούσε το κράτος αναγκαίο τμήμα της θείκης

παγκόσμιας τάξης και κατασκεύασε μιιά ενότητα ανάμεσα στην φύση, τον νόμο και την θείκη εντολή. Ήδη η νομιναλιστική σχολή της φιλοσοφίας (51) αμφισβητεί αυτή την ενότητα.

Ο Νομιναλισμός διαχωρίζει ανάμεσα στην πίστη και τον λόγο/φρόνιση (Vernunft). Καθορίζει τον τελευταίο σαν το εργαλείο για το οποίο πρέπει να δρά ο άνθρωπος/η κοινωνία στην καθημερινότητα, πάνω στον αισθανόμενο κόσμο. Γίνεται το πρώτο βήμα απελευθέρωσης της εικόνας που έχει ο άνθρωπος για την κοινωνία/κράτος σαν προϊόντα θείκης θέλησης.

Η μελέτη του κράτους, γνωρίζει ένα ποιοτικό άλμα, όταν οι νομιναλιστές, πριν απ'όλους ο Μαρσίλιος ο εκ Παντούης με το έργο του: "Ο υπερασπιστής της ειρήνης" (52), απαιτούν ριζοσπαστικά, τον χωρισμό της πνευματικής και κοσμικής βίας. Ναί μεν δεν αμφισβητεί τα κυριαρχικά δικαιώματα και την παρουσία του Θεού, επιμένει όμως στο δικαίωμα των ανθρώπων να ρυθμίζουν όπως οι ίδιοι νομίζουν, ακόμα και αυθαίρετα, για ότι δεν έχει αποφασίσει Θεός και για ότι δεν διεκδικεί να δώσει διαταχές. Σ' αυτό το πεδίο ελεύθερης επιλογής ανήκει κατά την γνώμη του Μαρσίλιου ο τομέας της δημόσιας εξουσίας, της μορφής της κυριαρχίας (53).

Ο Μαρσίλιος, θεωρούμενος και ως πρόδρομος του Λούθηρου, αναφέρεται συνεχώς στο έργο του Αριστοτέλη "Πολιτική". Όπως είναι φυσικό μιλώντας για την δημόσια εξουσία δεν σκέφτεται σε μεγέθη αυτοκρατοριών ή των σύγχρονων κρατών. Είναι ένα έργο στο οποίο παίρνονται υπόψη οι επαναστατικές διαθέσεις των μαζών στη διάρκεια του 14ου αιώνα, ένα έργο που γράφει για τις Ιταλικές δημοκρατίες των πόλεων (54).

Ο χωρισμός θείκης και ανθρώπινης αλήθειας, οδηγείται έτσι, - όσο τουλάχιστον είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε - για πρώτη φορά στον Μεσαίωνα, στην διατύπωση της σκέψης της λαϊκής κυριαρχίας. Η σκέψη αυτή για λαϊκή κυριαρχία (όπου ως λαός εννοούνται ακόμα μόνο οι αστοί), που στην συνέπεια της οδηγεί στη θέση για άμεση δημοκρατία, αξιοποιήθηκε και συστηματοποιήθηκε από τον J. Althusius (55).

2.1.2. Ν. Μακιαβέλι - Τ. Μόρους - Τ. Μύντσερ : η θεωρία του κράτους γίνεται επιστήμη

Το τσάκισμα των δημοκρατικών κινημάτων στις ιταλικές πόλεις σημαίνει κτύπημα των δημοκρατικών τάσεων στις πόλεις-κράτος, ενίσχυση των ολιγαρχικών διαθέσεων. Ταυτόχρονα οι κοινωνίες των πόλεων εισέρχονται σε περίοδο στασιμότητας, αρχίζουν και μετατρέπονται σε ανακρονισμό (56).

Εκφραστής αυτής της κρίσης, φορέας της πικρής της συνείδησης, με μιιά σκέψη που την υπερβαίνει, γίνεται ο Ν. Μακιαβέλι. Ο Ν. Μακιαβέλι δεν λύνει το πρόβλημα : "αστικό κράτος", αλλά απαντά στο αίτημα και τα καθήκοντα γέννησης του αστικού κράτους, της αντίθεσης ψευδαρχίας - αστισμού ("αριστοκρατία - λαός"). Σ'αυτά τα πλαίσια καλεί τον πρίγκιπα, να καταλάβει την εξουσία και να λυτρώσει την Ιταλία από τους βαρβάρους. Μοιράζει συμβουλές πώς μπορεί κανείς να υλοποιηθεί, διατηρήσει και υπερασπισθεί την κυριαρχία του, μ'άλλα λόγια με ποιό τρόπο να κάνει πολιτική (57).

Ο Ν. Μακιαβέλι εκφράζει στον Principe (Ηγεμόνα) τα συναισθήματα μιιάς νεοαποκτηθείσας εξουσίας, ενώ στο έργο του "Φλωρεντιανή ιστορία" περιγράφει με νηφαλιότητα τα συμπεράσματα του από την ιστορία των θεσμών στις πόλεις της Β. Ιταλίας (58). Σ'αυτό του το έργο, καταγράφει το πρόβλημα του κράτους, σαν ζήτημα καθορισμού εκείνης της μορφής του κράτους που να εξασφαλίζει την καλύτερη λειτουργία του σύγχρονου του κράτους.

Η τομή που κάνει είναι ιστορικών διαστάσεων. Η πολιτική παύει να θεωρείται προκαθορισμένη, μετατρέπεται σε μιιά εμπειρικά δοκιμασμένη και ελεγχόμενη επιστήμη. Ξεκόβεται κατά κράτος από τις παραδόσεις της σκέψης του Μεσαίωνα, σύμφωνα με τις οποίες η πολιτική είναι προϊόν θεϊκής θέλησης, ηθικών αξιών ή/και φυσικού δικαίου (59).

Η πολιτική συμπεριλαμβάνει πλέον τη γνώση κανόνων, που αφορούν το "παιχνίδι" με την εξουσία, καθώς και τις απαιτούμενες γνώσεις για τους ανθρώπους πάνω στους οποίους εξασκείται αυτή όπως και στις φυσικές επιστήμες.

Σαν επιστήμη αναζητά τα επαναλαμβανόμενα φαινόμενα, κειρισμούς, μέσα και μεθόδους ώστε να κατορθώνει η πολιτική να

προωθεί στόχους ή να αποτρέπει ανεπιθύμητους κειρισμούς. Ο Μακιαβέλι είναι ο πρώτος που με οξύτητα υποβάλλει το ερώτημα κατά πόσο στην πολιτική επιτρέπεται η υλοποίηση αγασών στόχων (χι'αυτόν που δρώ) με ανήθικα μέσα.

Ο Μακιαβέλι δε σέβεται τον λαό. Δεν υπαρχασιζεται στόχους όπως δικαιοσύνη, λαϊκή κυριαρχία, θεωρεί ότι απέναντι στον λαό-αντίπαλο η δημόσια εξουσία έχει να επιλέξει ή το τσάκισμα του ή τον προσεταιρισμό του. "Κάθε άλλο δρόμο μεσοβέζικο", τον θεωρεί "βλαβερό" (60). Δεν γράφει για το πόπολο, αλλά ενάντια του. Απευθύνεται σ'αυτόν που ενδιαφέρεται να είναι ηγεμόνας-κυρίαρχος, ενάντια στους υπηκόους.

Ο Μακιαβέλι, ναί μεν δεν έγραφε μιά θεωρία για το κράτος, κάτι εξάλλου που δεν του το επέτρεπε η εποχή του, αλλά άνοιξε τον δρόμο της ιδέας της πολιτικής δύναμης και εξουσίας, του κύρους του κράτους. Ιδέα που θα κυριαρχήσει στο διαμορφούμενο αυταρχισμό της απόλυτης μοναρχίας (61).

Το άλλο άκρο - την ίδια εποχή - στη θεωρία της δημόσιας εξουσίας είναι ο Τ. Μόρους. Ο Κ. Κάουτσκι, την περίοδο που είναι ακόμα δημιουργικός μαρξιστής, διατυπώνει τη θέση ότι ο Τ. Μόρους εκπροσωπεί την ουτοπία της διανόησης, που δε δένει τις ιδέες της με τους λαϊκούς αγώνες.

Ο Τ. Μόρους είναι η προσωποποίηση της αντίθεσης στον Θ. Μύντσερ, αντίθεσης που εκφράζει την ύπαρξη δυό γραμμών στην πρώιμη σοσιαλιστική σκέψη, μέχρι την υπέρβαση τους από το κομμουνιστικό μανιφέστο. Πρόκειται για την αντίθεση ανάμεσα στην ουτοπία και το υπαρκτό κίνημα.

Όσο πιο πολύ επιθυμεί ο Μόρους την πραχμάτωση του ιδανικού του κράτους (62), τόσο πιο πολύ αποφεύγει να το σκεφτεί σαν μιά πράξη, εξέγερση, από τα κάτω. Ο σοσιαλισμός, κατά την γνώμη του, δεν προκύπτει από την κοινωνική πάλη, την πορεία των γεγονότων και την κίνηση των αντιθέσεων, "αλλά πρέπει να είναι έτοιμος στα κεφάλια, πριν προχωρήσει κανείς στο κέρδισμα ενός εξουσιαστή για αυτόν τον σκοπό. Εξουσιαστής που θα τον επιβάλλει από τα πάνω" (63).

Ο Μόρους, που είναι σύγχρονος του Μακιαβέλι, είναι όπως και αυτός ουμανιστής και βασικός εκπρόσωπος της εποχής της αναγέννησης. Ενώ όμως στον Μακιαβέλι διακρίνεται η απογοήτευση,

η συνείδηση της κρίσης, που κυνικά και με μοναδική διεισδυτικότητα διαπερνά το ζήτημα της εξουσίας, στον Μόρουσ εκδηλώνεται μέσα από την σοσιαλιστική του ουτοπία (που διεκδικεί ακόμα και ίσα δικαιώματα για την Γυναικεία, ακόμα και σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) (64), ότι η κρίση της ψευδαρχίας, αλλά η άλλη πλευρά, η κριτική στην πρώτη περίοδο της πρωταρχικής συσσώρευσης του κεφαλαίου. Η αντιπαλότητα του στο υπάρχον κράτος, αφορά πριν απ' όλα τους καπιταλιστικούς μηχανισμούς. Με αφορμή το κάψιμο ζωντανών, 72 κιλιάδων μικροκλεφτών και λωποδυτών, χαρακτηρίσε σαν πραγματικούς κλέφτες τους κυρίαρχους-εξουσιαστές. Ο Τ. Μόρουσ είναι ο πρώτος που συνέδεσε την κριτική στο σύστημα του κράτους και της εκμετάλλευσης με τις σχέσεις της ιδιοκτησίας (65).

Αντίποδας του Μακιαβέλι, και αντιστροφή του Τ. Μόρουσ, υπήρξε ο Θ. Μύντσερ που καθοδηγεί την πάλη για τον εκδημοκρατισμό του κρατικού συμβολαίου και την μετάβαση της κοινωνίας στα χέρια της "πλέμπας", της δημιουργίας της θεϊκής αυτοκρατορίας πάνω στη γη. Είναι ο άνθρωπος που ο Ένγκελς χαρακτηρίσε σαν την πιο "μεγαλοπρεπή φυσιολογία" των πολέμων των κυρικών (66).

Ο Θ. Μύντσερ διατύπωσε τη θέση, ότι στο κράτος και την εκκλησία της εποχής του, κυριαρχούσε ο αντίχριστος, ότι η πάλη ενάντια του ήταν ένα καθήκον δοσμένο από τον ίδιο τον Θεό. Αν αρνιόντουσαν να το κάνουν οι ηγεμόνες, τότε έπρεπε ο λαός να πάρει σπαθιά και δρεπάνια ώστε να αντισταθεί και να ανατρέψει τους αντίχριστους και τους πρίγκιπες.

Για πρώτη φορά στην ιστορία της σκέψης για τη δημόσια εξουσία διατυπώνεται η θέση για τα ειδικά δικαιώματα και τα καθήκοντα των λαϊκών μαζών απέναντι της. Διατυπώνεται η απαίτηση, η μεταρρύθμιση να μην περιορισθεί στην εκκλησία, αλλά να επεκταθεί και στην πολιτική και κρατική σφαίρα. Η απαίτηση αυτή, στηρίζεται στο αναφαίρετο κατά τον Θ. Μύντσερ δικαίωμα αντίστασης του λαού στους ουσιαστικά άθεους πρίγκιπες και μορφοποίησης/θεομοθέτησης μιάς επαναστατικής δημόσιας βίας.

2.1.3. Νομιμοποίηση του απολυταρχικού κράτους

Η ήττα των αγροτών, του αντιφεουδαρχικού-αντικαπιταλιστικού κινήματος που ηγείται ο Θ. Μύντσερ, και που "κρύβεται" πίσω από χριστιανικά-θρησκευτικά αισθήματα και σχήματα αποτέλεσε "την πρώτη φάση σταθεροποίησης του κράτους της απολυταρχίας" (67). Ένας από τους πρώτους που θα προσπαθήσουν να δώσουν μιιά θεωρητική αιτιολόγηση και νομιμοποίηση του απολυταρχικού κράτους που κατασκευάζεται πλέον σε μιιά σχετική σταθερά, είναι ο γάλλος Ι. Μποντέν (68).

Το μεγάλο εδαφικά κράτος της εποχής καθορίζεται από τον κοινό εξουσιαστή που υπάρχει πάνω του. Διευθύνεται, κυβερνάται και συγκροτείται στην ενότητα του κάτω από την απόλυτη κυριαρχία του κυρίαρχου μονάρχη, και "κάρη" σ' αυτόν. Κυρίαρχος είναι αυτός που έχει το δικαίωμα απόφασης, τη βία υλοποίησης των βασικών επιλογών του, το μονοπώλιο νομοθεσίας και ο οποίος στον μόνο που υποχρεούται να αναφέρεται, να δίνει λογαριασμό και στ' όνομα του οποίου επιβάλλεται, είναι το θεϊκό και φυσικό δίκαιο.

Η πολιτική ηγεμονική δύναμη στην Ευρώπη της απολυταρχίας είναι ασφαλώς η Γαλλική, που αφού ξεπέρασε τις εσωτερικές της κρίσεις, τον 16ο και 17ο αιώνα, σταθεροποίησε την εξουσία της. Στην πορεία αυτής της σταθεροποίησης, αρχίζουν να διαμορφώνονται στοιχεία του σύγχρονου δυτικού κράτους με τη μορφή ενός ιδιαίτερου, ξεχωριστού πλέον μηχανισμού: Η κυριαρχία και η διοίκηση μιιάς εκτεταμένης περιοχής, ο σταθερά υπάρχων στρατός, μιιά γραφειοκρατία, φορολόγηση σε όλη την έκταση, δεσμευτικό δίκαιο, και η απαρχή διαμόρφωσης μιιάς εθνικής αγοράς (69). Βέβαια, τέτοια χαρακτηριστικά, διέθετε σε μεγάλο βαθμό το Βυζαντινό κράτος (70), η πρόωρη όμως αποδιοργάνωση του δεν τού έδωσε την δυνατότητα να αποτελέσει στοιχείο εκείνης της ιστορικής συνέχειας που οδήγησε στη διαμόρφωση του σύγχρονου αστικού κράτους.

Στην διδασκαλία του Μποντέν για το κράτος και την κυριαρχία καθρεφτίζονται όχι μόνο οι ανάγκες της ολιγαρχίας, όπως θα μπορούσε εύκολα κανείς να συμπεράνει, αλλά όλη η διαμόρφωση των αντιφάσεων της πρώιμης περιόδου μετάβασης στον καπιταλισμό. □

ίδιος ο Μποντέν έρχεται σε σύγκρουση με τα όρια και τις διαχωριστικές γραμμές που βάζει η εποχή ανάμεσα στην ιδιωτική ιδιοκτησία και το κράτος, ανάμεσα στην ιδιωτική και δημόσια σφαίρα, την κυριαρχία του μονάρχη και της ιδιοκτησίας. Η απολυταρχία εμποδίζει την κυριαρχία του νόμου και της ιδιοκτησίας, υπέρ των οποίων τάσσεται ο Μποντέν, ο οποίος θεωρεί την ιδιοκτησία σαν τον βασικό καθορισμό και καθήκον λειτουργίας του κράτους.

Είναι η εποχή που οι θεωρητικοί του επερχόμενου κράτους του καπιταλισμού μιλάνε ανοικτά γι' αυτό (71). Θεωρούν, ότι δεν υπάρχει τίποτα το δημόσιο, αν δεν υπάρχει ιδιοκτησία, αφού το δημόσιο μπορεί να το αντιληφθεί κανείς μόνο σε συσχετισμό με το ιδιωτικό (72), κυρίαρχος και κυριαρχούμενος, έχουν και οι δύο, ο ένας απέναντι στον άλλον υποχρεώσεις και δικαιώματα.

Η θέση αυτή, κινείται όμως στα πλαίσια της αντίφασης ανάμεσα στην απολυταρχική κυριαρχία και την ισχύ των υλικών νόμων. Πρόκειται για μιá αντίφαση που διαπερνά την αστική θεωρία του κράτους συνολικά μέχρι σήμερα. Αυτή η αντιφατικότητα εκφράζει την ίδια την αντίφαση της ανερχόμενης αστικής τάξης που ενώ απο την μιá μεριά ενδιαφέρεται για ένα όσο το δυνατόν πιό δυνατό κράτος, δεν εξασφαλίζει αυτόματα ότι η δυνατή κρατική βία υπάρχει και δρά ανά πάσα στιγμή προς όφελος της. Η μετατροπή της σε άρχουσα τάξη, θα αποτελέσει τον μοχλό άρσης αυτής της αντίφασης και επανατοποθέτησης της με νέο τρόπο.

Ο 17ος αιώνας, είναι η αποφασιστική περίοδο, που ανοίγει ο δρόμος αυτής της άρσης. Γεωργία, βιομηχανία, μανουφακτούρα, σπάνε τα δεσμά της πρωτοκαθεδρίας του ψευδαρχικού σκηματισμού.

2.2 Το πρώτο καπιταλιστικό κράτος

Το απολυταρχικό κράτος είναι η έκφραση του νέου συγκεντρωτισμού, ο επαναρχανωτής της πολιτικής εξουσίας της ψευδαρχικής αριστοκρατίας. Είναι μια μορφή ισορροπίας μέσω της μοναρχίας ανάμεσα στη ψευδαρχική αριστοκρατία και τη διαμορφωνόμενη εμπορική αστική τάξη. Η ταυτόχρονη χρονικά διάσπαση της χριστιανικής εκκλησίας διέλυσε κάθε ελπίδα της να επανέλθει στις παλαιότερες ηγεμονικές της θέσεις. Η σκέψη

γίνεται όλο και πιο κοσμική κάρη στα μεγάλα άλματα των θετικών επιστημών (Γαλιλαός, Κέπλερ), την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, καθώς και την ορθολογικοποίηση της οικονομίας-εμπόριο και της διοίκησης (73). Όπως ήδη δείξαμε και στην πολιτική έχουν ήδη γίνει τομές. Με τον Μποντέν η ιδιωτική ιδιοκτησία αστικού χαρακτήρα έχει καταλάβει την ιστορική της θέση. Αρχίζει πλέον να καθορίζει την πορεία διαμόρφωσης του κράτους, των λειτουργιών και του ρόλου του.

Είναι ολοφάνερο ότι η θεωρία για την δημόσια εξουσία, θα αναπτυχθεί σαν θεωρία του αστικού κράτους σε εκείνες ακριβώς τις χώρες όπου υπάρχει η πιο γρήγορη ανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων και ισχυροποίηση της αστικής τάξης. Ισχυροποίηση που σήμαινε τη διεκδίκηση της κρατικής εξουσίας και της διαμόρφωσης της σε αντιστοιχεία με τα συμφέροντα της.

Αυτή η εποχή ανοίγει με την ίδρυση της δημοκρατίας των ενωμένων κάτω χωρών πριν ακόμα και από τον 17ο αιώνα (1581). Δημοκρατία που έχει δεσπόζουσα θέση στο εμπόριο και τη ναυτιλία στην Ευρώπη (74).

Ο Καλβινισμός (75) μέσα από το έργο του Καλβίνου, διδασκαλίας της Χριστιανικής θρησκείας, διατύπωσε τις πρώτες σκέψεις για τη νέα μορφή του ιδιωτικού φυσικού δικαίου. Σε συνδυασμό με τον Γ.Αλθούσιους, που πρωτοδίδαξε το κρατικό συμβόλαιο στην διπλή μορφή του συμβολαίου κυριαρχίας και του κοινωνικού συμβολαίου, και που ανέδειξε το κράτος σαν εντολοδόχο του κυρίαρχου λαού (λαός πάντα ταυτιζόμενος με την αστική τάξη), (76), προετοίμασαν την αστική ορθολογική κατανόηση του κράτους, του χωρισμού κράτους/κοινωνίας, της εμφάνισης της κοινωνίας των πολιτών, δόσαν νομιμοποίηση στην απώθηση της ανερχόμενης αστικής τάξης για κρατική εξουσία.

2.2.1 Η αστική ορθολογική κατανόηση του κράτους

Η κατάρρευση της φεουδαρχικής αριστοκρατίας και της δημόσιας εξουσίας της, τόσο στη Γαλλία του Καλβίνου, όσο και στις κάτω χώρες και στην Αγγλία - χώρα στην οποία αναπτύσσεται με την μεγαλύτερη ταχύτητα ο καπιταλισμός (77) - είχε σαν αφετηρία τις εξεγέρσεις της ίδιας της αριστοκρατίας. Το σύστημα της δημόσιας εξουσίας ραγίζει στις - και από - τις ίδιες τις κορυφές του (78). Την "βρώμικη δουλιά" (B. Moore) των εξεγέρσεων που στη συνέχεια ηγεμονεύει η αστική τάξη, την κάνουν οι λαϊκές μάζες. Οι τελευταίες αποτελούν ταυτόχρονα παράγοντες ανησυχίας της αστικής τάξης, που μαζί με την αριστοκρατία διαμορφώνει (όπως στην Αγγλία) την εξουσία της σε συνταγματική μοναρχία.

Το μέτωπο, ενάντια στους μικροκατούς οπαδούς της ισότητας, τους "Levellers" (ισοπεδωτές), πρόδρομους των χιανκωβλών, καθοδηγείται από τον ίδιο τον Κρόμβουελ, που χαρακτηριζόταν σαν αναρχία ακόμα και τη γενίκευση του δικαιώματος ψήφου, πέραν δηλαδή των κατόχων ιδιοκτησίας (79). Ταυτόχρονα οξύνεται η διαμάχη ανάμεσα στους "Levellers" και τους "Diggers" (εκακαφείς), μια διαμάχη ανάμεσα σε εκείνους που ήταν ικανοποιημένοι με τις υπάρχουσες σχέσεις ιδιοκτησίας, αρκεί να υπάρξει προστασία "των μικρών" από τους δυνατούς, και σ' εκείνους που θέλαν να καταργήσουν συνολικά την ιδιωτική ιδιοκτησία (80). Οι ισοπεδωτές οραματιζόντουσαν μία μονοταξική κοινωνία στα πλαίσια της οποίας όλοι θα έχουν επαρκή ιδιοκτησία, ώστε να είναι ανεξάρτητοι παραγωγόι, όχι όμως τόσο που να μπορούν να εκμεταλλευτούν τρίτους (81).

Επιδιώκουν ένα κράτος, διευθυνόμενο από μία κυβέρνηση εκλεγμένη από όλους τους πολίτες που ήσαν ελεύθεροι, είχαν δηλαδή κατά τη γνώμη τους ατομική οικονομική ανεξαρτησία. Σ' αντίθεση όμως με τις συντηρητικές απόψεις της εποχής τους, η διαχωριστική γραμμή βάση της οποίας οι ισοπεδωτές απέδιδαν στους πολίτες το εκλογικό δικαίωμα ή όχι, δεν ήταν αυτή ανάμεσα στους πλούσιους και τους φτωχούς, αλλά ανάμεσα στους οικονομικά ανεξάρτητους και

τους εξαρτημένους. Με αυτό το τρόπο διεύρυναν τους "πολίτες" έτσι ώστε να περιλαμβάνουν εκτός από τους ατσούς και τους μικροαστούς και ειδικευμένους τεχνίτες, άφηναν όμως απ'έξω τους υπηρέτες και τους "επαίτες".

Αν και υπερσπιστές του δικαιώματος της ιδιοκτησίας, δεν την θεωρούσαν προϋπόθεση πολιτικών δικαιωμάτων, της δίναν όμως προαίρεότητα έναντι της διακυβέρνησης, αφού σαν πρωταρχικό - γενικό στοιχείο ιδιοκτησίας προσδιόριζαν την ιδιοκτησία κάθε ανθρώπου πάνω στον ίδιο τον εαυτό του, βάση της ίδιας της ελευθερίας του. Μιά ελευθερία που απαιτούσε δικαιώματα και εγγυήσεις από μία δημόσια εξουσία (82).

Σ'αντίθεση όμως με τον Χόμπς, δεν θεωρούσαν την αυτοσυντήρηση του ανθρώπου και με την βοήθεια του κράτους σαν αυτοσκοπό, αλλά στοιχείο - προϋπόθεση για την αναπαρραγωγή της ανθρώπινης κοινωνίας (83).

Το ζήτημα ιδιοκτησίας γίνεται ταυτόχρονα με την εμφάνιση του αστικού κράτους, βασικό πεδίο κοινωνικής αντιπαράθεσης και διαχωριστικών ιδεολογικών γραμμών. Σ'αυτό ακριβώς το διάστημα καθιερώνεται, επικρατεί, η αστική θεωρία του κράτους, κύρια κάρη στη συμβολή των Τ. Χόμπς και Τζών Λόκ.

Δύο χρόνια μετά την επανάσταση και τον εμφύλιο πόλεμο, δύο χρόνια μετά την ανακήρυξη της δημοκρατίας (1649) εκδίδεται το έργο του Θ. Χόμπς "Λεβιάθαν" (84). Αντίθετα το έργο του Τζών Λόκ, "Δύο πραγματείες για την Κυβέρνηση" δημοσιεύεται ανώνυμα το 1689, ένα χρόνο μετά την "δοξασμένη επανάσταση" (1688), που επέβαλε την συνταγματική μοναρχία (85).

Και οι δύο αναζητούν λύση σ'ένα κοινό πρόβλημα : πως δηλαδή εξασφαλίζεται πολιτικά στο άτομο το βασικό δικαίωμα στην ιδιοκτησία και την διεύρυνση της. Την απάντηση σε αυτό το ερώτημα την αναζητούν στον εγγυητικό ρόλο του κράτους. Οι διαφορές τους συνδέονται με τη διαφορετική ιστορική στιγμή στη διάρκεια της οποίας θα προσπαθήσουν να δώσουν απάντηση. Έτσι, ο Τ. Χόμπς - που είναι πιο συστηματικός και βαθύς - ρίχνει το μεγαλύτερο του βάρος στο ζήτημα της κυριαρχίας/κρατικής βίας, αφού γράφει στη φάση της επανάστασης, ενώ ο Λόκ αναβαθμίζει το ζήτημα της ιδιοκτησίας, το συνδέει για πρώτη φορά με το θέμα της

ανθρώπινης εργασίας, ανοίγοντας το δρόμο της κλασικής πολιτικής οικονομίας, συνδέει τον καπιταλισμό με την κοινοβουλευτική δημοκρατία, τον ενδιαφέρει όχι τόσο το ζήτημα της κυριαρχίας/κράτους, όσο η μορφή και η εσωτερική δομή του κράτους.

Ο Χόμπς, είναι εκείνος που φτάνει μέχρι το τέλος του τον αστικό ριζοσπαστισμό, που ξεκόβει και χειραφετεί το άτομο και την σκέψη του από έναν δήθεν θεϊκό ή και φυσικό προκαθορισμό. Ο Χόμπς απαντά το βασικό ζήτημα της φιλοσοφίας υλιστικά. Τα προβλήματα που αναδεικνύουν τα όρια της αντίληψης του για το κράτος, είναι κατά την γνώμη μας, αποτέλεσμα του γεγονότος ότι ανάγει και περιορίζει την έννοια και το περιεχόμενο της ύλης στα σώματα που κινούνται σύμφωνα με τους νόμους της μηχανικής. Σώματα στα οποία συμπεριλαμβάνει τόσο τον άνθρωπο όσο και την κοινωνία.

Ο Χόμπς αναπτύσσει κατά τον πιά εξαιρετικό τρόπο τον μηχανικό υλισμό και μέθοδο. Δεν αναλύει την ιστορική συγκεκριμένη κίνηση του αντικειμένου μελέτης του, αλλά την απλή διάθρωση και σύνθεση του. Η τέτοια μέθοδος του, εκφράζει την εποχή της μηχανοφακτούρας που τα πρακτικά-τεχνικά προβλήματα της, είναι κατά βάση, ακόμα απλής μηχανικής φύσης.

Η αντίληψη του Χόμπς για το κράτος-μηχανή ανταποκρίνεται στο επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, όπου ο άνθρωπος δένεται με το εργαλείο, και η μηχανοφακτούρα ετοιμάζει την βιομηχανική επανάσταση (Β4).

Η θεωρία του Χόμπς για το κράτος και την κοινωνία, όπως είναι φυσικό έχει τα όρια της στην ίδια την ανάπτυξη του υλισμού/θετικών επιστημών και της κοινωνίας στην οποία έζησε. Σ'αυτήν την βάση κινητήριες δυνάμεις στις κρατικές/κοινωνικές μεταβολές, θεωρούνται κάποια ιδεατά κίνητρα. Η ουσία των ανθρώπων, καθοριστικός παράγοντας για την ερμηνεία του κράτους, ανάγεται και περιορίζεται στο ατομικό. Κράτος και κοινωνία ταυτίζονται.

Το κράτος, το αντιμετωπίζει σαν ενότητα, σαν πρόσωπο (Β7), σαν τεχνικά δημιουργημένο άνθρωπο. Ο Χόμπς ξεχωρίζει τρία επίπεδα : την φυσική κατάσταση, την αστική κοινωνία, την πολιτική της κυριαρχίας/υποταχής ή αλλιώς από την σκοπιά του δικαίου : το φυσικό, το ιδιωτικό, και το κρατικό δίκαιο. Ο χώρισμός δεν

γίνεται στη βάση των ιστορικών φάσεων ανάπτυξης, αλλά σαν θεωρητικές-νομικές δυνατότητες μεθοδολογικού διαχωρισμού. Ανάλογα την πολιτική υποκρέωση ο Χόμπς την βλέπει σαν "μίγμα", αποτέλεσμα της φυσικής, της έλλογης και της ηθικής υποκρέωσης (88).

Κατά τον Χόμπς, η φύση είναι η τέχνη, με την οποία ο Θεός δημιούργησε και διευθύνει τον κόσμο. Αυτήν την τέχνη, μιμούμενος ο άνθρωπος την εφάρμοσε για να δημιουργήσει ένα τεχνικό ζώο, το κράτος. Πρόκειται, πάντα κατά το Χόμπς (89) για μιὰ προσπάθεια μίμησης της ανώτερης και πιά λογικής κατασκευής της φύσης, του ίδιου του ανθρώπου. Το κράτος, είναι ένας τεχνικός άνθρωπος, με μεγαλύτερο σκήμα/άναστημα και δύναμη, που υπάρχει για την προστασία και υπεράσπιση του ίδιου του δημιουργού του. Η κρατική κυριαρχία είναι μιὰ τεχνική ψυχή, που δίνει ζωή και κίνηση σε όλο το σώμα. Οι τεχνικοί αρμοί, είναι η γραφειοκρατία, οι υπάλληλοι κλπ. Όπως είναι σχεδόν φυσικό, προκειμένου ο Τ. Χόμπς να γίνει κατανοητός από την εποχή του, μεταφράζει τις μηχανικές υλικές του παραστάσεις σε βιβλικές εικόνες, όπως ο Λεβιάθαν, ένα θαλάσσιο τέρας που αναφέρεται στην παλιά διαθήκη (90).

Και όμως αυτό το τέρας της παλιάς διαθήκης, δε γνωρίζει καμμιά προτεραιότητα, ούτε και αυτονομία του πνευματικού. Καθορίζεται αποκλειστικά από την πολιτική εκπροσώπηση. Ο Τ. Χόμπς όχι μόνο κειραφετεί την κρατική βία από το δίκαιο, αλλά πριν από όλα από την εκκλησία (91). Ο ίδιος συνδέει την πολιτική του θεωρία με μιὰ αυστηρή ορθολογική θεώρηση και γνωσιολογία.

Τον άνθρωπο, τον αντιμετωπίζει αρχικά σαν ένα άτομο, που έχει φυσικές ανάγκες και ενδιαφέροντα, φυσικά συμφέροντα και δίκαιο. Όλα αυτά δεν είναι παρά το δικαίωμα της ελευθερίας, της εξουσίας πάνω στη θέληση και τη φύση, της ατομικότητας του, που όταν το άτομο το οδηγήσει στ' άκρα, δημιουργεί κατάσταση πολέμου με τις άλλες ατομικότητες και τα δικαιώματά τους, ένα πόλεμο όπου ο καθένας είναι ενάντια σε όλους τους άλλους. Το πέρασμα λοιπόν, από το δίκαιο και το νόμο, από τη φυσική κατάσταση στο κράτος, είναι αποτέλεσμα αναζήτησης για ειρήνη και ασφάλεια. Ο νόμος, γίνεται ένα συμβόλαιο, στο οποίο όλοι παραιτούνται από το δικαίωμα, "να έχουν δικαίωμα πάνω σε όλα" (92). Αυτό το τεχνητό

κοινωνικό συμβόλαιο, συνενώνει το πλήθος των ανθρώπων στο πρόσωπο του κράτους. Εξασφαλίζεται η ξεχωριστή ιδιοκτησία του καθέναν (93).

Το κράτος του Χόμπς, είναι ένα ιστορικό βήμα στη θεωρία για την δημόσια εξουσία. Το κράτος, είναι προϊόν ορθολογικής συμφωνίας ατόμων με διαφορετικά συμφέροντα και ατομικότητες που θέλουν να εξασφαλίσουν την ιδιοκτησία και το δικαίωμα τους στη ζωή. Στο κράτος συνενώνεται η ελευθερία της ιδιωτικής ιδιοποίησης και της μετατροπής της βίας και του νόμου σε κρατικό μονοπώλιο.

Ο Χόμπς, είναι ο πρώτος που στηρίζει την αστική αντίληψη για το κράτος, την κυριαρχία και την ιδιοκτησία με αστικά επιχειρήματα. Δείχνει πως το αστικό κράτος παίζει ρόλο μεσολαβητή ανάμεσα σε υπαρκτά ατομικά συμφέροντα και τα απευθύνει στην κοινωνία σαν γενικά-συνολικά μέσα από το διαχωρισμό του κράτους και κοινωνίας. Ο Τ. Χόμπς, "δείχνει ότι η πολιτική λειτουργία της εξασφάλισης των γενικών συνθηκών της ταξικής κυριαρχίας πρέπει να ξεχωρίσει από τις εφαρμογές των οικονομικών λειτουργιών (της αξιοποίησης των επιμέρους κεφαλαίων) και να μεταφερθεί σε μία "κεντρική βία", που θα είναι σε θέση να προωθεί τις κατανομοθεσίες (από τον Χόμπς-ΝΚ) σχέσεις, απαιτήσεις ή λειτουργίες της καπιταλιστικής διαδικασίας ενάντια στην αυθαιρεσία του κάθε μεμονωμένου μέλους της κοινωνίας, κατά συνέπεια ενάντια στην αυθαιρεσία και των μελών της κυρίαρχης τάξης" (94).

Ο Χόμπς εισάγει την έννοια της φυσικής κατάστασης αρνητικά και όχι θετικά. Όχι για να "παράγει" απ' αυτήν τη δημόσια εξουσία, αλλά για να δείξει σε ποιά κατάσταση θα βρισκότουσαν οι άνθρωποι αν δεν υπήρχε κράτος, δημόσια εξουσία και βία που να εμπνέει δέος στους πολίτες, που να αποτελεί την απόλυτα κυρίαρχη εξουσία. Εξουσία που προκύπτει είτε με άμεσο εξαναγκασμό, είτε με συμβόλαιο/θέσπιση.

Ουσιαστικά ο Χόμπς είναι από τους πρώτους που ορίζει το κράτος σαν δύναμη, έκφραση ενός καταναγκαστικού νομικού πλαισίου που συνδιάζεται με οικονομική δραστηριότητα (πάντα μέσα σ' ορισμένα όρια), ικανή να προκαλέσει δέος.

Η ικανότητα αυτή προκύπτει από την αυτόβουλη μεταβίβαση δικαιωμάτων των πολιτών σ'αυτή τη δύναμη/κυρίαρχο, γεγονός που τους δημιουργεί και υποχρεώσεις απέναντι της. Πρόκειται για μεταβίβαση κοινωνικών και όχι ανύπαρκτων φυσικών δικαιωμάτων, από ισότιμους πολίτες που νοιώθουν και ζούν την ανασφάλεια της αγοράς.

Η ύπαρξη της αγοράς με τους ανταγωνιστικούς κανόνες, επιβάλλει την παρουσία μιάς πολιτικής δύναμης, ικανής να επιβάλλει κανόνες σ'αυτή την ανταγωνιστική κοινωνία. Το κράτος αποτρέπει κατά τον Χόμπς τον μετασχηματισμό του ανταγωνισμού της αγοράς σε βία αποδιοργάνωσης της κοινωνίας.

Ο Χόμπς ενώ αναγνωρίζει την ύπαρξη ανταγωνισμού στην κοινωνία, την "είδε" μόνο σε επίπεδο ατόμων. Αγνόησε τη διάρθρωση της κοινωνίας σε τάξεις, τη διαμόρφωση δεσμών συνοχής στο επίπεδο των κοινωνικών ομάδων, τάση αντίρροπη στην αγορά, ότι η τάξη των ιδιοκτητών καθορίζει το κράτος, τη σχέση κράτους-αγοράς, και ότι όλοι όσοι δρουν στα πλαίσια της αγοράς, ότι κατά συνέπεια δεν είναι όλοι εξίσου ελεύθεροι στην αγορά, ούτε συνενοούη ή συνδημιουργούν εξίσου το συμβόλαιο και το κράτος (95).

2.2.2. Από τον Χόμπς στον Λόκ. Το φιλελεύθερο κράτος.

Ο Χόμπς ρίχνει το κέντρο βάρους της ανάλυσης του στον καταναγκαστικό και οριοθετικό χαρακτήρα του κράτους, στα ζητήματα τάξης και κυριαρχίας. Ο Λόκ, άν και όχι τόσο διεισδυτικός, είναι πιά πρακτικός, πολιτικά πιά ριζοσπαστικός. Εκφράζει την αυτοσυνείδηση της αστικής τάξης που εμφανίζει πλέον, με το Λόκ, την ιδιωτική ιδιοκτησία και την καπιταλιστική συσσώρευση σαν φυσικές κατηγορίες και συνθήκες. Παρόλο που αναγνωρίζει ότι η φυσική κατάσταση είναι προ - κρατική, κρεώνει την ιδιοκτησία στην πρώτη. Η θεωρία του για το κράτος θεωρεί την ιδιοκτησία δοσμένη.

Ο Λόκ καταπιάνεται κύρια με τα αστικά δικαιώματα και ελευθερίες, τις μορφές και μεθόδους πολιτικής κυριαρχίας (καταμερισμός των εξουσιών, αντιπροσωπευτική δημοκρατία κλπ). Την ιδιοκτησία, την θεωρεί πλέον σαν το αυταπόδεικτα βασικότερο δικαίωμα των ανθρώπων, σαν το δικαίωμα στην αυτοσυντήρηση. Κατά τον Λόκ ο θεός θέλησε να διατηρήσει και να εξασφαλίσει το πιο σημαντικό δημιούργημα του. Γι'αυτό έδωσε στον άνθρωπο το ένστικτο της επιβίωσης. Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας απορρέει σαν φυσική συνέπεια από το δικαίωμα/υποχρέωση της αυτοσυντήρησης (96).

Το πιο ενδιαφέρον της αντίληψης για την ιδιοκτησία του Λόκ, είναι ασφαλώς η θέση του ότι ο καθένας, και όχι ένας τρίτος, έχει την αποκλειστική ιδιοκτησία του εαυτού του, κατά συνέπεια και της εργασίας που κάνει με τα ίδια του τα χέρια. Το άτομο οφείλει την ιδιοκτησία του, υποστηρίζει ο Λόκ συμφωνώντας με το Χόμπς - και σε αντίθεση με το θωμά τον Ακινάτο και τους άλλους - στην εργασία και το ζήλο του (97).

Η αντίληψη για φυσική αρμονία που βρίσκει έδαφος στην εποχή της απλής εμπορευματικής παραγωγής, δεν επιβιώνει πλέον στην περίοδο της πρωταρχικής συσσώρευσης και ακόμα λιγότερο σ'αυτήν της διευρημένης συσσώρευσης, όπου το κρήμα γίνεται κεφάλαιο. Ο Χόμπς, με τη θέση του πόλεμος όλων εναντίον όλων, έκφρασε αυτό ακριβώς το πέρασμα που απαιτούσε ένα κοινωνικό συμβόλαιο στήριξης και αιτιολόγησης της πολιτικής κοινωνίας. Ο Τζ. Λόκ, εισάγει την έννοια του κράτους, σαν τη φυσική συνέπεια της αναγκαιότητας δημιουργίας "πολιτικής κοινωνίας", υπεράσπισης και προστασίας της ιδιοκτησίας, παραίτησης των ατόμων από τα επιθετικά τους δικαιώματα (όχι όμως από αυτά της ιδιοκτησίας, ελευθερίας και λογικού).

Ο Λόκ, βέβαια, όπως όλοι οι αστοί θεωρητικοί του κράτους της εποχής του, με λαό και άτομο, υπονοούν αποκλειστικά τους αστούς-ιδιοκτήτες ή όπως λέει ο Κ.Μπ. Μάκφερσον "το κράτος του Λόκ, ήταν στην πραγματικότητα μία μετοχική εταιρία με μετόχους τους ιδιοκτήτες" (98). Αν όμως το κράτος είναι μια επιχείρηση των κατόχων ιδιοκτησίας και μόνο, δεν θα είχε την ικανότητα να είναι μία δύναμη αποδεκτή από την κοινωνία.

Ο Λόκ λύνει το πρόβλημα με το να αποδίδει στην ιδιοκτησία και στο κρήμα σαν κεφάλαιο (που σύμφωνα με τον ίδιο επιφέρει επιπλέον κεφάλαιο) εγκυρότητα που απορρέει και έχει θεσπισθεί όχι από το κράτος, αλλά από την φυσική λογικότητα των ανθρώπων. Οι άνθρωποι θεσπίζουν με συναίνεση και το ένα και το άλλο, όπως θεσπίζουν παράλληλα και την πολιτική κοινωνία. Η πρώτη "συναίνεση" δεν προϋποθέτει τη δεύτερη, επιβάλεται όμως κέρη σ'αυτήν (99). Το κράτος δε δημιουργεί, αλλά επιβάλλει τον καπιταλισμό, προστατεύει την ιδιοκτησία από την απληστία.

Το κράτος δε δημιουργεί λοιπόν δικαιώματα, ούτε και αφαιρεί. Πιστοποιεί, επικυρώνει και εγγυάται αυτά που ήδη υπάρχουν (όπως ιδιοκτησία, κοινωνική ανισότητα κλπ). Αφήνει την εργατική τάξη έξω από το κύκλο των έλλογων ανθρώπων που έχουν δικαιώματα πολιτικά, έχοντας την αίσθηση ότι μιάς πολιτικής επιλογής, αλλά πολιτικής καταγραφής μιάς πραγματικότητας που προϋπάρχει της πολιτικής και του κράτους, προϊόν της ίδιας της ανικανότητας (100).

Ο Λόκ λοιπόν, είναι ο θεωρητικός της τυπικής ισότητας που καταλήγει και αποτελεί άλλοθι των άνισων δικαιωμάτων. Ανάλογα με το πόσα δικαιώματα μπορεί να μεταβιβάσει ένας πολίτης σε μιά κυβέρνηση/πολιτική εξουσία, ώστε να του τα προστατεύσει, ανάλογα είναι και τα πολιτικά του δικαιώματα. Γι'αυτό όλοι οι άνθρωποι ναί μεν αποδέχονται να κυβερνηθούν, αλλά δεν έχουν εξίσου δικαίωμα συμμετοχής στη διακυβέρνηση (101).

Αυτή είναι η ηθική βάση που δίνει ο Λόκ στην παρουσία ενός ταξικού κράτους. Ο Λόκ εκφράζει την απαίτηση η οικονομική - κοινωνική ανισότητα να καταγραφεί και σαν πολιτική ανισότητα. Ουσιαστικά ο Λόκ υπέρσπινζεται το δικαίωμα της καπιταλιστικής συσσώρευσης ενάντια στο άτομο μη ιδιοκτήτη (102). Η συσσώρευση θεωρείται σαν την πιά ορθολογική μέθοδο και επιδίωξη της κοινωνίας. Επιδίωξη που πρέπει να στηρίζεται από το κράτος και να διεκπεριώνεται από την αγορά.

Η τάξικη διαφορά δικαιωμάτων αποκτά από το Λόκ όχι μόνο μία ηθική βάση, αλλά δικαιώνεται και σαν έλλογη.

Ο Λόκ είναι η συνείδηση και η αυτοπεποίθηση της ανερχόμενης αστικής τάξης. Η φυσική-νομική αιτιολόγηση του κράτους, αποτελεί αποθέωση της ιδιοκτησίας και έκφραση της επιδίωξης για απεριόριστη συσσώρευση. Ο τρόπος που απορρίπτει τη ψευδοαρχία, την αριστοκρατία και την απολυταρχία, η αντίληψη του για την κατανομή των εξουσιών εκφράζει την διεκδίκηση ηγεμονίας από την αστική τάξη που θέλει να κυριαρχήσει πάνω στους κρατικούς μηχανισμούς, να εξασφαλίσει σαν φυσικά τα δικαιώματα ελευθερίας, ιδιοκτησίας και αγοράς, να τα τοποθετήσει έξω από την σφαίρα παρέμβασης του κράτους (103).

2.2.3. Κράτος και κοινωνικό συμβόλαιο

Η κριτική του Λόκ στην απολυταρχία, είχε γενικότερη σημασία για κάθε αστική τάξη που συνειδητοποιούσε την κατάσταση της, επέδωσε την ηγεμονία στην κοινωνία, ανέπτυξε τον καπιταλισμό της διευρυμένης αναπαραγωγής (104).

Η αντίληψη του για το κράτος, επηρέασε άμεσα την γαλλική αστική τάξη που είχε ν'αντιμετωπίσει την κρίση της γαλλικής απολυταρχίας του 18ου αιώνα. Μιά κρίση που έπαιρνε ιδιαίτερη έκταση και ιδιόμορφες μορφές, εξαιτίας τους γεγονότος ότι η γαλλική αριστοκρατία, σε αντίθεση με την Αγγλική, δεν προσανατολίστηκε σε εμπορικές δραστηριότητες, ενέτεινε την καταπίεση του λαϊκού στοιχείου που οδηγώντας στην πείνα, την εξάθλιση και την εξέγερση. Το Γαλλικό κράτος του 18ου αιώνα αδυνατεί να παίξει τον ενσωματικό του ρόλο, ενώ διαθέτει όλο και λιγότερη νομιμότητα, ακόμα και τυπική (105).

Η διάθεση του αστικού κόσμου να χειραφετηθεί από την απολυταρχία, εκφράσθηκε σε μία μεγάλη πνευματική εξέγερση που διατύπωνε όχι μόνο τα δικά του συμφέροντα για εγγυημένη ιδιοκτησία, αλλά και την ύπαρξη λαϊκών συμφερόντων. Εξέκουσες φυσιολογικές αυτής της ανάταξης ήταν οι Εγκυκλοπεδιστές (106) και ο Μοντεσκιέ (107).

Κύριος στόχος του Μοντεσκιέ, για την επίτευξη του οποίου δούλεψε πάνω από 20 χρόνια το βιβλίο του "από το πνεύμα των νόμων", είναι η προσπάθεια του να αποδείξει ότι η πολυμορφία των συνθηκών, παραδόσεων και νομικών κανόνων προέρχονται και ανάγονται σε καθορισμένες αρχές. Η αναζήτηση της σχέσης αίτιου-αποτελέσματος, η προσπάθεια να εισχωρήσει από το φαινόμενο στην ουσία των κοινωνικών σχέσεων.

Κατά την γνώμη του, οι αρχές δεν είναι προϊόν αυθαριεσίας, αλλά προκύπτουν από την "φύση των πραγμάτων" που την ταυτίζει με τη σύνεση. Οι κοινωνικοί νόμοι, είναι οι αναγκαίες σχέσεις, που προκύπτουν απ'αυτή τη φύση και καθορίζουν τις τρεις μορφές διακυβέρνησης.

Αυτές οι 3 μορφές έχουν συγκεκριμένα κίνητρα δράσης, απαιτούν αντίστοιχες αξίες και νοοτροπίες και είναι οι εξής : η δημοκρατία όπου όλοι κυριαρχούν και υποτάσσονται. Κύριο κίνητρο σ'αυτήν είναι η αγάπη στην ισότητα και την πατρίδα. Η μοναρχία με κίνητρο την τιμή και ο δεσποτισμός όπου κυριαρχεί ο φόβος (108).

Αν και συμπαθεί την δημοκρατία, δεν την θεωρεί ρεαλιστική, προανατολίζεται προς την συνταγματική μοναρχία που εγγυάται, κατά τον ίδιο, νομικά τις ελευθερίες, εξασφαλίζει τη νομιμότητα, διαμορφώνει αρχές νομοθεσίας. Σ'αυτή τη βάση, απαιτεί ελευθερία και ισότητα για όλους, αποδέχεται όμως την ύπαρξη επιπλέον δικαιωμάτων για την αριστοκρατία καθώς και την κληρονομικότητα των θέσεων στο μηχανισμό της δημόσιας εξουσίας.

Πιστεύει ότι στην Αγγλία του Λόκ ήδη υλοποιούνται οι δικοί του πολιτικοί στόχοι. Επιμένει όμως περισσότερο απ'ότι ο Λόκ, για την ανάγκη χωρισμού των εξουσιών (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική), ώστε να ανταποκριθεί το κράτος στο καθήκον της οργάνωσης της ζωής μέσω των νόμων (109).

Ο Μοντεσκιέ, προϋποθέτει και υπονοεί - έστω και άν δεν το λέει ρητά - το διπλασιασμό του ανθρώπου σε αστά (ιδιώτη) και πολίτη (πολιτικό άν). Η διάσπαση αυτή δεν είναι τίποτα άλλο απο την αποξένωση του ανθρώπου απο το ανθρώπινο. Ταυτόχρονα αποκλείει απο αυτόν το διπλασιαμό (πρίν απ'όλα στην εξάσκηση του εκλογικού δικαιώματος) τους φτωχούς και άνευ ιδιοκτησίας. Είναι έτοιμος να δικαιολογήσει κάθε προνόμιο στους πλούσιους, όχι όμως στους υπερβολικά πλούσιους, αλλά στους "ενδιάμεσους" (110). Όρο με τον οποίο υπονοεί βασικά τους εμπόρους καπιταλιστές, το προβιομπχανικό κεφάλαιο. Σ'αυτή τη βάση ο Μοντεσκιέ εκφράζει την ήπια αντιπολιτεύση ενάντια στην απολυταρχία.

Η τομή που φέρνει ο Μοντεσκιέ στη θεωρία του κράτους, είναι η εγκατάληψη ενός φιλοσοφικού-φυσιοκρατικού σχήματος ανάλυσης και αιτιολόγησης του, η προσπάθεια κοινωνιολογικής της ανάλυσης (111), σύνδεσης και ερμηνείας του κράτους και της πολιτικής με αντικειμενικά υπάρχοντες παράγοντες.

Σε αυτούς τους παράγοντες όμως, δεν συμπεριλαμβάνει όπως οι Εγκυκλοπαιδιστές και ο Χάλμπακ την κριτική συνείδηση, τον αθεϊσμό του υλισμού και την αντικειμενική τους βάση (112). Τα λαϊκά συμφέροντα βρίσκονται στον αντίποδα των αντιλήψεων του Μοντεσκιέ. Συμφέροντα που έχουν ανοικτό μέτωπο στην ατομική ιδιοκτησία, εκφράζονται απο συγγραφείς όπως είναι ο ουτοπιστής κομμουνιστής Μορέλλο (113).

Ανάμεσα στον Μοντεσκιέ και τους ριζοσπάστες και ουτοπιστές κομμουνιστές, μπορούμε να εντοπίσουμε τον Ρουσσώ. Ο Ρουσσώ συμφωνεί αρχικά με τους τελευταίους στην ριζοσπαστική κριτική του δεσποτισμού και της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Σαν ο πιά σημαντικός θεωρητικός και πολιτικός-ιδεολόγος των επαναστατημένων μικροαστών και των λαϊκών στρωμάτων της γαλλικής επανάστασης, φίλος των Εγκυκλοπαιδιστών, συνδέει το πρόβλημα της ιδιοκτησίας με την πάρουσία και δράση του κράτους (114), αναλύει τις αρνητικές κοινωνικές και ηθικές επιπτώσεις της ιδιοκτησίας. Η ιδιοκτησία έσπρωξε τους ιδιοκτήτες στην καταστροφική υποταγή της φύσης και μέσω του κράτους των συνανθρώπων τους, οδήγησε στην ανισότητα, που η διαλεκτική της άρση (115) απαιτεί την αποκατάσταση μιάς

νέας ισότητας, όχι φυσικής, όπως στους Χόμπς και Λόκ, αλλά κοινωνικής, μέσω του κοινωνικού συμβόλαιου.

Το κοινωνικό συμβόλαιο, είναι η σύνδεση, μέσω της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας των ιδιαίτερων ατομικών συμφερόντων, με αυτά της κοινωνίας, με την μορφή γενικών συμφερόντων. Είναι η πηγή γέννησης της σκέψης της λαϊκής κυριαρχίας, η άρνηση των προνομίων των κλειστών τάξεων (stande) (116). Και στον Ρουσσώ βάση ύπαρξης του κράτους είναι η ιδιοκτησία. Η ιδιοκτησία όμως που αποκτήθηκε από ιδία εργασία και βασίζεται στο κοινωνικό συμβόλαιο. Η άποψη αυτή, όσο και αν εκφράζει τη ριζοσπαστική μικροσπαστική ουτοπία της ιδιοκτησιακής ισότητας, αποτελεί ριζική άρνηση της ιδιοκτησίας που προκύπτει από εκμετάλλευση και την αναπαράγει. Ο Ρουσσώ θεωρεί την ιδιοκτησία ιερό δικαίωμα, αλλά μόνο την ιδιοκτησία του εργαζόμενου μικροϊδιοκτήτη (117).

Αντίθετα με τις απόψεις που προηγήθηκαν του ίδιου, ο Ρουσσώ δεν θεωρεί το κοινωνικό συμβόλαιο και το κράτος σαν κάτι που έπεται των φυσικών ανισοτήτων και αποτελεί αντίβαρο στις σχέσεις κυριαρχίας (118). Ο Ρουσσώ πιστεύει ότι το κοινωνικό συμβόλαιο, δεν έπεται κάποιων φυσικών σχέσεων, αλλά συνενώνει όλες τις κοινωνικές σχέσεις και δυνατότητες, διαμορφώνεται στη βάση της οικειοθελούς παραχώρησης τους στο κράτος (119). Οι εξουσίες του κράτους, υποτάσσονται στην απεριόριστη λαϊκή κυριαρχία, δεν είναι διαχωριζόμενες από αυτήν (120). Αντίθετα ο άνθρωπος πρέπει να είναι από τη γέννηση του ελεύθερος. Ο Ρουσσώ κάνει-ολοκληρώνει την τομή : τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι φυσικά, αλλά κοινωνικά-αστικά (121).

Ο ίδιος ο Ζ.Ζ. Ρουσσώ, είναι όμως παχιδευμένος στην αντίφαση του, από την μία να καταγγέλει την ιδιοκτησία σαν πηγή ανισοτήτων, και από την άλλη να προσπαθεί να της δώσει μια αμετάκλητη θετική θέση το "κοινωνικό Συμβόλαιο" (122). Την αντίφαση αυτή, προσπαθεί να την λύσει μέσω του νόμου, που κρεώνεται να εξασφαλίζει την ισότητα και τις ελευθερίες σε συνθήκες ανισότητας (123).

Η δεύτερη του αντίφαση είναι, ότι προσβλέπει σ'ένα κράτος που θα σπά την διαδικασία της μεγάλης καπιταλιστικής συσσώρευσης ώστε να εξασφαλίζεται η ισότητα των (μικρο-) ιδιοκτητών, σ'ένα κράτος που θα ρυθμίζει την κίνηση του κοινωνικού υπερπροϊόντος (124).

Ο Ρουσσώ είναι ο βασικός θεωρητικός της γαλλικής επανάστασης που περισσότερο απ'ότι ήταν ο Χόμπς (125) και ο Λόκ (126) της Αγγλικής.

Η ίδια η γαλλική επανάσταση, που σήμανε την συντριβή της παλιάς κρατικής μηχανής και την διαπάλη για την δημιουργία νέας (127), ανέδειξε ακόμα πιο πολύ τις αντιφάσεις των αντιλήψεων του, τα όρια της αστικής επανάστασης, που αποκλείει μια άμεση δημοκρατία, μια δημοκρατία της λαϊκής βάσης της (128). Μιας επανάστασης, που ανακήρυξε την ιδιοκτησία σε φωτιστέφανο της και το νόμο σε υπέρτατη αρχή και αντικειμενική ορθότητα.

Είναι η επανάσταση, που ποτέ δεν εφάρμοσε το πιο δημοκρατικό της σύνταγμα, αυτό του 1793, που όντας πιο κοντά στον Ρουσσώ απ'ότι στον Μοντεσκιέ, δεν καταργεί μεν το δικαίωμα σε ιδιοκτησία, αναβαθμίζει όμως την κοινωνική ισότητα, αποδίδει ψήφο και στις γυναίκες (129), είναι η επανάσταση της συνθλιβής της δικτατορίας των Γιακοβίνων και της αποδιοργάνωσης των αυθόρμητα σχηματιζόμενων δομών άμεσης δημοκρατίας (130), που γέννησαν την σκέψη της δικτατορίας και ένα πρώτο κομμουνιστικό πρόγραμμα (131).

Είναι η επανάσταση που γέννησε νέες ουτοπίες, έδωσε πολιτικές εμπειρίες στην ριζοσπαστική θεωρία που την υπερβαίνουν, που άφησε σαν κληρονομιά της "το πρόβλημα του επαναστατικού κράτους". (132).

P2.3 Οι τρεις εκδοχές

Το πρόβλημα του επαναστατικού κράτους, γνώρισε τρεις βασικές γραμμές-εκδοχές.

Η πρώτη έχει δύο ρεύματα. Το ένα είναι η συντηρητική θεωρία του κράτους, που αποτελεί τη συντηρητική απάντηση στην Γαλλική επανάσταση, που επηρεάζει μέχρι σήμερα τις συντηρητικές αντιλήψεις για το κράτος και άμεσα ορισμένες θέσεις της Νέας Δημοκρατίας. Το άλλο, είναι η θεωρία του πλουραλισμού - που ουσιαστικά υποβαθμίζει ακόμα και αγνοεί το κράτος και την ιδιαίτερη θέση του στην κοινωνία - των συστημάτων και του συντεχνιασμού που έχει επηρεάσει τόσο την σύγχρονη συντηρητική σκέψη, όσο και τη ρεφορμιστική. Τόσο δηλαδή την Νέα Δημοκρατία, όσο και το ΠΑΣΟΚ και τμήματα της αριστεράς. Αυτό το ρεύμα αφορά και συνδέεται με τις αντιλήψεις που έχουν τα πολιτικά κόμματα και κινήματα για το κράτος και δε θα μας απασχολήσουν εδώ.

Η δεύτερη, είναι αυτή που διατυπώνεται από τις σχολές του Χέγκελ και του Νεοκεγκελιανισμού, του Κάντ και του Νεοκαντιανισμού.

Ο Κάντ, ο φιλόσοφος του "πράγματος καθ'εαυτό" (132), στο πιο βασικό πολιτικό του έργο, "Προς την αιώνια Ειρήνη" (1875), που αποτέλεσε ένα από τα τελευταία έργα που δημοσίευσε, περιγράφει τους πολιτικούς όρους-κρατικές προϋποθέσεις που θα εξασφαλίζουν αυτή την ειρήνη (133). Ανάμεσα σ'αυτούς είναι και η παράταση των κρατών από τη δυνατότητα επέμβασης και άσκησης βίας σε τρίτα. Την δημιουργία εκθρικών εντυπώσεων και ενεργειών που θα βάζαν σε κίνδυνο τη δημοκρατική ειρήνη στο μέλλον. Κανένα κράτος δεν επιτρέπεται να κληρονομείται ή να πωλείται. Επίσης, απαιτείται να καταργηθούν οι στρατοί και να αποκλεισθεί εξαρχής η δημιουργία κρεών με στόχο τη χρηματοδότηση εξοπλισμών (134).

Ο Κάντ, με σαφήνεια τάσσεται ενάντια στην παρασιτική-επιθετική παραλλαγή του αστικού κράτους, χαρακτηριστικά που είναι άμεσα συνδεδεμένα με τον ίδιο τον ιστορικό και κοινωνικό του χαρακτήρα. Ο ίδιος αντιλαμβάνεται την πολιτική σαν ένα χώρο ολοκλήρωσης του ανθρώπου. Το κοινωνικό συμβόλαιο - ή όπως ο ίδιος το λέει "το αστικό σύνταγμα" - απαιτεί να είναι δημοκρατικό (republikanisch) και ελεύθερο (135), να μη βάζει εμπόδια στην ιστορική κίνηση, που είναι - κατά τον Κάντ - ανοδική-προοδευτική.

Το δημοκρατικό κράτος το αντιπαράθετει στην ψευδαρχία. Το χαρακτηρίζει σαν μια συνάθροιση ανθρώπων σε καθεστώς ελευθερίας και δικαίου/νόμων, που διαπερνάται από την εφαρμογή των αρχών της "ελευθερίας όλων των τμημάτων μιάς κοινωνίας (σαν ανθρώπων)", την "εξάρτηση όλων από μιά και μοναδική κοινή νομοθετική αρχή (σαν υπήκοου)" και από την "ισότητα τους ως προς τον νόμο (σαν πολίτες)". (136).

Σαν μορφές κράτους, ο Κάντ, θεωρεί την μοναρχία, την αριστοκρατία και την δημοκρατία. Republikanisch/δημοκρατικές θεωρεί, ότι μπορούν να είναι και οι τρεις μορφές, αρκεί να είναι αυτόνομη η εκτελεστική εξουσία από την νομοθετική (137).

Ο Κάντ αποτελεί την "επανάσταση στη Γερμανία, που συνόδευσε την γαλλική επανάσταση φιλοσοφικά" (138), στηριγμένη στην ίδια την πρόοδο των θετικών επιστημών. Μόνο που αντιμετωπίζει την γνώση σαν a priori (εξορισμού) δοσμένη, και όχι ότι αποκτάται μέσα από την εμπειρία, που μπορεί βέβαια μέσα από την σύνθεση της να διευρυνθεί. Το προς γνώση αντικείμενο, γίνεται υλιστικά παραδεκτό ότι υπάρχει αντικειμενικά. Η παραδοχή αυτή συνοδεύεται όμως από τον αγνωστικισμό, ότι έτσι όπως είναι δημιουργημένα τα αντικείμενα δεν υπάρχει δρόμος προσέλασης της ανθρώπινης γνώσης στην ουσία της.

Ο Κάντ προσπαθεί να συμβιβάσει τον υλισμό με τον ιδεαλισμό, την δημοκρατική του αντίληψη για το κράτος, με μιά θεώρηση του κράτους καθ'εαυτό, ξεκομμένο από τις κοινωνικές σχέσεις που το καθορίζουν σε τελευταία ανάλυση. Και αυτό ακόμα το δημοκρατικό κράτος, γίνεται κράτος καθ'εαυτό. Η τέτοια θεώρηση αποτελεί πηγή της νεοκαντιανής αντίληψης για το ουδέτερο κράτος, το κράτος έξω και πέρα από τις ταξικές αντιθέσεις, σαν στοιχείο των εγκόσμιων αντινομιών (139).

Η Καντιανική αντίληψη για το κράτος, βρήκε την ιστορική της συνέχεια παρά την αρχική πολεμική των ηγετών της, στις αντιλήψεις της ΙΙης διεθνούς για το κράτος (140), αλλά και στις απόψεις των Αλτουσέρ και Πουλιαντζά, καθώς και στην σύγχρονη σοσιαλδημοκρατική σκέψη που προσπαθεί την αντίθεση να την ερμηνεύσει σαν συναίνεση, σαν μορφή εκδήλωσης δύο πλευρών που ισχύουν ταυτόχρονα και θέλουν να συνυπάρχουν (141).

Αν ο Κάντ είναι ο αυθεντής υλιστής, που ξεκόβει ουσιαστικά το κράτος από την κοινωνία, ο Χέγκελ είναι ο αυθεντής (αντικειμενικός) ιδεαλιστής, που βλέπει από την σκοπιά του προοδευτικού τμήματος της αστικής τάξης της Γερμανίας το κράτος να αναδύεται μέσα από την κοινωνία. Εξαιτίας όμως της τότε αδυναμίας του γερμανικού καπιταλισμού, τάσσεται ενάντια στην από τα κάτω επαναστατική λύση των προβλημάτων του κράτους, είναι και αυτός -όπως και ο Μοντεσκιέ - οπαδός της συνταγματικής μοναρχίας (142).

Ο Χέγκελ, διαλεκτικά, αντιλαμβάνονταν την κίνηση της ιστορίας, μόνο που αυτή δεν την έβλεπε να καθορίζεται σε τελευταία ανάλυση από τους υλικούς-κοινωνικούς όρους ύπαρξης της κοινωνίας (143), αλλά από την κίνηση της απόλυτης ιδέας.

Ο διαλεκτικός ιδεαλισμός και η συνταγματική μοναρχία ήταν κατά την άποψη του Χέγκελ οι αλληλοεπηρεαζόμενες συνθήκες και οι μορφές προώθησης της αυτοκατανόησης και αυτοπραγματούμενης απόλυτης ιδέας. Το ίδιο ισχύει για την σχέση ελευθερίας-πνεύματος και κοινωνίας.

Ο Χέγκελ ορίζει σαν πρόοδο την κίνηση της συνείδησης της ελευθερίας. "Σύνθημα μας", θα γράψει το 1875 στον Σέλλιγκ (144), "είναι η σύνεση και η ελευθερία".

Ο Χέγκελ όριζε το κράτος "σαν το πνεύμα που δίνει την πραγματικότητα του στην διαδικασία της παγκόσμιας ιστορίας" (145), που προσωποποιεί την "συγκεκριμένη ελευθερία" (146) που γίνεται πραγματικότητα κόρη στην γαλλική επανάσταση. Μέσω του κράτους φέρνει το Πνεύμα στους πολίτες την σύνεση και την ελευθερία, γίνεται το Πνεύμα νομικό δίκαιο και η ιδιοκτησία σφάρα της εξωτερικής ελευθερίας (147). Μόνο κόρη στο κράτος, πάντα κατά τον Χέγκελ, συνενώνονται οι θελήσεις των ξεχωριστών πολιτών και το γενικό καθήκον σε μία ουσιαστική θέληση και/ή αυτοσυνείδηση (148).

Ο Χέγκελ υπερβαίνει το Ρουσσώ που έβλεπε στην κρατική θέληση την συνειδητή κοινότητα που προκύπτει από τις ξεχωριστές-μεμονωμένες θελήσεις. Χαρακτηρίζει το κράτος-κοινή θέληση, σαν την σύνεση-λογική της θέλησης καθ'εαυτής. Το κράτος - κατά τον Χέγκελ - στοχεύει στην υλοποίηση αυτών των αξιών, σκοπός

καθ'εαυτός δεν είναι ο πολίτης ή η κοινωνία των πολιτών. Αντίθετα "ότι είναι ο άνθρωπος το οφείλει στο κράτος. Μόνο μέσω σ'αυτό έχει την ουσία του", το κράτος είναι πριν και πάνω από τον πολίτη (149). Ο Χέγκελ, μετατρέπεται έτσι από απολογητής του αστικού κράτους σε θεωρητικό της θεοποίησης του κράτους. Από την άλλη πρέπει να συγκρατήσουμε τη συνέπεια και συνέχεια με την οποία προσπαθεί να συλλάβει/προσεγγίσει το κράτος σαν κοινωνικό και πολιτικό οργανισμό, σαν οργανωμένο θεσμό.

Από τα πιο πάνω, μπορούμε να συγκρατήσουμε τρεις τάσεις ερμηνείας της Χεγκελιανής αντίληψης για το κράτος.

Η πρώτη, που θα επηρεάσει αρχικά τους νεοχεγκελιανούς και θα διαπερνά όλες τις ιδεαλιστικές ρεφορμιστικές και ακόμα περισσότερο τις συντηρητικές αντιλήψεις για το κράτος, είναι αυτή που σήμερα αναλύει/αντιλαμβάνεται και αντιμετωπίζει το κράτος όχι απλά Καντιανικά ουδέτερο, αλλά Χεγκελιανά σαν δρών υποκείμενο, με δική του αυτοτέλεια και αυτενέργεια, αν όχι ακόμα και σκοπούς.

Η δεύτερη, που δεν έχει σήμερα μεγάλη παρουσία, είναι η ανάλυση που προσπάθησαν να επιβάλλουν (με την κυριολεκτική έννοια της λέξης) οι Ναζί, σύμφωνα με την οποία, ο Χέγκελ ήταν υποστηρικτής του ολοκληρωτικού κράτους (150).

Η τρίτη, ανατρέπει την διαλεκτική - ιδεαλιστική αντίληψη του Χέγκελ. Αφομοιώνει την ιστορική θεώρηση του κράτους από τον Χέγκελ. Θεώρηση που δεν αναζητά τα πρότυπα και τα μοντέλα του κράτους στην ιστορία, όπως κάνουν πολλοί για το κράτος της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, (πριν από όλους ο Κ. Καστοριάδης) αλλά στην κίνηση της. Επίσης αντιστρέφοντας την μέθοδο του, αίρει διαλεκτικά την Χεγκελιανή μέθοδο διαχωρισμού της ολότητας, σε κράτος και κοινωνία, σε αστά και πολίτη (151). Ο λόγος γίνεται για τον Μαρξισμό, την θεωρία που θα συγκεκριμενοποιήσει την πείρα της εξέγερσης του 1848 και της Κομμούνας του Παρισιού το 1871, που αίρει την αντίφαση των αστικών επαναστάσεων και της αστικής θεωρίας του κράτους : την αντίφαση ανάμεσα σε νομική ισότητα και γενική ισχύ του νόμου από την μία, και κοινωνική ανισότητα και ειδική εκμετάλλευση από την άλλη.

Το κράτος η αστική πολιτική επιστήμη το θεωρεί ή θέλει να το θεωρεί σαν απλό υπηρετή της κοινωνίας, σαν ένα θεσμό διοικητικών μηχανισμών στην υπηρεσία της κοινωνίας. Αποσιωπάται έτσι η ταξικότητα του και ιδιαιτέρως η ταξική φύση του καταπιεστικού μηχανισμού.

Απο την άλλη πλευρά όπως ήδη είδαμε, υπάρχουν απόψεις που υποστηρίζουν ότι το κράτος επιβάλλεται στην κοινωνία "απ'έξω", σαν πραγματώση της Απόλυτης Ιδέας, σαν ένα όργανο για την εξυπηρέτηση αφηρημένων ηθικών ιδανικών. Και οι δύο αυτές αντιλήψεις ανήκουν στην συντηρητική παράδοση. Η μεν πρώτη, τώρα συναντάται στον νεοσυντηρητισμό, ενώ η δεύτερη στον παραδοσιακό συντηρητισμό. Οι μόνον νεοσυντηρητικοί - "νεοφιλελεύθεροι" - όπως θα δούμε αναλυτικότερα στο τελευταίο κεφάλαιο - εμφανίζονται κύρια ως "αντικρατιστές" και στοχεύουν στον περιορισμό της οικονομικής και κοινωνικής λειτουργίας του αστικού κράτους, χωρίς βέβαια να αναφέρονται στην κύρια, την κατασταλτική του λειτουργία. Αντίθετα ζητούν "αποτελεσματικότερο κράτος", αναφερόμενοι κύρια στην ενίσχυση αυτής της λειτουργίας. Παραπέμποντας στην κλασική φιλελεύθερη παράδοση αλλά και διαστρεβλώνοντας την, προβάλλουν την θέση για ένα "λιγότερο αλλά αποτελεσματικότερο κράτος" στην υπηρεσία της κοινωνίας, ουσιαστικά στην υπηρεσία των οικονομικά κυρίαρχων.

Σε αντίθεση με τον φαινομενικό "αντικρατισμό" των νεοσυντηρητικών οι παραδοσιακοί συντηρητικοί εμφανίζονται σαν κατεξοχήν επιθετικοί υπερασπιστές του κράτους, σαν κρατιστές, μιά και το θεωρούν σαν ενσάρκωση ηθικών ιδανικών και καλλιεργούν έναν δεισιδαιμονικό σεβασμό προς το κράτος.

Ο μαρξισμός ξεπερνά διαλεκτικά αυτό το ψευδοδίλημα "κρατισμός - αντικρατισμός" προβάλλοντας την κοινωνική αναφορά και "υλικότητα" του αστικού κράτους, αλλά και την προοπτική της απονέκρωσης του προλεταριακού κράτους, ενός μισοκράτους "τύπου Κομμούνας".

Ο Ένγκελς, στο έργο του "Η Καταγωγή της Οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους" συνοψίζει τα κύρια χαρακτηριστικά του κράτους όλων των ταξικών κοινωνιών, αντιπαρατιθέμενος ταυτόχρονα στις δύο απόψεις που προαναφέραμε, διατυπώνει τη θέση ότι "Το κράτος δεν είναι καθόλου μιά δύναμη, που επιβλήθηκε στην κοινωνία απ'έξω. Το κράτος, δεν είναι επίσης "η πραγματοποίηση της ηθικής ιδέας", "η εικόνα και η πραγματοποίηση του ορθού λόγου", όπως ισχυρίζεται ο Χέγκελ. Το

κράτος είναι προϊόν της κοινωνίας σε μια ορισμένη βαθμίδα εξέλιξης. Το κράτος είναι η ομολογία ότι η κοινωνία αυτή υπερδεύτηκε σε μιάν αξεδιάλυτη αντίφαση με τον εαυτό της, ότι διασπάστηκε σε ασυμφιλίωτες αντιθέσεις, από τις οποίες δεν έχει τη δύναμη να απαλλαγεί. Και για να μη φθείρουν αυτές οι αντιθέσεις, οι τάξεις με τα αντιμαχόμενα οικονομικά συμφέροντα, τον εαυτό τους και την κοινωνία σ'έναν άκαρπο αγώνα, έγινε αναγκαία μια δύναμη, που φαινομενικά στέκεται πάνω από την κοινωνία, για να μετριάξει τη σύγκρουση, για να την κρατάει μέσα στα όρια της "τάξεως". Και η δύναμη αυτή που βγήκε από την κοινωνία, μα που τοποθετήθηκε πάνω απ'αυτήν, που όλο και περισσότερο αποξενώνεται απ'αυτήν, είναι το κράτος" (152).

Επίσης ο Ένγκελς στον πρόλογο του στον "Εμφύλιο πόλεμο στη Γαλλία" του Μάρξ, συνδέει τη χεγκελιανή αντίληψη για το κράτος με τη δεισιδαιμονική πίστη προς το κράτος, που χαρακτήριζε και χαρακτηρίζει και ρεφορμιστές εργατικούς ηγέτες. Το απόσπασμα αυτό είναι το εξής :

"(Στη) Γερμανία η δεισιδαιμονική πίστη προς το κράτος πέρασε από τη φιλοσοφία στην κοινή συνείδηση της αστικής τάξης και ακόμη και πολλών εργατών. Σύμφωνα με τη φιλοσοφική διδασκαλία, το κράτος είναι η "πραγματοποίηση της ιδέας" ή η βασιλεία του θεού πάνω στη γη, μεταφρασμένη στη φιλοσοφική γλώσσα, το πεδίο όπου πραγματοποιούνται ή πρέπει να πραγματοποιηθούν η αιώνια αλήθεια και η δικαιοσύνη. Και από δω πηγάζει ένας δεισιδαιμονικός σεβασμός προς το κράτος και προς το καθεστώς που έχει σχέση με το κράτος, που ριζώνει τόσο πιά εύκολα, όσο οι άνθρωποι έχουν συνηθίσει από τα παιδικά τους χρόνια να φαντάζονται ότι τάχα όλες οι υποθέσεις και τα συμφέροντα που είναι κοινά για ολόκληρη την κοινωνία δεν μπορούν να εξυπηρετηθούν και να προστατευθούν αλλιώς, παρά όπως εξυπηρετούνταν ως τώρα, δηλαδή από το κράτος και τους υπαλλήλους του, που αμοιβονται με προσοδοφόρες θεσούλες. Οι άνθρωποι φαντάζονται ότι κάνουν ήδη ένα εξαιρετικά τολμηρό βήμα προς τα μπρός, όταν απολυτρώνονται από την πίστη στην κληρονομική μοναρχία και γίνονται οπαδοί της δημοκρατίας. Στην πραγματικότητα όμως το κράτος δεν είναι τίποτα άλλο, παρά μια μηχανή για την καταπίεση μιάς τάξης από μια άλλη, και μάλιστα όχι λιγότερο στη δημοκρατία απ'ό,τι γίνεται στη μοναρχία. Και στη καλύτερη περίπτωση, το κράτος είναι ένα κακό, το οποίο κληροδοτείται στο προλεταριάτο που νίκησε στον αγώνα για την ταξική κυριαρχία. Το νικηφόρο προλεταριάτο γρήγορα θα

αναγκαστεί, όπως επίσης έκανε και η Κομμούνα, να ανακόψει τις χειρότερες πλευρές αυτού του κακού, μέχρις ότου η γενιά που θα μεγαλώσει σε καινούργιες, ελεύθερες κοινωνικές συνθήκες, θα είναι σε θέση να πετάξει όλη αυτή τη σαβούρα της κρατικής οργάνωσης" (153).

Η άποψη του, Χέγκελ δεν υπερεκτιμά απλώς ούτε μόνο τη δύναμη και το ρόλο του κράτους στην ιστορία. Το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η ανατροπή της σχέσης κοινωνίας και κράτους. Το κράτος θεωρείται το πρωτεύον και η κοινωνία το δευτερεύον. Το κράτος το παρουσιάζει ο Χέγκελ στη Φιλοσοφία του Δικαίου, αλλά και στην Ιστορία της Φιλοσοφίας, (154) σαν ένα μυστικιστικό φαινόμενο, στο οποίο πραγματώνεται ή κινείται ο "Θεός" δηλαδή η απόλυτη ιδέα, μέσα στον κόσμο. Σύμφωνα με το Χέγκελ, αυτή η πορεία του "Θεού" στον κόσμο έχει δύο επίπεδα. Το επίπεδο του πολίτη, δηλαδή τον Bürger που λέει ο Χέγκελ, αυτού δηλαδή που ανήκει στο κράτος, και τον "απλό άνθρωπο", που είναι αυτός που ανήκει στην κοινωνία. Το ζήτημα τέμνεται εδώ με το γνωστό πρόβλημα της σχέσης κράτος - κοινωνία, πολίτης - άνθρωπος. Η κριτική του Μαρξ στο Χέγκελ για το κράτος - (Θεός) Απόλυτη Ιδέα που περπατάει στον κόσμο πάνω από την κοινωνία, αφορά αυτή τη μυστικιστική αντίληψη που περικλύει μέσα της δύο θετικά στοιχεία. (155)

Το πρώτο: Παρά το γεγονός ότι ο Χέγκελ αντιστρέφει την πραγματική σχέση και ανάγει το κράτος στην Απόλυτη Ιδέα που πραγματοποιείται στην κοινωνία και δεν αντιλαμβάνεται ότι το κράτος ξεπηδά μέσα από την ίδια την κοινωνία, ότι είναι "δημιούργημα" της, εντούτοις καταδεικνύει τη σχετική αυτοτέλεια και τη σχετική αυτονομία κίνηση των κρατικών θεσμών. Μόνο που ο Χέγκελ αυτή την αυτονομία την απολυτοποιεί και την ανάγει στο πρωτεύον. (156)

Το δεύτερο είναι ότι μιλώντας με το δικό του τρόπο για τη σχέση κράτους - κοινωνίας, ο Χέγκελ, δείχνει την αντίφαση, την αντίθεση που υπάρχει ανάμεσα στο κράτος και στην κοινωνία. Δείχνει ακόμα τις αντιθέσεις που υπάρχουν και μέσα στο ίδιο το κράτος. (157)

Από την άλλη, η μεγάλη αδυναμία του Χέγκελ είναι ότι τις αντιθέσεις μέσα στο κράτος τις θεωρεί αντιθέσεις των ιδεών, των όρων, του ορισμού, των λέξεων και δεν κατανοεί ότι είναι αντιθέσεις που υπάρχουν μέσα στο κράτος ή μέσω του κράτους. Δεν κατανοεί δηλαδή ότι οι αντιθέσεις κράτους-κοινωνίας αποτελούν αντανάκλαση πραγματικών αντιθέσεων που υπάρχουν στην κοινωνία και

όχι ιδεαλιστικών - ιδεών αντιθέσεων.

Η διαφορετικότητα των Μάρξ και Χέγκελ δεν είναι ότι ο Χέγκελ βλέπει απλά το κράτος, τις αντιθέσεις, σαν ιδέες στο επίπεδο του κράτους αντί να τις δει σαν πραγματικές αντιθέσεις στο επίπεδο της κοινωνίας, αλλά ότι κάνοντας αυτή την αντιστροφή κάνει από τα μάτια του τη μεγάλη αλήθεια ότι αυτές οι αντιθέσεις (στους προσοσιαλιστικούς τουλάχιστον σχηματισμούς) είναι ανταγωνιστικές. Αντίθετα, οι αντιθέσεις των ιδεών δεν είναι ανταγωνιστικές, εφόσον δεν εκφράζουν πραγματικές αντιθέσεις. ο Χέγκελ απλά βλέπει να ολοκληρώνεται "ο Θεός" - Απόλυτη Ιδέα που κινείται στον κόσμο μέσα από το κράτος, ενώ αν αναγνωρισθεί ότι υπάρχουν αντιθέσεις κοινωνικές, πραγματικές, ανταγωνιστικές το συμπέρασμα που θα βγει, είναι η ανάγκη Ριζοσπαστικού μετασχηματισμού του αστικού κράτους. Εφ'όσον κάτι τέτοιο δε γίνεται είναι σχεδόν φυσικό να μην φτάνει ο Χέγκελ στο συμπέρασμα της αναγκαιότητας της καταστροφής και κατόπιν απονέκρωσης του κράτους σαν τέτοιο.

Ο Μαρξ αντιστρέφει αυτό το πρόβλημα, και βάζει το πρόβλημα του κράτους όχι πλέον στις ιδέες και στον κόσμο που "ο Θεός περπατάει" αλλά στα πλαίσια της σχέσης άνθρωπος - κοινωνία - κράτος. Δείχνει ότι το κράτος αποτελεί ένα μοχλό ιστορικοκοινωνικής μεσολάβησης. (188)

Σε πολύ μεγαλύτερο λάθος πέφτουν οι θέσεις με τις οποίες νεοκεγκελιανοί μελετητές προσπαθούν να αναλύσουν τα σύγχρονα κράτη.

Νεοκεγκελιανική είναι η θέση που θεωρεί το κράτος, όχι ως κράτος μιάς τάξης ή συνασπισμού κοινωνικών ομάδων και ενός κοινωνικού συστήματος, αλλά ως κράτος κάποιων ομάδων ανθρώπων ή κόμματος, και ταυτίζουν το κράτος με το ένα κόμμα (κόμματα) ή πρόσωπα, αφαιρώντας την ταξικότητα του κράτους και αντιτιθέμενη στη ταξική θεώρηση με την οποία απαιτείται να εξετάζεται αυτό. (189) Η θέση αυτή αποσυνδέει επίσης το κράτος από την κοινωνία και παρουσιάζει το κράτος σαν να έχει μόνο δικά του ειδικά συμφέροντα που προσπαθεί να τα πραγματοποιήσει στην κοινωνία.

Αρνούμενος τον "έταξιμό" - "κρατισμό" ο μαρξισμός προσπαθεί να δώσει έναν ορισμό του κράτους, που να είναι μακρόχρονα χρήσιμος, στρατηγικά αξιοποιήσιμος. Να λύνει δηλαδή έγκαιρα ένα ζήτημα που θα "βγάλει" η ζωή. Το κράτος ορίζεται συχνά, είτε σαν γραφειοκρατική μηχανή, είτε σαν γραφειοκρατική στρατιωτική μηχανή. Το κράτος, σημειώνει ο Λένιν παραθέτοντας

απόσπασμα του Μάρξ, δεν είναι απλώς ένα παρασιτικό σώμα, αλλά είναι "παρασιτική απόφυση ... που τρέφεται σε βάρος της κοινωνίας και την εμποδίζει να κινείται ελεύθερα" (160), μια "παρασιτική απόφυση" που "αναγκαστικά οδηγεί στη σκέψη της δικτατορίας του προλεταριάτου". (161)

Ο μαρξισμός στηρίζει αυτή τη διατύπωση στον όρο κλειδί για τον Μάρξ και την υλιστική αντίληψη για το κράτος, "διπλασιασμός της κοινωνίας" όρο που τον πρωτοχρησιμοποίησε ιδεαλιστικά όμως ο Χέγκελ. Διπλασιασμός της κοινωνίας σημαίνει ότι μιά κοινωνία φτιάχνει ένα άλλο κομμάτι μέσα από την ίδια που λέγεται κράτος και που εμφανίζεται σαν μια δεύτερη πραγματικότητα της, μια δεύτερη ξεχωριστή κοινωνία, που "τοποθετήθηκε πάνω απ'αυτήν, που όλο και περισσότερο αποξενώνεται απ'αυτήν". (162)

Ο Μαρξισμός για το κράτος δεν μιλάει μόνο για την ανάγκη της υπέρβασης του κράτους του καπιταλισμού. Αλλά μιλάει και για την προϋστέτερη ανάγκη να ξεπεραστεί ο δισειδαιμονικός σεβασμός απέναντι στο αστικό κράτος.

Δεν μπορεί να υπάρξει σοσιαλιστικός μετασχηματισμός, υποστηρίζει ο μαρξισμός, αν δεν ξεπεραστεί η μεταφυσική δισειδαιμονική αντίληψη που υπάρχει στις πλατιές λαϊκές μάζες για το κράτος, (163) αν δεν κατανοήσει ότι το ζητούμενο δεν θα είναι η κατάκτηση της παλιάς κρατικής μηχανής, δεν θα είναι το πέρασμα της από ένα χέρι στο άλλο, ούτε η τελειοποίηση (164), αλλά η δημιουργία ενός νέου κράτους που θα ξέρει να υπερασπίζεται δημοκρατικά τον εαυτό του όχι μόνο από τους ανοικτούς εχθρούς του, αλλά και απ'αυτούς που είτε εμφανίζονται σαν φίλοι του νέου καθεστώτος, είτε θέλουν να'ναι, αλλά δεν τα "καταφέρνουν". (165)

Με τον Χέγκελ η αστική θεωρία του κράτους φτάνει πιά στα όρια της. Όλα όσα ανέδειξε μέχρι και τα μέσα του 19ου αιώνα, προσπαθεί πλέον να τα υποβαθμίσει, συσκοτίσει ή αντικαταστήσει στην ερμηνεία του κράτους.

Όμως η θεωρία για την δημόσια εξουσία και το κράτος από τον Θωμά τον Ακινάτο μέχρι του Κάντ και Χέγκελ μας εξασφάλισε σπουδαία όργανα-εργαλεία ανάλυσης του σύγχρονου κράτους και σύνθεσης μιάς θεωρίας γι'αυτό. Σαν τα πιά σημαντικά από αυτά, μπορούν να συγκρατηθούν τα εξής :

- Ο ιστορικός διαχωρισμός της σφαίρας της πολιτικής από την οικονομία, του εποικοδομήματος από την βάση και του κράτους από την κοινωνία. Η διαφοροποίηση των εννοιών άνθρωπος/άτομο/πολίτης/τάξη, πόλις/δημόσια εξουσία/κράτος.

- Η διαμόρφωση μέσω του κράτους μιας ειδικής κατηγορίας συμφερόντων, σε συμφέροντα που εμφανίζονται σαν γενικά, αναγκαία για όλη τη κοινωνία.

- Η αντίληψη για διαφοροποίηση των τύπων και ιδιαίτερα μορφών του κράτους και οι αντίστοιχες τομές στη θεωρία. Η παρουσία στο ιστορικό γίγνεσθαι κρατών μη καπιταλιστικών, κατόπιν μεταβατικών προς τον καπιταλισμό, ύστερα κράτους της πρωταρχικής συσσώρευσης και της πρώιμης φάσης του, που και αυτό θα γνωρίσει την ανάπτυξη του.

- Η σύνδεση του κράτους με την ιδιοκτησία και τις σχέσεις καταναγκασμού και ιδιοκτησίας. Η ανάδειξη, όχι βέβαια πάντα συνειδητά, του κράτους, σε κράτος ενός δοσμένου συστήματος ιδιοκτησίας, και κατά προέκταση ενός δοσμένου κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού. Η κατασκευή μιας ειδικής σχέσης κράτους - οικονομικής σφαίρας, έστω και αν αυτή περιορίζεται μόνο στην αγορά.

- Η συνάρτηση των υπάρχόντων μορφών κράτους ή όσων προτείνονται με το επίπεδο της κοινωνικής πάλης. Η εξάρτηση αυτών των μορφών από τον συσχετισμό των δυνάμεων, όχι μόνο στη κοινωνία συνολικά, αλλά και στο εσωτερικό της κυρίαρχης ομάδας ή μπλόκ δυνάμεων.

- Η ύπαρξη τριών κύρια ρευμάτων πάνω στη θεωρία του κράτους. Μιάς που συντηρητικά θέλει να εξασφαλίσει πρώτα την διατήρηση του υπάρχοντος, και κατόπιν να ασχοληθεί με το ζήτημα των απαραίτητων κατά τη γνώμη της προσαρμογών. Είναι μια απολογητική αντίληψη. Αυτή που θέλει αλλαγές με μέτρο (η μεταρρυθμιστική) και τέλος αυτή που διεκδικεί ριζοσπαστικές αλλαγές.

- Η θεωρητική ανάλυση του κράτους, των παραγόντων που το διαμορφώνουν και το αναπτύσσουν, στη πορεία είναι όλο και λιγότερο μεταφυσική. Ο θεός, αντικαθίσταται από τη φύση, και αυτή από τις ανθρώπινες ανάγκες και την κοινωνική πάλη. Κάθε αντιστροφή αυτής της πορείας σημαίνει αναχρονισμό, υποβάθμιση της επιστήμης, άρνηση της ιστορικής της ανάπτυξης και των κατακτήσεων που γίνονται στη διάρκεια αυτής της ανάπτυξης.

Ανάλογα, μεθοδολογικά, κάθε προσπάθεια να αποδοθούν όλες οι κατακτήσεις - τομές της θεωρίας για το κράτος μόνο στους Μάρξ/ Ένγκελς ή και Λένιν / Γκράμσι, σημαίνει εγκατάλειψη της υλιστικής - διαλεκτικής ανάλυσης της κίνησης της κοινωνίας και της διαμόρφωσης των ιδεών, κυδαίο περιορισμό της υλιστικής γραμμής σκέψης στην ιστορία σε ένα ή δύο πρόσωπα.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ/ΟΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ/Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Κεφάλαιο 3 : Ορισμένα Μεθοδολογικά Ζητήματα της Υλιστικής Θεωρίας

Στο δεύτερο μέρος, θα εξετάσουμε εκείνη τη θεωρία του κράτους, που στηριχμένη στην προοδευτική φιλελεύθερη αστική θεωρία για το κράτος και τους ριζοσπάστες δημοκράτες/ουτοπιστές σοσιαλιστές, διατυπώνει μια υλιστική αντίληψη γι' αυτό άμεσα συνδεδεμένη με την προοπτική του ριζοσπαστικού μετασχηματισμού του.

Στην παράδοση της υλιστικής θεωρίας για το αστικό κράτος, και όσων την επικαλούνται και αναφέρονται σ' αυτήν, μπορούμε να διακρίνουμε δύο περιόδους : την περίοδο της κυριαρχίας του ελεύθερου καπιταλισμού μέχρι και τον ιμπεριαλισμό. Και μια δεύτερη, αυτήν των θεωρητικών αναλύσεων του καπιταλιστικού κράτους ύστερα από την προσωρινή νίκη του κεύσιναισμού, ιδιαίτερα αυτήν που αναφέρεται στο κράτος του καπιταλισμού όπως διαμορφώνεται μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Ο κωρισμός που προτείνουμε, δεν αντιστοιχεί μεθοδολογικά στο γνωστό σχήμα των δύο σταδίων του καπιταλισμού, αυτό του ελεύθερου ανταγωνισμού, και αυτό του ιμπεριαλισμού. Η αιτία είναι ότι η εξέλιξη του καπιταλιστικού κράτους δεν αντιστοιχεί με μηχανιστική ακρίβεια σ' αυτά τα στάδια, τόσο εξαιτίας της σχετικής αυτονομίας του κράτους από την κοινωνία όσο και της σχετικής αυτονομίας της θεωρίας του κράτους ως προς το βασικό αντικείμενο της (το υπαρκτό κράτος) καθώς και τα στάδια εξέλιξης ενός κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού.

Η σύγχρονη υλιστική θεωρία του κράτους, στηρίζεται στο έργο των Μάρξ και Ένγκελς. Έργο που γνώρισε δύο βασικές ερμηνείες. Από την μια την Λενινιστική και Γκραμσινική ερμηνεία, πρόκειται δηλαδή για την άποψη του κομμουνιστικού ρεύματος στο εργατικό

κίνηση, και απο την άλλη την Αυστρομαρξιστική, αυτή δηλαδή της δυόμισης διεθνούς απο την άλλη. Δίπλα στους Λένιν-Γκράμσι απο την μιά, και τους Αυστρομαρξιστές απο την άλλη, υπάρχουν οι απόψεις της δεύτερης διεθνούς, όπως αυτές διατυπώθηκαν απο τους Μπερνστάιν και Κόουτσκι.

Ούτε οι αυστρομαρξιστές, ούτε οι Μπερνστάιν και Κόουτσκι, διατύπωσαν συστηματικό έργο πάνω στη θεωρία του κράτους. Οι πρώτοι ταλαντεύθηκαν ανάμεσα σ'ένα δογματισμό της εποχής και μία ρεφορμιστική αντίληψη για το κράτος. Οι δεύτεροι ασχολήθηκαν περισσότερο με μιά συστηματική προσπάθεια "αναθεώρησης/προσαρμογής" της μαρξιστικής τακτικής και στρατηγικής, της γενικής κοινωνικής αντίληψης και κοσμοθεωρίας των Μάρξ και Ένγκελς. Γι'αυτό στο ζήτημα του κράτους δεν στάθηκαν αναλυτικά, προσχώρησαν σε ήδη υπάρχουσες βασικές απόψεις της θεωρίας του ουδέτερου κράτους. Θεωρητική θέση που διαπερνά την σοσιαλδημοκρατία μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο μέχρι σήμερα συνολικά.

Ανάλογα με τη βαρύτητα που δώσαν οι ίδιοι, σ'αυτό το μέρος θα ασχοληθούμε διεξοδικότερα με τις απόψεις των Μάρξ-Ένγκελς-Λένιν-Γκράμσι, και λιγότερο με τους Αυστρομαρξιστές. Τέλος, η αναφορά μας στους Μπερνστάιν - Κόουτσκι θα γίνει σ' εκείνες τις λίγες πλευρές της θεωρίας του κράτους για τις οποίες θέλησαν οι ίδιοι να διατυπώσουν άποψη.

Η αναφορά στο έργο των Μάρξ-Ένγκελς σ'αυτό το δεύτερο μέρος, αναγκαστικά για λόγους μεθοδολογικούς δεν θα εξαντληθεί εδώ. Πολλές πλευρές της θεωρίας τους θα χρειασθεί να αναφερθούν και να εκτιμηθούν, να αναλυθούν και να συντεθούν σε νέο επίπεδο στην διάρκεια της ανάπτυξης απο πλευράς μας της θεωρίας του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού (ΚΜΚ). Επιπλέον, σ'ένα μέρος των επεξεργασιών τους, ειδικά αυτών που έκανε ο Φ. Ένγκελς, μετά τον θάνατο του Κ.Μάρξ, έχουμε ήδη αναφερθεί στο 1ο μέρος (γέννηση του κράτους, σχέση βάσης/εποικοδόμημα).

Σ'αυτό το μέρος θα "προτρέξουμε" και θα προσπαθήσουμε να καλύψουμε ορισμένα θέματα της συζήτησης που γίνεται σήμερα, ιδιαιτέρως στο ζήτημα της δημοκρατίας/δικτατορίας στο άν και κατά πόσο το κράτος μπορεί να αναχθεί και επαγωγικά να προσδιορισθεί απο τις μορφές και τις στιγμές/φάσεις/σφαίρες κίνησης του

κεφαλαίου.

Για τη δεύτερη περίοδο της υλιστικής θεωρίας για το κράτος, που τα κύρια ρεύματά της είναι από την μια η θεωρία του ΚΜΚ και από την άλλη οι θεωρίες των ΙΜΚ/"κράτος Συμπύκνωση" των Αλτουσέρ/Πουλάντζα, θα μιλήσουμε στο Τέταρτο Μέρος. Τη σχολή του κράτους "παράγωγου" θα την εξετάσουμε σ' αυτό το Μέρος.

Τέλος, μαζί με την υλιστική θεωρία του κράτους θα εξετάσουμε δύο ακόμα ρεύματα. Και τα δύο προσπαθούν να αναστρέψουν βασικές θέσεις της για την σχέση κράτος/κοινωνία, είτε σ' όνομα των ιδιομορφιών του Ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού (η κατεύθυνση αυτή εκφράζεται κύρια από το Ελληνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών - ΕΚΚΕ, βασικά από τον Πρόεδρο του Κ. Τσουκαλά, και τους ιστορικούς γύρω από τον Ν. Σβορώνο. Η δεύτερη κατεύθυνση, αλλά στη βάση της ίδιας μεθόδου εκφράζεται είτε από την "αυτονομία", είτε από τα σχήματα που τοποθετούν την Ελλάδα στην περιφέρεια του καπιταλισμού (κ. Βεργόπουλος κ.α.), και στην ζώνη της υποανάπτυξης (Ν. Μουζελής).

3.1 Έχει ο Μαρξισμός μια ειδική θεωρία για το κράτος ;

Η ανάπτυξη του σύγχρονου καπιταλιστικού κράτους, ξεπερνά κατά πολύ τις αναλύσεις των αστών κλασικών για το κράτος, που παρουσιάσαμε στο πρώτο μέρος. Γνώμη μας είναι ότι κάτι ανάλογο ισχύει και για τους Μάρξ-Ένγκελς. Όχι όμως με τον ίδιο τρόπο, βάθος ή έκταση, ούτε με το ίδιο νόημα.

Μεθοδολογική μας αρχή είναι ότι οι όροι και έννοιες, εκφράζουν συμπυκνωμένα, εφόσον έχουν επάρκεια, τα φαινόμενα ή ακόμα και την ίδια την ουσία των αντικειμένων που περιγράφουν, ή και αντανακλούν ολόκληρες διαδικασίες, εφόσον έχουν επαρκή βάθος ανάλυσης και διεισδυτικότητα.

Η ανάπτυξη του καπιταλισμού έχει κάνει τέτοια άλματα σε έκταση και βάθος, που είναι αδύνατο, μη διαλεκτικό-υλιστικό, να υποθέσει κανείς ότι το σημερινό καπιταλιστικό κράτος θα έχει ακριβώς τις ίδιες λειτουργίες, μηχανισμούς και ακτίνες δράσης όπως στην εποχή των Μάρξ-Ένγκελς.

Το ζητούμενο λοιπόν δεν μπορεί να είναι η αναζήτηση στους Μάρξ-Ένγκελς μιάς θεωρίας του κράτους, που η συναρμολόγηση των στοιχείων της θα μας απέδιδε έτοιμη τη λύση των σημερινών προβλημάτων που εντοπίζει η συζήτηση για το κράτος.

Το ζήτημα πρέπει να τοποθετηθεί κατά την γνώμη μας διαφορετικά. Όπως φάνηκε και στο πρώτο μέρος και όπως θα φανεί και στην ανάλυση όλων των σύγχρονων ρευμάτων της θεωρίας για το κράτος στα επόμενα, κάθε σύγχρονη ανάλυση για το κράτος αναζητά τα όπλα και τα εργαλεία της μέσα από μια συγκεκριμένη ιστορική συνέχεια. Το ερώτημα είναι, έχει ο υλισμός και η διαλεκτική αντίληψη ανάπτυξης της ιστορίας σημείο αναφοράς και μάλιστα καθοριστικό στους Μάρξ-Ένγκελς ;

Κατά την γνώμη μας ναι. Ο Μαρξισμός έδωσε μιά γενικότερη ισχύος μέθοδο και κοσμοθεωρία ανάλυσης του ιστορικού γίγνεσθαι, της κοινωνίας, των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής και του τρόπου παραγωγής, και κατά συνέπεια του κράτους στον καπιταλισμό, αλλά και στην ιστορία. Τα έργα του Λένιν "Κράτος και Επανάσταση" και "Μαρξισμός και Κράτος" απαντούν στο ερώτημα αν ο Μαρξισμός έχει μια ειδική θεωρία για το κράτος (166).

Κατά τη γνώμη μας είναι άλλο ζήτημα να αρνείται κανείς την ορθότητα ή μη των εργαλείων ανάλυσης που επεξεργάσθηκαν οι Μάρξ-Ένγκελς στη βάση συγκεκριμένης ιστορικής-κοινωνική οπτικής γωνίας και συμφερόντων, και είναι άλλο να αρνείται το γεγονός της ύπαρξης και παρουσίας μιάς τέτοιας ανάλυσης και εργαλείων.

Με αυτήν την έννοια, δεν μπορούμε να συμφωνήσουμε με τον Λ.Αλτουσέρ που διατύπωνε την θέση ότι "δεν υπάρχει στον Μάρξ-Ένγκελς του κράτους" παρά μόνο αποσπάσματα μιάς ανάλυσης του σύγχρονου κράτους (167), ή ότι γενικά "η Μαρξιστική θεωρία δεν λέει σχεδόν τίποτα για το κράτος" δείγμα και απόδειξη των ορίων του Μάρξ, του "πεπερασμένου" της Μαρξιστικής θεωρίας (167a).

Είναι άλλο να διατυπώνει κανείς την άποψη ότι μιά θεωρία όπως ο Μαρξισμός ολοκληρώθηκε από την εποχή που πρωτοδιατυπώθηκε (άποψη των εποχών κρίσης και στασιμότητας στην ανατολή), και άλλο ότι έχει την ικανότητα, αξιοποιώντας δημιουργικά τα περιθώρια της εποχής της να ανοίγει στη σκέψη νέα όρια και να κάνει μιά τομή

που η σημασία της είναι γενικότερη από την εποχή της γέννησής της, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι πλήρης και επαρκής στην μελλοντική της χρήση (θέση μας για την Μαρξιστική θεωρία). Είναι άλλο πράγμα τέλος η αντίληψη ότι αυτή η θεωρία είναι πεπερασμένη, ανταποκρίνεται μόνο στην περίοδο που γεννήθηκε (η άποψη της δεύτερης σοσιαλιστικής διεθνούς, καθώς και η μία από τις δύο διατυπώσεις του Αλτουσέρ) και που αποτελεί την αντιστροφή της αντίστοιχης άποψης της στασιμότητας, και είναι άλλο να αμφισβητεί κανείς ακόμα και την ύπαρξη αυτής της θεωρίας (όπως είναι η δεύτερη τοποθέτηση του Αλτουσέρ).

Γνώμη μας είναι ότι ο Λ. Αλτουσέρ, ουσιαστικά δεν συμφωνεί με την Μαρξιστική θεωρία του κράτους και γι'αυτό τη θεωρεί ανύπαρκτη ή σαν τελειωμένη υπόθεση, όσο κι αν γι'αυτό το σκοπό επικαλείται το γενικό Μαρξισμό, και όσο και αν, όπως πράγματι είναι, οι σκέψεις του για το κράτος είναι πρωτότυπες και ανοίγουν ευρύτερα πεδία συζήτησης.

Ο ίδιος μιλώντας στο "Ιδεολογία και ιδεολογικοί μηχανισμοί" για την Μαρξιστική θεωρία του κράτους, τη χαρακτηρίζει "περιγραφική", θεωρία που "ψηλαφίζει την ουσία" (168) και περιορίζεται στην αντίληψη κράτος="μηχανισμός του κράτους". Αναγνωρίζει μεν την ύπαρξη μιάς μαρξιστικής θεωρίας για το κράτος, αλλά την απορρίπτει σαν ανώριμη, αφού όπως ο ίδιος παρατηρεί, στους Μάρξ-Ένγκελς αλλά και στον Λένιν, "το κράτος αποτελεί μιά "μηχανή" καταστολής και καταπίεσης, που επιτρέπει στις κυρίαρχες τάξεις να εξασφαλίζουν την κυριαρχία τους" και την "διαδικασία εξαγωγής της υπεραξίας" (169).

Ο Αλτουσέρ, όπως θα δούμε παρακάτω, ακριβώς επειδή απορρίπτει αυτή τη κεντρική θέση της Μαρξιστικής αντίληψης για το κράτος, τη θεωρεί σαν να μην υπήρξε ποτέ ή σαν ανεπαρκή. Στην ουσία αυτή του η άποψη, βρίσκεται στη συνέχεια τμήματος των Αυστρομαρξιστών, το οποίο ενώ αποδεχόταν ακόμα και υποστήριζε τον όρο της Δικτατορίας του Προλεταριάτου, χαρακτήριζε τον Μαρξισμό περιοριστικά σαν επιστήμη πεπερασμένη, σαν μιά κοινωνιολογία και μόνο (170).

Δεν θα συμφωνήσουμε βέβαια, ούτε μ'εκείνη την άποψη, που αυθαιρετώντας παρουσιάζει τον Κ. Μάρξ να έχει την αντίληψη, ότι "το σύγχρονο κράτος δεν είναι για την αστική τάξη παρά ένα βάρος" (171), και "πως η φύση της αστικής τάξης την οδηγεί στη λογική του λιγότερου κράτους" (172), αφού η επέκταση του ρόλου του κράτους και της κρατικής γραφειοκρατίας θεωρείται από τον Μάρξ κάτι το αντίθετο προς τη φύση της αστικής τάξης" (173).

Ο Μάρξ με αυτό το τρόπο παύει να είναι Μαρξιστής, Αναγγέλεται σαν πρόδρομος του σύγχρονου νεοσυντηρητισμού. Χρεώνεται μια φυσιοκρατική αντίληψη για τον άνθρωπο, έστω και τον αστό. Το έργο του για το κράτος, ερμηνεύεται σαν απάντηση στο δίλημμα μικρό ή μεγαλύτερο κράτος. Δίλημμα που προβάλλει ο συντηρητισμός και συνδέζεται με την προσπάθεια του να υποβαθμίσει το πρόβλημα της ταξικότητας του κράτους.

Η πιο πάνω ερμηνεία της Μαρξιστικής αντίληψης για το κράτος ταλαντεύεται ανάμεσα στην αποδοχή του ταξικού χαρακτήρα του κράτους, παρουσιάζοντας το όμως αποσυνδεδεμένο από τα αστικά συμφέροντα, αν όχι και σε αντίθεση μαζί τους, σαν ένα δηλαδή ταξικό κράτος αλλά αντιαστικό, και την άποψη που το παρουσιάζει σαν έναν ουδέτερο θεσμό.

Η θέση άρνησης του ταξικού χαρακτήρα του κράτους, προσεγγίζει τη σοσιαλδημοκρατική παράδοση που θεωρεί το κράτος σαν ένα τρίτο πόλο, έξω από τις βασικές κοινωνικές αντιθέσεις, παθητικά ουδέτερο απέναντι τους ή δικαιτητή στις αντιπαραθέσεις των αντιτιθεμένων κοινωνικών πόλων. Το "εκπληκτικό" είναι ότι υπάρχουν δημοσιολόγοι που κρεώνουν αυτή τη θέση για κράτος-δικαιτητή στον ίδιο τον Κ. Μάρξ (174).

Οι πιο πάνω τοποθετήσεις δεν σημαίνουν, ότι η Μαρξιστική θεωρία για το κράτος, είναι σαφής και ολοκληρωμένη σε όλες τις πτυχές της. Κάθε άλλο, σήμερα παρουσιάζει σειρά σημαντικών καθυστερήσεων και έχει πλευρές που απαιτούν παραπέρα αποσαφήνιση ή και εκ νέου προσδιορισμό, ώστε να πάψει να εμφανίζεται σαν μία διαλεκτική ενότητα "ασάφειας και όμως ομογενής" (175).

Ο Μαρξισμός, και εδώ θα συμφωνήσουμε με την Μπ.Γκλυκσμάν, αποτελεί και ο ίδιος πεδίο πάλης (176), που θα πρέπει να πάψει να λειτουργεί σα θεωρία της συγκάλυψης των αντιθέσεων, όπως συνέβη

στο εσωτερικό των κομμουνιστικών κομμάτων και των κρατών των χωρών που ονομάζθηκαν σοσιαλιστικές (177), θα πρέπει να πάψουν να κυριαρχούν στη σκηνή οι έννοιες του ενώ στα παρασκήνια να ποδοπατείται η ψυχή του (178).

Να αποκατασταθεί δηλαδή σαν μία θεωρία κριτικής του αστικού κράτους και των αστικών σχέσεων, σαν θεωρία των αντιφάσεων και της διαλεκτικής άρσης τους. Σα θεωρία που έχει την ικανότητα να θέτει πολιτικά προβλήματα, να κάνει γόνιμη κριτική στην πραγματικότητα και να δίνει προοπτική υπέρβασης της (179).

Η πείρα του ελληνικού μαρξισμού έδειξε ότι για να αναπτύξει μία δημιουργική θεωρία του Ελληνικού κράτους και του σύγχρονου καπιταλιστικού κράτους απαιτούνται να ξεπεραστούν δύο συγκεκριμένες αδυναμίες του.

Η πρώτη απαίτηση, είναι το σπάσιμο μιάς ιστορικής του παράδοσης, που σαν φαινόμενο έχει κατά τη γνώμη μας διεθνείς διαστάσεις. Η παράδοση αυτή καταχράφεται σαν μία διπλή άχονη πορεία. Από την μία τμήματα όσων ήθελαν να απαντήσουν στα ζητήματα του κράτους μαρξιστικά, αναζήτησαν τις απαντήσεις αποκλειστικά στο ιστορικό του εσωτερικό, τον ξέκοψαν από τα πρωτότυπα αποτελέσματα των ερευνών άλλων ρευμάτων και σχολών, τον ευνούχισαν από την ικανότητα του να αφομοιώνει παραχωρικά και να χονιμοποιεί τις επιστημονικές εμπειρίες-παρατηρήσεις και την πρακτική διεισδυτικών σκέψεων μη μαρξιστικών κύκλων, αφυδάτωσαν τον Μαρξισμό από το καθήκον της ενσωμάτωσης στο δικό του σώμα και της άρσης στο εσωτερικό του, όλων των επιτευχμάτων της σύγχρονης επιστήμης, δεν καλλιεργήσαν συνειδητά την ανάπτυξη του, όσο και αν μίλησαν χι'αυτήν.

Από την άλλη, άλλα τμήματα του, προκειμένου να μην μπουν στο "λούκι" της άχονης αναπαραγωγής του Μαρξισμού μέσα από μία μη Μαρξιστική ανάγνωση της παράδοσης του κατέφυχαν στην άκριτη υιοθέτηση όλων αυτών των προβλημάτων και παρατηρήσεων που θάπρεπε δημιουργικά-κριτικά να αφομοιώσει ο Μαρξισμός. Η ιστορική τάση αυτής της παραλλαγής, δεν είναι ο εμπλουτισμός του Μαρξισμού, αλλά η εγκατάλειψη ουσιαστικών θέσεων του, η αντικατάσταση πλευρών του με "απευθείας" δανεικά, χωρίς δηλαδή αφομοίωση από άλλες σχολές.

Η δεύτερη απάτηση είναι η εγκατάλειψη της μεθόδου της παράλληλης μετάφρασης των θεωριών του κράτους.

Σαν παράλληλη μετάφραση, χαρακτηρίζουμε ένα φαινόμενο της ελληνικής πνευματικής και πολιτικής σκηνής, που δεν αφορά μόνο την θεωρία του κράτους. Είναι η παρουσία διαφορετικών σχολών στις κοινωνικές επιστήμες που δε συζητούν μεταξύ τους. Στην λιγότερο κακή περίπτωση έρχονται σε μεταξύ τους επαφή μόνο για να κάνουν άγονη πολεμική στις απαντήσεις που δίνονται, χωρίς να αξιοποιούνται από την μία πλευρά γόνιμα ερωτήματα που απαντά έστω και λαθεμένα η άλλη. Πιό πολύ γίνεται προσπάθεια να αντιστοιχηθούν τα εσωτερικά ρεύματα σε κάποιες διεθνείς συζητήσεις και τοποθετήσεις, να μεταφερθούν αυτά τα σχήματα και να φορεθούν, να "μεταφραστούν" στην ελληνική πραγματικότητα.

Η δεύτερη λοιπόν απάτηση, σημαίνει για την Μαρξιστική θεωρία του κράτους, την υποχρέωση να διαλογισθεί και κριτικά ν'αφομοιώσει τα ερωτήματα και τα προβλήματα που θέτουν τρίτοι, και να τα απαντήσει με το δικό της, πρωτότυπο τρόπο.

Για να μπορέσουμε όμως να βάλουμε τις βάσεις μιας τέτοιας προσπάθειας, χρειάζεται να προηγηθεί η παρουσίαση των αντιλήψεων για το κράτος των ιδίων των Μάρξ-Ένγκελς, να δείξουμε ότι ο Μαρξισμός, από την εμφάνιση του, διαθέτει μια συγκεκριμένη κοινωνική οπτική γωνία και μέθοδο ανάλυσης του κράτους, γενίκευσης της ιστορικής πείρας σε σχέση με αυτό, σκέψης για την μελλοντική εξέλιξη του.

3.2 Θεματολογική περιοδολόγηση των θέσεων των Μάρξ-Ένγκελς

Η άποψη των Μάρξ και Ένγκελς για το κράτος, ωρίμασε σχετικά μέσα από την ανάπτυξη του ίδιου του καπιταλιστικού κράτους, των εμπειριών της ταξικής πάλης και των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν τα κόμματα ή κινήματα στα οποία συμμετείχαν οι ίδιοι.

Σ'αυτή την πορεία, προσπάθησαν να εντοπίσουν τη διαλεκτική της σχέσης ανάμεσα στο κράτος και τον κοινωνικό σχηματισμό στα πλαίσια του οποίου βρίσκεται κάθε φορά το συγκεκριμένο κράτος ή

μετεβαίνει προς αυτόν. Η διαλεκτική αυτή σχέση αποκρυσταλλωνόταν στη θεωρία τους σε άμεση σχέση με την κατανόηση/μελέτη της σύγχρονης τους καπιταλιστικής κοινωνίας.

Ένα δεύτερο επίπεδο ανάλυσης της διαλεκτικής του κράτους, είναι ο προσδιορισμός της σχέσης του κράτους με την ταξική πάλη, τη θέση και το ρόλο του σ'αυτήν, την ίδια την ιστορική προοπτική του.

Τέλος, ένα τρίτο επίπεδο ανάλυσης είναι αυτό της σχέσης του κράτους με την/τις κυρίαρχη/κυρίαρχες τάξη/τάξεις και κοινωνικές ομάδες. Ο εντοπισμός των παρχόντων, του τρόπου και των διαδικασιών που μετατρέπουν μιά/περισσότερες κοινωνική/-κές ομάδες/-δες σε κυρίαρχη/-ες. Πώς δηλαδή μπορεί να αλλάξει η κυριαρχία και αν χι'αυτό είναι απαραίτητο ένα άλλο κράτος ή μή.

Το κάθε επίπεδο αποτελεί μιά συγκεκριμενοποίηση του προηγούμενου. Η ανάλυση του κράτους, μέσα από αυτήν την τριπλή μεθοδολογική προσέγγιση, μας προφυλάσσει από απολυτότητες στις οποίες καταφεύγουν οι περισσότερες σχολές για το κράτος και τα ιδεολογικά ρεύματα. Απολυτότητες που προκύπτουν από το γεγονός ό,τι προσδιορίζουν το κράτος είτε αποκλειστικά σε σχέση με την κοινωνία (που συχνά δεν προσδιορίζεται σαν ταξική, αλλά μόνο σαν σύστημα), είτε μονοσήμαντα σε σχέση με την ταξική πάλη, είτε τέλος σε αναφορά ως προς την κυρίαρχη τάξη και μόνο.

Η μελέτη και αναγωγή του κράτους αποκλειστικά σ'έναν από τους πιο πάνω παρχόντες-επίπεδα όταν εφαρμόζεται δεν σημαίνει ότι δεν οδηγεί σε σκέψεις και τοποθετήσεις χωρίς ενδιαφέρον. Ίσα - ίσα, το βάθμεμα σε μιά πλευρά της διαλεκτικής, ενώ είναι ανεπαρκής μέθοδος για την κατανόηση της κοινωνικής/κρατικής ολότητας και την συνολική εικόνα του όλου -αφού εύκολα γίνεται η ουσία του και δεν εξασφαλίζεται η σφαιρική είσοδος στο αντικείμενο μελέτης - είναι συχνά ο πιο διεισδυτικός τρόπος ανάδειξης των προβλημάτων και αντιθέσεων, ανεύρεσης της απάντησης και της κίνησης αυτής της πλευράς/επίπεδου.

Οι μονόπλευρες θεωρήσεις, από τη στιγμή που διαπιστώνεται η οριακή τους ικανότητα να αναδείξουν την ουσία των πραγμάτων, αποτελούν ταυτόχρονα πηγή πλούτου σκέψεων, παρατηρήσεων για κάθε θεωρία που επιδιώκει να προσεγγίσει την πραγματικότητα στην ολότητα της, δηλαδή στην ουσία της και το συνολικό σύστημα των

αντιθέσεων που την περιβάλλει.

Η θεωρία των Μάρξ-Ένγκελς για το κράτος, μπορεί να προσεγγισθεί από την πλευρά του κύριου θέματος/επιπέδου που κάθε φορά τους απασχολεί. Το κάθε φορά αντικείμενο συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό με την ιστορική ανάπτυξη της θεματολογίας τους, με συγκεκριμένες δηλαδή περιόδους της ζωής τους, της ωρίμανσης τόσο της πραγματικότητας όσο και των ιδίων.

Μιλώντας για "ωρίμανση της πραγματικότητας" εννοούμε το γεγονός, ότι ένα αντικείμενο μελέτης δεν είναι εύκολο για μελετηθεί από την πρώτη στιγμή εμφάνισης του.

Όταν μιλά σχέση, μιλά αντίθεση ή ένα σύστημα σχέσεων και αντιθέσεων πρωτοεμφανίζεται στην ιστορία της κοινωνίας, οι αντιθέσεις κίνησης του και η ουσία του είναι καλά κρυμμένα πίσω από το πέπλο της ανωριμότητας, του γεγονότος ότι δεν έχουν ακόμα αποκρυσταλλωθεί. Γι' αυτό όχι μόνο είναι δύσκολος ο εντοπισμός τους, αλλά η επιστήμη δεν έχει τη γνώση και τη συνείδηση των προβλημάτων που θα προκύψουν από αυτή την ωρίμανση, δεν έχει καν έναν προσανατολισμό στην ουσία αυτού του αντικειμένου. Συνήθως, ακόμα, σε μιιά τέτοια φάση η επιστήμη δεν διαθέτει τις απαιτούμενες γνώσεις, επιστημονικά εργαλεία και πείρα ώστε να ασχοληθεί ή να εντοπίσει με επάρκεια πέρα από το ίδιο το αντικείμενο, τις αντιθέσεις και την ουσία του.

Η πορεία της σκέψης των Μάρξ και Ένγκελς, για το κράτος ξεκινά ουσιαστικά με την αντιπαράθεση τους προς την Χεγκελιανική άποψη για το κράτος, τον τρόπο που το αστικό κράτος ξεπηδά μέσα από την αστική κοινωνία, τη σχέση πολιτικού και κοινωνικού, αστού και πολίτη. Αυτή η πλευρά της σκέψης των Μάρξ-Ένγκελς, είναι που απασχολεί πιά συστηματικά τον Γκράμσι. Ας μη ξεχνάμε ότι ο ίδιος ο Γκράμσι, αναπτύσσει τη σκέψη του μέσα από μιιά κριτική αντιπαράθεση με τον Ιταλό νεοχεγκελιανό Κρότσε, ενώ η κληρονομιά του Ιταλικού μαρξισμού που βρίσκει μπροστά του, είναι αυτή του Αντόνιο Λαμπριόλα. Ο Α. Λαμπριόλα υπήρξε συνεπής μαρξιστής που στα πρώτα του βήματα επηρεάστηκε και αυτός από τον Χεγκελιανισμό και τους αριστερούς νεοχεγκελιανούς, σ' ένα βαθμό όμως και από τον Σπινόσα (180).

Δεύτερος βασικός σταθμός της σκέψης των Μάρξ-Ένγκελς για το κράτος είναι οι ταξικοί αγώνες στη Γαλλία, τα κινήματα της δεκαετίας του '40, η εμφάνιση του προλεταριάτου στη σκηνή της ιστορίας. Ο προσδιορισμός του κράτους σε σχέση με την ταξική πάλη, την ιστορική τύχη της αστικής τάξης και την προοπτική της εργατικής, αποκτά προτεραιότητα. Η πλευρά αυτή, που ο ίδιος ο Μάρξ τη θεωρεί σαν την ουσία των απόψεων του για το κράτος, ολοκληρώνεται - με την σχετική ιστορική σημασία και μόνο του όρου - στη δεκαετία του '70, μετά την πείρα της κομμούνας του Παρισιού, και στη βάση αυτής της πείρας με την "διδασκαλία της Δικτατορίας του προλεταριάτου", σε αντιπαράθεση με τον Μπακουνισμό (αναρχισμό) και το Λασσαλισμό (ρεφορμισμό). Σ'αυτή την παράδοση, συγκεντρώνει κύρια την προσοχή του ο Λένιν.

Τρίτος βασικός σταθμός, είναι το Κεφάλαιο, η ωρίμανση της οικονομικής σκέψης του Μάρξ, η διατύπωση μιάς νέας σύνθεσης της λογικής-διαλεκτικής μεθόδου μέσα από τον εφαρμοσμένο υλισμό. Στο Κεφάλαιο ο Μάρξ, αναπτύσσει μεθοδολογικά εργαλεία ανάλυσης του κράτους, προσδιορίζει διεξοδικά την υλική βάση πάνω στην οποία κινείται το κράτος, τοποθετεί το ζήτημα οικονομίας-πολιτικής διαλεκτικά-υλιστικά. Η σχολή της αναγωγής του κράτους στις σχέσεις του καπιταλισμού, προσπαθεί να προσδιορίσει την θεματολογία της με βάση τις διαδικασίες που περιγράφει ο Μάρξ στο έργο του, το Κεφάλαιο.

Τέλος, τέταρτος βασικός σταθμός είναι σειρά πολιτικών/φιλοσοφικών κειμένων των Μάρξ και Ένγκελς, ιδιαίτερα του δεύτερου, που συνδέονται με τον πολιτικό προσδιορισμό, την τακτική και την στάση απέναντι στο αστικό κράτος. Ορισμένα από αυτά τα θέματα, απασχόλησαν, όχι όμως διεξοδικά, τους Αυστρομαρξιστές, τον Μπερνστάιν και Κάουτσκι, ενώ τμήμα από αυτά (όπως η σχέση δημοκρατίας και δικτατορίας) καθώς και ορισμένα άλλα, αποτέλεσαν θέματα κλειδιά της Λενινιστικής ανάλυσης για το κράτος (όπως το θέμα της γραφειοκρατίας), της θεωρίας του ΚΜΚ και της κριτικής της (όπως το ζήτημα της σχετικής αυτονομίας), καθώς και της τακτικής και στρατηγικής των εργατικών κομμάτων.

4.1 Από τον ιδεαλισμό στον υλισμό

Τα πρώτα του άρθρα για το κράτος τα δημοσίευσε ο Κ. Μάρξ στην εφημερίδα "Rheinische Zeitung". Είναι η περίοδος που βρίσκεται ακόμα στα κνάρια της ιδεαλιστικής αντίληψης του κράτους, όπως τη διατύπωσε ο Χέγκελ. Το κράτος χαρακτηρίζεται σαν "η πραγμάτωση της συνετής ελευθερίας", σαν "ο μεγάλος οργανισμός μέσα στον οποίο πραγματώνεται η νομική, ηθική και πολιτική ελευθερία" (181).

Το τέλος της δημοσιογραφικής του παρουσίας στην εφημερίδα του Ρήνου συνδέεται με την προσπάθεια να αντιληφθεί πιά βαθιά και συγκεκριμένα την σχέση κράτους και κοινωνίας. Η κριτική εξέταση του Χέγκελ, οδηγεί τον Κ. Μάρξ στην αντίληψη ότι το δίκαιο και το κράτος, ο καθορισμός και η ανάπτυξη των σχέσεων δικαίου και των μορφών του κράτους, δεν μπορούν να ερμηνευθούν από την εσωτερική τους κίνηση και μόνο, ούτε από την πορεία των ονομαζόμενων -από τον Χέγκελ- γενικών νόμων ανάπτυξης του πνεύματος.

Όπως υπογραμμίζει ο Κ. Μάρξ, η πηγή κίνησης του κράτους και του δικαίου βρίσκεται στις υλικές σχέσεις παραγωγής, που ο Χέγκελ, όπως εξάλλου και πολλοί θεωρητικοί του κράτους στην Αγγλία και Γαλλία στον 18ο αιώνα, ονόμαζαν "αστική κοινωνία". Η ανατομία αυτής της "αστικής κοινωνίας" δεν πρέπει κατά τον Μάρξ ν'αναζητηθεί στο πνεύμα της, αλλά στις υλικές της σχέσεις, πριν απ'όλα στην πολιτική οικονομία.

Η διαλεκτική άρση γίνεται στο χειρόγραφο του Μάρξ "κριτική του κρατικού δικαίου του Χέγκελ" (182). Το κείμενο αυτό, γράφεται στη φάση της απελευθέρωσης του Μάρξ από τον νεοεγγελεϊανισμό, και άμεσης επίδρασης πάνω του του Φόϋερμπαχ και των υλιστικών του αντιλήψεων. Αποτελεί έκφραση της προσπάθειας του Μάρξ να εφαρμόσει στον τομέα του κράτους, της πολιτικής και της κοινωνίας τη γνωσιοθεωρητική μέθοδο του Φόϋερμπαχ. Τομέας με τον οποίο δεν είχε ασχοληθεί η Φοϋερμπαχική φιλοσοφία, και που οδηγεί τον Μάρξ στον φιλοσοφικό και κοινωνικό υλισμό.

Ο Μάρξ, αναδεικνύει το γεγονός, ότι ο Χέγκελ, όπως στο σύνολο της φιλοσοφίας του, έτσι και στη θεωρία για το κράτος,

ανάγει παντού την ιδέα σε υποκείμενο και το πραγματικό υποκείμενο σε επίθετο της ιδέας. Δεν είναι η λογική των πραγμάτων που ο Χέγκελ θεωρεί σαν τον κρίκο μιάς σχέσης, αλλά το "πράγμα της λογικής". Κατά προέκταση η λογική δεν είναι το μέσο ανάλυσής και σύνθεσής του κράτους, απόδειξης της συγκεκριμένης κάθε φορά παρουσίας, αλλά το κράτος αποτελεί την απόδειξη της ύπαρξης και κίνησης της λογικής και της ιδέας (183).

Ο Μάρξ αναποδογυρίζει υλιστικά το Χεγκελιανό ιδεαλιστικό σύστημα προϋποθέσεων, αποδεικνύει ότι δεν εκπροσωπεί το κράτος την γενική ιδέα, ούτε είναι ο εκπρόσωπος της που δημιουργεί την οικογένεια και την αστική κοινωνία, αλλά αντίθετα ότι η οικογένεια και η αστική κοινωνία είναι προϋποθέσεις του κράτους. Γι' αυτό, δεν είναι ο καθορισμός, όπως το διατυπώνει ο Χέγκελ, το καθοριζόμενο, ούτε ο παραγωγός το προϊόν (184).

Η κριτική άρση του Χέγκελ από τον Μάρξ δεν αφορούσε μόνο τη μέθοδο και το βασικό πολιτικό του σχήμα, αλλά και συγκεκριμένες πολιτικές καταστάσεις και εκτιμήσεις, πριν απόλα το ζήτημα της κυριαρχίας. Αυτό που είναι για τον Χέγκελ η συνταγματική μοναρχία είναι για τον Μάρξ ο λαός. Ο λαός γράφει, είναι "το πραγματικό κράτος", ενώ η δημοκρατία είναι η μορφή ύπαρξης του, το "αληθινό κράτος" (185).

Ο Χέγκελ έχει σαν αφετηρία του το κράτος και μετατρέπει τους ανθρώπους σε υποκειμενικοποιημένο κράτος. Αντίθετα ακόμα και σε αυτά τα πρώτα κριτικά του βήματα ο Μάρξ ξεκινά από τον άνθρωπο και αντιμετωπίζει το κράτος σαν αντικειμενικοποιημένη μορφή-έργο των ανθρώπων (186).

Ο Μάρξ ανάγει τις κρατικές σχέσεις σε υπαρκτές κοινωνικές σχέσεις. Τις σχέσεις όμως αυτές δεν τις αναλύει ακόμα με επάρκεια, έχουν γι' αυτόν ακόμα αφηρημένη φύση, δεν ανάγονται στις ταξικές αντιφάσεις και συμφέροντα. Αντίθετα ο Γκράμσι που προσελκύεται από τα σχήματα που απορρέουν από την κριτική του Μάρξ στον Χέγκελ, έχοντας υπόψη του και την ίδια την ανάπτυξη της μαρξιστικής σκέψης, θα προσπαθήσει να αναποδογυρίσει τον Χέγκελ, στη βάση μιάς διαρθρωμένης ταξικής κοινωνίας. Ο ίδιος έχει πλέον υπόψη του, ότι αυτή η πρώτη κριτική του Μάρξ στον Χέγκελ βασιζόταν ακόμα σε ένα αφηρημένο-ουμανιστικό ιδανικό σύμφωνα με το πνεύμα του Φόουερμπαχ.

Θα θέλαμε ακόμα να διευκρινήσουμε ότι όταν λέμε ότι ο Μάρξ ανατρέπει το Χεγκελιανό σύστημα και το βάζει με τα πόδια πάνω στη γη, δεν το κάνει διατηρώντας τις έννοιες και τους όρους του. Όπως επισημαίνει ο Λ. Αλτουσέρ, "ο Μάρξ δε διατήρησε, "αναποδογυρίζοντας" τους ταυτόχρονα, τους όρους του Χεγκελιανού προτύπου της κοινωνίας", αντίθετα τους υποκάτασσε με άλλους και ταυτόχρονα ανέτρεψε και την μεταξύ τους σχέση, το χαρακτήρα και τη σημασία τους (187).

Βέβαια ο Κ. Μάρξ, της εποχής των "χειρογράφων" και της κριτικής στην Χεγκελιανή αντίληψη για το κρατικό δίκαιο, είναι ο Μάρξ που αρχίζει να μελετά τους Γάλλους ουτοπιστές σοσιαλιστές και κομμουνιστές. Ο Μάρξ στη βάση του Χεγκελιανού σχήματος, είναι πεπεισμένος ότι ο διαχωρισμός κράτους και αστικής κοινωνίας (η κοινωνία πολιτών) αντιστοιχεί σ'έναν διαχωρισμό ανάμεσα στα ιδιαίτερα ιδιωτικά και τα γενικά συμφέροντα. Σαν αιτία όμως αυτού του διαχωρισμού, θεωρεί την ιδιωτική ιδιοκτησία. Την ιδιοκτησία όμως, όχι σαν σχέση ιδιοποίησης της φύσης με την μεσολάβηση συγκεκριμένων κοινωνικών σχέσεων όπως δείξαμε στο πρώτο μέρος, αλλά ακόμα σαν νομική σχέση. Η σχέση ιδιοκτησίας-σχέσεις παραγωγής, βρίσκονται ακόμα έξω από το πεδίο ανάλυσης του κράτους.

Στη βάση αυτής της έλλειψης, ο Μάρξ συμπέρανε σ'αυτή την πρώτη περίοδο, ότι το ξέπερασμα του διαχωρισμού κράτους και αστικής κοινωνίας (ή αλλιώς κοινωνίας των πολιτών) θα γίνει μέσω απ'την δημιουργία μιάς πραγματικής κοινότητας στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Κοινότητα που θα οδηγούσε στην ανθρώπινη χειραφέτηση και δημοκρατία (188).

Στις συνθήκες του καπιταλισμού, της καθημερινής πάλης, η πορεία αυτής της χειραφέτησης απαιτούσε σύμφωνα με τον Κ. Μάρξ πάλη για την γενίκευση του δικαιώματος του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι, την επιβολή δημοκρατικής μορφής εξάσκησης της εξουσίας, ανάπτυξη των πολιτικών αγώνων και διεκδικήσεων, διαμόρφωση του "πολιτικού κράτους". Η αστική επανάσταση γίνεται αντιληπτή σαν "πολιτική επανάσταση και η αστική - κοινοβουλευτική "Republik" σαν το "πολιτικό κράτος" (189).

Η κοινωνία των πολιτών και το κράτος, γνωρίζουν έναν αντιστοίχο διαχωρισμό ανάμεσα στον αστό και τον πολίτη.

Είναι ο άνθρωπος του "πολιτικού κράτους" που γνωρίζει μιιά διπλή ζωή. Στην πολιτική σφαίρα, είναι κοινωνικό όν. Στην καθημερινή προσωπική ζωή είναι ο εγωιστής άνθρωπος ιδιώτης. Αυτήν και μόνο αυτήν την πλευρά του εκφράζει η αστική ελευθερία όπου καθορίζονται τα όρια ελευθερίας του απομονωμένου ανθρώπου, και όχι η απελευθέρωση-χειραφέτηση του (190). Στα πλαίσια αυτής της ελευθερίας ο άνθρωπος "δεν απελευθερώνεται από την θρησκεία αλλά αποκτά την ελευθερία της θρησκείας. Δεν απελευθερώνεται από την ιδιοκτησία, αλλά έχει το δικαίωμα ιδιοκτησίας. Δεν χειραφετείται από τον εγωισμό του επαγγελματία", αλλά του δόθηκε η τυπική ελευθερία εκλογής επαγγέλματος (191).

Η κριτική του Μάρξ, στο "πολιτικό κράτος" της αστικής κοινωνίας, δεν είναι κριτική άρνησης των πολιτικών ελευθεριών και δικαιωμάτων που εξασφαλίζονται και κατακτώνται σε αυτήν. Αντίθετα τις θεωρεί απαραίτητες, όχι όμως επαρκείς στη βάση των δοσμένων κοινωνικο-οικονομικών σχέσεων, σχέσεις που θέλει να τις ξεπεράσει. Να υπερβεί διαλεκτικά και όχι αρνητικά καταστροφικά αυτές τις ελευθερίες και δικαιώματα του συστήματος της ισότητας στα όρια της βασικής υπάρχουσας ανισότητας.

Απο εδώ και μπρός ο Κ. Μάρξ θα δει σαν όρο της "ανθρώπινης χειραφέτησης" την διεύρυνση της πολιτικής επανάστασης με μιιά κοινωνική επανάσταση (192). Η κοινωνική επανάσταση γίνεται αντιληπτή, σαν η ενότητα προλεταριάτου και φιλοσοφίας (193).

Η μαρξιστική βιβλιογραφία ασχολείται μ'αυτήν την ενότητα, μόνο από την σκοπιά του εντοπισμού πότε ο Μαρξισμός πρωτοαναφέρεται στον ιστορικό ρόλο του προλεταριάτου. Κατά την γνώμη μας στην Κριτική της Φιλοσοφίας του Δικαίου διατυπώνονται πρωτότυπες σκέψεις γύρω από το θέμα κράτος/δύναμη και ιδεολογία :

Το προλεταριάτο σαν κοινωνική δύναμη δεν επαρκεί για την επανάσταση της χειραφέτησης του ανθρώπου. Απαιτείται "η φιλοσοφία, το κεφάλι της χειραφέτησης" (194). Δεν αρκεί δηλαδή η δύναμη, η βία και ο καταναγκασμός μιιάς τάξης ενάντια και σε βάρος μιιάς άλλης. Χρειάζεται η ιδεολογική/κοσμοθεωρητική ικανότητα της, η ηγεμονία και πρωτοκαθεδρία στη σφαίρα της "φιλοσοφίας". Απαιτείται δηλαδή εξυπνάδα, γνώση και πειθώ, ώστε να ξεπεραστεί το κράτος σαν πολιτική ταξική κυριαρχία. Εκτίμηση για το κράτος, που την επεξεργάζονται και πρωτοδιατυπώνουν οι Μάρξ και Ένγκελς στην

"Άγρια Οικογένεια".

Οι Μάρξ-Ένγκελς εκτιμούν πλέον ότι η συνταγματική αντιπροσωπευτική Μοναρχία είναι "η επίσημη έκφραση της αποκλειστικής εξουσίας" της αστικής τάξης, η "πολιτική αναχνώριση των ιδιαίτερων συμφερόντων της" (195).

Η θέση αυτή αναπτύσσεται σχετικά ώριμα πλέον στο "Η ιδεολογία γενικά", συγκεκριμένα η "γερμανική" και "η σχέση του κράτους και του δικαίου προς την ιδιοκτησία" (196). Σ' αυτό το κείμενο, οι Μάρξ-Ένγκελς ερμηνεύουν την γέννηση και ανάπτυξη του κράτους από τις υλικές - οικονομικές σχέσεις της κοινωνίας (197).

Το μεγάλο βήμα που γίνεται στην "Γερμανική ιδεολογία", είναι ότι το κράτος γενικά, και ειδικά το αστικό κράτος συνδέεται άμεσα με την αποφασιστική λειτουργία της διατήρησης και προάσπισης της μορφής ιδιοκτησίας που στηρίζει τον δοσμένο τρόπο παραγωγής του οποίου το κράτος είναι ο πυρήνας του εποικοδομήματος. Εξαιτίας του χωρισμού των ειδικών-ιδιωτικών και των γενικών συμφερόντων και της ιδιοκτησίας από την κοινότητα, το κράτος αποκτά μία ιδιόμορφη παρουσία και βάση ύπαρξης, γίνεται η "μορφή της οργάνωσης που αναγκαστικά δίνει η αστική τάξη τόσο προς τα έξω όσο και στο εσωτερικό προκειμένου να αλληλοεχθυθεί την ιδιοκτησία και τα συμφέροντα της" (198).

Οι άρχουσες τάξεις δημιουργούν μία δύναμη, πολιτική μορφή που δίνει ισχύ στα υλικά και οικονομικά τους συμφέροντα. Το κράτος συμπυκνώνει τα κυρίαρχα οικονομικά συμφέροντα σε πολιτικά, τους δίνει χαρακτήρα γενικής κοινωνικής ανάγκης και συμφέροντος, αποκτούν μία "πολιτική μορφή" (199). Η πάλη γύρω από τα θέματα του κράτους, τα εκλογικά και άλλα άμεσα πολιτικά συμφέροντα χαρακτηρίζεται "σαν οι μορφές ψευδαισθήσεων, μέσω των οποίων διεξάγονται οι πραγματικοί αγώνες των διαφορετικών τάξεων" (200).

Το κράτος όμως δεν ρυθμίζει μόνο τις εσωτερικές σχέσεις της αστικής τάξης, δεν νομιμοποιεί μόνο και γενικεύει τα συμφέροντα της, ούτε αποτελεί μόνο αντικείμενο της ταξικής πάλης. Ταυτόχρονα, δρά και παρεμβάλλει το ίδιο σαν πολιτική βία αφού πρώτα μετατραπεί σε "νομικό τείχος", με το οποίο περικαρκώθηκε η κυρίαρχη τάξη απέναντι στις κυριαρχούμενες (201).

Ήδη πριν από την επανάσταση του 1848, οι Μάρξ-Ένγκελς έχουν διατυπώσει βασικά επιχειρήματα της άποψής τους για το κράτος σαν

δημόσιας βίας "επίσημη έκφραση των ταξικών αντιθέσεων" στα πλαίσια της αστικής κοινωνίας, εγγυητή των δοσμένων σχέσεων ιδιοκτησίας, που απαιτείται ν'ανατραπεί και να αντικατασταθεί από μια προλεταριακή "κρατική αρχή" και εξουσία (202). Έχουν διατυπώσει βασικά σημεία της σκέψης ότι κάθε "πολιτική εξουσία με την ακριβή έννοια του όρου είναι η οργανωμένη εξουσία μιας τάξης για την κατάληψη μιας άλλης (203).

Τρία βασικά στοιχεία της αντίληψης για το κράτος των Μάρξ και Ένγκελς, έχουν πλέον εμφανισθεί :

α) το κράτος οργανωμένη ταξική εξουσία που καταπιέζει τις μη κυρίαρχες τάξεις,

β) Απαιτείται μια νέα, μη αστική, κρατική εξουσία, αυτή της εργατικής τάξης, που ταυτίζεται με την έννοια "πραγματική δημοκρατία". Η άποψη αυτή συνεχίζει τις παραδόσεις των Γιακοβίνων που απαιτούσαν να διαμορφωθεί ένα κράτος ή όπως το διατυπώνουν οι ίδιοι, μια "γενική θέληση" της ελευθερίας που να "προκύπτει από την πλειοψηφία των ιδιαίτερων θελήσεων, που συγκεντρώνονται μεμονωμένα χωρίς ξένες επηροές" (204).

γ) το κράτος που κυριαρχείται από το προλεταριάτο, θεωρείται σαν ο βασικός μοχλός αφετηρίας των κοινωνικών μετασχηματισμών. Πρώτιστο καθήκον του είναι η κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής.

δ) Ταυτόχρονα, οι Μάρξ-Ένγκελς δείχνουν, στα έργα τους μέχρι το 1848, πως το κράτος εμφανίζεται σαν εκπρόσωπος όλης της κοινωνίας, σαν να επιτελεί τάχα μόνο το καθήκον της διεκπεραίωσης των γενικών συμφερόντων που είναι κοινά για όλη την κοινωνία, ότι η πραγματικότητα αυτή γεννά σειρά αυταπατών για το κράτος, που θα τις ονομάσουμε "κρατικές ψευδαισθήσεις".

4.2 Οι κρατικές ψευδαισθήσεις

Με "κρατικές ψευδαισθήσεις" εννοούμε εκείνη την κατηγορία αυταπατών για το κράτος, που γεννιούνται στη βάση μιας αντικειμενικής κοινωνικής σχέσης και κρατικών λειτουργιών. Που προκαλούνται από πλευρές της ίδιας της πραγματικότητας, όταν το υποκείμενο ανάγει δευτερεύουσες πλευρές της κρατικής υπόστασης και πραγματικότητας σε κύριες, ακόμη και σε ουσία του ίδιου του

συστήματος των κρατικών σχέσεων και μηχανισμών. Ανάλογα μπορούν να υπάρξουν ειδικές "νομικές ψευδαισθήσεις". Η απαίτηση δηλαδή πλήρους υποταχής, "απευόριστου σέβας", στην "αγιότητα του νόμου" όπως απαίτησε ο Κ. Κούμας (205).

Σ' αυτά τα πλαίσια, εξαιτίας ορισμένων γενικών λειτουργιών που επιτελεί το κράτος (και το δικαίωμα) προκειμένου ν' αναπαράχθει το σύστημα, παραχγνωρίζεται το γεγονός ότι η εξασφάλιση της αναπαράγωγής του σημαίνει αναπαράγωγή των σχέσεων κυριαρχίας που υπάρχουν σ' αυτό και χάρη σ' αυτό, ότι το κράτος ταυτόχρονα με τις κατ' αρχήν γενικές λειτουργίες επιτελεί λειτουργίες άμεσης υποστήριξης των κυρίαρχων ομάδων στο σύστημα.

Η διπλή αυτή παραχγνώριση, αποτελεί βάση γέννησης της αντίληψης ότι το κράτος εξυπηρετεί γενικά και ουδέτερα την κοινωνία, ότι στην πιο ακραία ενεργητική περίπτωση αυτής της ουδετερότητας μεταξελίσσεται σε αντικειμενικό δικαιοτή των κοινωνικών αντιπαραθέσεων.

Η υιοθέτηση μίας τέτοιας "κρατικής ψευδαισθήσεως", δεν σημαίνει πλήρη αγνόηση πράξεων και ενεργειών του κράτους που στρέφονται άμεσα ή σε τελευταία ανάλυση ενάντια στο λαϊκό στοιχείο της κοινωνίας. Αλλά ότι ακόμα και όταν αυτές αναχγνωρίζονται, δεν

κρεώνεται σ' αρνητικά της φύσης του ίδιου του αστικού κράτους, δεν θεωρείται ότι βρισκόμαστε σε μιά έστω και εκ των υστέρων άρση της ουδετερότητας του. Αντίθετα, κάθε φορά αναζητούνται εκείνοι οι παράγοντες που διαταράσσουν την ουδέτερη θέση και λειτουργία του. Οι πιο συνηθισμένες ερμηνείες αυτής της διαταραχής είναι δύο. Μια εξωγενής και μια ενδογενής.

Σαν εξωγενής θεωρείται η υποταχή του "ουδέτερου κράτους", στα συμφέροντα ενός κόμματος ή μίας συμμαχίας κομμάτων. Κόμματα τα οποία επίσης εμφανίζονται έξω από κοινωνικές αντιθέσεις, αυτονομημένα από αυτές. Σ' αυτή τη περίπτωση ο λόγος γίνεται για "το κράτος της δεξιάς", "το κράτος του ΠΑΣΟΚ" κλπ.

Σαν ενδογενής παράγοντας διαταραχής της ουδετερότητας του κράτους αναφέρονται οι εργαζόμενοι σ' αυτό.

Μιά ορισμένη κατηγορία συγγραφέων θεωρεί υπεύθυνους αυτής της διαταραχής όλους τους εργαζόμενους που απασχολούνται στο κράτος, πριν απ' όλα τους εργάτες του δημόσιου που δεν υπόκεινται

άμεσα στους νόμους της αγοράς της εργασίας και γι' αυτό χαρακτηρίζονται σαν προνομιοῦχοι, ακόμα και σαν "εκμεταλλευτές των κοινωνικών αναγκών" και του εθνικού εισοδήματος (206).

Συνήθως τις αρρυθμίες και αταξίες του κράτους, τις χρεώνεται το σώμα των γραφειοκρατών. Αυτό πράγματι αναπτύσσει τα δικά του σχετικά αυτόνομα συμφέροντα, όμως πάντα στα πλαίσια ενός ιστορικά συγκεκριμένου τύπου κοινωνίας στην οποία αντιστοιχεί και μία σχέση κυριαρχίας με την μεσολάβηση του κράτους του δοσμένου κοινωνικού σχηματισμού και της γραφειοκρατίας που δραστηριοποιείται σ' αυτό. Πρόκειται για μια παραδοσιακή σύγκλιση ανάμεσα στο χαρακτήρα της κρατικής εξουσίας και του ποιός δραστηριοποιείται στους μηχανισμούς αυτής της εξουσίας.

Κρατικές αυταπάτες δεν έχουν μόνο οι κοινωνικές ομάδες που κυριαρχούνται αλλά και εκείνο το τμήμα απο τις κυρίαρχες που πιστεύει ότι η σχέση κυριαρχίας του δεν ωφελεί πρώτιστα το ίδιο, αλλά την κοινωνία. Το γεγονός ότι οι ίδιοι βγαίνουν κερδισμένοι απο ένα τέτοιο όφελος δεν το αποδίδουν στην ταξικότητα του κράτους και των σχέσεων εξουσίας, αλλά στη σύμπτωση, το ταλέντο τους κλπ.

Το κράτος μίας ηγεμονεύουσας τάξης, όπως είναι η αστική για να λειτουργήσει παραγωγικά, απαιτεί προσωπικό, που στην πλειοψηφία του είναι πεισμένο ότι δεν εξυπηρετεί την τάξη της οποίας κύρια διακπεραιώνει τις υποθέσεις, που πιστεύει "πως αυτοί είναι το κράτος" (207) και κανείς άλλος.

Ο Γκράμσι, ενώ καταδικάζει αυτό που εμείς ονομάζουμε "κρατικές ψευδαισθήσεις" που δημιουργεί το καπιταλιστικό κράτος, τις θεωρεί αντίθετα απαραίτητες για την αρχική φάση της οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Την ανάγκη αυτή την αιτιολογεί στη βάση της θέσης του ότι η κυρίαρχη κοινωνικά ομάδα στο σοσιαλισμό έχει χαμηλότερο πολιτιστικό επίπεδο απ' ότι η αστική τάξη πάνω στην οποία κυριαρχεί, και ότι η πρώτη χώρα στην οποία έγινε σοσιαλιστική επανάσταση, η Ρωσία δεν διέθετε ακόμα μία "ιδιωτική κοινωνία". Προκειμένου αυτή να δημιουργηθεί απαιτείται η "μόηση της κοινωνίας στην αυτόνομη κρατική ζωή".

Μέχρι λοιπόν να δημιουργηθεί στο σοσιαλισμό "ιδιωτική κοινωνία, είναι αναγκαία και μάλιστα επωφελής μία περίοδος κρατολατρίας" που όμως δεν πρέπει "να θεωρηθεί διαρκής".

Απαιτείται ταυτόχρονα να "κριτικάρεται" το κράτος ώστε η κοινωνία ν' αποκτήσει κρατική ζωή αυθόρμητη και έξω από κυβερνήσεις και κρατικούς υπαλλήλους (208). Υπόδειξη βέβαια που αγνοήθηκε στην Σοβ. Ένωση παντελώς, ιδιαίτερα μετά την δεκαετία του '30 και συνέβαλε να δημιουργηθεί η φενάκη για το "παλλαϊκό κράτος" στην ΕΣΣΔ.

Τέλος η παρουσία του ίδιου του λαϊκού στοιχείου στον καθορισμό της τυπικά ανώτερης κρατικής ιεραρχίας, η εκλογή δηλαδή της βουλής και κατά προέκταση της κυβέρνησης, εμφανίζει το κράτος ξεκομμένο από τις κοινωνικές αντιθέσεις σαν απλά προϊόν μιάς πολιτικής κοινοβουλευτικής διαπάλης. Σ' αυτή τη πάλη, νοιώθουν όλοι να παίρνουν ισότιμα μέρος και να έχουν τη δυνατότητα να είναι νικητές, έστω και αν αυτή η νίκη είναι πύρρεια. Αφού τελικά αυχνά ψηφίζουν και συνβάλλουν στη νίκη πολιτικών και πολιτικής που αντιστρατεύεται τα αντικειμενικά τους συμφέροντα.

Στην περίπτωση τέτοιων αυταπατών, το κράτος που οργανώνει και για λογαριασμό της άρχουσας τάξης την κοινωνική του λειτουργία μια (επιπλέον) πηγή κρατικών ψευδαισθήσεων, μπορεί να διακείει αυτή τη λειτουργία άμεσα. Έτσι δίνει την δυνατότητα στους εκλεγμένους κρατικούς λειτουργούς να μεσολαβούν ανάμεσα στο κράτος και στην κοινωνία, χωρίς να εμφανίζονται σαν κρατικοί μηχανισμοί (όπως εμφανίζεται κατ' αρχήν μιά οργανωμένη κοινωνική λειτουργία) ή εκπρόσωποι αυτών των μηχανισμών, αλλά σαν πράξη εξυπηρέτησης της κοινωνίας και του πολίτη με διάφορες μορφές όπως ρουσφέτι, προσωπική σχέση, γενικότερα σαν πελατειακή σχέση (209), σαν μιά σχέση όπου μισθωτή εργασία, φτωχομεσσία αγροτιά, εργαζόμενες γυναίκες κλπ. έχουν κοινά συμφέροντα στην λειτουργία/αξιοποίηση και επιμέρους υπονόμηση του αστικού κράτους, με την κυρίαρχη τάξη και τους πολιτικούς εκπροσώπους της.

Δυστυχώς τμήμα της Ελληνικής βιβλιογραφίας αναπαράγει αυτή την αυταπάτη σαν θεωρία. Εμφανίζει τη συγκρότηση και λειτουργία του καπιταλιστικού κράτους μέσω και των μηχανισμών κρατικών ψευδαισθήσεων, σαν μη κράτος, σαν Ελληνική ιδιομορφία. Η ιδιομορφία βρίσκεται ασφαλώς στο βάρος και την ανάπτυξη της μιάς ή άλλης μορφής, ασφαλώς όμως όχι στην ουσία και την πηγή που την γεννούν. Υπάρχουν λοιπόν πολύ ενδιαφέρουσες μελέτες, που ενώ

συμβάλλουν την κατανόηση της μορφής αγνοούν την πηγή γέννησης της (210).

Η ίδια η διαδικασία αποσύνδεσης του κράτους από την κοινωνία, μία σημαντική στιγμή της διαδικασίας διπλάσιασμού (όπως εμείς την ονομάζουμε) της κοινωνίας δημιουργεί κρατικές ψευδοαιθέσεις πριν από όλα για τη σχέση κράτος/άτομο και κράτος/κοινωνίας.

Απέναντι στο κράτος, σαν ενοποιητική δύναμη της κοινωνίας, βρίσκονται τα κατ'επίφαση μεμονωμένα άτομα. Στην πραγματικότητα, μεταξύ τους αναπτύσσονται οι πιο πολύπλοκες σχέσεις και ιστοί. Οι σχέσεις στην παραγωγή και κατά προέκταση στη διανομή, φέρνουν τα άτομα σε κοινές κοινωνικές θέσεις ή ενταχμένα σε άλλα επίπεδα μιας ιεραρχημένης κοινωνικής ενότητας. Στη διαμόρφωση αυτών των σχέσεων παίζει σημαντικό ρόλο το κράτος. Ακόμα μεγαλύτερο ρόλο παίζει στην εκ των υστέρων θεσμοθέτηση και νομιμοποίηση, οργάνωση και επιβολή της αναπαραγωγής τους σε όσο το δυνατό πιο διευρυμένη κλίμακα. Όμως το κράτος δεν είναι ο αρχικός κατασκευαστής αυτών των σχέσεων και πολύ λιγότερο η αποκλειστική πηγή και αιτία ύπαρξής τους.

Φαινομενολογικά το αστικό κράτος εμφανίζεται απέναντι στους διάσπαρτους πολίτες σαν το μόνο ενοποιητικό στοιχείο. Στην πραγματικότητα όμως οι μεμονωμένοι πολίτες βρίσκονται ήδη σε σχέσεις μεταξύ τους, οικογενειακές, γενικές οικονομικές, ειδικές στην παραγωγή κ.ο.κ.

Ο νεοσυντηρητισμός απολυτοποιώντας το ρόλο της αγοράς, περιορίζει την ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων ανάμεσα στα άτομα μόνο στο επίπεδο της αγοράς, αγνοώντας το σύνολο των υπόλοιπων σχέσεων και διαμεσολαβήσεων της αστικής κοινωνίας, την ίδια την πηγή (τις παραγωγικές και ιδιοκτησιακές σχέσεις) που καθορίζει σε τελευταία ανάλυση τα πλαίσια και όρια της αγοράς, τη θέση του κάθε ατόμου σε αυτήν και την περιοχική δράση του.

Σε μία τέτοια λανθασμένη κατεύθυνση, ορισμένοι μελετητές ακόμα και μαρξιστές, υπερτιμούν τον ρόλο του κράτους και απολυτοποιούν τη δυνατότητα απευθείας σχέσης κράτους-ατόμου, χωρίς δηλαδή διαμεσολαβητές. Τέτοια ερμηνεία εμφανίζει σ'ένα βαθμό κάποιες στιγμές και ο Ν. Πουλατζάκ, ο οποίος διατυπώνει τη γνώμη, ότι το κράτος ενοποιεί το ελεύθερα απομονωμένο άτομο

(211). Βέβαια, όπως διευκρινίζει αλλού (112) αυτή η ενοποίηση γίνεται από το κράτος, διότι αποδίδει νομική υπόσταση στο άτομο-υποκείμενο, όπως αυτό προκύπτει από τις καπιταλιστικές εμπορευματικές και παραγωγικές σχέσεις, του παρέχει ένα σύστημα εγγυήσεων ελευθερίας και δυνατότητας δράσης.

Στο βαθμό που οι ελευθερίες αυτές αξιοποιούνται από την αντιπολίτευση του αστικού καθεστώτος, στο βαθμό που αυτή προωθεί τη θεσμική κατοχύρωση όσων δικαιωμάτων κατακτώνται και οργανώνεται μέσα στην ίδια την ταξική πάλη, η κυρίαρχη τάξη τείνει να κάνει λόγο για ανάγκη περιορισμού του κράτους, εννοώντας περιορισμό της νομικής θεσμοθέτησης των δικαιωμάτων των κυριαρχούμενων. Κάτι τέτοιο, στην ουσία σήμανε όχι την εξασθένιση του κράτους αλλά την ισχυροποίηση του (όπως εξάλλου συνέβει σε όλες τις χώρες που ονομάστηκαν υπαρκτός σοσιαλισμός, αλλά και στον κόσμο του καπιταλισμού, εκεί όπου τα τελευταία χρόνια κυβέρνησαν συντηρητικοί). Είτε επιδιώκει την μετατροπή του ίδιου του συστήματος εγγυήσεων.

Το κράτος με αυτές τις τροποποιήσεις, δεν διευρύνει ούτε φαινομενολογικά την προστασία των πολιτών από μιά μεταξύ τους επιθετικότητα και απ'αυτήν του κράτους. Ουσιαστικά προκειμένου να αναπτύξει την αυταρχικότητα των μηχανισμών του, απέναντι στους κυριαρχούμενους, επικαλείται την ανάγκη προστασίας των θεσμών "από τη διαφωνία και την αντίθεση των πολιτών" (213). Το κράτος παύει να είναι προϊόν της φιλελεύθερης αντίληψης, παύει δηλαδή να είναι εγγύηση και ασφάλεια των σχέσεων των πολιτών, ο ίδιος ο λόγος ύπαρξης του αυτονομείται από την κοινωνία αφού πλέον δικαιολογεί την ύπαρξη του στη βάση της ανάγκης της αυτοπροστασίας του. Οι κρατικές σκοπιμότητες για τους κυρίαρχους, και οι κρατικές ψευδοαισθήσεις για την πλειοψηφία των πολιτών στο αποκορύφωμά τους. Η ουσία αυτής της λογικής είναι ότι επειδή τάχα το κράτος εκφράζει τα γενικά συμφέροντα, δικαιούται να στρέφεται εκτεταμένα ενάντια στην κοινωνία των πολιτών.

4.3. Κράτος - κοινωνία

Ο χωρισμός του ανθρώπου που ζει στα πλαίσια του

καπιταλισμού, σε πολιτική και αστό, καθώς και ο διαχωρισμός των σφαιρών της κοινωνίας σε ιδιωτική και δημόσια, είναι στην ουσία ο δρόμος μέσα από τον οποίο, μεθοδολογικά και ιστορικά, η ανθρώπινη κοινωνία στον καπιταλισμό διαχωρίζει μέσα στο εσωτερικό της τις άμεσες λειτουργίες και θεσμούς έκφρασης και επιβολής των ειδικών συμφερόντων της (των) κυρίαρχης (ων) τάξης (ων) από αυτές που προωθούνται μέσω της διεκπεραίωσης των γενικών συμφερόντων της κοινωνίας, μ'έναν ειδικό θεσμό : το κράτος.

Οι σχέσεις λοιπόν ιδιωτικό/δημόσιο, πολίτης/αστός, απαιτούν μία καταρχήν τοποθέτηση της σχέσης κράτους/κοινωνίας.

Ο διαχωρισμός του κράτους από την κοινωνία σημαίνει τη δημιουργία ενός ειδικού υποσυστήματος σχέσεων στα πλαίσια του συστήματος της κοινωνίας, σε σχετική αυτονομία απ'αυτήν. Πρόκειται για ένα σύνολο σχέσεων και ένα "σύστημα ολότητας", περιφραγμένες σε μία δημόσια σφαίρα, που ενώ ανήκει στον "πλανήτη" κοινωνία, είναι τμήμα της, ξεχωρίζει από το υπόλοιπο σώμα της. Η ολότητα αυτή, εξαιτίας του ειδικού και ιδιόμορφου ρόλου της εμφανίζεται σαν ένας δεύτερος "πλανήτης" δίπλα και πάνω από τον μητρικό, σαν νάχει διασπασθεί/διαχωριθεί ή "αρχική" κοινωνία στα δύο, σε κοινωνία και κράτος, σαν νάχει διπλασιασθεί στον εαυτό την και σε ένα είδωλο της. Είδωλο που όχι μόνο έχει πλέον αποκτήσει ένα βαθμό αυτονομίας αλλά επιδρά και αυτό από πλευράς του πάνω στον "μητρικό πλανήτη".

Με αυτή την έννοια, το κράτος δεν είναι εξ'ορισμού μία απόλυτη μορφή κοινωνικοποίησης (ισα-ισα μπορεί να είναι μορφή αποξένωσης, απομάκρυνσης και άρνησης από την κοινωνία και τις κοινωνικές της ανάγκες) όπως υποστήριζε μερίδα του Αυστρομαρξισμού, μη κατανοώντας την διαδικασία διπλασιασμού της κοινωνίας σε κοινωνία και κράτος (214). Αντίληψη που δεν αναγνωρίζει τον πρωταρχικό ρόλο της ανάπτυξης των σχέσεων παραγωγής και των παραγωγικών δυνάμεων, (ανάπτυξης που οδηγεί στην κοινωνικοποίηση της παραγωγής, και δημιουργεί την απάτηση κοινωνικοποίησης των μέσων παραγωγής), και μεταφράζει τη διαδικασία υλικής κοινωνικοποίησης σε ένα πολιτικό-θεσμικό προτσές και απάτηση.

Το άλλο άκρο της θέσης κράτος (ισον μορφή κοινωνικοποίησης κάνει λόγο για κρατικοποίηση της κοινωνίας (215). Στην ακραία

της μορφή αυτή η άποψη εκδηλώνεται σ' εκείνο το ρεύμα που αναζητά να αποδώσει τις ιδιομορφίες της Ελληνικής κοινωνίας, σε μια αντιστροφή του σχήματος κράτος/κοινωνία. Το κράτος δεν ξεπηδά από την κοινωνία σαν στιγμή του διπλάσιου της, αλλά η κοινωνία είναι προϊόν της κρατικής δραστηριοποίησης.

Ο διαχωρισμός κράτος και κοινωνίας ιδιωτών, θεωρείται "τυπική διχοτομία", που δεν προκύπτει από τον καταμερισμό εργασίας, τις σχέσεις ιδιοκτησίας και την ταξική πάλη, αλλά από το "αστικό άτομο" (216). Ένας διαχωρισμός που δεν ισχύει για την Ελλάδα και γενικότερα για τις χώρες που αυτή η άποψη κατατάσσει στην περιφέρεια. Το κράτος εμφανίζεται να φτιάχνει γενικότερα την κοινωνία, και ειδικότερα την κοινωνία των πολιτών (217). Η κοινωνία δεν ενώνεται από τους ιστούς των κοινωνικών σχέσεων, αλλά από το "κράτος πατέρα", που δρά "αυτόνομα και για λογαριασμό του" (218).

Η θέση για κρατικοποίηση της κοινωνίας, στηρίζεται σε μία υπαρκτή παρατήρηση. Στο γεγονός δηλαδή ότι στις σημερινές συνθήκες, ενώ το κράτος εμφανίζεται πιο αυτόνομα από πριν, τώρα παρεμβαίνει όλο και περισσότερο και άμεσα στις υποθέσεις της κοινωνίας (219).

Η διαδικασία αυτή όμως είναι προϊόν της διαλεκτικής : αυτονόμηση-παρέμβαση. Η παρατήρηση λοιπόν είναι μονόπλευρη. Το κύριο όμως είναι ότι αυτή η άποψη καταστρέφει τη διαλεκτική του διπλάσιου, εμφανίζει το προϊόν-παράγωγο σαν τον παραγωγό, μετατρέπει αρχικά την κοινωνία σε "εικόνα-παράγωγο" του κράτους, και είναι ανίκανη κατόπιν, όπως εξάλλου είναι φυσικό, να εξηγήσει από πού δημιουργήθηκε, πώς προέκυψε το "κράτος-πατέρα" κατασκευαστής της καπιταλιστικής κοινωνίας.

Ασφαλώς, από τη στιγμή που υπάρχει η διαλεκτική σχέση της κοινωνίας με ένα ειδικευμένο, ξεχωρισμένο τμήμα της, το κράτος, το τελευταίο θα επιδρά πάνω σ' αυτήν, θα επηρεάζει τις εσωτερικές δομές και ροές ανάπτυξής της. Δεν επηρεάζει μόνο η μητέρα το παιδί, που το γέννησε μέσω του διπλάσιου της σε μητέρα και έμβρυο. Και το παιδί επηρεάζει τη μητέρα του. Όσο μάλλον μεγαλώνει και ωριμάζει αυτή η επιρροή του πάνω της μπορεί να γίνεται όλο και μεγαλύτερη, σε ορισμένες στιγμές και αποφασιστική. Μπορεί ακόμα και να της αλλάξει συνήθειες,

νοοτροπίες, να την εξαρτήσει από τις οικονομικές παροχές και την κοινωνική φροντίδα του, ποτέ όμως και να την γεννήσει.

Η θέση που εδώ κρίνουμε αναχωνρίζει μεν τον διαχωρισμό κοινωνίας-πολιτών και κράτους, τον αντιστρέφει όμως. Τον βάζει με το κεφάλι στο χώμα, αυτονομεί κατά προέκταση απόλυτα το κράτος από την κοινωνία, το ξεκόβει από τους καθοριστικούς υλικούς όρους γέννησης και ανάπτυξης του, το μετατρέπει στο καθ'αυτό υποκείμενο της ιστορίας. Μεθοδολογικά επανέρχεται σ'έναν άγνοο Χεγκελιανισμό, παρόλες τις σοβαρές επιμέρους σκέψεις που διατυπώνει, συχνά με διεισδυτικότητα και πρωτοτυπία.

Η εκτίμηση της σχέσης κοινωνίας/κράτους έχει πρακτική σημασία. Η αλλαγή του δοσμένου κράτους, αρκεί για ν'αλλάξει μιιά κοινωνία ; μπορούν ν'αλλάζουν οι κοινωνικές σχέσεις ριζικά χωρίς αλλαγές στη δομή του κράτους ; ή όπως επισημαίνει ο Η. Lefebvre, η αλλαγή του κράτους απαιτεί και συνάμα σημαίνει αλλαγή και εκείνης "της κοινωνίας που το κάνει δυνατό" ; (220).

Ο διαχωρισμός κοινωνίας-κράτους δεν έχει μόνο σημασία για την ιστορική ανάλυση και διατύπωση της κοινωνικής προοπτικής. Όπως συνεπάγεται και μεθοδολογικά, αφού ο διαχωρισμός αυτός αποτελεί όρο κατανόησης των μορφών εξέλιξης του κράτους, μοναδική μεθοδολογική αρχή ανάλυσης της ειδικής σχέσης κράτους-κοινωνίας και μας επιτρέπει ταυτόχρονα να διακρίνουμε ανάμεσα στους μηχανισμούς εξουσίας μιιάς κοινωνίας και του κράτους. Το κράτος είναι ένας κεντρικός μηχανισμός εξουσίας, εξουσίας όμως που δεν εξαντλείται στο κράτος.

Η μεθοδολογική αυτή σύνδεση, διευκολύνει όχι μόνο την ανάπτυξη μιιάς ειδικής θεωρίας του καπιταλιστικού κράτους, αλλά και της σχέσης του με άλλους θεσμούς, όπως είναι οι ενώσεις και άλλες οργάνώσεις μιιάς κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας, καθώς και τέτοιων ιδιόμορφων θεσμών όπως είναι η εκκλησία.

Η μαρξιστική σκέψη πάνω στο ζήτημα του κράτους, της καταστολής και ηγεμονίας, εμπλουτίσθηκε χάρη και στην Γκραμισιανή σκέψη, που στηρίχθηκε στην παράδοση της ιταλικής ριζοσπαστικής σκέψης, στην πάλη του ιταλικού προοδευτικού κινήματος ενάντια στην πολύπλευρη ηγεμονία του Βατικανού, στην κληρονομιά του Λαμπριόλα που στη διάρκεια όλης της ζωής του τάχθηκε ενάντια στη σύνδεση εκκλησίας και κράτους, ενάντια στην

δημιουργία ενός "αυταρχικά ιεραρχημένου κράτους" (221), δεμένου με την ηγεμονία του καθολικισμού που εκφράζει τα κυρίαρχα συμφέροντα στην Ιταλία.

Πάνω σ' αυτή τη βάση, απο το δικό του δρόμο, ο Α. Γκράτσι, θα διευρύνει το κράτος σαν την σφαίρα του δημόσιου στο εποικοδόμημα. Ο Α. Γκράτσι, πιο συστηματικά απ' ό,τι ο Μπουκάρνι, λιγότερο μηχανιστικά, αλλά όχι με επαρκείς γνώσεις πολιτικής οικονομίας, θα διαιρέσει μεθοδολογικά το εποικοδόμημα, θα αναδείξει τη σημασία του διαχωρισμού κράτους/κοινωνίας και κατά προέκταση θα διερευνήσει διευρυμένα αυτή τη σχέση αναλύοντας τους μηχανισμούς της ηγεμονίας.

Συνολικά, όσον αφορά αυτή τη πλευρά του προβλήματος της σχέσης κράτους/κοινωνίας, θα συμφωνήσουμε με την κριτική που κάνει ο Ν. Πουλαντζάς στους "νέους φιλοσόφους" που στηριγμένοι στην θεσμοκρατική παράδοση αναζητούσαν και ανακάλυπταν στο κράτος "την ιδρυτική και θεσμίζουσα αρχή κάθε κοινωνικής σχέσης" σαν μία αρχική θεώρηση-υποκείμενο, σαν ένας αφέντης που κατασκευάζει τα πάντα, και τα πάντα πιθκίζοντα καθρεπτίζονται σ' αυτόν (222), καθώς και στην αντίστροφη τάση που βλέπει όλα να συμβαίνουν στην κοινωνία και το κράτος σαν μία απλή γραμμική συνέχεια, το εξάρτημα της (223).

Ο Ν. Πουλαντζάς, δεν φτάνει όμως αυτή την κριτική του μέχρι τέλος, δεν την ενοποιεί μέσα απο μία θεωρία του διπλασιασμού της κοινωνίας σε κράτος και κοινωνία, δεν διευκρινίζει ότι δεν μπορεί το κράτος να είναι η ιδρυτική δύναμη της μήτρας απο την οποία παράγεται αυτός ο διπλασιασμός, ούτε μπορεί να είναι το παράγωγο της, μία αψυχη γραμμική συνέχεια. Ο ίδιος βέβαια είναι αρκετά προσεκτικός ώστε να διαχωρίζεται απο τις απολυτότητες που μπορεί να οδηγήσει μία μονόπλευρη θεώρηση των δύο αυτών πλευρών της διαδικασίας του διπλασιασμού.

Νομικοί που προσπαθούν να στηρίξουν πάνω στις θέσεις του Ν. Πουλαντζά μία θεωρία για την σχέση δημόσιου/ιδιωτικού φτάνουν ακόμα και άθελά τους, σε διατυπώσεις που οδηγούν απ' ευθείας στην ταύτιση της κοινωνίας και του κράτους, με τις οποίες αναιρούν ουσιαστικά τη σχετική αυτονομία του κράτους απο την κοινωνία, ακόμα και σε περιπτώσεις που είναι υποστηρικτές αυτής της τελευταίας άποψης. Παράδειγματικά, ο Α.Ι. Μάνεσης, στην

προσπάθεια του να υποστηρίξει, και έχει σ' αυτό δίκιο, τη θέση ότι το κράτος δεν είναι "μόνο το με στενή έννοια κράτος που συμπίπτει με τον καταναγκαστικό μηχανισμό καταστολής" και τους αντίστοιχους θεσμούς, καταλήγει στο άλλο άκρο, στη θέση ότι το κράτος "δεν είναι μόνο η "πολιτική κοινωνία" " (224). Έτσι όμως καταργεί κάθε αυτονομία του.

Ουσιαστικά μ' αυτή τη διατύπωση, έμεσα, καταλήγει σε μιιά αναστροφή του διπλασιασμού της κοινωνίας. Το κράτος και όχι η κοινωνία διπλασιάζεται σε κράτος και κοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο όμως προσεγγίζει ακριβώς θέσεις που έκαναν οι "νέοι φιλοσόφοι" και στις οποίες κάνει κριτική ο Ν. Πουλαντζάς.

Η αντιστροφή άποψη, που απολυτοποιεί τελείως την αυτονομία του κράτους από την κοινωνία, (στηριχμένη σε μια ερμηνεία της σχέσης κράτος/κοινωνία σαν σχέση ιδιωτικής/δημόσιας κοινωνίας κοινωνία των πολιτών/πολιτική κοινωνία) εκτιμά ότι το αστικό κράτος είναι "πλήρως διαχωρισμένο από την κοινωνία των πολιτών" (225).

Η σύγκριση αυτή, δεν οφείλεται βέβαια στην έλλειψη της κατάλληλης θεωρητικής προσέγγισης του προβλήματος του κράτους, της θέσης μας για τον διπλασιασμό, αλλά πρωτίστως στην απολυτοποίηση υπαρκτών πλευρών δράσης και εμφάνισης του κράτους στις σημερινές συνθήκες. Ο λόγος γίνεται εδώ για τις νέες διαστάσεις που αποκτά το σύγχρονο κράτος, τις όλο και πιο εκτεταμένες και άμεσες παρεμβάσεις στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Οι παρεμβάσεις του κράτους που είναι έκδηλες σήμερα στη σφαίρα της οικονομίας και των οικονομικών σχέσεων, εκδήλωση των νέων αρμοδιοτήτων/καθκόντων του κράτους στον μονοπωλιακό καπιταλισμό, έκφραση της σχετικής αυτονομίας του, δημιουργούν σε ορισμένες πλευρές την εντύπωση, ότι το κράτος ή κατασκευάζει μέσω της δράσης του τους κοινωνικούς τομείς ενεργούς πλέον παρουσίας του, ή ότι ο βαθμός διάκυσής του είναι τέτοιος, ώστε να γίνεται συνολικά η διαφορά δημόσιου-ιδιωτικού, ή ακόμα να υποστηρίζεται η θέση ότι ο διαχωρισμός σε κοινωνία πολιτών και κράτος, δημόσιο και ιδιωτικό, συσκοτίζει, παρά διαφωτίζει, αποτελεί μιιά κακή επανάληψη παραδοσιακών αστικών διακρίσεων που παρ'όλα αυτά και στον ιδεαλισμό, οδηγεί σε έναν αναγκαστικό, όχι όμως ορθό προσδιορισμό της πολιτικής ως προς το κράτος (226).

Ο Λ. Αλτουσέρ εκτιμά ότι αυτή η διάκριση είναι συστατικό στοιχείο της αστικής ιδεολογίας και της αστικής ταξικής πάλης, ενώ στην πράξη "το κράτος πάντα διεισδύει βαθιά στην κοινωνία των πολιτών" (227). Ενώ ο κ. Βεργόπουλος διατυπώνει τη θέση, ότι ο χωρισμός κράτος/κοινωνία ιδιωτών είναι μία τυπική διχοτόμηση, προτών όχι του καταμερισμού εργασίας και ταξικής πάλης, αλλά του "αστικού ατόμου" (228).

Όπως είδαμε, ο χωρισμός κράτος/κοινωνία, δημόσιος/ιδιωτικός χώρος, είναι αποτέλεσμα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, του καταμερισμού εργασίας και των αντίστοιχων σχέσεων ιδιοκτησίας. Η τάξη που είναι κυρίαρχη σ' αυτές τις σχέσεις και καθοδηγεί την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, που κυριαρχεί και στο κράτος, είναι με μία έννοια φυσικό να αξιοποιεί ακριβώς αυτό το κράτος, να προσπαθεί μέσω αυτού του δημόσιου χώρου να προωθήσει, αν όχι και επιβάλλει, τα συμφέροντα της εμφανίζοντας τα ταυτόχρονα σαν γενικά συμφέροντα όλης της κοινωνίας.

Η αστική ιδεολογία επενδύει πάνω σ' αυτόν τον διαχωρισμό-διπλασιασμό, προκειμένου να συγκαλύψει τον τρόπο λειτουργίας και τα αποτελέσματά του, και ακόμα περισσότερο το ποιός έχει τα οφέλη. Το ό,τι αξιοποιεί προς όφελος της αυτή τη δημόσια σφαίρα δεν αποτελεί κατά κανένα τρόπο απόδειξη της μη ύπαρξης της, ή απόδειξη του ό,τι η παρουσία της στην κοινωνία δεν είναι πραγματική και αντικειμενική, αλλά ένας ιδεαλισμός, μια αυθαίρετη υποκειμενική επιλογή της αστικής τάξης.

Αντίθετα, η παραχώνριση αυτής της σχέσης, συσκοτίζει τον ιδιαίτερο τρόπο παρουσίας του κράτους, των κρατικών μηχανισμών και του προσωπικού τους, των κρατικών λειτουργιών και του κρατικού καπιταλιστικού κεφαλαίου στην οικονομία και την κοινωνία. Οδηγεί στην κατάρχηση της (σχετικής) αυτονομίας του κράτους από την κοινωνία, στην σύγκριση ανάμεσα στο τι είναι δημόσιο και τι είναι ιδιωτικό. Τέλος η άρνηση της παρουσίας ενός τέτοιου διαχωρισμού, θα σήμαινε απόρριψη του ιστορικού-πολιτικού απελευθερωτικού έργου του κειραφετημένου-εξανθρωπισμένου ανθρώπου να επιδιώξει και συμβάλλει "στην επιστροφή του κράτους στην κοινωνία" (229).

Πιστεύουμε ότι κέρη σ' αυτόν τον διαχωρισμό, μπόρεσε ο Γκράμσι να διευρύνει το κράτος σαν "κράτος = κοινωνία των πολιτών

+ πολιτική κοινωνία, δηλαδή ηγεμονία θωρακισμένη με καταναγκασμό" (230), να δείξει τους διαφορετικούς τρόπους, μορφές και δρόμους σύνδεσης του κράτους, και της γραμμής κυριαρχίας που υπάρχει σ' αυτό, με την κοινωνία και τα συμφέροντα που κυριαρχούν σ' αυτήν.

4.4. Δημόσιος και ιδιωτικός χώρος

Το κράτος αποσπασμένο από τον ιδιωτικό χώρο ξαναδιεισδύει σ' αυτόν, έχοντας οργανώσει με τον δικό του τρόπο τα μέσα και τους τρόπους διεύθυνσης. Διατηρεί όλα τα πλοκάμια του που λειτουργούν σαν δημόσιος χώρος (ο λόγος δεν γίνεται για τις εξαιρέσεις που λειτουργούν σαν ιδιωτικός χώρος) σε σχετική αυτονομία ευδιάκριτα οργανωμένα σε θεσμούς που ξεχωρίζουν ακόμα και αν συνυπάρχουν, λειτουργούν ή δρουν από κοινού με τους ιδιωτικούς μηχανισμούς, θεσμούς, οργανώσεις και κεφάλαιο (231).

Είναι σωστό ότι από ένα σημείο και πέρα, η υπερβολική χρήση του σχήματος κράτος/κοινωνία πολιτών, αντί να δίνει απαντήσεις, συσκοτίζει σειρά προβλημάτων, και πριν απ' όλα της σχετικής αυτονομίας του κράτους/πολιτική από την οικονομία και αντίστροφα. Επίσης, υπερβάλλει στη θεωρία της απομόνωσης του ατόμου (232), που αναγνωρίζεται η παρουσία του μόνο μέσω της σφαίρας του δικαίου.

Πράγματι μέσω του συμβολαίου μισθωτής εργασίας-κεφαλαίου, ο μεμονωμένος παραγωγός που έχει αποχωρισθεί από τα μέσα παραγωγής, μετατρέπεται σε απομονωμένο πολιτικό-νομικό άτομο, απογυμνωμένο όμως όχι μόνο από τα μέσα παραγωγής αλλά και από την ταξική του, κοινωνική τοποθέτηση. Μιά τέτοια όμως θεώρηση, μπορεί να οδηγήσει στην αφηρημένη αντίληψη του ανθρώπου γενικά, της κοινωνίας γενικά, και του γενικού κράτους που αποχωριζόμενο από την κοινωνία μετατρέπεται σε ιστορικό υποκείμενο. Θεωρία που ενώ ξεκινά από την πρόθεση να εντοπίσει έστω και με τον δικό της ριζοσπαστικό τρόπο την σχέση κράτους/αστικής κοινωνίας, μπορεί είτε να οδηγηθεί στη θέση για το κράτος υποκείμενο, σε μία δηλαδή συντηρητική αντίληψη για το κράτος, στην αποθέωση του κράτους και του συναγωνισμού της αγοράς, θεσμούς τους ανάγει στους μόνους αποτελεσματικούς μηχανισμούς ξεπεράσματος αυτής της απομόνωσης.

Είτε, σε μια καλύτερη παραλλαγή, πρακτικά σ'ένα ξέκομμα της οικονομικής από τη πολιτική πάλη, των κοινωνικών κινήματων από τα κόμματα.

Αντίστροφα, η σωστή κατανόηση αυτής της σχέσης και η δημιουργική ανάπτυξη της θεωρίας που ασχολείται μαζί της, μας προστατεύει από την μονόπλευρη εκείνη θεώρηση που εξετάζει το κράτος μόνο σε αναφορά με τις κοινωνικές τάξεις. Μας επιτρέπει επίσης να κατανοήσουμε την διπλή λειτουργία ενός κράτους που διευθύνεται μέσα από μια αστική ταξική ηγεμονία.

Η πρώτη λειτουργία είναι η προσπάθεια που καταβάλλεται μ'όλα τα μέσα, να συμβάλλει το κράτος στην οργάνωση και συνειδητοποίηση των μελών της άρχουσας τάξης, να συνενώσει τα απομονωμένα μέλη της. Αντίθετα, και αυτή είναι η δεύτερη λειτουργία, μέσω του κράτους καταβάλλονται όλες οι προσπάθειες οι ιδιώτες-εργάτες να παραμείνουν απομονωμένοι, να αποτραπούν να διεκδικήσουν την ταξική τους κυριαρχία στο κράτος, στην πολιτική κοινωνία, να αποδεχθούν το αστικό κράτος σαν ένα θεσμό που στέκει πάνω από την αγορά και συνενώνει πολιτικά όλους τους ανταγωνιστές των διαφορετικών πόλων της βασικής αντίθεσης στον καπιταλισμό.

Η διάκριση του δημόσιου από τον ιδιωτικό χώρο, της οικονομίας από την πολιτική, της κοινωνίας των πολιτών από το κράτος, μας επιτρέπει ακόμα να διακρίνουμε τους μεσολαβητικούς κρίκους ανάμεσα σ'αυτούς τους δύο. Τέτοιοι κρίκοι είναι πριν απ'όλα η ταξική πάλη που τους διαπερνά με διαφορετικό τρόπο, τα δικαιώματα των πολιτών της κοινωνίας (άμεσου πολιτικού και γενικού ανθρώπου) η ίδια η αντιπροσωπευτική δημοκρατία και τα κόμματα. Τα τελευταία σήμερα, όλο και λιγότερο απευθύνουν αιτήματα της κοινωνίας προς το κράτος, όλο και περισσότερο αναλαμβάνουν να εκλαϊκεύσουν και πείσουν την κοινωνία για την δήθεν αναγκαιότητα της κρατικής πολιτικής και επιλογών (233).

Η διάκριση στην οποία αναφερόμαστε στηρίζεται πριν απ'όλα κατά τη γνώμη μας, στην ίδια τη διάκριση ατομικά-ιδιαίτερα συμφέροντα, ειδικά συμφέροντα κοινωνικών ομάδων και τάξεων, γενικά συμφέροντα/ανάγκες της κοινωνίας.

Ο κάθε καπιταλιστής έχει τις ατομικές επιδιώξεις και συμφέροντα απέναντι στους υπόλοιπους καπιταλιστές, επιδιώξεις που έρχονται σε αντίθεση συχνά με την παρουσία ολόκληρου του συστήματος. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα άτομα-καπιταλιστές διεκπεραιώνεται οικονομικά μέσω της αγοράς που ανα πάσα στιγμή μπορεί να απορρυθμιστεί. Γεγονός που είχαν διαπιστώσει ήδη οι Χόμπς και Λόκ. Πάνω από την αγορά υψώνεται ο ρυθμιστικός ρόλος του κράτους, που οργανώνει τα συνολικά ειδικά συμφέροντα της τάξης των καπιταλιστών.

Απο την άλλη, απέναντι στο κεφάλαιο, υπάρχει η μισθωτή εργασία που προσπαθεί να απορρυθμίσει τη σχέση κεφάλαιο-εργασία, τις ίδιες τις κυρίαρχες σχέσεις ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής. Απέναντι σε αυτές τις επιδιώξεις, το κράτος προτάσσει τα ειδικά συμφέροντα της αστικής τάξης, προσπαθεί να τα σταθεροποιήσει ιστορικά εμφανίζοντας τα ταυτισμένα με τα γενικά συμφέροντα της κοινωνίας, της ανάπτυξης και θετικής προοπτικής της.

Τέλος, η κοινωνία για να υπάρξει, έχει ανάγκη ορισμένων γενικών ρυθμίσεων, ενεργειών και μέτρων αναπαγωγής του. Εδώ έχουμε την αντιστροφή των προηγούμενων περιγραφών. Τα γενικά αυτά συμφέροντα της κοινωνίας, υλοποιούνται με κριτήριο τους ειδικούς προσανατολισμούς και απαιτήσεις της λογικής του κεφαλαίου και κάτω απ' την κερδοφόρα διεύθυνση τους. Όμως, ακόμα και κάτω από αυτές τις συνθήκες κάποιος θεσμός πρέπει να φροντίσει για τη διεκπεραίωση των γενικών συνθηκών ύπαρξης της κοινωνίας.

Ο δημόσιος χώρος, με αντιφάσεις λοιπόν, δίνει τα ειδικά συμφέροντα σειράς κατηγοριών και κοινωνικών ομάδων ιδιωτών, ενάντια στις ατομικές τάσεις τους, σε αντιπαράθεση με τα ειδικά άλλων ατόμων, εμφανίζοντας τα σαν γενικά. Ενώ τη διεκπεραίωση των γενικών κοινωνικών αναγκών, στο βαθμό του δυνατού, την υποτάσσει στα ειδικά συμφέροντα της ηγεμονεύουσας ομάδας, ή πιά σωστά στην υλοποίηση αυτών των συμφερόντων μέσω από την διεκπεραίωση των γενικών αναγκών. Με κανένα τρόπο όμως δεν μπορούν να αναχθούν αυτές οι σχέσεις και διαδικασίες πρακτικής μετάφρασης διαφορετικών κοινωνικών συμφερόντων, αντιπάλων ή άλλων επιπέδων σε μία ενιαία σφαίρα, να καθεί δηλαδή η διαφορά δημόσιου

και ιδιωτικού.

Ο Γκράμσι, σε ορισμένα κείμενα του ανατρέπει, πιά σωστά προεκτείνει τον παραδοσιακό χωρισμό ιδιωτικού και δημόσιου χώρου, βάσης/κοινωνίας πολιτών και εποικοδομημάτων/κράτους. Εφαρμόζει το διαχωρισμό και μέσα στο ίδιο το εποικοδόμημα. Το εποικοδόμημα, το χωρίζει σε δύο μεγάλα επίπεδα : "εκείνο που μπορεί να ονομαστεί "ιδιωτική κοινωνία", δηλαδή το σύνολο των οργανισμών που στην κοινή λέγονται "ιδιωτικά" και το επίπεδο της "πολιτικής κοινωνίας ή κράτους".

Αυτά αντιστοιχούν : το πρώτο στη λειτουργία "ηγεμονία" που η κυρίαρχη κοινωνική ομάδα ασκεί σε όλη την κοινωνία, και το δεύτερο στην "άμεση κυριαρχία" ή διοίκηση που εκφράζεται με "το κράτος και το νομικά καθεστώς". Το πρώτο δημιουργεί την "αυθόρμητη συγκατάθεση μεγάλων μαζών πληθυσμού", και το δεύτερο τις υποκρεώνει σε πειθαρχία (234).

Όσον αφορά το εποικοδόμημα, ο χωρισμός αυτού που εμείς ονομάζουμε συνολικά σαν μηχανισμούς εξουσίας μιάς κυρίαρχης ομάδας και των οργανώσεων των κυριαρχούμενων σε ιδιωτικούς και κρατικούς/δημόσιους, παρουσιάζει ασφαλώς ενδιαφέρον. Δεν νομίζουμε ότι είναι μόνο μεθοδολογικός είναι και πραγματικός (235). Όμως ο κρατικός μηχανισμός διευθύνεται από μιά κυρίαρχη ομάδα και όχι και από τους κυριαρχούμενους, όπως συμβαίνει με τους ιδιωτικούς. Τη διάκριση αυτή δεν την κάνει ο Γκράμσι, ενώ αντίστροφα λανθασμένα κατά την γνώμη μας εδώ (όχι σ'όλο το έργο) σε αυτόν τον διαχωρισμό δεν διακρίνει την ηγεμονία σαν μιά λειτουργία και μέσω του δημόσιου μηχανισμού, ταυτίζει το κράτος μόνο με τη βία, και βρίσκεται σε αντίφαση με το υπόλοιπο έργο του, δίνοντας τη δυνατότητα σε ορισμένους να του κρεώνουν ταύτιση συνολικά της "ιδιωτικής κοινωνίας", με το εποικοδόμημα, και κατά προέκταση ιδεαλισμό (236).

Πιστεύουμε ότι στη βασική του θέση ο Α. Γκράμσι συνδέει το κράτος με το άθροισμα "βία + ηγεμονία", υπονοώντας ότι όταν η ηγεμονία διαταράσσεται αποκαθίσταται δια της βίας. Μέσω των μηχανισμών δηλαδή καταστολής που δίνουν χρόνο ανασύνθεσης των κλονισμένων δυνάμεων της ηγεμονίας (237). Η θέση αυτή του Γκράμσι είναι σε αντίθεση με τον Λ. Αλτουσέρ που πιστεύει ότι η

απορρύθμιση της ηγεμονίας, σημαίνει και απορρύθμιση της βίας (άποψη που ανέπτυξε στην περιγραφή των "ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους"). Μπορεί λοιπόν, όταν μία άρκουσα τάξη χάσει τη λαϊκή συγκατάθεση, να μην είναι με μία έννοια διευθύνουσα. Γίνεται όμως τάξη εξουσίας με καταναγκασμό.

Ο Γκράμσι, επίσης όταν αναπτύσσει την πιο πάνω ειδική θέση για ιδιωτικό/κοινωνικό-κράτικό έχει, κατά την γνώμη μας, υπόψη του και κριτικάρει τη σχέση εκκλησίας-κράτους, όπως την αντιλαμβάνεται μεταφυσικά ή ίδια η εκκλησία. Όπως διαπιστώνει ο Α. Γκράμσι, όταν η καθολική εκκλησία μιλά για κράτος, συχνά εννοεί "μόνο την εκκλησία" σαν "ένα παγκόσμιο και υπερφυσικό κράτος" (238). Αυτό οφειλόταν στο ότι στην Ιταλία η εκκλησία από την μία είναι στοιχείο του ιταλικού έθνους, και από την άλλη παγκόσμια έδρα του Παπισμού (239).

Οι έννοιες πολιτική κοινωνία και κοινωνία πολιτών, δημόσια και ιδιωτική κοινωνία, αποτελούν στοιχεία της Γκραμσιανής θεωρίας της ηγεμονίας. Σε αυτήν συμπεριλαμβάνονται και τέτοιες έννοιες όπως ολοκληρωτικό κράτος, ιστορικός συνασπισμός, πόλεμος θέσεων και κινήσεων. Οι έννοιες αυτές, δεν έρχονται σε αντίθεση με τον Μαρξισμό, ίσα-ίσα τον αποδέχονται, προϋποθέτουν την ανάλυση του για την σχέση κράτους/κοινωνίας/κυρίαρχης τάξης. Με αυτές τις έννοιες, γίνεται προσπάθεια, να αναλυθούν με μεγαλύτερη ακρίβεια και σε βάθος η λειτουργία του αστικού κράτους που συνδέεται με τον κοινοβουλευτισμό, το σύστημα αντιπροσώπευσης, την σχέση κόμματος-κράτους.

Η χρησιμοποίηση των όρων πολιτική κοινωνία/κοινωνία των πολιτών/ιδιωτικό-δημόσιο/άτομο-κράτος, δεν γίνεται από τον Γκράμσι ακαδημαϊκά. Αποτελούν στοιχείο της ανάλυσης των "ορόφων" και λειτουργιών που χαρακτηρίζουν τα διαφορετικά επίπεδα της βάσης και του εποικοδομήματος. Μέσα απ'αυτή την ανάλυση αναζητά να προσδιορίσει τους μηχανισμούς ηγεμονίας και βίας της αστικής τάξης, τον δρόμο ("πόλεμο") αποδιάθρωσης, παράλυσης και υπέρβασής τους.

Καταστολή και συναίνεση, είναι ο αλληλοτροφοδοτούμενος μηχανισμός αυτής της ηγεμονίας και της εξασφάλισης της κυριαρχίας (240) της άρχουσας τάξης. Η ηγεμονία σαν κατηγορία, διευκολύνει την διεύρυνση της έννοιας του κράτους, με τρόπο ώστε οι οικονομικές σχέσεις κυριαρχίας, οι συσχετισμοί πολιτικής δύναμης/εξουσίας και ο ιδεολογικός αλληλοεπηρεασμός να μην αναλύονται μεμονωμένα, αλλά με την διαμεσολάβηση του ενός στον άλλον.

Η "αστική κοινωνία", που σαν όρο πρωτοδιατύπωσε ο Χέγκελ, να μην έχει μία μεταφυσική λειτουργία, αλλά να λειτουργεί σαν ο μεσολαβητικός κρίκος ανάμεσα στη σφαίρα της οικονομίας και τους μηχανισμούς του κράτους. Ένας κρίκος που εκπληρώνει απαραίτητες λειτουργίες αναπαραγωγής για το σύστημα.

Στις περιπτώσεις, όπως ήδη δείξαμε και για τον ίδιο τον Γκράμσι, που αυτός ο όρος της "αστικής κοινωνίας" συμπεριλαμβάνεται στην έννοια του κράτους, γίνεται η διαφορά "δημόσιου/ιδιωτικού", διαφορά άμεσης χρησιμότητας για την ανάλυση της σχέσης κράτους/κοινωνίας. Όταν ο Γκράμσι δεν αναφέρεται στο κράτος με την έννοια του ξεχωριστού δημόσιου νομικού και πολιτικού συστήματος που διαθέτει το μονοπώλιο της βίας, τότε - όπως εδώ - αναφέρεται σε ένα περιεχόμενο που δε συμπίπτει ακριβώς με το αντικείμενο ανάλυσης "κράτος" όπως εμείς το προσδιορίζουμε, αλλά περισσότερο, όπως πολύ σωστά διαπιστώνει η Κ. Πρέιστερ, με την αστική κυριαρχία σε όλες της τις εκδηλώσεις (241).

Έτσι ή αλλιώς, ο Γκράμσι προσδιορίζει το κράτος σαν τον διαμεσολαβητή ανάμεσα στην ταξική δικτατορία και ηγεμονία, σαν τμήμα της σφαίρας της πολιτικής η οποία δεν αντανακλά απλά την οικονομία (τομέας για τον οποίο οι γνώσεις του Γκράμσι είναι ελλιπείς), αλλά αποτελεί και πεδίο ταξικής πάλης. Με αυτήν την έννοια, εποικοδόμημα και βάση αποτελούν ένα ιστορικό μπλόκ, σύμπλεγμα (242), μία κατά τη γνώμη μας ολότητα.

4. 5 Η Ηγεμονία

Ο Γκράμσι, συνδέει και δεν αντιπαράθετει την δικτατορία με την ηγεμονία. Δε διακρίνει σαν φορέα της ηγεμονίας την μικροαστική διανόηση. Χωρίς να το έχει συνειδητά επεξεργαστεί, επαναφέρει την ιδέα του Κ. Μάρξ "προλεταριάτο + φιλοσοφία = σοσιαλισμός" στις συνθήκες του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού, όταν έτιθετο πρακτικά το ζήτημα του κράτους και της υπέρβασης του καπιταλισμού, σαν "κράτος = δικτατορία + ηγεμονία" (243).

Ο Γκράμσι, παίρνει υπόψη του δύο συντεταχμένες της δράσης του κράτους, τόσο σαν "ταξικό οργάνου", όσο και σαν θεσμού "κοινωνικής ρύθμισης". Η θεωρία του για την ηγεμονία, δεν τον φέρνει κοντά στην κριτική θεωρία της σχολής της Φρανκφούρτης, όπως διατείνονται ορισμένοι μαθητές της (244), αφού στο επίκεντρο της προσοχής του είναι η εργατική τάξη και η οργανική διανόηση, και δεν ερμηνεύει το πρόβλημα του κράτους και της εξουσίας ψυχολογικά.

Αντίθετα ο Γκράμσι, θεωρεί - και είναι - τον εαυτό του Λενινιστή. Δηλώνει εξαρχής ότι η ίδια η έννοια και το γεγονός της φιλοσοφίας της πράξης και της ηγεμονίας "οφείλεται στον Ilie", δηλαδή στο Λένιν (245). Προσπαθεί να μεταφράσει τον Μαρξισμό στις συνθήκες της Ιταλίας, δρά μέσα από το κομμουνιστικό κόμμα, σαν πολιτικός της πράξης πάνω στο συγκεκριμένο υλικό θεώρησης και μεταλλαγής. Το συμπέρασμα του είναι ότι η εργατική τάξη πρέπει να κατακτήσει την ηγεμονία πριν σπάσει/συντρίψει/υπερβεί (246) το αστικό κράτος μέσω του σύγχρονου πρίγκιπα-ηγεμόνα, του κόμματος, του μέσου μέσω του οποίου η τάξη κατακτά την ηγεμονία της.

Τον όρο ηγεμονία, τον άντληεί από την πρακτική της αστικής τάξης, κάθε κυρίαρχης τάξης που εμφανίσθηκε στην ιστορία. Γενικεύοντας αυτή τη πείρα, διαμορφώνει μία θεωρία για την ηγεμονία γενικά. Τέλος, εφαρμόζει αυτή τη γενική θεωρία στην περίπτωση των δυνάμεων που διεκδικούν τον σοσιαλισμό, δείχνει τους όρους/προϋποθέσεις και τα ιστορικά όρια/δυσκολίες της (247).

Οι έννοιες και όροι που χρησιμοποιεί ο Γκράμσι έχουν νόημα και πρακτική μόνο μέσα σ'αυτή την πάλη. Στην πάλη για τον κοινωνικό μετασχηματισμό, τη σύνδεση της νέας κρατικής εξουσίας με το νέο μηχανισμό της ταξικής ηγεμονίας.

Ηγεμονία, όπως σωστά επισημαίνει ο Ν. Πουλιαντζάς, σημαίνει ότι η ηγετική μερίδα της κοινωνίας οργανώνει τα συμφέροντα της σε κοινό γενικό συμφέρον της ίδιας και των συμμάχων της, ενώ ταυτόχρονα το εμφανίζει σαν συμφέρον όλης της κοινωνίας (248). Η ηγεμονία υλοποιείται μέσω και του κράτους. Το κράτος από την πλευρά του αναδιαρθρώνει τις ιεραρχήσεις των κριτηρίων και των στόχων του στη βάση των αναγκών της ηγετικής μερίδας (249).

Στα πλαίσια του ιστορικού μπλόκ, διαμορφώνεται σύμφωνα με τον Γκράμσι, ένα "πολύπλοκο αντιφατικό και ασύμφωνο σύνολο των δομών του εποικοδομήματος". Σύνολο που αντανακλά την ολότητα των κοινωνικών σχέσεων παραγωγής κάρη σ'ένα "ολοκληρωτικό σύστημα ιδεολογιών". Σύστημα που απαιτεί έναν "ηγεμονικό μηχανισμό" έτσι ώστε να "δημιουργεί ένα νέο ιδεολογικό πεδίο" στο οποίο να πραγματοποιείται "μια μεταρρύθμιση στις συνειδήσεις και στις μεθόδους γνώσης". Ηγεμονία, μεταφράζεται σαν "ένα γεγονός γνώσης" (250), όπου, τυπικά, "οι υλικές δυνάμεις είναι το περιεχόμενο και οι ιδεολογίες οι μορφές" (251).

Δίπλα στο ζευγάρι "ηγεμονία + δικτατορία", αναπτύσσει τον όρο ζευγάρι "ηγεμονία + κυριαρχία". Το προλεταριάτο δεν μπορεί να γίνει το δεύτερο χωρίς το πρώτο (252). Το ίδιο και η άρχουσα μερίδα της αστικής τάξης δεν μπορεί να κυριαρχήσει στην κοινωνία χωρίς να ηγεμονεύει όχι μόνο πάνω στην κοινωνία, αλλά και στην υπόλοιπη αστική τάξη. Γι'αυτό, ηγεμονία σημαίνει και "κυριαρχία + διανοητική και ηθική καθοδήγηση" (253), σημαίνει ηγεμονία και συμπλήρωμα ή/και προϋπόθεση (ανάλογα με την ιστορική συγκυρία) του κράτους δύναμης, συναίνεση και εξαναγκασμό, βία και συγκατάθεση (254). Δεν είναι λοιπόν η βία μόνο στο κράτος, ούτε η οικονομική-παραγωγική κυριαρχία στην κοινωνία συνολικά που εξασφαλίζουν την ηγεμονία μιας τάξης ή μερίδας ή συμμαχίας δυνάμεων. Υπάρχει και η σχέση της συναίνεσης/ιδεολογίας, η ηθική και πολιτική πλευρά.

Η διεύρυνση της έννοιας κράτος, σαν δύναμης, αλλά όχι μόνο δύναμης, μας παραπέμπει απ'ευθείας σε αυτό που αποτελεί την ιδιομορφία της ηγεμονίας που επιδιώκει το προλεταριάτο σε σχέση με την ηγεμονία που έχει ήδη κατακτήσει και στεριώσει η αστική τάξη. Οι αστοί τείνουν να κυριαρχήσουν στο χώρο της οικονομίας και της κοινωνίας των πολιτών πριν κατακτήσουν την κρατική εξουσία. Αντίθετα το προλεταριάτο δεν κυριαρχεί έχοντας προηγουμένα κατακτήσει την οικονομία, ούτε διαθέτει ακόμα και όταν πάρει την εξουσία την πνευματική υπεροχή και ηγεμονία απέναντι στην αστική τάξη, στον βάζμο και την έκταση που την διαθέτει η αστική τάξη απέναντι στην φεουδαρχία.

Όπως σωστά υπογραμμίζει ο μεγαλύτερος οικονομολόγος της μαρξιστικής σκέψης στον 20ο αιώνα, ο Ε. Βάρνκα, το πρόβλημα του προλεταριάτου στο σοσιαλισμό είναι ότι πρέπει να κυριαρχεί πάνω στην αστική τάξη χωρίς να έχει ακόμα τις γνώσεις της και να ηγεμονεύσει πάνω στην διάνοηση της έρευνας και πνευματικής παραγωγής, πάνω στην πνευματική γραφειοκρατία που επιτελεί αναγκασίες λειτουργίες στο εργοστάσιο και τους κρατικούς μηχανισμούς και επιχειρήσεις, στους τομείς δηλαδή "των πιο σημαντικών διανοητικών λειτουργιών όπου η απόδοση που αποσπάται με εξωτερικό καταναγκασμό είναι σχεδόν χωρίς καμιά αξία" (255).

Η ηγεμονία που αρχικά (μέχρι το 1926) νοείται από τον Γκράμσι σαν εναλλακτική στρατηγική του προλεταριάτου, στα τετράδια της φυλακής γίνεται έννοια χαρακτηρισμού του μηχανισμού ηγεμονίας, αναφέρεται πλέον στην άρχουσα τάξη. Τέλος στην πορεία η έννοια της ηγεμονίας συμπεριλαμβάνεται στην κρατική δομή, γίνεται συστατικό της (256).

Η ηγεμονία νοείται πλέον, σαν ένας πολύπλοκος μηχανισμός από θεσμούς (257), ιδεολογίες, πρακτικές και παράγοντες δράσης, όπως οι διανοούμενοι και η φιλοσοφία, που εξασφαλίζουν την συναίνεση των μαζών σε μία πολιτική που δεν τις εκφράζει. Είναι πολύ ευρύτερη από την συναίνεση που χι'αυτήν την πολιτική εξασφαλίζει την ιδεολογική υπεροχή της και την νομιμοποίηση των συμφερόντων της ηγετικής μερίδας της κυρίαρχης τάξης.

Η ηγεμονία αποτελεί μιιά αντιφατική κατάσταση. Αφήνει πεδίο δράσης/μη καταστολής και οργάνωσης του αντιπάλου/αμφισβήτησης της ηγεμονίας της κοινωνικής κυρίαρχης ομάδας, δίνει πεδίο σε κινήσεις ενάντια στην ενσωμάτωση γενικά και ειδικά στην τάση αποδέσμευσης απο το σύστημα. Μόνο όταν περιέλθει η ηγεμονία σε κρίση τότε φανερώνεται ο καταναγκασμός. Τότε αναδεικνύεται σε αντίστροφη κατεύθυνση ο μεσολαβητικός ρόλος της ιδεολογίας, όχι μόνο ανάμεσα στην οικονομία και την πολιτική, αλλά ανάμεσα στον καταναγκασμό και την ηγεμονία. Η ιδεολογία εμφανίζει την βία σαν συναίνεση. Η ηγεμονία πηύει να είναι σταθερή διεύθυνση του ηγεμόνα πάνω στους συμμάχους και κυριαρχία σε βάρος των αντιπάλων, κινδυνεύει να περιορισθεί στο χώρο της επικεύρησης, στο χώρο δηλαδή της ατομικής και ιδιωτικής ηγεμονίας. Ηγεμονίας που θα αποσυντεθεί στο βαθμό που θα αποδιαρθρώνεται στο επίπεδο της πολιτικής κοινωνίας.

Το κράτος, μαζί με τον μηχανισμό της ταξικής ηγεμονίας συνδιαμορφώνει το συνασπισμό εξουσίας πάνω στον οποίο κινείται η ηγετική ομάδα της κυρίαρχης τάξης που αναζητά και βρίσκει δυνάμεις, κρίκους και στηρίγματα που αποδέκονται και στηρίζουν την ηγεμονία της. Σ' αυτή την κατεύθυνση η ηγετική μερίδα διευρύνει τους κρατικούς μηχανισμούς. Δημιουργεί μηχανισμούς και θεσμούς στήριξης, διαμεσολάβησης, σύνδεσης, όργανα κίνησης των μηχανισμών και θεσμών, ρύθμισης και διεύθυνσης τους.

Το αστικό κράτος μέσω των πιό πάνω μηχανισμών και θεσμών ενοποιεί και διαπλάθει την μορφή ολόκληρης της κυρίαρχης τάξης (την μορφή και όχι την ουσία της, ούτε την γεννά όπως υποστηρίζουν ορισμένοι). Ενσωματώνει σαν γραφειοκρατία την μάζα των μικροαστών που απαλλοτριώθηκε απο τη γή στην οποία δούλευαν και την προσωπική επικεύρηση ή που τένει στην "ακίνησία / τεμπελιά". Η γραφειοκρατία που προέρχεται από την μικροαστική, πρώην αγροτική μάζα, δεν είναι Ελληνική ιδιομορφία όπως υποστηρίζεται συχνά, αλλά αναπόσπαστο στοιχείο της ηγεμονίας κάθε αστικής τάξης.

Απο την σκοπιά του αντικαπιταλιστικού κινήματος, η ηγεμονία διεκδικείται μέσα από την σύνδεση της πολιτικής διεύθυνσης με την πείρα όσων συμμετέχουν σε αυτό. Της ικανότητας τους να αναδεικνύουν και αποκτούν ικανή ηγεσία, να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες και να αναπτύσσονται σε προσωπικότητες ικανές να δημιουργήσουν όρους πορείας αυτοκυβέρνησης τους και μαρξισμού του κράτους.

Ηγεμονία από αυτή τη σκοπιά, σημαίνει δημιουργική ανάπτυξη της πολιτικής των συμμαχιών, απόρριψη της αντίληψης ότι η πολιτική γίνεται χωρίς συμάχους, κάθε δυσπιστίας και επιφυλακτικότητας. Η αντίθετη άποψη αρνείται στην ουσία το κρέος, την δυνατότητα και ικανότητα σε μία τάξη να ηγεμονεύσει (258). Αφού με ηγεμονία εξυπακούεται η αναζήτηση συμάχων, στηριγμάτων, κρίκων/αρμών κατάκτησης της κοινωνίας. Μιάς συμμαχίας που κάθε άλλο παρά θα σημαίνει συνδιαλλαγή, κακοφωνία αντί συμφωνία, μετατροπή της σε αυτοσκοπό.

Η ηγεμονία μπορεί να νοηθεί σ' αυτή τη περίπτωση σαν μία ταξική διεύθυνση που ασκείται μέσα στην ίδια την κοινωνική πάλη, στα πλαίσια μιάς συμμαχίας, και που αποσκοπεί στην μετατροπή της σε ηγεμονία που θα συνδέεται με μία νέα κρατική εξουσία. Εξουσία προσαρμοσμένη στην οικοδόμηση μιάς νέας κοινωνίας, μέσω της ηγεμονικής, μακροπρόθεσμα, και όχι καταναγκαστικής, λύσης του κύριου όγκου των αντιθέσεων στο συνασπισμό των δυνάμεων της νέας εξουσίας. Ηγεμονία μιάς τάξης σε αυτή τη περίπτωση ισούται με την "συμμαχία + διεύθυνση", και όχι με την εξασφάλιση μιάς κυριαρχίας.

Η τάξη αυτή "που έχει την ηγεμονία μέσα στο σύνολο, όσο και αν έχει κοινές τις ρίζες και αντλεί στοιχεία από το σύνολο, δημιουργεί ή συντηρεί τις αξίες του πολιτισμού κατά έναν τύπο σύμφωνα με το συμφέροντά της, τις επιδράσεις που δέκεται και την πλαστική της δύναμη" (259).

Από όλα τα πιά πάνω, είναι φανερό, ότι ο κωρισμός αστική κοινωνία ή κοινωνία των πολιτών και πολιτική κοινωνία ή κράτος, δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας, αποτελεί τη μεθοδολογική/λογική βάση για την ανάλυση της σχέσης κράτους/κοινωνίας, και συμπληρώνει την περιγραφή της ιστορικής δημιουργίας της σχέσης

κράτους/κοινωνίας όπως αναλύσαμε στο πρώτο κεφάλαιο. Δεν είναι βέβαια κάθε τέτοιος χωρισμός ορθός παρά μόνο αυτός που μπορεί να ενταχθεί στο σχήμα του διπλασιασμού της κοινωνίας σε κοινωνία και κράτος.

Ο τέτοιος διαχωρισμός μας επιτρέπει να προσεγγίσουμε ευκολότερα και με μεγαλύτερη σαφήνεια τις σχέσεις των διαφορετικών επιπέδων της κοινωνίας (όπως οικονομική σφαιρα, αστική κοινωνία, οργανώσεις ιδιωτικές, ιδεολογία, εποικοδόμημα, πολιτική, κράτος), να εντοπίσουμε τις διαμεσολαβήσεις και τα περάσματα από το ένα στο άλλο, τις συνθήκες και όρους ανατροπής των κρίκων και ριζοσπαστικού μετασχηματισμού μηχανισμών και θεσμών. Να κατανοήσουμε τον μηχανισμό και τις διαβαθμίσεις της σχετικής αυτονομίας του κράτους από την κοινωνία και κατά προέκταση από τις κοινωνικά κυρίαρχες δυνάμεις. Μας επιτρέπει ακόμα να εντοπίσουμε το πρόβλημα της ηγεμονίας.

Η ανάλυση της σχέσης κράτους/κοινωνίας από τη σκοπιά του διπλασιασμού της κοινωνίας, αποτελεί μία πλευρά της πραγματικότητας, αφετηρία της σκέψης των Μάρξ-Ένγκελς για το κράτος, δεν μας δίνει την ολότητα όμως των σχέσεων του κράτους με την κοινωνία. Η ιταλική σχολή που κύρια συνέβαλε απ'αυτή την πλευρά στην προβληματική για το κράτος, δεν περιορίσθηκε ούτε η ίδια σ'αυτήν. Όμως στην μελέτη αυτής της πλευράς, έδωσε τις πιο πρωτότυπες σκέψεις, πριν απ'όλα κάρη στον Γκράμσι.

Το επόμενο καθήκον μας, είναι να αναλύσουμε το κράτος με βάση τις δύο άλλες κύριες πλευρές που απασχόλησαν τους υλιστές θεωρητικούς για το κράτος. Πρόκειται για τον μεθοδολογικό διαχωρισμό που εισάγαμε στη μελέτη μας και που διευκολύνει την ανάλυση των διαφορετικών επιπέδων προσδιορισμού του κράτους και την κατασκευή μιάς ιστορικής συνέχειας ανάμεσα σ'αυτά τα επίπεδα και τις κύριες θεωρητικές σχολές και πολιτικές αντιλήψεις/πρακτικές για το κράτος. Η μία από αυτές αφορά την σχέση κεφάλαιο-μισθωτή εργασία/κράτος και η άλλη την σχέση τάξης/κράτους. Ας προχωρήσουμε λοιπόν στην ανάλυση της σχέσης κεφάλαιο - μισθωτή εργασία/κράτος.

Κεφάλαιο 5ο : Σύγχρονες θεωρίες για το κράτος που ανάγονται άμεσα στη σχέση κράτους - κοινωνικής αντίθεσης.

5.1. Κράτος - Κίνηση του κεφαλαίου και των αντιθέσεων της οικονομίας

Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, αναλύσαμε την σχέση κράτους/κοινωνίας. Μέσα απ'αυτή τη σχέση ξεπηδάνε κύρια οι πολιτικές και ιδεολογικές λειτουργίες, χωρίς να αναδεικνόνται αποκλειστικά απ'αυτήν. Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα εξετάσουμε την σχέση, κίνηση και λογική του κεφαλαίου-μισθωτή εργασία. Μιά σχέση που παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του σύγχρονου αστικού κράτους, πριν απ'όλα στην οικονομική και κοινωνική του λειτουργία. Η ανάλυση του ίδιου αντικειμένου παίζει μεγάλο ρόλο στο υποκεφάλαιο στο οποίο θα προσδιορίσουμε την οικονομική λειτουργία του κράτους.

Εδώ, θα περιορισθούμε στο να παρουσιάσουμε τις βασικές σκέψεις των Μάρξ-Ένγκελς για το κράτος στο Κεφάλαιο, και πως αυτές έγιναν προσπάθεια ν'αναπτυχθούν από την θεωρία της αναγωγής του κράτους (Ableitungstheorie-θεωρία του "κράτους παράγωγου") στην κίνηση του κεφαλαίου, κύρια, και σ'ένα βαθμό από τον Ν. Πουλαντζά.

5.14. Το "Κεφάλαιο" και η θεωρία του κράτους

5.1.14. Οι σχέσεις

Είναι γνωστό ότι ο Κ. Μάρξ, σχεδίαζε στο πλάνο συγγραφής του Κεφαλαίου ένα ειδικό βιβλίο θεωρητικής έρευνας του κράτους σαν τμήματος της συνολικής ανάλυσης του καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού. Παρόλο που αυτός ο τόμος δεν γράφτηκε ποτέ, στους πρώτους τόμους του Κεφαλαίου (όσους δηλαδή εκδόθηκαν), υπάρχουν ορισμένες σημαντικές σκέψεις πάνω στη διαλεκτική - υλιστική αντίληψη για το κράτος.

Ήδη στα οικονομικά κείμενα, που προηγήθηκαν του "Κεφαλαίου", ο Μάρξ είχε κωδικοποιήσει ορισμένες σκέψεις του για τις σχέσεις υλική βάση/εποικοδόμημα/κράτος. "Η έρευνα μου", θα γράψει ο Κ. Μάρξ, "κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι σχέσεις δικαίου καθώς και οι μορφές του κράτους δεν μπορούν να γίνουν κατανοητές αφεαυτές ούτε και από την επονομαζόμενη γενική εξέλιξη του ανθρώπινου πνεύματος, αλλά έχουν μάλλον τις ρίζες τους στις υλικές σχέσεις της ζωής" που ο Χέγκελ ονόμασε "συνολικά κοινωνία" μόνο που "η ανατομία της αστικής κοινωνίας πρέπει να αναζητηθεί στην πολιτική οικονομία". Με βάση αυτό το συμπέρασμα που χρησιμοποίησε στον Μάρξ, όπως λέει ο ίδιος, σαν "κόκκινο νήμα στη μελέτη" του, κατέληξε στη θέση κλειδί για τον ίδιο, ότι "στην κοινωνική παραγωγή της ζωής τους οι άνθρωποι συνάπτουν συγκεκριμένες, αναγκαστικές, ανεξάρτητες από τη θέληση τους σχέσεις, σχέσεις παραγωγής, που αντιστοιχούν σε μία συγκεκριμένη βαθμίδα ανάπτυξης των υλικών παραγωγικών τους δυνάμεων. Το σύνολο αυτών των παραγωγικών σχέσεων σχηματίζει την οικονομική δομή της κοινωνίας, την πραγματική βάση, πάνω στην οποία ορθώνεται ένα νομικό και πολιτικό εποικοδόμημα και στην οποία αντιστοιχούν συγκεκριμένες μορφές συνείδησης. Ο τρόπος παραγωγής της υλικής ζωής επικαθορίζει την κοινωνική, πολιτική και πνευματική διαδικασία της ζωής εν γένει" (260).

Η θέση αυτή επαναδιατυπώνεται άμεσα όσον αφορά το κράτος στα νέα πλαίσια του Κεφαλαίου. Ο Κ. Μάρξ θα επιμένει στη βασική του

Θέση για τον καθοριστικό ρόλο της υλικής βάσης και των σχέσεων καπιταλιστικής ιδιοκτησίας και εκμετάλλευσης, αφού αυτές προσδιορίζουν σε τελευταία ανάλυση "τη σχέση κυριαρχίας και υποδούλωσης" πάνω στο εποικοδόμημα, που από την πλευρά του "ανδρά καθοριστικά επάνω" στην παραγωγή. Πάνω σ'αυτή τη σχέση και την παραγωγή, συνεχίζει ο Κ. Μάρξ, "θεμελιώνεται όμως η όλη μορφοποίηση του οικονομικού κοινωνικού συστήματος που πηγάζει από τις ίδιες τις σχέσεις παραγωγής και ταυτόχρονα και η πολιτική του μορφή. Κάθε φορά είναι η άμεση σχέση των ιδιοκτητών των μέσων παραγωγής με τους άμεσους παραγωγούς-μιά σχέση που η μορφή της αντιστοιχεί κάθε φορά σε ένα ορισμένο στάδιο ανάπτυξης του τρόπου και του είδους της εργασίας και μ'αυτές και της κοινωνικής της παραγωγικής δύναμης ταυτόχρονα - μέσα στην οποία βρίσκουμε το πιά κρυφό μυστικό, την κρυμμένη βάση όλης της κοινωνικής κατασκευής και φυσικά και της πολιτικής μορφής της σχέσης κυριαρχίας και εξάρτησης εν συντομία, της εκάστοτε ιδιαίτερης κρατικής μορφής" (261).

Ας συγκρατήσουμε ορισμένες πρώτες σκέψεις πάνω σ'αυτά τα αποσπάσματα. Καταρχήν ο Κ. Μάρξ δεν ανάγει το εποικοδόμημα σε κάποιους μεμονωμένους οικονομικούς παράγοντες ή σχέσεις, αλλά στους "υλικούς όρους ζωής". Επίσης, ο Κ. Μάρξ όταν μιλά για πολιτική οικονομία αναφέρεται σ'αυτήν, όχι για να περιορίσει την υλικότητα της κοινωνίας και την υλική βάση στην οικονομία - περιορισμός που χαρακτηρίζει τον οικονομισμό, αλλά υιοθετείται από πολλούς που αυτοπροσδιορίζονται σαν αντίπαλοι του - αλλά για να προσδιορίσει μιá ειδική σφαίρα του υλικού κόσμου και μιá μέθοδο και επιστήμη με την βοήθεια της οποίας θα αναζητήσει το βαθύτερο περιεχόμενο των "υλικών όρων ζωής".

Τελικά αυτό το εντοπίζει στις σχέσεις παραγωγής που έχουν μιá αντίστοιχη ανάπτυξη των "υλικών παραγωγικών δυνάμεων" στα πλαίσια μιáς συγκεκριμένης "οικονομικής δομής". Τα τρία αυτά στοιχεία αποτελούν "τον τρόπο παραγωγής της υλικής ζωής" που καθορίζει σε τελευταία ανάλυση μέσω μιáς διαλεκτικής σχέσης ανάδρασης το εποικοδόμημα και κατά συνέπεια το ειδικό εποικοδόμημα που λέγεται κράτος.

Ο τρόπος παραγωγής της υλικής ζωής συνολικά (και όχι μόνο των οικονομικών αγαθών) στηρίζεται στις σχέσεις παραγωγής και

ιδιοκτησίας ή αλλιώς στον συγκεκριμένο τύπο σχέσης ανάμεσα στους ιδιοκτήτες μέσω παραγωγής με τους άμεσους παραγωγούς (δηλαδή "τον τρόπο και το είδος της εργασίας"). Το βαθύτερο μυστικό λοιπόν καθορισμού σε τελευταία ανάλυση του πολιτικού συστήματος και του αστικού κράτους, δεν βρίσκεται στην νομική μορφή της ιδιοκτησίας ή σε κάποιον άλλον τομέα του εποικοδομήματος. Δεν βρίσκεται στο εμπόριο ή την κυκλοφορία του χρήματος, αλλά στην ίδια την σφαίρα της παραγωγής, τις σχέσεις ιδιοποίησης (όπως τις αναλύσαμε ήδη στο πρώτο κεφάλαιο). Η ιδιοποίηση της φύσης από την κοινωνία των ανθρώπων, γίνεται με την μεσολάβηση μιάς συγκεκριμένου τύπου εκμετάλλευσης, αυτής της εργατικής δύναμης στη διαδικασία της αξιοποίησης.

Όπως λέει ο Κ. Μάρξ στο Κεφάλαιο, στο απόσπασμα που παραθέσαμε, οι σχέσεις ιδιοκτησίας είναι η "μυστική βάση" του καπιταλισμού, όλης της κοινωνικής κατασκευής, η κάθε φορά ιδιαίτερη μορφή της καθορίζει επίσης την ιδιομορφία των πολιτικών/κρατικών μορφών, και όχι οι μορφές εισοδήματος ή ανταλλαγής εμπορευμάτων. Άποψη που αποδείχθηκε ουσιαστικά ήδη από τους Χόμπερ και Λόκ.

Οι σχέσεις ιδιοκτησίας απαιτούν και διαμορφώνουν μιά συγκεκριμένη σχέση των ιδιοκτητών με τους άμεσους παραγωγούς. Η σχέση αυτή έχει παρά την πολύμορφη παρουσία της ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που καθορίζουν και τη διαμόρφωση μιάς πολιτικής μορφής/θεσμού, σύνολο μηχανισμών, κοινής για όλες τις κοινωνίες που έχουν ίδιου τύπου σχέσεις ιδιοκτησίας και παραγωγής. Μιάς δηλαδή κρατικής μηχανής/εξουσίας, ηγεμονίας και καταναγκασμού, βίας και συναίνεσης που προστατεύει και εγγυάται τις σχέσεις, την διατήρηση, διεύρυνση και ανάπτυξη αυτού του τύπου ιδιοκτησιακών σχέσεων.

Όμως, οι ιδιοκτησιακές σχέσεις, είναι κοινωνικές-ταξικές σχέσεις (και αυτό ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις που ο παραγωγός έχει διαχωριστεί από τα μέσα παραγωγής). Το κράτος που διαμορφώνεται στη βάση τους και που τις εξασφαλίζει, έχει μιά συγκεκριμένη συνολική συμπυκνωμένη λειτουργία (πολιτική = συμπυκνωμένη οικονομία) να εξασφαλίσει τρόπους, μέθοδοι και δρόμους διευρυμένης αναπαραγωγής αυτών των σχέσεων, να κάνει πολιτική, δηλαδή ταξική πολιτική.

Μιά μαρξιστική ανάλυση του κράτους, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να περιορισθεί στην τυπική πλευρά της ισότητας των πλευρών που έρχονται σε ανταλλαγή στην αγορά με στόχο η μισθωτή εργασία να συνδεθεί με τα μέσα παραγωγής που δεν της ανήκουν, ώστε να υπάρξει παραγωγή. Δεν μπορεί δηλαδή να αφαιρεθεί από τις σχέσεις ιδιοκτησίας και εκμετάλλευσης, που αποτελούν τη βάση δημιουργίας και την προϋπόθεση ύπαρξης του καπιταλιστικού κράτους.

Ο Μάρξ επιστράφη στην προσοχή των υλιστών να μην αναλύσουν την πραγματικότητα θετικιστικά, δηλαδή στην επιφάνεια όπως αυτή εμφανίζεται, αλλά να προσπαθούν να ανακαλύπτουν και να αναδεικνύουν την ουσία των πραγμάτων και των αλληλοσχέσεων τους μέσα στην κίνηση/αντιθέσεις της.

Μπορεί ο κεφαλαιοκράτης και ο μισθωτός εργάτης να κάνουν τις ανταλλαγές τους στην επιφάνεια της κοινωνίας, δηλαδή στη σφαίρα κυκλοφορίας, όμως αυτή η ανταλλαγή ανάμεσα σε δύο ισότιμα μέρη προϋποθέτει την ύπαρξη όχι μόνο χρήματος, αλλά και ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής από την μία, την έλλειψη ιδιοκτησίας από την άλλη.

Στο Κεφάλαιο, ήδη στον πρώτο τόμο, ο Μάρξ παρατηρεί και αποδεικνύει ότι η φενάκη της ανταλλαγής ισοδύναμων στην σφαίρα της ανταλλαγής προϋποθέτει ανισότητα, ταξικό μονοπώλιο, στις σχέσεις ιδιοκτησίας, καθώς και την ιδιαίτερη ικανότητα της εργατικής δύναμης να παράγει νέα αξία στο προτάξιο αξιοποίησης και εργασίας, να μεταφέρει δηλαδή επιπλέον αξία απ'αυτήν της εργατικής δύναμης στα προϊόντα της παραγωγής.

Ταυτόχρονα, στο επίπεδο της ανταλλαγής των εισοδημάτων, μετασχηματίζεται η αξία και η τιμή της εργατικής δύναμης-εμπορεύματος σε μισθό. Ο μετασχηματισμός σε μισθό δημιουργεί τη φενάκη ότι έχει πληρωθεί το συνολικό άθροισμα της αξίας και της νέας αξίας που δημιουργήσε η εργατική δύναμη, γεγονός που αποτελεί την οικονομική βάση όλων των κρατικών αυταπατών στην καπιταλιστική κοινωνία, αυταπάτες για τις οποίες ήδη μιλήσαμε αναλυτικά. Γι'αυτό η αναζήτηση της σχέσης κράτος-καπιταλιστικές σχέσεις πρέπει να έχει σαν αφετηρία της τη σφαίρα της παραγωγής, και όχι της κυκλοφορίας, τις σχέσεις ιδιοκτησίας και όχι ανταλλαγής. Χωρίς αυτό να σημαίνει από την άλλη ότι δικαιούται να αγνοεί τις άλλες υλικές σφαίρες και επίπεδα.

5.1.1.2 Η πρωταρχική συσσώρευση

Στο Κεφάλαιο, ο Κ. Μάρξ δε δείχνει τις σχέσεις που έχει η καπιταλιστική παραγωγή με τη κρατική μορφή σαν ένα μονόδρομο από τα κάτω προς τα πάνω. Ίσα-ίσα γενικεύοντας και τις εμπειρίες του από τους ταξικούς αγώνες στη Γαλλία, ανασυνθέτοντας θεωρητικά την πείρα της μετάβασης των πιά διαφορετικών χωρών από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό, αναδεικνύει τους ιδιαίτερους οικονομικούς και κοινωνικούς νόμους αυτής της μετάβασης (262) με τη συστηματικοποίηση τους στην θεωρία της πρωταρχικής συσσώρευσης.

Σ'αυτήν, ο Μάρξ αποδεικνύει δύο πράγματα, από τη σκοπιά που εξετάζουμε εδώ τα κείμενα του. Πρώτον, ότι η μετάβαση προς τον καπιταλισμό και η πρωταρχική συσσώρευση έχουν τους δικούς τους νόμους κίνησης, που δεν ταυτίζονται με τους νόμους του καπιταλισμού και της καπιταλιστικής συσσώρευσης (263), αυτό όμως δε σημαίνει ότι είναι και άσχετοι μεταξύ τους. Αντίθετα συνδέονται απόλυτα και ιδιόμορφα. Οι νόμοι της πρωταρχικής συσσώρευσης κινούνται σε μιά συγκεκριμένη ιστορική κατεύθυνση. Στην κατεύθυνση της γέννησης και κυριαρχίας - καθιέρωσης των καπιταλιστιών νόμων κίνησης, της λογικής του κεφαλαίου και των σχέσεων που παράγονται σ'αυτή τη βάση.

Οι νομοτέλειες και τάσεις που διαπερνούν την πρωταρχική συσσώρευση αποτελούν την μήτρα του καπιταλισμού, βάζουν τη σφραγίδα τους πάνω στον ίδιο τον τρόπο ανάπτυξης, ακόμα και το επίπεδο και τη διαπλοκή των σχέσεων που διαμορφώνονται στο εσωτερικό του.

Αυτό εκδηλώνεται σε δύο ακόμα επίπεδα. Από την μιά ο τρόπος που συνδυάζεται η αστική τάξη με το λαϊκό κίνημα για να επιβληθεί στους αριστοκράτες και φεουδάρχες/τσιφλικάδες, ή να συμβιβασθεί με αυτούς επηρεάζει σημαντικά την όλη ανάπτυξη, αλλά και μιά σειρά από χαρακτηριστικά του προοδευτικού κινήματος που δρά στα πλαίσια και στη διάρκεια ζωής του δοσμένου κοινωνικοοικονομικού συστήματος. Και ακόμα περισσότερο επηρεάζει τη δομή, τις ιδιομορφίες και ιδιαιτερότητες του καπιταλιστικού κράτους. Το πώς αυτό οικοδομείται στην πρωταρχική του φάση, οι δομές, οι

εξαρτήσεις του, το απο πού άντλεί το προσωπικό της γραφειοκρατίας, και μιά σειρά απο άλλους παράγοντες επηρεάζουν και εισέρχονται και στην αναπαρχωγή του κράτους του καπιταλιστικού συστήματος κάθε δοσμένης χώρας.

Το κράτος της περιόδου της πρωταρχικής συσσώρευσης έχει μιά σχετικά αυξημένη αυτονομία, δεν είναι μόνο προτόν της ιστορικής εξέλιξης της υλικής βάσης της κοινωνίας, αλλά επιδρά πάνω της ενεργητικά, παρεμβαίνει σ' αυτήν και την μεταπλάθει.

Στον πρώτο τόμο του Κεφαλαίου ο Κ. Μάρξ, δείχνει τις επιμέρους στιγμές της πρωταρχικής συσσώρευσης στις χώρες με την μεγαλύτερη οικονομική-εμπορική δραστηριότητα και το πιό εκτεταμένο αποικιακό σύστημα. Χώρες που η οικονομία τους στηριζόταν στην ωμή βία, στο σύστημα δημοσιών κρεών, στο φορολογικό και προστατευτικό σύστημα.

"Όλες οι χώρες, συμπεραίνει ο Μάρξ "χρησιμοποιούν την κρατική εξουσία, τη συγκεντρωμένη και οργανωμένη βία της κοινωνίας, για να επιταχύνουν σαν σε θερμοκήπιο τη διαδικασία της μετατροπής του φεουδαρχικού τρόπου παραγωγής σε κεφαλαιοκρατικό και να συντομεύσουν τις μεταβάσεις. Η βία είναι η μαμή κάθε παλιάς κοινωνίας που κυοφορεί μιά καινούργια. Η ίδια η βία είναι μιά οικονομική δύναμη" (264).

Ο Κ. Μάρξ προσδιορίζει το κράτος της πρωταρχικής συσσώρευσης απο δύο πλευρές. Απο την μιά σαν βία και απο την άλλη σαν οικονομική δύναμη, σαν πολιτικό και οικονομικό καταναγκασμό που φτάνει μέχρι το σημείο, όπως έκανε το Βρετανικό κοινοβούλιο να "ανάγκρψει τα αιμοβόρα σκυλιά και το "σάλπισμα" σαν "μέσα που δόθηκαν απο τον θεό και τη φύση" (265), δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στις "εταιρίες μονοπώλια" της αποικιοκρατίας να γίνουν ισχυρές μοχλός συγκέντρωσης του κεφαλαίου.

Σ' αυτήν την περίοδο της πρωταρχικής συσσώρευσης το ποιό χώρα και ποιός κυριαρχεί στη βιομηχανία καθορίζεται απο το ποιός είναι κυρίαρχος στο εμπόριο και κατά προέκταση σ' ένα βαθμό απο την έκταση και τον πλούτο των αποικιών και ενδιάμεσων σταθμών που διέθεται η κάθε δύναμη και ανταγωνιστής. Αυτό είναι και το σύστημα, που ανακήρυξε το κυνήγι του κέρδους σε μοναδικό σκοπό, αν όχι και αυτοσκοπό της ανθρωπότητας (266).

Είναι ολοφάνερο, ότι ο Κ. Μάρξ δεν ταυτίζει κάθε κράτος με το καπιταλιστικό, ότι κάνει σαφή μεθοδολογικά και ιστορικά διαχωρισμό ανάμεσα στο κράτος της πρωταρχικής συσσώρευσης που επιταχύνει τη δημιουργία του καπιταλισμού (δεν τον δημιουργεί) και κάνει την ίδια την μετάβαση σ' αυτόν πιά γρήγορη και το κράτος του καπιταλισμού.

Ο μη διαχωρισμός της φάσης της πρωταρχικής συσσώρευσης, από τον "καθαυτό" καπιταλισμό, σημαίνει τη μη κατανόηση και της μετεξέλιξης του κράτους. Η κατανόηση της μετεξέλιξης έχει σημασία, ιδιαίτερα μεθοδολογική, και για το πέρασμα από τον καπιταλισμό του λεγόμενου ελεύθερου ανταγωνισμού, σε αυτόν που ονομάστηκε μονοπωλιακός.

5.1.1.3 Κράτος και υποτέμηση κεφαλαίου

Το δεύτερο επίπεδο ανάλυσης είναι η ανάδειξη σε όλο το "Κεφάλαιο" της σχετικής αυτονομίας του κράτους, του ενεργητικού και προστατευτικού ρόλου του κράτους.

Ο Κ. Μάρξ αναλύει διάσπαρτα στο Κεφάλαιο και τα Grundrisse το ρόλο της κρατικής νομοθεσίας των κρατικών επιβουρητών, κανόνων και οδηγιών, στη ρύθμιση της σχέσης κεφαλαίου και μισθωτής εργασίας. Δείχνει - κάτι που είχαμε ήδη προσεγγίσει στην ανάλυση τους οι Σπινόζα, Χόμπς και Λόκ - το πως το κράτος ξεπερνά τα ιδιαίτερα συμφέροντα των μεμονωμένων ξεχωριστών καπιταλιστών και τα μορφοποιεί σε ειδικά, δηλαδή μακρόχρονα συμφέροντα όλης της τάξης. Τέλος, τα ειδικά συμφέροντα μιάς τάξης εμφανίζονται από το κράτος σαν γενικά συμφέροντα όλης της τάξης.

Η σχέση κεφάλαιο-μισθωτή εργασία και κράτος, έχει στα κοινωνικοοικονομικά κείμενα του Κ. Μάρξ δύο ακόμα πλευρές που δεν εντοπίζονται τόσο στον πρώτο τόμο του Κεφαλαίου, όσο πολύ περισσότερο στον τρίτο.

Στον τρίτο τόμο του Κεφαλαίου, ο Κ. Μάρξ αναλύει την τάση πτώσης του ποσοστού κέρδους και τον μηχανισμό της υπερσυσσώρευσης (267). Ο μηχανισμός αυτός θα αποτελέσει βασικό εργαλείο ανάλυσης του κράτους στον μονοπωλιακό καπιταλισμό, των αιτιών και του ρυθμού της ανάπτυξης της οικονομικής λειτουργίας του, της έκτασης

και ακτινας δράσης του κρατικού κεφαλαίου και των δημοσίων επιχειρήσεων.

Θα θέλαμε εδώ απλώς να σημειώσουμε σύντομα ήδη σ' αυτό το υποκεφάλαιο τη βασική λειτουργία της υπερσυσσώρευσης και της σκέσης που αυτή δημιουργεί με το κράτος.

Εξ' αιτίας της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου (σταθερού και μεταβλητού, αντικειμενικοποιημένης και ζωντανής ανθρώπινης εργασίας), η ιστορική τάση σε κάθε οικονομικό κύκλο είναι ακόμα και αν ανεβάζουν τα κέρδη, το ποσοστό τους επί του προκαταβληθέντος κεφαλαίου να πέφτει. Η πτώση αυτή είναι σχετική. Υπάρχουν μιά σειρά από παράγοντες που επιδρούν σε αντιστροφή κατεύθυνση, όπως είναι η ένταση της εκμετάλλευσης.

Στον βαθμό όμως που αυτή η τάση τείνει να επιβληθεί, υπάρχει ένα νεκρό σημείο, στο οποίο δεν πέφτει μόνο το ποσοστό κέρδους, αλλά και το ίδιο το κέρδος σαν απόλυτο μέγεθος. Δηλαδή αν επενδυθούν και άλλα ποσά, αν συσσωρευθεί σε "ατομικό" επίπεδο και άλλο κεφάλαιο στο αρχικό, όχι μόνο πέφτει το ποσοστό κέρδους ανά μονάδα κεφαλαίου και αξιακής μορφής της επένδυσης, αλλά και το κέρδος στο σύνολο του.

Αν δηλαδή ο καπιταλιστής δεν κάνει καινούργια επένδυση και καταναλώσει τα λεφτά του, ή καταστρέψει το υπάρχον κεφάλαιο ή ανανεώσει τμήμα του -κάνοντας λ.χ. εκσυγχρονισμό, γενικά αν το υποτιμήσει θα ξανάμπει στην κρίση από την αρχή του κύκλου, πάλι με τα "αρχικά" υψηλά ποσοστά κέρδους. Σ' αυτή τη διαδικασία βοηθιέται από το κράτος με δύο μέθοδες μια άμεση και μια έμμεση.

Η άμεση του δημιουργεί δυνατότητες με την βοήθεια του κράτους, για αγορά φτηνής σχετικά εργατικής δύναμης (όπως με την εντατικοποίηση της εργασίας, τις αντίστοιχες αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις), καθώς και φτηνής εξαγοράς εγκαταστάσεων και άλλων μέσων παραγωγής (όπως με την ιδιωτικοποίηση τμήματος του κρατικού κεφαλαίου σε φτηνή τιμή) καθώς και φτηνό κρήμα, ακόμα και δωρεάν (είτε έμμεσα με τις φοροαλλαγές, είτε άμεσα με ειδικά δάνεια ακόμα και επιδοτήσεις).

Η έμμεση βοήθεια του κράτους στην διαδικασία καταστροφής ή υποτίμησης ιδιωτικού κεφαλαίου είναι η κρατικοποίηση κεφαλαίου (ο λόγος εδώ δεν γίνεται για εθνικοποιήσεις) που είναι προς υποτίμηση. Έτσι η τάξη των καπιταλιστών αντί να υποτιμήσει κατά

το 1/6 (πάντα παραδειγματικά) το συνολικό ιδιωτικό κεφάλαιο, προτιμά να το παραδώσει, πιά σωστά πουλήσει στις προ την υποτίμηση τιμές. Να μεταβιβάσει την υποτίμηση, την κασούρα στο κρατικό κεφάλαιο, έμμεσα δηλαδή σε όλη την υπόλοιπη κοινωνία, ενώ με τα νέα χρήματα που εισέπραξε, μετατοπίζεται σε πιά κερδοφόρες σφαίρες δραστηριότητας.

Ταυτόχρονα τμήμα αυτών των κονδυλίων μπορεί να χρησιμοποιηθούν στο μέλλον για την φτηνή εξαγορά κρατικών επιχειρήσεων, ακόμα και αυτών που πέρασαν στα χέρια του κράτους στη διάρκεια της φάσης της υπερσυσσώρευσης και έχουν πιά εξυγιανθεί. Το κόστος αυτής της εξυγιάνσης το έχει πληρώσει η κοινωνία, ενώ οι επιχειρήσεις τελούν να γίνουν πάλι κερδοφόρες (χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι επιχειρήσεις που στο παρελθόν ονομάσθηκαν προβληματικές).

Το κράτος λοιπόν εμφανίζεται και το ίδιο στην κοινωνία και σαν καπιταλιστής, ιδιοκτήτης κρατικού κεφαλαίου, σαν μερίδα του συνολικού κεφαλαίου, αναπόσπαστο κομμάτι της συνολικής κίνησης του κεφαλαίου. Σαν κρατικό κεφάλαιο δεν κινείται πάντα βέβαια με την ίδια λογική που κινείται το υπόλοιπο, ιδιωτικό κεφάλαιο, όμως η παρουσία του αποτελεί εγγύηση και εξασφάλιση αυτής της λογικής. Το κρατικό κεφάλαιο επιτελεί ειδικές κοινωνικές και, ιδιαίτερα στην φάση της υπερσυσσώρευσης, οικονομικές λειτουργίες. Είναι τμήμα της συνολικής λογικής του κεφαλαίου, αλλά με ιδιαίτερη αποστολή, καθήκοντα και επιμέρους κίνηση, εσωτερικές αντιθέσεις και θέση στις συνολικές αντιθέσεις της κοινωνίας, της οικονομικής σφαίρας και της κίνησης του συνολικού κεφαλαίου.

5.1.1.4. Το ειδικό αντικείμενο

Στο "Κεφάλαιο" ο Μάρξ ολοκληρώνει την διαλεκτική του αντίληψη, ότι είναι αδύνατο να αναχθεί η πολιτική και το κράτος μόνο στα οικονομικά φαινόμενα και διαδικασίες, όπως φαινόταν να πιστεύει στα πρώτα έργα του. Αναδεικνύεται πιο ολοκληρωμένα η ανάγκη γνώσης της "ειδικής λειτουργίας" ενός ειδικού αντικειμένου όπως είναι αυτό του κράτους, της "συμπύκνωσης της αστικής

κοινωνίας" όπως το ονομάζει στον "Πρόλογο της Κριτικής της πολιτικής οικονομίας" (26B).

Επίσης το κράτος δεν αποτελεί ούτε μία θετική ή μη "εικόνα" της κοινωνίας, ούτε απλώς το οργανωτικό-θεσμικό όπλο της κοινωνίας, όπως το ονόμαζε ο Λούκατς (269), αλλά έναν πόλο μίας διαλεκτικής ανάδρασης με την υλική-οικονομική βάση. Γίνεται ενεργητικά συμμετοχός στην διεύθυνση των βασικών διαδικασιών της κοινωνικής ζωής.

Η προσέγγιση του κράτους σαν ένα ειδικό φαινόμενο της κοινωνίας, σαν ένα εξειδικευμένο αντικείμενο της θεωρίας που απαιτεί μία αυτοτελή ανάλυση και μελέτη, νομοτελειακά οδηγεί στο καθήκον επιστημονικής διερεύνησης και ερμηνείας της γέννησης αυτού του αντικειμένου, της καταγωγής του. Καθήκον που γνωρίζει μία τομή μέσα από την ανάλυση της πρωταρχικής συσσώρευσης.

Ο Χέγκελ, στα φιλοσοφικά του έργα, έδειξε ότι η πραγματική γνώση των πραγμάτων δεν βρίσκεται στο να ανακαλύψουμε ή να φέρουμε σε αντιστοιχία μεταξύ τους τον ένα ή τον άλλο ορισμό της μίας ή άλλης λογικής έννοιας, αλλά να ανακαλύψουμε κάθε φορά την "ειδική λογική του ειδικού αντικειμένου" διεύρυνσης, ανασύνθεσης και πρακτικού επηρεασμού ή μετασχηματισμού. Τι είναι λοιπόν το ιδιαίτερο, "η ειδική λογική" του κράτους σαν πεδίο και λειτουργίες δράσης που συνέβαλε ακόμα και σ'αυτήν την ίδια την γέννηση του ;

Το κράτος, σαν δημόσια εξουσία γεννιέται μέσα από τον καταμερισμό της εργασίας, την δημιουργία των τάξεων, την εμφάνιση της ιδιοκτησίας, το διαχωρισμό σειράς ειδικών λειτουργιών από την υπόλοιπη κοινωνία. Ανάλογα το αστικό κράτος, το κράτος του καπιταλισμού γεννιέται μέσα από την παρουσία ενός ειδικού τύπου σχέσης ιδιοκτησίας και τύπου εκμετάλλευσης που συνεπάγεται την διαμόρφωση ενός συνόλου μηχανισμών, λειτουργιών και θεσμών σε μηχανισμούς, θεσμούς και λειτουργίες της καπιταλιστικής κρατικής εξουσίας.

Το ερώτημα που προκύπτει αφορά τον προσδιορισμό και το περιεχόμενο αυτών των ειδικών λειτουργιών που συνδημιουργούν την κρατική δημόσια εξουσία.

Ο προσδιορισμός αυτών των λειτουργιών ξεπερνά μέσα από την ανάλυση της καπιταλιστικής διαδικασίας παραγωγής και της καπιταλιστικής επιχείρησης σαν την μονάδα-τόπο υλοποίησης της. Ο Μάρξ στο "Κεφάλαιο" δείχνει ότι "η εργασία της γενικής επίβλεψης και της διεύθυνσης" είναι μια ειδική λειτουργία της κοινωνίας, μια ιδιαίτερη δραστηριότητα που "παρουσιάζεται κατ'ανάγκη παντού, όπου το άμεσο προτσές παραγωγής έχει τη μορφή ενός κοινωνικά συνδυασμένου προτσές και δεν εμφανίζεται σαν ξεχωριστή εργασία των αυτοτελών παραγωγών". Αυτή η εργασία έχει διπλή φύση.

Από την μία "η συνοχή και η ενότητα του προτσές εκφράζεται απαρτίτητα με μία διευθύνουσα θέληση και με λειτουργίες που δεν αφορούν τις επιμέρους εργασίες" αλλά το σύνολο της δραστηριότητας, "όπως γίνεται με τον διευθυντή μιάς ορχήστρας" (270).

Από την άλλη "η εργασία εποπτείας προκύπτει απαρτίτητα σε όλους τους τρόπους παραγωγής, που βασίζονται στην αντίθεση ανάμεσα στον εργαζόμενο, τον άμεσο παραγωγό, και στον ιδιοκτήτη των μέσων παραγωγής". Αυτή η εποπτεία είναι στον καπιταλισμό "απαρτίτητα". Γίνεται δε "απαράλακτα όπως γίνεται στα δεσποτικά κράτη, όπου η εργασία της εποπτείας και της ολόπλευρης ανάμιξης της κυβέρνησης περιλαμβάνει και τα δύο : και την διεκπεραίωση των κοινών υποθέσεων, που προκύπτουν από τη φύση όλων των κοινοτήτων, και τις ειδικές λειτουργίες που προκύπτουν από την αντίθεση της κυβέρνησης προς τις λαϊκές μάζες" (271).

Το κράτος, αναλαμβάνει αντίστοιχα λοιπόν να εκπληρώσει μία διπλή αποστολή διεύθυνσης και εποπτείας. Να εκπληρώσει τα "καθήκοντα" και τις λειτουργίες που απορρέουν από τις κοινές υποθέσεις της κοινωνίας. Όχι όμως μίας αφηρημένης ή εξωιστορικής κοινωνίας, αλλά τις κοινές υποθέσεις μίας κοινωνίας που οικοδομείται βασικά πάνω στη σχέση κεφάλαιο-μισθωτή εργασία. Για τις κοινές υποθέσεις δηλαδή που απορρέουν από αυτή τη σχέση, τη θεωρούν δοσμένη και προς αναπαραγωγή.

Ταυτόχρονα, αυτή η σχέση, περιλαμβάνει/αποτελεί μία αντίθεση, κινείται μέσω αυτής. Η εκπλήρωση των κοινών υποθέσεων αυτής της αντίθεσης, δεν μπορεί να γίνει προς όφελος και των δύο πλευρών της. Κι αυτό γιατί η μία πλευρά θέλει να τη διατηρήσει

συντηρώντας την η εκουσυχρονίζοντάς την. Η άλλη θέλει να την σπάσει, να την άρει διαλεκτικά. Η διεκπεραίωση των ειδικών, αλλά και των "κοινών" υποθέσεων, γίνεται προς όφελος της ίδιας της αντίθεσης δηλαδή της διατήρησής της, με άλλα λόγια υπερ της κυρίαρχης δύναμης στο εσωτερικό της, δεν είναι ουδέτερη, αλλά συνδεδεμένη με τον ένα πόλο, δηλαδή με ταξικά συμφέροντα. Βέβαια η εξυπηρέτηση της αντίθεσης σαν τέτοιας, από την μια συμφέρει τον κυρίαρχο σ' αυτήν, αφού εξυπηρετείται η κυριαρχία του, από την άλλη αποτελεί βάση γέννησης κρατικών αυταπατών, των θεωριών για ουδέτερο ή και κοινωνικό κράτος

Οι κρατικές-πολιτικές σχέσεις είναι μια κοινωνική συνδυασμένη διαδικασία που διαφέρει ουσιαστικά, όπως ήδη δείξαμε, από την "ξεχωριστή εργασία" των αυτόνομων ατόμων που έχουν απομονωθεί ο ένας από τον άλλον. Είναι οι πολιτικές σχέσεις γενικής επόπτείας και διεύθυνσης.

Εποπτεία και διεύθυνση συνδυασμένη με την ιδιοκτησία, διαμορφώνουν όχι μόνο τον τύπο του κράτους, τις συνθήκες και όρους γέννησης του, αλλά προσδιορίζουν σημαντικά βασικά χαρακτηριστικά της διαμόρφωσης και των συνθηκών αναπαραγωγής βασικών τάξεων στον καπιταλισμό.

Ο Εγγελης, θεωρεί σαν πρώτη μορφή διαμόρφωσης τάξεων, τον βαθμιαίο αποκωρισμό της διευθυντικής δράσης των κοινών υποθέσεων μιας κοινότητας και της μετατροπής της σε μία αυτοτελή κοινωνική λειτουργία (272). Λειτουργία που σήμερα πλέον υλοποιείται από μία ειδική κοινωνική ομάδα, το προσωπικό του αστικού κράτους.

Στην αρχική αυτή φάση, τα απομονωμένα ηγετικά-κυρίαρχα πρόσωπα δένονται σε μία κυρίαρχη τάξη στην οποία ανήκουν ή την οποία εξυπηρετούν αυτές οι λειτουργίες (273). Η πολιτική κυριαρχία στηριζόταν και μπορούσε να υπάρχει μόνο χάρη σ' αυτήν την ειδική δικαιοδοσία και τις αρμοδιότητες που εκτελούσε η ίδια η άρχουσα τάξη η οποία αρχότερα διευθύνει και εποπτεύει μέσω της κρατικής πυραμίδας. Διεύθυνση και εποπτεία, από την οποία έκει πλέον αποκλεισθεί η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού μιας έκτασης που διευθύνει και εποπτεύει μία δημόσια εξουσία.

Ιδιοκτησία-διεύθυνση-εποπτεία/έλλειψη ιδιοκτησίας-μη διεύθυνση-εποπτευόμενος, σχέσεις ιδιοκτησίας/σχέσεις εκμετάλλευσης, υπερσυσσώρευση και κρατικό κεφάλαιο, κράτος - βία και οικονομική δύναμη, κράτος της πρωταρχικής και της "καπιταλιστικής συσσώρευσης", σφαίρα παραγωγής και πολιτικής, αυτά είναι τα ζητήματα που προκύπτουν από τη σχέση Κεφάλαιο και μισθωτή εργασία που μας δίνουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουμε / αναλύσουμε και συνθέσουμε το αστικό κράτος, να διαμορφώσουμε μιιά μέθοδο επιστημονικής του διερεύνησης. Διερεύνηση που τα αποτελέσματα της θα είναι το κριτήριο κάθε εκτίμησης των απόψεων και της στάσης των βασικών θεωρητικών ρευμάτων καθώς και των πολιτικών κομμάτων της χώρας απέναντι στο κράτος.

Η μαρξιστική ανάλυση και σύνδεση της σχέσης κεφάλαιο-εργασία/κράτος αποτελεί τη βάση για να κρίνει κανείς την Staatsableitungstheorie, που αυτοπροσδιορίζεται σαν η συνέχεια αυτής της ανάλυσης, όπως επίσης την άποψη του Ν. Πουλαντζά ότι το κράτος διαπερνάται από την ίδια αντίθεση και με τον ίδιο τρόπο που αυτό συμβαίνει στο κεφάλαιο σαν κοινωνική σχέση, καθώς τέλος και ορισμένες απόψεις που αναζητούν την ιδιομορφία της Ελληνικής κοινωνίας σ'ένα κράτος "πατέρα" του Ελληνικού καπιταλισμού.

5.2 Το "παράγωγο" κράτος

5.2.1 Γενική εκτίμηση

Στην δεκαετία του '70 αναπτύχθηκε ένα ρεύμα στη θεωρία του κράτους που προσπάθησε να ερμηνεύσει την παρουσία του, τον ρόλο του στην "συνεχή αναδιοργάνωση των συνθηκών εκμετάλλευσης" (274), τις ίδιες τις λειτουργίες με βάση τους όρους και τα σχήματα που χρησιμοποιεί ο Κ. Μάρξ στα οικονομικά του κείμενα, πριν απ'όλα στα "Grundrisse", "Κεφάλαιο" και "Θεωρίες για την υπεραξία", τις τάσεις και νόμους που αποκαλύπτει και αναδεικνύει σε αυτά τα κείμενα.

Η αναζήτηση γίνεται κύρια στην σφαίρα της κυκλοφορίας και του εισοδήματος, και όχι της παραγωγής και των σχέσεων ιδιοκτησίας. Δεν πρόκειται για υποβάθμιση μέσω μιας ιεράρχησης, αλλά ουσιαστικά για αγνόηση τους. Η τάση που διαπερνά αυτό το ρεύμα, είναι η υιοθέτηση ενός σχήματος αυτοματισμού, όπου το κάθε τι στο εποικοδόμημα ανάχεται επαγωγικά, εξάχεται, σε άμεση ευθεία από την σφαίρα κυκλοφορίας, χωρίς μάλιστα διαμεσολαβήσεις (275).

Το θεωρητικό αυτό ρεύμα, παρά την βασική του αδυναμία, να φετικιοποιεί την ανταλλαγή και την σφαίρα της κυκλοφορίας (276), έχει κάνει μια σοβαρή και αξιόλογη προσπάθεια, έστω και χωρίς να έχει πάντα επιτυχία, να μεταφέρει την μέθοδο του κεφαλαίου στο πεδίο της θεωρίας του κράτους. Μας έδωσε σημαντικές σκέψεις και παρατηρήσεις που έχουν μεγάλη αξία στην ανάλυση των λειτουργιών του σύγχρονου κράτους και στην αποκωδικοποίηση των αιτιών που γεννούν τις κρατικές αυταπάτες, έστω και αν αυτές ερμηνεύονται με μια μηχανιστική μεταφορά του φετικισμού του εμπορεύματος στον προσδιορισμό του κράτους.

Στα θετικά της θεωρίας του "κράτους-πράχγωγο" είναι η προσπάθεια που κάνει να αντιμετωπίσει το κράτος στον καπιταλισμό όχι σαν μια γενική κατηγορία που υπάρχει στα πλαίσια ενός ειδικού κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού, αλλά σαν ένα ειδικό κράτος, το καπιταλιστικό κράτος.

Η σωστή αυτή μεθοδολογική αρχή όμως απολυτοποιήθηκε απ'όλες τις γνώστες σε μας παραλλαγές αυτής της θεωρητικής κατεύθυνσης. Έτσι αντί της θέσης ότι το κράτος στον καπιταλισμό είναι το ειδικό καπιταλιστικό κράτος, πάνω στο οποίο επιδρά κύρια η καπιταλιστική κοινωνία με τις κυρίαρχες σ'αυτήν σχέσεις, αλλά δευτερευόντως επιδρά και μια σχετική συνέχεια ορισμένων θεσμών, νόμων, κανονισμών, παραδόσεων της δημόσιας προκαπιταλιστικής εξουσίας (όπως αυτής της μετάβασης), καταλήγουν να θεωρούν το ειδικό καπιταλιστικό κράτος, σαν το μοναδικό ιστορικά υπάρχον κράτος. Έτσι το ειδικό κράτος μετατρέπεται από την αντίστροφη πορεία σε μοναδικό κράτος, και άρα σε κράτος γενικά.

Το ζήτημα δεν είναι μόνο ιστορικό-μεθοδολογικό, αφορά όχι μόνο τη θέση του αστικού κράτους στην ιστορία των κοινωνικο - οικονομικών σχηματισμών, αλλά την ιστορία και εξέλιξη του ίδιου του αστικού κράτους και του καπιταλισμού. Η αφάιρση της προϊστορίας του αστικού κράτους οδηγεί πολύ εύκολα στην αντίληψη ότι το ίδιο το αστικό κράτος δεν κινείται σε μία εξελισσόμενη κοινωνία, οδηγεί σ' άμεση άρνηση της ιδιαίτερης σχέσης αστικού κράτους - μονοπωλιακού καπιταλισμού (277), στην άρνηση ακόμα και της ιδιαίτερης ιστορικής θέσης του μονοπωλίου σαν συμπυκνωμένης έκφρασης των αντιθέσεων στην εποχή του ιμπεριαλισμού, στην αντίληψη ότι το μονοπώλιο είναι μόνο ένας από τους πολλούς παράγοντες για την αναδιοργάνωση των συνθηκών παραγωγής.

Η τέτοια αντίληψη για το μονοπώλιο, δεν το αντιλαμβάνεται σαν κοινωνική σχέση, αλλά σαν δομή της αγοράς. Το μονοπώλιο δεν αναλύεται σαν μορφή κίνησης της παραγωγής στην οποία υποχρεωτικά περνά το Κεφάλαιο σ' ένα συγκεκριμένο επίπεδο ανάπτυξης και αξιοποίησης του (278). Η βασική αιτία, είναι κατά την γνώμη μας, ότι δεν μπορεί να κατανοήσει το ρεύμα αυτό την σχέση ανάμεσα στην δομή και την ιστορία της γενικής έννοιας κεφάλαιο, και ούτε κατά συνέπεια να την προσεγγίσει μεθοδολογικά (279).

Ίσως η μεγαλύτερη αδυναμία της θεωρίας "κράτος-παράγωγο", εμπόδιο στην ίδια την ανάπτυξη της, υπήρξε το γεγονός ότι δεν έκανε την προσπάθεια να συνδέσει το πρόβλημα του καθορισμού των μορφών και λειτουργιών του κράτους με πρακτικές πολιτικές απαιτήσεις. Αυτό όμως δεν αναιρεί το γεγονός ότι έκανε σειρά εύστοχων παρατηρήσεων και διεισδυτικών αναλύσεων.

5.2.2 Κράτος και Εμπόρευμα

Το πρώτο άρθρο που άνοιξε τη συζήτηση και τη διαχόρωση του ρεύματος που υποστηρίζει τη θέση για "κράτος-παράγωγο της κυκλοφορίας του κεφαλαίου" ήταν των W. Muller και Ch. Neussus το 1970, που προσπάθησαν να κάνουν μία πρώτη αναγωγή της μορφής και λειτουργίας του κράτους στον διπλό χαρακτήρα του εμπορεύματος (280).

Τον διπλό χαρακτήρα του εμπορεύματος και τον μυστικισμό που ξεπηδά από αυτόν (281) προσπάθησαν να τον μεταφέρουν μεθοδολογικά στην κατηγορία του κράτους. Η φετικιστική ανταλλαγή ισοδύναμων εμπορευμάτων εξισώνεται με τον φετικισμό του κράτους και τις κρατικές ψευδαισθήσεις (282).

Ήδη στην πρώτη κριτική που έγινε σ' αυτό το άθρο (283) διαπιστωνόταν ότι μιά τέτοια τοποθέτηση εμφανίζει την ανάπτυξη της δραστηριότητας του κράτους σαν προϊόν της παραπέρα φετικοποίησης του, αποσυνδέοντάς το από την συγκεκριμένη κίνηση των αντιθέσεων του καπιταλιστικού συστήματος, στις νέες απαιτήσεις ανάπτυξης του ρόλου και της λειτουργίας του κράτους για την εξασφάλιση του συστήματος του καπιταλιστικού κέρδους και της αντίστοιχης κοινωνικής και οικονομικής εξουσίας. Ήταν μιά κριτική που απέρριπτε την ίδια την λογική της προσπάθειας. Αντίθετα η δεύτερη κριτική δεχόταν την λογική της νέας αναζήτησης, απέρριπτε όμως τον τρόπο που ακολουθήθηκε.

Η ομάδα Projekt Klassenanalyse έκανε κριτική στην μηχανιστική προσπάθεια δημιουργίας μιάς αναλογίας ανάμεσα στην ανταλλαγή εμπορευμάτων και την ψευδαισθηση που γεννά το αστικό κράτος που εμφανίζεται σαν δίκαιο και κοινωνικό (284).

Παρά την κριτική της, και η ομάδα "Projekt" όπως και οι Μύλλερ και Νοϊσός παραμένουν στην ανάλυση τους στο επίπεδο της κυκλοφορίας, έξω από τις παραγωγικές σχέσεις στην ολότητα τους. Και παρά την διαβεβαίωση ότι θα μελετήσουν το ζήτημα εμπόρευμα-κράτος σε όλη του την έκταση, αφήσαν ουσιαστικά έξω από την ανάλυση τους την ιδιαιτερότητα της καπιταλιστικής εμπορευματικής παράγωγής, δηλαδή την ανασύνθεση του διπλού χαρακτήρα της εργατικής δύναμης σαν εμπορεύματος.

Η ανάλυση του "Projekt", αποτελεί όμως ένα ουσιαστικό βήμα μπροστά από τους Μύλλερ και Νοϊσός. Την ανάλυση του καπιταλιστικού κράτους, την συνδέουν με τον διπλοαρισμό της κοινωνίας σε κοινωνία και κράτος, που αποτελεί βασική μεθοδολογική προσέγγιση μιάς υλιστικής ανάλυσης και έρευνας του σύγχρονου κράτους.

Το "Projekt" κάνει δύο εκτιμήσεις :

Η πρώτη είναι ότι οι ψευδαισθήσεις και αυταπάτες απ' όπου και αν προέρχονται, όποιο αντικείμενο και αν αφορούν (πραγματικό και

φαινομενολογικό) πρέπει να θεωρούνται παράγωγο συγκεκριμένης μορφής κοινωνικών σχέσεων των (δίων των ανθρώπων (285). Έχουν σαν αφετηρία τους τις αντιθέσεις στην υλική-οικονομική βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η κοινωνία, σε κοινωνία και κράτος (286).

Η κύρια αντίθεση που γεννά κατά την γνώμη του "Projekt" τις κρατικές ψευδαισθήσεις από την μία και τον διπλασιασμό της κοινωνίας, είναι ότι οι "ξεχωριστοί παραγωγοί παράχουν ατομικά στα πλαίσια μιας κοινωνικής αλληλουχίας, στο βαθμό που η παραγωγή του ενός εξαρτάται από την παραγωγή όλων. Αυτή η αλληλεξάρτηση υπάρχει σαν μια συνεχής προϋπόθεση και αποτέλεσμα του (δίου του προταξ αναπαραγωγής. Αυτή υλοποιείται μέσω της ανταλλαγής ανάμεσα στους "ατομικούς παραγωγούς" (287). Η ανταλλαγή όμως αποτελεί χι'αυτούς τους παραγωγούς μία εξωτερική συνθήκη, μία σχέση ανεξάρτητη από τη θέλησή τους (288).

Αυτή είναι η γενική διατύπωση, που εξειδικεύεται για τον καπιταλισμό. Σ'αυτόν διαπιστώνεται ότι υπάρχει η αντίθεση της καπιταλιστικής μορφής κοινωνικής εργασίας. Από την μία βαθαίνει απίστευτα ο καταμερισμός της εργασίας και η αλληλουχία των "στιγμών" της διαδικασίας παραγωγής, ενώ από την άλλη υπάρχει η κοινωνία μόνο σαν αλληλοεπαφή των ατομικών ιδιοκτητών εμπορεύματος. Η αντίθεση λύνεται, πάντα κατά την γνώμη του "Projekt", με την δημιουργία μιας ιδιαίτερης μορφής ύπαρξης της κοινωνίας που ενσωματώνει όλους τους ιδιώτες δίπλα και απέναντι στην κοινωνία των ιδιωτών, ο διπλασιασμός δηλαδή της κοινωνίας και η δημιουργία του κράτους (289).

Ας ξαναδούμε πιά προσεκτικά αυτό το διεισδυτικό μοντέλο. Κατ'αρχήν στο πέρασμα από το γενικό θεωρητικό μοντέλο στο "ειδικό" καπιταλιστικό το μόνο που τροποποιείται είναι ο βαθμός αλληλεξάρτησης των παραγωγών, η κοινωνικοποίηση δηλαδή της παραγωγής. Όμως το ποιοτικό άλμα της καπιταλιστικής εμπορευματικής παραγωγής δεν είναι απλά και μόνο η μεγαλύτερη αλληλοδιείσδυση-εξάρτηση των ατομικών/αυτοτελών εμπορευματοπαραγωγών, αλλά ότι το προκώρημα της κοινωνικοποίησης της παραγωγής γίνεται μέσω της μετατροπής της εργατικής δύναμης σε εμπόρευμα, την άμεση υποταγή της στην εποπτεία και διεύθυνση του κεφαλαίου.

Η αγνόηση αυτής της ποιοτικής αλλαγής, σημαίνει και μη

κατανόηση ότι η ισότητα των ατόμων-παραγωγών στον καπιταλισμό είναι τυπική, αφού στη σφαίρα παραγωγής υπάρχουν σχέσεις κυριαρχίας και υποταχής.

Η ισοπεδωτική εξίσωση στον καπιταλισμό όλων των παραγωγών, σε ατομικούς-ιδιώτες παραγωγούς, οδηγεί το "Projekt" στο να προσδιορίζει το διπλασιασμό της κοινωνίας σαν αποτέλεσμα της αντίφασης ανάμεσα στην κοινωνική παραγωγή και την ιδιωτική εργασία. Αν όμως παραδεχθούμε ότι η ιδιομορφία της καπιταλιστικής εμπορευματικής παραγωγής βρίσκεται στο διπλό χαρακτήρα της εργατικής δύναμης σαν "εμπόρευμα", σαν αξία και αξία χρήσης που εκφράζονται και υλοποιούνται μέσω της ανταλλακτικής αξίας, βγαίνουν ορισμένα άλλα συμπεράσματα.

Ενώ το κράτος πράγματι αποτελεί από μια σκοπιά προϊόν της αντίθεσης ιδιωτική εργασία-κοινωνική παραγωγή, η πραγματική ειδική λογική του ειδικού αντικειμένου του καπιταλιστικού κράτους βρίσκεται στη διπλή λειτουργική ανάγκη, από την μία της νομικής - κατασταλτικής - και αρχότερα οικονομικής επιπλέον και κοινωνικής ρύθμισης της σχέσης εργασία-κεφάλαιο με τρόπο και στόχο να εξασφαλίζει την αναπαραγωγή της και από την άλλη της εξασφάλιση της πραγμάτωσης της αξίας του εμπορεύματος. Των κοινωνικών εκείνων όρων δηλαδή που θα τείνουν να εξασφαλίζουν τις συνθήκες παραγωγής εμπορεύματος σαν αξία που αναγνωρίζεται η αξία χρήσης της. Ο διπλός λοιπόν χαρακτήρας του εμπορεύματος εργατική δύναμη, αποτέλεσμα της σχέσης δίπολο κεφάλαιο-μισθωτή εργασία, αποτελεί βάση του ιδιαίτερου διπλασιασμού του ιδιαίτερου αστικού κράτους.

Η πηγή καθορισμού σε τελευταία ανάλυση του κράτους δεν μπορεί να αναζητηθεί στη σφαίρα της κυκλοφορίας. Το κράτος δεν φροντίζει αποκλειστικά τη σφαίρα της ανταλλαγής όπως φαίνεται να πιστεύει το "Projekt", στ' όνομα ότι σ' αυτήν τάχα την σφαίρα και μόνο διασφαλίζεται η σχέση μισθωτής εργασίας-κεφάλαιο. Διασφάλιση που αποτελεί "την απόλυτη βάση" καθορισμού "όλων των υπολοίπων σχέσεων της σύγχρονης κοινωνίας", όπως "των πολιτικών, νομικών και κοινωνικών σχέσεων" (290). Το κράτος πριν απ' όλα θέλει να εξασφαλίσει εκείνες τις παραγωγικές σχέσεις που δίνουν νόημα στην ίδια την πράξη της ανταλλαγής.

Η ανάλυση του διπλασιασμού του κράτους δεν μπορεί, εφόσον

επικαλείται τον Μαρξισμό, να γίνεται έξω από τις σχέσεις παραγωγής και ιδιοκτησίας, έξω από την σχέση μισθωτής εργασίας - κεφάλαιο/παραγωγή υπεραξίας και προτάξες αξιοποίησης, να περιορίζεται στο επίπεδο της ανταλλαγής, δηλαδή της αγοράς ή του εισοδήματος. Μιά τέτοια αντίληψη κινδυνεύει αναλύοντας το φετίχ του εμπορεύματος και τις κρατικές ψευδαισθήσεις να κινηθεί μόνο στο επίπεδο στο οποίο αυτά εμποδίζονται, και όχι στη σφαίρα - αιτία (σχέσεις παραγωγής) ύπαρξης τους. Κινδυνεύουν δηλαδή να γυρίσουν στον προμαρξιστικό θεωρησιακό υλισμό του Φόϋερμπαχ, που ήθελε να διορθώσει την λανθασμένη συνείδηση της πραγματικότητας και όχι ν'αλλάξει τη βάση αυτής της πραγματικότητας που γεννά μία τέτοια στρεβλή συνείδηση (291).

5.2.3 Κράτος = εισόδημα

Η δεύτερη μετατόπιση μέσα στη θεωρία του "κράτος - παράγωγο" έγινε από τους Φλάτοβ-Χούισκεν. Κατά την γνώμη τους το "Projekt" δεν μπορεί να δείξει τις διαμεσολαβήσεις ανάμεσα στα διαφορετικά επίπεδα, πριν απ'όλα, ότι δεν είναι λογικά δυνατό να εμφανίζεται και να γίνεται αποδεκτό το κράτος σαν αποτέλεσμα της ύπαρξης κοινωνικών συμφερόντων, "όταν τελικά αυτό ικανοποιεί μόνο τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης, δηλαδή των κατόχων του εμπορεύματος κεφαλαίου (στην κρηματική ή εμπορευματική του μορφή)" (292). Στο "Projekt" γίνεται κριτική, ότι ξεκινά από το γενικό επίπεδο της ισότητας και ελευθερίας και παραγνωρίζει τον διαχωρισμό της εργασίας από την ιδιοκτησία (293), που είναι - η τελευταία - προϋπόθεση της διαμόρφωσης ιδιαίτερων συμφερόντων και ταυτόχρονα το γενικό αποτέλεσμα τους (294).

Οι Φλάτοβ και Χούισκεν, ενώ όταν κάνουν κριτική στο "Projekt" αναφέρονται στο θέμα της ιδιοκτησίας, δεν το αντιμετωπίζουν σαν σχέσεις ιδιοποίησης, αλλά πιά πολύ νομικά - εμπορικά. Από το πεδίο της ανταλλαγής των εμπορευμάτων, δεν κινούνται προς την σφαίρα παραγωγής, όπως θα περίμενε κανείς, αλλά πάνε ακόμα πιά "μακριά" της, στην "επιφάνεια της καπιταλιστικής κοινωνίας" στο επίπεδο των εισοδημάτων.

Η τοποθέτηση του προβλήματος υλική βάση-κράτος στον κρίκο εισόδημα, είναι ολοφάνερο με βάση όσα έχουμε πεί ότι δεν μας

βρίσκει σύμφωνους. Θεωρούμε όμως σαν σημαντικές τις παρατηρήσεις που γίνονται στην ανάλυση του, χρήσιμες, αν όχι και απαραίτητες για μία συνολική κατανόηση του προβλήματος κράτος.

Οι δύο συγγραφείς διαπιστώνουν την ύπαρξη ενός διπλού προσδιορισμού των εισοδημάτων στον καπιταλισμό. Ο ένας γίνεται κατά είδος ιδιοκτησίας και είναι τριπλός (κεφάλαιο, γή, εργατική δύναμη). Ο άλλος αφορά τους διαφορετικούς τομείς δράσης, οικονομικής και άμεσα επιχειρηματικής. Και στις δύο περιπτώσεις υπάρχει κοινό συμφέρον ή εξασφάλιση της μη κατάκρησης ή κλοπής της πηγής εισοδήματος. Να μην επιτραπούν η καταπάτηση των καθιερωμένων μορφών κίνησης, μετακίνησης και ανταλλαγής στην αστική κοινωνία. Να εξασφαλιζέται δηλαδή η βάση της αρχής της ανταλλαγής ισοδύναμων, ενάντια σε μέθοδες ιδιοποίησης εκτός της ανταλλαγής, όπως είναι η ληστεία, η κλοπή, η σκόπιμη καταστροφή, η λεηλασία κ.α. (295).

Στον πρώτο προσδιορισμό η εξασφάλιση των πηγών εισοδήματος συνεχίζουν οι δύο συγγραφείς, δεν είναι και για τις τρεις η ίδια. Κεφάλαιο και γή απαιτούν εγγυήσεις σαν υλικά-εμπράχματα αντικείμενα, ενώ η εργατική δύναμη ψυχική - φυσική ασφάλεια. Αυτή η πραγματικότητα είναι και η βάση της κοινωνικής λειτουργίας.

Και οι μέν και οι δέ, τείνουν πάνω σ' αυτή τη βάση να απαιτούν την ασφάλιση της ατομικής (πιά σωστά ιδιωτικής) ιδιοκτησίας που είναι και η πηγή εισοδήματος (296). Εδώ συμπίπτουν τα συμφέροντα όλων των ιδιοκτητών για την ύπαρξη και παρουσία μηχανισμών καταστολής σ' όσους αμφισβητούν την απρόσκοπτη λειτουργία αυτών των πηγών εισοδήματος. Η εγγύηση της ιδιοκτησίας όπως έχουν δείξει ήδη οι θεωρητικοί για το κράτος της ανερχόμενης φιλελεύθερης αστικής τάξης (Χόμπς, Χάρρινγκτον, Λόκ κλπ) είναι ο όρος απρόσκοπτης χρήσης της.

Στο δεύτερο προσδιορισμό, αφετηρία δεν είναι η διαφορετικότητα της πηγής εισοδήματος, αλλά ο διαφορετικός χώρος παρουσίας τους. Οι δύο συγγραφείς υποστηρίζουν ότι ο "ανταγωνισμός σε μία σφαίρα συνενώνει κατ' αρχήν όλους τους ιδιώτες ιδιοκτήτες εργασίας, γής, κεφαλαίου μίας επικείμενης ενάντια μιάς άλλης", τους συνενώνει η "επίδωξη της πώλησης του προϊόντος που δημιουργήσαν μαζί", αφού το ύψος του εισοδήματος

εξαρτάται και από τον ανταγωνισμό (297).

Ανάμεσα στους ιδιοκτήτες των τριών διαφορετικών πηγών εισοδήματος υπάρχει "κοινό συμφέρον" για ισότητα και ελευθερία στην κυκλοφορία, προστασία και ασφάλεια τους από τους μή κατόχους ή τους κατόχους άλλων πηγών. Υπάρχει λοιπόν αυτό το γενικό συμφέρον αναπαραγωγής των συνθηκών ύπαρξης των πηγών. Υπάρχει επίσης και το δεύτερο κοινό συμφέρον όλων των ιδιοκτητών, η εξασφάλιση της οικονομικής ανάπτυξης συνολικά. Ανάπτυξη από την οποία όλοι προσδοκούν, μέσω του μηχανισμού του ανταγωνισμού, κέρδη (298).

Οι δύο συγγραφείς υποστηρίζουν ότι "η σφαίρα γέννησης των πιά πάνω γενικών συμφερόντων, είναι η σφαίρα από την οποία μπορεί να προκύψει το αστικό κράτος" (299).

Ταυτόχρονα, τα γενικά συμφέροντα δεν είναι το άθροισμα των ατομικών. Μέσω του ανταγωνισμού, εκδηλώνεται η διπλή υπόσταση των ιδιωτών ιδιοκτητών πηγών εισοδήματος. Από την μία να είναι φορείς της απώλειας γενικών συνθηκών ισότητας, ελευθερίας, ασφάλειας και τάξης και από την άλλη μέσω του ανταγωνισμού να προσπαθούν να τα ανατρέψουν όλα αυτά σε βάρος των αντιπάλων (300). Να είναι ιδιώτες ιδιοκτήτες και πολίτες ταυτόχρονα.

Η ανάλυση του ρόλου του εισοδήματος (κεφάλαιο/κέρδος, γή / γαιοπρόσοδος, εργασία/μισθός), που ουσιαστικά στηρίζεται στους χωρισμούς που κάνει ο P. I. Stucha στην ανάλυση του κράτους και δικαίου (301), μας έδωσε σημαντικές παρατηρήσεις για το πώς μπορούν να δημιουργηθούν αίσθημα, ψυχολογία, ψευδή συνείδηση για κοινότητα συμφερόντων ανάμεσα σε τάξεις που βρίσκονται σε ανταγωνισμό. Έδωσε μια σημαντική πλευρά σύνδεσης της υλικής βάσης και των λειτουργιών του κράτους. Πλούτισε τη σκέψη της θεωρίας του κράτους για τη σχέση ειδικών και γενικών συμφερόντων με την μεσολάβηση του ανταγωνισμού, την επιδίωξη υψηλότερου μισθού, τόκου και εισοδήματος.

Όλο αυτό το οικοδόμημα όμως, στηρίζεται στην ουσιαστική αγνόηση της αντίθεσης μισθωτής εργασίας - κεφαλαίου, του ανταγωνισμού που υπάρχει και που ξεπερνά αντικειμενικά τα όποια κοινά συμφέροντα που έχουν οι δύο αυτές πλευρές σαν εισοδηματίες. Ύστερα ο μισθός που προέρχεται από εργασία, δεν είναι το ίδιο λ.κ. με το εισόδημα από νοίκι, ή του τραπεζικού τόκου που

προέρχεται από την διανομή της υπεραξίας (302). Όλη αυτή η κοινότητα συμφερόντων και η διάσπαση της προσωπικότητας των ιδιοκτητών πηγών εισοδήματος, είναι το φαινόμενο, υποκειμενικές εντυπώσεις, αλλά όχι αντικειμενικά δοσμένα και πολύ λιγότερο νομοτελικά.

Στον τρίτο τόμο του "Κεφαλαίου", ο Κ. Μάρξ αφιερώνει ένα ειδικό κεφάλαιο (το 48ο) για να μιλήσει για τον τριαδικό τύπο, που χρησιμοποιούν και οι δύο συγγραφείς, ώστε να αποκαλύψει την πηγή των κρατικών αυταπατών. Ο Κ. Μάρξ, αποδεικνύει ότι ακριβώς αυτός ο τύπος είναι πηγή αυταπατών, και άρα εμπόδιο και όχι μέσο για την προσέγγιση των αντικειμενικών σχέσεων.

"Στους τύπους : κεφάλαιο-κέρδος, ή ακόμα καλύτερα : κεφάλαιο-τόκος, γή-γαλοπρόσοδος, εργασία-μισθός εργασίας, σ' αυτήν την οικονομική τριάδα" γράφει ο Κ. Μάρξ, "ολοκληρώνεται η φενάκη (Mustifikation) του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής". Απέναντι σ' αυτήν την μυστικοποίηση, "η μεγάλη υπηρεσία που πρόσφερε η κλασική πολιτική οικονομία συνίσταται στο ότι διέλυσε αυτή τη ψεύτικη επίφαση και πλάνη", πράγμα "που ακόμα και οι καλύτεροι εκπρόσωποι της", παράμειναν "λίγο - πολύ αιχμάλωτοι του κόσμου της επίφασης που τον έχουν οι ίδιοι κριτικά διαλύσει, και χι' αυτό πέφτουν λίγο-πολύ όλοι τους σε αυνέπειες, σε μισολύσεις και σε άλυτες αντιφάσεις".

Είναι λοιπόν, συνεχίζει ο Κ. Μάρξ, "εξίσου φυσικό το γεγονός ότι η αγροαία πολιτική οικονομία" που δογματικά ερμηνεύει μόνο τις τρέχουσες αντιλήψεις "των πραγματικών παραχόντων της παραγωγής" να επιδιώκει απλά να "αποκαθιστά μίαν ορισμένη λογική τάξη μεταξύ τους, ακριβώς σ' αυτή τριάδα" που αναφέραμε, "βρίσκοντας την πάνω από κάθε αμφιβολία φυσική βάση της ρηκής κομπορημοσύνης της". Είναι ένας τύπος, ο τριαδικός, "που ανταποκρίνεται ταυτόχρονα στα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων, γιατί διακηρύττει τη φυσική αναγκαιότητα και την αιώνια δικαίωση των πηγών των εσόδων τους και τις ανυψώνει σε δόγμα" (303).

Στην ουσία οι Φλάτσοφ/Χούισκεν, αντίθετα από τις προθέσεις τους, έχοντας σαν αφετηρία τους την "φενάκη του τριαδικού τύπου", παραμένουν στην επιφάνεια της κοινωνίας, στα φαινόμενα. Αυτοπαραιτούνται ουσιαστικά απ' αυτό που επιδιώκουν, την αναγωγή του κράτους - και της αυτονομίας του - στο κεφάλαιο. Ουσιαστικά

καταργούν την σχετική αυτονομία του κράτους απο το πραγματικό κεφάλαιο, το μετατρέπουν σ'έναν υποταγμένο σκλάβο του.

5.2.4 Ανταγωνισμός = Κράτος = Δίκαιο

Ταυτόχρονα, με την θέση εισόδημα/κράτος-παράγωγο, αναπτύχθηκε και η θέση για ανταγωνισμό/κράτος παράγωγο. Όπως στους Νοϊσούς/Μύλλερ, έτσι και στον γνωστό οικονομολόγο Ε. Αλτφάτερ, αποφασιστικό ρόλο για τον προσδιορισμό του κράτους, παίζουν τα πλαίσια - συνθήκες της παραγωγής και αναπαραγωγής. Σ'αντίθεση όμως μ'αυτούς αφετηρία του Αλτφάτερ δεν είναι το επίπεδο της απλής κυκλοφορίας εμπορευμάτων, αλλά αυτό των ατομικών κεφαλαίων, η κίνησή τους μέσω του ανταγωνισμού. Το κράτος υλοποιεί τις απαραίτητες λειτουργίες και πλαίσια του ανταγωνισμού, που δεν εξασφαλίζει απο μόνος του ο ανταγωνισμός, που δεν μπορούν να πραγμάτωθούν με την μορφή του ανταγωνισμού (304).

Ο Ε. Αλτφάτερ ταυτίζει ουσιαστικά την κοινωνία με το γενικό κεφάλαιο και κατά προέκταση ανάγει το κράτος κύρια στις σχέσεις που έχει μεταξύ της η άρχουσας τάξης στο πεδίο της οικονομίας (ανταγωνισμός), έξω ουσιαστικά -ακόμα και όταν αναφέρεται σ'αυτήν - απο την ανταγωνιστική αντίθεση κεφάλαιο - μισθωτή εργασία. Ουσιαστικά δηλαδή, εμφανίζει σαν συνολική πηγή ύπαρξης και δράσης του κράτους μία πλευρά, που αναφέρεται στο τρίτο, απο άποψη μεθοδολογική, επίπεδο κίνησης του κράτους, αυτό της σχέσης κράτος / κυρίαρχης τάξης.

Η άποψη του Ε. Αλτφάτερ ότι "το αστικό κράτος συνάγεται όχι απο καμιά άλλη σχέση, ... αλλά απο τον ανταγωνισμό", γνώρισε στα τέλη του '70 ιδιαίτερη ανάπτυξη (305). Η έννοια του κεφαλαίου αδειάζεται απο το βασικό της περιεχόμενο σαν κοινωνική σχέση, και διευρύνεται με τρόπο που να συμπεριλαμβάνει και τον ανταγωνισμό στο επίπεδο της αγοράς (και όχι των κοινωνικών σχέσεων). Η αντίληψη αυτή, μ'έναν ιδιόμορφο τρόπο αποτελεί ιδιόμορφη συνέχεια σκέψεων που διατύπωσε ο Λόκ, και αναλύσαμε στο πρώτο μέρος.

Όμως ο ανταγωνισμός - και εδώ εμείς δεν εννοούμε αυτόν της αγοράς - δεν είναι ουσιαστικό στοιχείο του αφηρημένου-λογικού όρου "κεφάλαιο", αλλά - μέχρι τουλάχιστον τον μονοπωλιακό

καπιταλισμό - η βασική μορφή κίνησης του (306). Στη βάση του ανταγωνισμού μπορεί να εξηγηθούν πλευρές - αιτίες της σχετικής αυτονομίας του αστικού κράτους - που πρέπει να διαμορφώνει μία τέτοια πολιτική που να εκφράζει τη λογική κίνησης του κεφαλαίου, ενάντια σε επιμέρους κεφάλαια - δεν εξηγεί όμως την καθ'αυτήν αιτία και τον τρόπο ύπαρξης του σύγχρονου κράτους.

Τέλος, στη θεωρία του κράτους παραγωγού μιάς οικονομικής κατηγορίας ή πλευράς κίνησης του κεφαλαίου, εμφανίσθηκε μιά τάση να υπάρξει ένας συνδυασμός περισσοτέρων επιπέδων. Η πιο γνωστή και πολυσυζητημένη πρόταση είναι αυτή των Μπ. Μπλάνκε/Κ. Γιούργκενς και Χ. Καστέντιεκ, που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν το κράτος με την ίδια μέθοδο, αυτή της αναγωγής του κράτους, χρησιμοποιώντας όμως τρία επίπεδα ανάλυσης (307).

Αφετηρία και αυτών των συγγραφέων είναι η μορφή του εμπορεύματος στο επίπεδο της απλής κυκλοφορίας. Όμως δεν μένουν σ'αυτήν. Από τη μορφή του εμπορεύματος μετακινούνται στην μορφή του δικαίου σαν μέσον για την εξασφάλιση της διαδικασίας ανταλλαγής. Τα υποκείμενα αυτού του δικαίου που πραγματοποιούν την ανταλλαγή εμπορευμάτων, έρχονται σε ένα είδος επαφής που θέτει σαν όρο πραγματοποίησης της ανταλλαγής την παρουσία ενός οργάνου ελέγχου που βρίσκεται έξω από τις σχέσεις ανταλλαγής.

Αυτός ο θεσμός/όργανο, κατά την γνώμη των 3 συγγραφέων, είναι μιά ουδέτερη τρίτη δύναμη στην κοινωνία, όπως και το χρήμα, που στέκεται πάνω από τους συμβαλλόμενους στην οικονομική ανταλλαγή. Ταυτόχρονα όμως εγγυάται όχι μόνο την πώληση και αγορά, αλλά και τον διαχωρισμό των παραγωγών από τα μέσα παραγωγής και την παραγωγή της υπεραξίας. Μ'αυτόν τον τρόπο μετατρέπεται "απο κεντρικό όργανο βίας σε ταξική βία" (308). Το κράτος δρά λοιπόν από δώ και πέρα, κατά τους τρεις συγγραφείς, και παράγεται, μέσα από την κυκλοφορία του εμπορεύματος, την αναπαραγωγή του κεφαλαίου και τις ταξικές σχέσεις (309).

Το καινούργιο που φέρνει αυτή η άποψη, είναι η προσπάθεια να κωδικοποιήσει τα όρια παρέμβασης του κράτους, γενικά τα περιθώρια ανάπτυξης του κράτους. Το ζήτημα αντλεί την σημασία του από την παρουσία μιάς παραλλαγής του ΚΜΚ συστήματος, (της ιδιωτικοκρατικομονοπωλιακής), έκφραση της προσπάθειας της αστικής τάξης να περιορίσει τη δράση του κράτους σε ορισμένους τομείς

της οικονομικής σφαίρας, γενικότερα να αναδιαρθρώσει τα στοιχεία παρουσίας του κράτους.

Κατά τη γνώμη των τριών, τα όρια της κρατικής παρέμβασης βρίσκονται ανάμεσα στην εξασφάλιση της αναπαραγωγής του κεφαλαίου και της μη διαταραχής του προτύπου της αξιοποίησης. Ανάμεσα στην προστασία των δικαιωμάτων της ιδιοκτησίας και το κτύπημα των απαιτήσεων της τάξης των ιδιοκτητών της μισθωμένης εργατικής δύναμης. Η Μ. Βέρθ διατυπώνει την άποψη, ότι τα όρια παρέμβασης του κράτους είναι οι ελευθερίες του ατόμου, δηλαδή του κεφαλαίου. Ελευθερίες που εξασφαλίζονται από τις νομικές λειτουργίες του κράτους, και που εμφανίζουν την ελευθερία κίνησης του εργάτη σαν κύριο περιεχόμενο των δικαιωμάτων του. Ουσιαστικά ευνοούν την ελευθερία του κεφαλαίου να μεταπηδά από την μία σφαίρα δράσης στην άλλη (310).

Η αδύνατη πλευρά αυτής της άποψης είναι ότι δεν παίρνει επαρκώς υπόψη τις ιστορικές αλλαγές που παρουσιάζονται στη δράση και τις λειτουργίες του κράτους. Κατά συνέπεια αγνοεί ή υποβαθμίζει τις αντιφάσεις και αντινομίες του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής στην ανάπτυξη του, πριν απ'όλα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, των απαιτήσεων της κοινωνικής εργασίας καθώς και της κοινωνικής βίας, παράγοντες που επιδρούν στις μεταλλάξεις του κράτους και των σχέσεων ιδιοκτησίας, όπως και στην πολιτική και νομική έκφραση τους.

Είναι πολύ περιοριστική η αντίληψη, όπως θα δείξουμε αναλύοντας τις λειτουργίες του κράτους, ότι το καπιταλιστικό κράτος ρυθμίζει και οργανώνει τις σχέσεις ανταλλαγής, και εγχυάται την νομική τους μορφή, και μόνο. Κατά την γνώμη μας το κράτος παρεμβαίνει άμεσα όχι μόνο στο προτύπο αναπαραγωγής, αλλά και στο ίδιο το προτύπο παραγωγής.

Το καπιταλιστικό κράτος, δεν αρκείται στο ρόλο του προστάτη νομικά της ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής κι ακόμα στην εργατική δύναμη γεγονός που εξασφαλίζει τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των ιδιοκτητών της δεύτερης από τον ιδιοκτήτη των πρώτων όπως λένε οι Μπλάνκε και Μπλάντερ (311).

5.2.5. Συνολική εκτίμηση

Κατά την γνώμη μας, η θέση για κράτος παράγωγο μιάς οικονομικής αντίθεσης, κίνησης ή κατηγορίας, αφαιρείται από το γεγονός ό,τι μιά θεωρία του κράτους προϋποθέτει και εμπεριέχεται σε μιά θεωρία της κοινωνίας. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί να είναι το αποκλειστικό αντικείμενο της θεωρίας του κράτους η αναζήτηση εκείνων των λειτουργιών της καπιταλιστικής κοινωνίας που απαιτούν κρατική ρυθμιστική δραστηριότητα. Η θεωρία του κράτους πρέπει να διαμορφώνεται και από την αντίστροφη οπτική γωνία, την αναζήτηση δηλαδή της λειτουργίας που επιτελεί το κράτος σε μιά κοινωνία από την οποία έχει αποκωρυσθεί. Μεθοδολογικά οδηγεί σε αδιέξοδα η αναζήτηση της μιάς ή άλλης κατηγορίας και σχέσης που προκύπτει ανάμεσα στο κράτος και μια οποιαδήποτε οικονομική σχέση αν προηγούμενα δεν γίνει αποδεκτό ότι το κράτος επιτελεί λειτουργίες του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής σαν σύνολο. Ότι βάση αυτής της ολότητας είναι η σχέση ιδιοκτητών - μη ιδιοκτητών/παραγωγών που καθορίζει τις βασικές κοινωνικές σχέσεις όπως αυτές της εξάρτησης και κυριαρχίας.

Η βασική αντίφαση της σχέσης κεφάλαιο-εργασία που καθορίζει τη σχέση κράτος και δίκαιο από την σκοπιά της σφαίρας ανταλλαγής δε βρίσκεται κατά τη γνώμη μας μέσα σ'αυτήν τη σφαίρα, αλλά ανάμεσα σ'αυτήν και τις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής. Σχέση που αποτελεί βασική αντίφαση του ιδίου του εποικοδομήματος του καπιταλισμού.

Η σχέση κεφαλαίου-μισθωτής εργασίας δεν είναι εξίσου αρνητική ή θετική σε όλα τα επίπεδα, όπως πιστεύει ένας συγκεκριμένος τύπος δογματισμού (312), αντίθετα προϋποθέτει, εμπεριέχει και διαμφώνει / αναπαράγει μιά σχέση σχετικής ελευθερίας εκτός παραγωγής (που υποτίμησε ο δογματισμός) και σχέση ανελευθερίας μέσα στην παραγωγή (γεγονός που ξεκινά η *Ableitungstheorie*). Το κράτος προσπαθεί να διατηρήσει στ'όνομα της πρώτης σχέσης ελευθερίας/ισότητας την δεύτερη ανελευθερία / ανισότητα και να τις αναπαράγει. Τέλος επιδιώκει να μεσολαβήσει ανάμεσα σ'αυτά τα δύο επίπεδα τροποποιώντας όπου χρειάζεται τις συνθήκες αξιοποίησης του κεφαλαίου, τις ίδιες τις εργασιακές σχέσεις, ενάντια στο σύνολο των μισθωτών εργατών και ορισμένων

μεμονωμένων καπιταλιστών.

Στην θεωρία του κράτους παράγωγο γίνεται η απόσταση ανάμεσα στον αφηρημένο-κατηγορητικό προσδιορισμό του κράτους και των λειτουργιών του από την μία και του συγκεκριμένου-ιστορικού καθορισμού του από την άλλη. Οι αιτίες βρίσκονται πριν απ' όλα :

Στην προσέγγιση απ' αυτήν την θεωρία για το κράτος του κεφαλαίου σαν μία σχετικά όχι μόνο σταθερή αλλά και αμετάβλητη σχέση, που κέρη σε εσωτερικές δυνατότητες, χωρίς παρέμβαση απ' έξω, μπορεί και λύνει τις αντιθέσεις του και σταθεροποιείται σε κάθε φορά νέο, ανώτερο επίπεδο.

Η σχέση κεφαλαίου-τάξης και πάλης των τάξεων, γίνεται αντιληπτή σαν μία εξωτερική σχέση, και όχι σαν μία ενιαία κίνηση όπου η μία πλευρά είναι η βάση διαμόρφωσης της δεύτερης, και η δεύτερη η μηχανή κίνησης των αντιθέσεων της πρώτης. Το κράτος και οι κρατικές λειτουργίες θεωρούνται ότι είναι αποτέλεσμα, σ' αυτή τη περίπτωση, κάποιων στενών οικονομικών σχέσεων μόνο, και μόνο τυχαία και κάποιων κοινωνικών συσχετισμών.

Το κράτος ερμηνεύεται μόνο από τη σκοπιά των λειτουργιών και ο κοινωνικός προσδιορισμός του δεν αποδεικνύεται στη βάση της εσωτερικής ταξικότητας των λειτουργιών του, αλλά θεωρείται απόρροια, εξωτερίκευση, αυτών των λειτουργιών (313).

Το κράτος συνδέεται βασικά με το επίπεδο της κυκλοφορίας. Σ' αυτή τη βάση και το μονοπώλιο εντοπίζεται στο επίπεδο της αγοράς, στις δομές της "σαν απόκλιση από τον κανόνα" (314). Το μονοπώλιο με άλλα λόγια γίνεται αντιληπτό σαν αλλαγή της μορφής του κεφαλαίου στην "επιφάνεια", ακριβώς όπως γίνεται με την κίνηση των τιμών (315). Το μονοπώλιο δηλαδή δε γίνεται αντιληπτό, σαν μορφή που παίρνει σ' ένα ιστορικό επίπεδο η κίνηση της παραγωγής. Η Μ. Βέρθ φτάνει στο σημείο να χαρακτηρίσει το μονοπώλιο απλά σαν μορφή εκδήλωσης του ανταγωνισμού (316) που η παρουσία του δεν έχει ουσιαστική επίδραση πάνω στο κράτος, τις μορφές και την κίνηση του. Έτσι είναι φυσικό να μην συνδέεται η ανάλυση του κράτους με το μονοπώλιο. Να δημιουργείται ένα κενό στη σχέση της σύγχρονης μορφής και των λειτουργιών του κράτους, της πολιτικής μορφής ρύθμισης και της κίνησης του κεφαλαίου.

Ενώ, λ.κ. ο Γ. Χήρς που υποτιμά τον ανταγωνισμό μισθωτής εργασίας - κεφαλαίου και υπερτονίζει τον εσωτερικό

ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό, στον οποίο το κράτος είναι ο δικαιοπτής, προσπαθεί να συνδέσει το κράτος με την πρωτική τάση του ποσοστού κέρδους (317), αποσυνδέοντας το από τα μονοπώλια δεν κατανοεί την ιδιομορφία της διαδικασίας της υπερσυσσώρευσης και της καταστροφής-υποτέμψης κρατικού κεφαλαίου.

Το θεωρητικό ρεύμα στο οποίο αναφερόμαστε εδώ, ουσιαστικά διατυπώνει σαν βασική του θέση την άποψη ότι το κράτος έχει σαν αποστολή του την εγγύηση της αναπαραγωγής της σχέσης του κεφαλαίου. Το αντιλαμβάνεται να είναι "ουσιαστικά υποταγμένο" (318) σ' αυτό χωρίς καμιά σχετική αυτονομία. Ταυτόχρονα όμως απολυτοποιείται η σχετική αυτονομία της γραφειοκρατίας από την κυρίαρχη τάξη (319) Έτσι η θεωρία αυτή οδηγείται στα δύο άκρα. Το κράτος θεωρείται πλήρως υποταγμένο στο κεφάλαιο, ενώ το προσωπικό που δραστηριοποιείται σ' αυτό, όσο πιο πολύ γραφειοκρατικοποιείται, τόσο πιο πολύ θεωρείται ότι γίνεται ανεξάρτητο. Το διευθυντικό προσωπικό του κράτους δεν συνδέεται με τους καπιταλιστές. Αυτό που τους ενδιαφέρει κατά τον Οφφ είναι η εξασφάλιση της καπιταλιστικής συσσώρευσης, απ' όπου αντλεί και το κράτος τους πόρους του.

Η θεωρία αυτή χαρακτηρίζεται από την μεθοδολογική αδυναμία να προσπαθεί να διαμορφώσει μία ευρεία σχέση απεικόνισης του οικονομικού στο πολιτικό. Όμως όπως δεν θα μπορούσε κανείς να περιορίσει μία θεωρία του κράτους στην κριτική της πολιτικής οικονομίας και να την ταυτίσει μαζί της, έτσι δεν μπορεί να "εξάγει" το κράτος από την έννοια "Κεφάλαιο" σαν απλό παράγωγο του και μάλιστα χωρίς διαμεσολαβήσεις.

Οι κατηγορίες και έννοιες του ήδη υπάρχοντος "Κεφαλαίου" μας δίνουν σημαντικά εργαλεία για μία θεωρία του κράτους, δεν καλύπτεται όμως απ' αυτήν. Μία τέτοια αντίληψη είναι που οδήγησε στη σκέψη ότι ο Τεϋλορισμός και ο Φορντισμός διαπερνούν το σύγχρονο εποικοδόμημα, και μάλιστα σε μία εποχή που κάτι τέτοιο ξεπερνιόταν και στην οικονομική βάση (321).

Η κυριότερη όμως αδυναμία αυτού του ρεύματος βρίσκεται στο γεγονός ότι αντιλαμβάνεται την "επιφάνεια", την μορφή εκδήλωσης δηλαδή, σαν την ουσία των πραγμάτων. Διακρίνει μεν όλα τα προβλήματα σαν προβλήματα της σφαίρας ανταλλαγής και παραγωγής, αναγνωρίζει όμως την ισότητα και ελευθερία στην πρώτη, δεν

εντοπίζει την ανισότητα και έλλειψη ελευθερίας στη δεύτερη. Παχιδεύεται στις ψευδαισθήσεις του δικαίου και κάνει την πραγματικότητα που το καθορίζει σε τελευταία ανάλυση. Αδυνατεί σε σημαντικό βαθμό να κατανοήσει τα πολιτικά μέσα που χρησιμοποιεί και απαιτούνται από το αστικό κράτος. Μέσα που δεν αφορούν πρωταρχικά την κυκλοφορία, αλλά την παραγωγή εμπορευμάτων, πριν απ'όλα τις σχέσεις ιδιοκτησίας. Αγνωσούν πλήρως τις κατασταλτικές λειτουργίες του κράτους. Αντίθετα, απολυτοποιούν τις συνθήκες "κίνησης του κεφαλαίου" στην κοινωνική επιφάνεια.

Κατά την γνώμη μας κλειδί στον καθορισμό της μορφής και των λειτουργιών του κράτους είναι αυτό που κρύβεται κάτω από την φενάκη της επιφάνειας, πριν απ'όλα οι σχέσεις ιδιοκτησίας, η βασική σχέση ανάμεσα στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, της κοινωνικοποίησης της παραγωγής και της ιδιωτικής καπιταλιστικής ιδιοποίησης των αποτελεσμάτων της.

Με αυτά συνδέονται οι μορφές κίνησης του κεφαλαίου (άρα και το μονοπώλιο και το κρατικό κεφάλαιο), οι αλλαγές των λειτουργιών του κράτους σήμερα, το επίπεδο ανάπτυξης της σχέσης κεφάλαιο-μισθωτή εργασία σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο.

5.3. Απόψεις επηρεασμένες από τη θεωρία του "κράτους παράγωχου"

Χωρίς το πιά πάνω κλειδί, και η θετική κριτική στο ρεύμα που εξετάσαμε θα είναι ανεπαρκής. Τόσο η αφομοίωση των πρωτύπων αναλύσεων της (322), όσο και η ανάδειξη των αδυναμιών της δεν θα είναι ολοκληρωμένη.

Και οι δύο περιπτώσεις θετικής κριτικής που υπάρχουν στην βιβλιογραφία εντάσσονται σ'αυτήν την κατεύθυνση.

Η πρώτη στηρίζεται στη θεωρία της εξουσίας του Φουκώ (323). Σύμφωνα με αυτήν δεν υπάρχουν προοδευτικές και αντιδραστικές δυνάμεις, αλλά σημεία στήριξης και αντίστασης. Σημεία που διαπερνούν κάθε ξεχωριστό άτομο και που διαμορφώνουν μία στρατηγική κατάσταση χωρίς στρατηγούς (324). Ανάλογα με τα άτομα είναι και η κατάσταση του κράτους (άποψη που φέρνει αυτή τη κατηγορία των ερμηνευτών του Φουκώ κοντά στις θέσεις του πλουραλισμού) (325) που μπορεί να είναι κέντρο εξουσίας, αλλά όχι

πηγή εξουσίας.

Η πηγή της εξουσίας δεν βρίσκεται σύμφωνα μ' αυτή την άποψη στην οικονομική-υλική βάση, αλλά στην "ιδιαιτέρη λογική του συστήματος" (326). Και όπως το εμπόρευμα καθορίζει το δίκαιο, έτσι και η πολιτική (δηλαδή τα κόμματα) καθορίζουν την πολιτική εξουσία. "Η επαγωγή του κράτους στην οικονομία, αναδεικνύει την οικονομική και μόνο πλευρά", κάνει την πολιτική πλευρά (270). Το κράτος θεωρείται εδώ παράγωγο "της διάστασης κόμματα".

Στην ουσία η τέτοια κριτική στη θεωρία του κράτους παράγωγου υιοθετεί τη μεθοδολογία της, μόνο που αντικαθιστά το επίπεδο της ανταλλαγής εμπορευμάτων, με αυτό της πολιτικής, πηγαίνοντας μας ακόμα πιά μακριά από την υλική βάση που καθορίζει σε τελευταία ανάλυση τον τύπο του κράτους. Η παραλλαγή αυτή, προσπαθεί να ερμηνεύσει και να ανάγει ένα φαινόμενο του εποικοδομήματος στο ίδιο το εποικοδόμημα, χωρίς να εξηχεί κι' αυτή από την πλευρά της γιατί επιλέγει αυτό το τμήμα του εποικοδομήματος και όχι ένα άλλο. Στην ουσία αντικαθίσταται η προβληματική του καθορισμού ενός τύπου κράτους, με την απολυτοποίηση ενός από τους πολλούς παράγοντες που επηρεάζουν την μορφή του (328).

Η δεύτερη θετική κριτική είναι η προσπάθεια του Ν. Πουλαντζά να αφομοιώσει κριτικά στοιχεία της θεωρίας του "κράτους παράγωγου". Ο Ν. Πουλαντζάς κάνει κριτική στον Γ. Χήρς γιατί αναζητά στις σχέσεις κυκλοφορίας και όχι σ' αυτές της παραγωγής "το θεμέλιο του κράτους" (329). Γιατί δεν καταναεί, τόσο ο Χήρς, όσο και όλο το θεωρητικό ρεύμα που αυτός εκπροσωπεί, τις αλλαγές στις οικονομικές λειτουργίες του σύγχρονου αστικού κράτους, που οδηγούν σε ιστορική τομή τη φυσιολογία αυτού του κράτους (330), σε σημαντικές μεταβολές των καπιταλιστικών σχέσεων (331).

Ο Ν. Πουλαντζάς, ενώ σωστά παραπέμπει το Χήρς από τις σχέσεις της κυκλοφορίας σ' αυτές της παραγωγής, ξεκόβει ο ίδιος από τις τελευταίες τις σχέσεις ιδιοκτησίας. Σχέσεις οι οποίες αποσιωπούνται σ' ολόκληρο το έργο του. Σαν σχέσεις παραγωγής ορίζει το "περίγραμμα του πεδίου του κράτους που συνδημιουργεί αυτές τις σχέσεις" (332), δηλαδή τον καταμερισμό της εργασίας (όπου ο κοινωνικός σφραχίζει τον τεχνοκρατικό) και την πάλη των τάξεων (333).

Ο Ν. Πουλαντζάς, ενώ στην πρώτη προσέγγιση της θεωρίας του κράτους-παράγωγου σωστά κριτικάρει τον περιορισμό της κίνησης του κεφαλαίου στο πεδίο της ανταλλαγής, την αδικεί όταν έμμεσα της χρεώνει αγνόηση της ταξικής πάλης, επαναλαμβάνοντας ασυνείδητα την ίδια βασική αδυναμία της, την απόλυτη υποτίμηση των σχέσεων ιδιοκτησίας. Έτσι ενώ ο Ν. Πουλαντζάς κάνει κριτική στην αντίληψη σύμφωνα με την οποία η σχέση εμπόρευμα/χρήμα είναι το "Βεμέλιο του κράτους", παρουσιάζει σαν εναλλακτική λύση τη σχέση/αντίθεση χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας (334).

Την σχέση πνευματική/χειρωνακτική εργασία την βλέπει να έπεται και να υλοποιείται από το κράτος. Ένα κράτος που υλοποιεί τον "λόγο-γνώση", και διακτρεί : "το μονοπώλιο της γνώσης" αποκλείοντας απ' αυτή τις "λαϊκές μάζες" (335). Η αντίληψη αυτή ουσιαστικά ταυτίζει όλη την πνευματική εργασία με τη διανόηση (συζητισμο) η οποία ταυτίζεται ουσιαστικά, κατά τον Ν.Πουλαντζά, με την γραφειοκρατία. Έτσι δεν αγνοείται μόνο η "λογοτεχνική και δημοσιολογική διανόηση" (Κ.Μάρξ), αλλά το σπουδαιότερο τμήμα της, η επιστημονικοτεχνική διανόηση.

Το κύριο όμως δεν είναι αυτό. Το κύριο είναι ότι ο Ν. Πουλαντζάς θεωρεί μιιά πλευρά του κοινωνικού καταμερισμού εργασίας, που υπάρχει και πριν από τον καπιταλισμό, σαν την "ειδική λογική" που "ειδικά καθορίζει" το καπιταλιστικό κράτος. Ταυτόχρονα δεν εξηγεί επαρκώς γιατί επιλέγει αυτήν, και όχι μια άλλη πλευρά και αποτέλεσμα του καταμερισμού εργασίας. Ουσιαστικά και αυτός ανοίγει τον δρόμο για μιιά συρροή νέων εκλεκτικιστικών ερμηνειών για το κράτος, όπου η κάθε ερμηνεία θα επιλέγει το "δικό της" καταμερισμό.

Το επικείμενο που επικαλείται ο Ν. Πουλαντζάς σύμφωνα με το οποίο, επιλέγει αυτήν την πλευρά του καταμερισμού, γιατί καθορίζεται από το κράτος, δε στέκει ούτε ιστορικά, ούτε λογικά. Είναι αυθαίρετη ιστορικά γιατί η αντίθεση προϋπάρχει του καπιταλισμού, (και θα εξακολουθεί να υπάρχει και μετά τον καπιταλισμό), και λογικά γιατί ο καταμερισμός αυτός δεν είναι ειδικός τύπος καταμερισμού στα πλαίσια του κράτους ή ανάμεσα στο κράτος και την κοινωνία (336).

Αντίθετα, η αντίθεση πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας είναι, όπως και η διανόηση, διαταξική, διαπερνά όλα τα επίπεδα και τις σφαίρες κοινωνικής δράσης και παραγωγής, πριν απ' όλα την ίδια την ιδιωτική καπιταλιστική επικελευση (337).

Η κριτική του Πουλαντζά στη θεωρία στο κράτος/παράγωγο, όπως και η ανάδειξη εύστοχων παρατηρήσεων της μένει στη μέση του δρόμου, δεν πάει μέχρι τέλος. Το αποτέλεσμα είναι η προσπάθεια που κάνει να οικειοποιηθεί την μέθοδο, χωρίς αντίστοιχες γνώσεις οικονομίας.

Ο Ν. Πουλαντζάς, ενώ κριτικάρει τον οικονομισμό αυτής της σχολής, ότι δηλαδή βλέπει την οικονομία να μεταφράζεται αμεσολάβητα σε πολιτική, ότι την καθορίζει άμεσα σε ευθεία σχέση, ο ίδιος πέφτει στην πρώτη περίοδο του έργου του σ' ένα πιο βαρύ διολίσθημα. Αντικρύζει το κράτος ακόμα και σαν απευθείας απεικόνιση των σχέσεων της οικονομίας.

Το κράτος, έγραψε ο Ν. Πουλαντζάς, "στην προκειμένη περίπτωση το καπιταλιστικό κράτος, δεν πρέπει να θεωρείται" παρά "όπως και το "Κεφάλαιο" σαν μία σχέση" μεταξύ τάξεων". "το κράτος σχέση" όπως το "Κεφάλαιο", που θα ολοκληρωθεί στη θέση για "κράτος συμπύκνωση ενός συσχετισμού δυνάμεων" (338), υπονοεί ότι το εποικοδόμημα έχει μεν (σχετική) αυτονομία από την υλική βάση και την κοινωνία, αλλά είναι κατασκευασμένο με τον ίδιο τρόπο, όπως εμφανίζεται η επιφάνεια της κοινωνίας, αποτελεί μία απλή απεικόνιση της. Η αντίληψη αυτή που βλέπει τη διαφορά είναι-συνείδησης, στο "ύψος" του επιπέδου, όχι στην ίδια την ιδιαιτερότητα της κίνησης του εσωτερικού κάθε επιπέδου και της ειδικής θέσης του στη διαπλοκή με τ' άλλα επίπεδα, (339) έρχεται σ' αντίθεση με μεγάλο μέρος του ίδιου του έργου του Ν. Πουλαντζά. Αντίθεση που είναι αποτέλεσμα της μηχανιστικής υιοθέτησης της μεθόδου και της μη πλήρους συνέπειας στην κριτική που κάνει στη θεωρία του "κράτους - παράγωγου" (Ableitungstheorie).

Τέλος θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι και οι ίδιοι οι εκπρόσωποι της σχολής του "κράτους-παράγωγου", δεν έχουν συνείδηση των ιστορικών καταβολών της βάσης των απόψεων τους. Κι αυτό είναι φυσικό, αφού αρνούνται και στο ίδιο το αντικείμενο μελέτης τους την ιστορική διαδρομή και συνέχεια του.

Ο λόγος δε γίνεται μόνο για την τάση φιλοσοφικού δεισμού - κάτι που θα μας έβγαζε από το θέμα μας - αλλά για την μεθοδολογική συγγένεια με το Λόκ. Μπορεί να μην γνώριζε ο Λόκ την έννοια και την υλιστική σχέση "Κεφάλαιο" όπως αναλύεται από τον Μάρξ, αλλά προσπάθησε κι αυτός να παρουσιάσει το κράτος σαν μία απεικόνιση της οικονομίας, πιά συγκεκριμένα των νέων, για την εποχή του, μετοχικών εταιριών. Να αντιμετωπίζει το ίδιο το κράτος σαν μετοχική εταιρεία των κατόχων ιδιοκτησίας που οι αποφάσεις του δεσμεύουν και τους υπόλοιπους πολίτες, μη ιδιοκτήτες, όπως στο εργαστάσιο οι αποφάσεις του ιδιοκτήτη δεσμεύουν τους υπάλληλους του. Επίσης υπάρχει μεθοδολογική συγγένεια, με εκείνους τους προοδευτικούς αστούς φιλελεύθερους που προσπαθούσαν να ανάγουν το κράτος και τις τάξεις από την αγορά (340).

Το γεγονός αυτό αποτελεί άλλη μία απόδειξη ότι η σύγχρονη (και η μαρξιστική) θεωρία για το κράτος, έχει κι αυτή τα ιστορικά της πλαίσια.

5.4. Πρωταρχική σύσσωρευση ή μια Ελληνική ιδιομορφία :

5.4.1. Η ιδιαιτερότητα της Ελλάδας :

Στην περιορισμένη συζήτηση που γίνεται για το Ελληνικό κράτος υπάρχει η άποψη σύμφωνα με την οποία η ιδιομορφία του έγκειται στο διαφορετικό ρόλο που έχει στις κοινωνικές δομές απ'ότι το κράτος στην καπιταλιστική Δύση, στο ότι δηλαδή το ελληνικό κράτος δημιουργεί την καπιταλιστική κοινωνία, αντί να είναι δημιούργημα της, και ότι αυτό και όχι η κίνηση της υλικής βάσης διαμορφώνει την τάξη των καπιταλιστών και τα μεσσία στρώματα ή έστω τμήματά τους.

Η άποψη αυτή, σ'όλες της τις παραλλαγές αποδέχεται φιλολογικά - θεωρησιακά την μαρξιστική ερμηνεία για τη σχέση κράτους/καπιταλιστικής κοινωνίας -όπως την εννοεί βέβαια η καθεμία - σαν ισχύουσα. Θεωρεί όμως ότι δεν ανταποκρίνεται για

τις συνθήκες εμφάνισης του σύγχρονου Ελληνικού κράτους, ή ότι δεν ισχύει για την μεταπολεμική Ελλάδα επειδή αυτή ανήκει στην περιφέρεια του καπιταλισμού, ή τέλος ότι δεν υπάρχει πιά καπιταλιστικό κράτος στην Ελλάδα αφού μετατράπηκε σε "κοινωνικό" κράτος.

Πρόκειται πράγματι για μιιά ιδιόμορφη σχέση μεταξύ θεωρίας και συγκεκριμένης έρευνας. Ο Μαρξισμός γίνεται αποδεκτός, καθώς και η μαρξιστική κριτική της 'πολιτικής οικονομίας γενικά και αφηρημένα, και απορρίπτεται για τη συγκεκριμένη ανάλυση του συγκεκριμένου αντικείμενου κράτος, ιδιαίτερα για μιιά ειδική περίοδο ανάπτυξής του.

Τις απόψεις για το "περιφερειακό" Ελληνικό κράτος, τις εξετάζουμε αναλυτικά στο βιβλίο μας "Ο τρίτος δρόμος του ΠΑΣΟΚ" (341) και μ'έναν ειδικό τρόπο στο πέμπτο μέρος της παρούσας εργασίας... Εδώ θα βιγούν μόνο στο βαθμό που διασταυρώνονται με τη θέση, ότι το κράτος του Ελληνικού καπιταλισμού είναι παραγωγός και όχι παράγωγο των καπιταλιστικών σχέσεων, θέση που αποτελεί το άλλο άκρο του μηχανικού αναγωγισμού.

Η θέση ότι το Ελληνικό κράτος έχει μετατραπεί απο καπιταλιστικό σε ουδέτερο "κοινωνικό κράτος", στηρίζονται στην κοινωνική λειτουργία του αστικού κράτους όπως την αναλύουμε στο τέταρτο μέρος. Τις επιμέρους τοποθετήσεις της που συνδέονται με την άποψη ότι το κράτος είναι παραγωγός καπιταλιστικών σχέσεων και καπιταλιστών θα τις εξετάσουμε και αυτές εδώ στα πλαίσια του βασικού ανάλογου θεωρητικού σχήματος για την γέννηση του Ελληνικού κράτους, απ' όπου αντλεί και τα βασικά επιχειρήματα της για το ζήτημα.

Πρέπει ήδη εδώ να σημειώσουμε ότι η άποψη ότι στην Ελλάδα κυριαρχεί το κράτος που παράγει καπιταλισμό και μάλιστα διαστρεβλωμένο, δεν ανήκει στην μαρξιστική παράδοση της χώρας, σ οποιαδήποτε παραλλαγή της, αλλά στην συντηρητική παράδοση καθώς και στην σημερινή νεοσυντηρητική της έκφραση (342).

Απο τη σκοπιά μας, δεν αποσκοπούμε να αναλύσουμε τη σύγχρονη ιστορία της Ελληνικής κοινωνίας και του κράτους. Περιοριζόμαστε στην προσπάθεια να διαμορφώσουμε εκείνο το βασικό μεθοδολογικό κριτήριο βάση του οποίου μπορεί να μελετηθεί η ειδική ιστορική

διαδρομή, οι φάσεις και τα επίπεδα ανάπτυξης του σύγχρονου Ελληνικού κράτους. Αφετηρία αυτής της προσπάθειας μας είναι η εκτίμηση που κάνει ο Κ. Μάρξ για το ρόλο του κράτους στην διαδικασία της πρωταρχικής συσσώρευσης όπως ήδη παραθέσαμε και αναλύσαμε.

Η θέση ότι το Ελληνικό κράτος δημιούργησε τον όποιο Ελληνικό καπιταλισμό, υπήρξε αντικείμενο έρευνας από τον Κ. Τσουκαλά, ο οποίος μας έδωσε χρήσιμες παρατηρήσεις πάνω στο θέμα και υπέβαλε υπαρκτά ερωτήματα προς μελέτη. Όπως ο ίδιος όμως εκτιμά, η έρευνα του έγινε "με πλήρη συνείδηση ότι η ανεπάρκεια των δεδομένων είναι τέτοια, ώστε τα συμπεράσματα να εμφανίζονται εκ προοιμίου διαβλητά" (343).

Ο Κ. Τσουκαλάς και ο Γ. Σβορώνος πιστεύουν ότι, η ιστορική ιδιομορφία του Ελληνικού κράτους, έγκειται όχι απλά στον μεγαλύτερο, αλλά και στον ιδιαίτερο, ξεχωριστό ρόλο που έπαιξε αυτό στη διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας απ'ότι το αντίστοιχο στη Δύση για τις "δικές του" χώρες.. Ο ιδιαίτερος αυτός ρόλος εντοπίζεται στην ιστορική παρουσία "του Ελληνικού κράτους σαν αποφασιστικού και αυτόνομου παράγοντα διαμόρφωσης" του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος" (344). Σε μία "ιδιότυπη" δηλαδή "ιστορική πορεία" που ακολουθεί η Ελλάδα και το κράτος της, και που κάνει "κάθε αναγωγή στο Ευρωπαϊκό πρότυπο να είναι καταφανώς "ανεπαρκής" (345).

Στην Ελλάδα, συνεχίζει η ίδια άποψη, απουσιάζουν "οι καθαρές γραμμές" που σχημάτισαν στην δύση "τη διάρθρωση των κοινωνικών και πολιτικών δομών" (346). Η Ελλάδα, σ'αντίθεση με τις καθυστερημένες κοινωνικές και οικονομικές δομές, "παρουσιάζει πολιτικές δομές ανάλογες μ'εκείνες που έχουν διαμορφωθεί στις σύγχρονες και προηγμένες χώρες της Δύσης" (347).

Ο Γ. Καρκαμπελιάς, από την μεριά του, υποστηρίζει κάτι το ανάλογο, ότι δηλαδή "η μελέτη της Ελληνικής ιδιαιτερότητας ξεφεύγει από οποιοδήποτε προκαθορισμένο σχήμα ανάλυσης" (348). Ο Κ. Βεργόπουλος θα διατυπώσει με μεγαλύτερη οξύτητα τις πιά πάνω θέσεις, θα υποστηρίξει ότι στην Ελλάδα το κράτος "κράτος της περιφέρειας" είναι ανεπτυγμένο αστικό κράτος, σε μία υπανάπτυκτη κοινωνία "χωρίς αστική τάξη" (349).

Η άποψη ότι το Ελληνικό κράτος που δεν έχει στον περίγυρο

του - σύμφωνα με τα πιά πάνω - τις δομές της αστικής τάξης και κοινωνίας, που δεν μπορεί να υπαχθεί στο "ευρωπαϊκό πρότυπο", ή "προκαθορισμένα σχήματα" δεν σημαίνει τίποτα άλλο εκτός απ'ό,τι δεν μπορεί να εξετασθεί με βάση τη θεωρία του καπιταλισμού, όπως αυτή μορφοποιήθηκε από τον μαρξισμό κατά την εξέταση των "χωρών της Δύσης" και μέσα από την πείρα των ταξικών αγώνων σ'αυτές.

Γιατί δεν μπορεί να υπάρξει αντιστοιχία ανάμεσα στο Ελληνικό κράτος και αυτά της Δύσης; Σύμφωνα με τις πιά πάνω απόψεις, ο λόγος είναι ότι το Ελληνικό κράτος "δεν είναι εκφραστής" ταξικών σχέσεων, αλλά αντίθετα "παράχοντας αποφασιστικός στην άμεση δημιουργία και στην περαιτέρω δόμηση των σχέσεων αυτών" (350). Το ίδιο υποστηρίζουν γενικά "για το κράτος της περιφέρειας" και μη Έλληνες οπαδοί της Θεωρίας Μητρόπολης-Περιφέρειας. Ο Π. Σαλαμία διατυπώνει τη θέση ότι το κράτος της περιφέρειας είναι διπλά αυτόνομο, τόσο απέναντι στην μητρόπολη, όσο και απέναντι στις τάξεις. Το κράτος δεν βρσκει μπροστά του καπιταλιστικές σχέσεις που θα εξυπηρετεί, αλλά τις παράγει το ίδιο, τις επιβάλλει μάλιστα με μιά βία πιά έντονη απ'ότι η πρωταρχική συσσώρευση στην Δύση και με μεγαλύτερη απ'αυτήν ταχύτητα (351).

Ο ιδιαίτερος αυτός ιστορικός ρόλος αποτελεί, πάντα κατά τους ίδιους συγγραφείς, αιτία διόγκωσης του κράτους, με στόχο να συμβάλει στην ανάπτυξη της κοινωνίας και οικονομίας (352) των τάξεων (353) τόσο σύμφωνα με τις απαιτήσεις και τις ανάγκες των μικροιδιοκτητών και αγροτών (354) όσο και του ιδιαίτερου καθήκοντος του να συγκροτήσει την άρχουσα τάξη (355).

Ο ιδιαίτερος ρόλος του Ελληνικού κράτους, συνοψίζεται στο ότι είναι ένα σχετικά μεγάλο κράτος σε μιά χώρα με καθυστερημένες παραγωγικές δυνάμεις. Ένα αστικό κράτος σε μιά προκαπιταλιστική κοινωνία (356), που δημιουργεί αντιφάσεις τελείως διαφορετικές από αυτές που υπάρχουν στην Δύση. Ιδιαίτερα, πριν απ' όλα όσον αφορά την σχέση κράτους και κοινωνίας (357). Διάρθρωση στην οποία κυριαρχεί η αστική τάξη του "κράτους" και η "κρατική μικροαστική τάξη" (358).

5.4.2. Οι Μεθοδολογικές αδυναμίες

Όλο αυτό το σχήμα, έχει σαν θετικό του, την προσπάθεια να αναζητηθούν ορισμένες ιδιομορφίες της ιστορικής διαδρομής του Ελληνικού κράτους, να τοποθετηθούν σειρά ερωτημάτων που έχουν να κάνουν με την διεθνή σύγκριση του, το ρόλο του στη συγκρότηση κοινωνικών ομάδων και τάξεων της Ελληνικής κοινωνίας, το μέγεθος και τις αιτίες καθορισμού του. Υπάρχουν όμως σ' αυτά τα σχήματα εξ' αρχής σοβαρές μεθοδολογικές αδυναμίες που εμποδίζουν την πλήρη ανάπτυξη της εμβέλειας τους και οδηγούνται σε παρακινδυνευμένα, αν όχι και λανθασμένα συμπεράσματα. Σε μια πρώτη προσέγγιση οι πιά σοβαρές απ' αυτές τις αδυναμίες, είναι οι εξής :

Αφετηρία των προαναφερομένων αναλύσεων, δεν είναι η κατάσταση της Ελληνικής κοινωνίας και η ανάπτυξη του Ελληνικού καπιταλισμού ώστε να προσδιοριστεί η αντιστοιχία ή μη του κράτους μ' αυτήν, αλλά αντίστροφα εντοπίζονται οι ιδιομορφίες του κράτους και απ' αυτό βγαίνει το συμπέρασμα ότι η κοινωνία, a priori, δεν είναι καπιταλιστική. Αν συμφωνήσουμε ότι αυτή είναι η οπτική γωνία εξέτασης των πραγμάτων, αυτόματα προκύπτει το ερώτημα : ως προς τι προσδιορίζεται η ιδιομορφία και σε ποιά ιστορία ανάγεται το κράτος εφόσον αυτό δεν γίνεται ως προς την κοινωνία ;

Απ' όλα τα κείμενα που υποστηρίζουν τη θέση κράτος-παραγωγός του καπιταλισμού, και όχι "παράγωγο" του, διαφαίνεται η τάση να συγκρίνεται το Ελληνικό κράτος με τη "Δύση", ή πιά σωστά με τα μητροπολιτικά κέντρα του καπιταλισμού. Να μην αντιμετωπίζεται δηλαδή σαν ένα κράτος σε μιιά χώρα που είχε πάντα μιιά απόσταση, έναν ιστορικό ετεροχρονισμό από τις χώρες αυτές, κωρίς και να είναι αποικία τους, αν και σαφώς εξαρτημένο απ' αυτές. Ανήκει δηλαδή σε εκείνες τις χώρες που μπήκαν στον δρόμο της καπιταλιστικής ανάπτυξης με καθυστέρηση και σε συνθήκες εξάρτησης. Σε μιιά περίοδο που ο καπιταλισμός διεθνώς είχε ήδη εμφανισθεί και σταθεροποιηθεί. Αυτό σημαίνει "βάδισμα" μιιάς πορείας που για τα κέντρα ήταν πρωτότυπη, αλλά για αυτές τις χώρες -όπως η Ελλάδα- επανάληψη, ιδιόμορφα, καθυστερημένα και σε συνθήκες που διεθνώς υπάρχει ήδη καπιταλισμός, κατ' ανάγκη δηλαδή χρονικά πιά πυκνά.

Σ'αυτές τις συνθήκες, το κράτος της πρωταρχικής συσσώρευσης επιταχύνει με άλλους τρόπους "το θερμοκήπιο της διαδικασίας" μετάβασης στον καπιταλισμό, το συντομεύει με κίλιους τρόπους.

Είμαστε της γνώμης, ότι οι προαναφερόμενοι συγγραφείς δεν παίρνουν υπόψη τους ότι είναι άλλο πράγμα να υπάρχουν ιδιομορφίες στον τρόπο που η "οργανωμένη βία" επιταχύνει και "συντομεύει" τις διαδικασίες μετάβασης, και άλλο να πιστεύει κανείς ότι ο εντοπισμός μιάς τέτοιας συνεχούς παρουσίας του κράτους της πρωταρχικής συσσώρευσης, που απο τον Κ. Μάρξ έχει αποδειχθεί πριν ενάμιση αιώνα η γενικότητα ενός τέτοιου φαινομένου, αποτελεί Ελληνική ιδιομορφία.

Η μεθοδολογική αυτή σχέση, έγκειται κατά την γνώμη μας, στο πολύ πιά σοβαρό λάθος που κάνει ο Κ. Τσουκαλάς όταν μελετά το Ελληνικό κράτος. Ο Κ. Τσουκαλάς που αποτελεί τον κοινά αποδεκτό κύριο εκπρόσωπο αυτών των απόψεων, δεν ξεχωρίζει το μεταβατικό κράτος της πρωταρχικής συσσώρευσης, πάνω στο οποίο μας προσφέρει σοβαρούς προβληματισμούς, απο αυτό της καπιταλιστικής συσσώρευσης. Μηχανικά γενικεύει στοιχεία που εντοπίζει στην πρώτη σαν ισχύοντα αυτοματά και για τη δεύτερη, Όπως όμως ήδη αναλύσαμε οι νόμοι κίνησης της κοινωνίας και του κράτους στην πρωταρχική συσσώρευση είναι προϋπόθεση και επιδρούν πάνω στους αντίστοιχους της καπιταλιστικής συσσώρευσης, δεν ταυτίζονται όμως μαζί τους, διαφέρουν ριζικά απ'αυτούς.

Ο Κ. Τσουκαλάς ανάσπτά την ιδιομορφία ανάμεσα στο Ελληνικό κράτος και το διεθνή καπιταλισμό, υπονοώντας ότι το νεοελληνικό κράτος απο τη σειχητή γέννησης του μέχρι και την κυριαρχία του καπιταλισμού, είναι ένα ενιαίο, ιστορικά και λογικά, κράτος (359).

Στην ουσία, η άποψη αυτή, όπως και η αντίστοιχη "του κράτους της περιφέρειας" (360) εμφανίζεται να απολυτοποιεί την αυτονομία του κράτους, ιδιαίτερα όταν χαρακτηρίζει τους δημόσιους υπαλλήλους σαν άρχουσα τάξη αντί ομάδα διαχείρισης ενός τύπου κράτους. Επιπλέον αποδίδει στο κράτος ρόλο όχι ενοποιητή της νεαρής άρχουσας τάξης, ρόλος που πάντα είναι αναγκαστικά παρόν, αλλά μήτρα της. Συγχέει έτσι την ύπαρξη τμημάτων της τάξης που λειτουργούν μέσα ή μέσω του κράτους (και που σήμερα υπάρχουν) με την ίδια την αστική τάξη στο σύνολο της.

Μιά τέτοια τοποθέτηση του ζητήματος, σημαίνει ότι δεν είναι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, του καταμερισμού της εργασίας, οι νέες καπιταλιστικού τύπου σχέσεις ιδιοκτησίας, που γεννούν τον καπιταλισμό με επαναστατικό τρόπο/δρόμο (μετατροπή της μανουφакτούρας σε βιομηχανία/βιομηχανικό κεφάλαιο) ή όχι (εμπόριο και γέννηση του εμπορικού κεφαλαίου) (361). Ο δεύτερος δρόμος γέννησης του καπιταλισμού "ο μη επαναστατικός" (Κ. Μάρξ) θεωρείται σαν μη υπάρχον.

Η πρόθεση από τον δεύτερο δρόμο του καπιταλισμού στην Ελλάδα, επειδή δεν έγινε μέσω της βιομηχανοποίησης της βιοτεχνίας και χειροτεχνίας δεν θεωρείται από τις πιά πάνω απόψεις δρόμος γέννησης του καπιταλισμού. Σαν μήτρα του θεωρείται το κράτος. Σ'αυτή όμως την τελευταία περίπτωση το κράτος αντιμετωπίζεται ξεκομμένο από την κοινωνία. Στ'όνομα του αντιοικονομισμού η σφαίρα της πολιτικής αντιπαράκειται σ'αυτήν της οικονομίας. Μάλιστα προκειμένου, να στηριχθεί μια τόσο εξώφθαλμη αντιδιαλεκτική στάση γίνεται επίκληση του Μάρξ, στον οποίο κρένεται αναπόδεικτα η άποψη ότι το κράτος όχι μόνο δεν "τέμνεται" με την οικονομία, αλλά και ότι τοποθετείται εκτός κοινωνίας (!) (362). Το κράτος θεωρείται ο γονιός τόσο του καπιταλισμού και της καπιταλιστικής κοινωνίας, όσο και της αντίστοιχης ειδικής κοινωνίας. Τότε όμως από πού προκύπτει το κράτος ; Μετά από μία σειρά προσπαθειών κοινωνιολογικής προσέγγισης του ζητήματος, η κατάληξη της πιά πάνω ερμηνείας είναι ο ιδεαλισμός μέσω των σχημάτων του "λόγου" (Diskurs).

Το κράτος υπάρχει μεν στην κοινωνία, αλλά ατελώς. Στην πραγματικότητα όπως λέγεται το κράτος είναι προϊόν μιάς λογικής που "θα κατασκευάσει ένα ειδικό και αυστηρά οριοθετημένο πολιτικό σύστημα" το κράτος. Το κράτος υπάρχει παντού μόνο σαν "λογική κατασκευή". Κι αυτό γιατί στην πραγματικότητα "υπάρχουν (ο κρόνος είναι ενεστώτας !!! ΝΚ) κοινωνίες, όπου όχι μόνο δεν υπάρχει κράτος", αλλά ούτε καν "οργανωμένη πολιτική εξουσία" (363). Θέση σαφώς ταυτόσημη μ'αυτή της συντριπτικής πτέρυγας της θεωρίας του "πλουραλισμού" και των συστημάτων.

Αρχικά μ' αυτή τη θεωρία το παραχόμενο έγινε παραγωγός. Τώρα ο παραγωγός θεωρείται προϊόν, κατασκευάσμα μιάς θεωρίας, μιάς ιδέας. Έχουμε να κάνουμε με μιά επιστροφή σ' έναν καθυστερημένο, ανοργάνωτο, και ασυνείδητο Χέγκελ. Το περίεργο είναι, ότι ενώ αυτή η τάση θεωρεί το νεοελληνικό κράτος σαν μη αστικό, επεκτείνει και ταυτίζει τη ζωή του σύγχρονου αστικού κράτους, με όλη την περίοδο ύπαρξης του νεοελληνικού κράτους. Δεν γίνεται κατανοητό ότι το κράτος της πρωταρχικής συσσώρευσης, μπορεί να μην λειτουργεί κατ' εντολή της κυρίαρχης τάξης, που ακόμα δεν έχει διαμορφωθεί, αλλά δρά για λογαριασμό των μελλοντικών ιστορικών αναγκών της, ότι "δεν εκφράζει πάντοτε τη θέληση της", εξυπηρετεί "όμως εξ' αντικειμένου τα συμφέροντα της" (364).

Αντί του διαχωρισμού πρωταρχικής και μη συσσώρευσης του κεφαλαίου γίνεται προσπάθεια να χωρισθεί η ιστορία του νεοελληνικού κράτους, με βάση το επίπεδο των πολιτικών-κομματικών σχέσεων, των πελατειακών δεσμών του "ολιγαρχικού κοιναβουλευτισμού" και αυτού της "ημιπεριφέρειας" (365). Γι' άλλη μιά φορά καθορίζεται το κρατικό-πολιτικό εποικοδόμημα από το πολιτικο-κομματικό μ' όλες τις συνέπειες που ήδη έχουμε αναλύσει, όταν μιλήσαμε για την θεωρία "κράτος - παράγωγο".

Η θεωρία του κράτους της περιφέρειας, του "κράτους πατέρα" που δίνει μέσα από την "μεγέθυνση" του σώματος του την δυνατότητα στην αστική τάξη να εμφανισθεί (366) αρνείται ουσιαστικά την σχετική αυτοτέλεια/αυτονομία του κράτους από την κοινωνία και την δέχεται ή σαν μιά κατάσταση απόλυτης αυτοτέλειας ή απορρίπτει την ίδια την ύπαρξη της (367).

Η εξήγηση βρίσκεται στο ότι όταν ο λόγος γίνεται για άρκουσα τάξη στον καπιταλισμό της περιφέρειας, δεν γίνεται για την αστική τάξη, με κύρια της μερίδα αυτή των καπιταλιστών, αλλά για ένα σύστημα κοινωνικών ομάδων που αποτελούν την "πολιτική ολιγαρχία" (368).

Στην περιφέρεια, σύμφωνα με αυτήν την άποψη, δεν ισχύει η σχέση βάσης-εποικοδομήματος (369). Η κυρίαρχη τάξη, η "πολιτική τάξη" γεννιέται μέσα στο ίδιο το κράτος. Το κράτος είναι ο πατέρας υποκείμενο που με ενεργητικότητα κατασκευάζει τάξεις, οι οποίες - κατά προέκταση δεν διαμορφώνονται σε σχέση με τις

σχέσεις παραγωγής και ιδιοκτησίας. Αντίθετα, "διαμορφώνονται πάντα σε σχέση με το κράτος" (370). Οι τάξεις δεν προκύπτουν "απο τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις που συντελούνται στη βάση, αλλά με διορισμούς εκ των άνω" (υπογραμ. Κ.Β.), ακόμα και με "κοπτάσια" (371).

Η γραφειοκρατία, θεωρείται μια τάξη καθ'εαυτή, που γεννιέται απο το κράτος. Το κράτος εξυπηρετεί κατ'αρχήν τα συμφέροντα της, και τα συμφέροντα όσων άλλων ομάδων βρίσκονται κοντά του, διορίζοντας τις σαν τάξεις. Ένας άνεργος εργάτης, μη ιδιοκτήτης μέσων παραγωγής φέρνει αυτόν τον εκπληκτικό τίτλο, απ'ότι φαίνεται, κέρη στον διορισμό του απο το κράτος. Το κράτος αντιμετωπίζεται πλέον σαν ένας νέος θεός που κατασκευάζει στο εσωτερικό του την άγια κυρίαρχη τάξη της γραφειοκρατίας, μακριά απο την κοινωνία, την οποία επίσης θα κατασκευάσει δια της μεθόδου του διορισμού, όπου στο τέλος βέβαια θα αυτοδιορισθεί και θα "λειτουργεί στη θέση μιάς τάξης" (372) και μάλιστα της κυρίαρχης.

Αν ο Κ. Τσουκαλάς παρουσιάζει σαν πραγματικότητα του αστικού κράτους την πρωταρχική συσσώρευση (ύστερη φάση της), ορισμένοι οπαδοί του κράτους της περιφέρειας πηγαίνουν πιά πίσω. Εμφανίζουν σαν χαρακτηριστικά του "κράτους της περιφέρειας", τα χαρακτηριστικά της ψευδαρχίας και του μεταβατικού κράτους της μοναρχικής απολυταρχίας (373). Ενός κράτους που επισημοποιούσε με διατάγματα και διορισμούς/μετατάξεις τις τάξεις, που λόγω αυτών των κλειστών απο το κράτος νομικών-κοινωνικών ορίων/συνόρων τους, ονομάσθηκαν κλειστές τάξεις.

Η άποψη ότι το κράτος δημιουργεί το κεφάλαιο, δεν είναι κινουόρχια στη θεωρία του κράτους, ούτε γεννήθηκε στην εξέταση της ιδιαιτερότητας του Ελληνικού κράτους ή του κράτους της περιφέρειας όπως πιστεύουν οι εκπρόσωποι αυτής της θέσης. Είναι άποψη που πρωτοδιατυπώθηκε απο τον Μ. Μπακούνιν (374).

Άποψη του ήταν ότι το κράτος δημιούργησε και δημιουργούσε τη σχέση "κεφάλαιο" και τον καπιταλισμό, ότι ο καπιταλιστής έχει το κεφάλαιό του, κέρη στην μεγαλοψυχία του κράτους. Αιτία όλων των δεινών, ανακήρυσσε το κράτος. Δεν απαιτείται -κατά τον Μπακούνιν- πρώτα η κατάργηση της σχέσης του κεφαλαίου και μετά να "μαρθαεί" το κράτος όπως υποστήριζε ο Μάρξ, αλλά πρώτα η

ολοκληρωτική κατάργηση του κράτους και κατόπιν "το κεφάλαιο θα πάει από μόνο του στον διάβολο".

Συνολικά, τόσο ο ιστορισμός του Κ. Τσουκαλά (παρά τα θετικά του), όσο και η θεωρία του κράτους της περιφέρειας, δεσμευμένοι σε μηχανικούς παραλληλισμούς αγνοούν (κάτι που ισχύει σ'ένα βαθμό και για τον Πουλαντζά) (375) την ιστορική πορεία από τον απολυταρχισμό στο αστικό κράτος, στη διάρκεια της οποίας υπάρχουν πολλά αλληλοδιαπλεκόμενα μεταβατικά σκαλοπάτια. Απολυταρχισμός σαν κράτος ακόμα της ψευδαρχίας, ή κράτος ασιατικού τρόπου παραγωγής, κράτος σχετικής ισορροπίας και αυτονομίας ανάμεσα σε διαφορετικούς τρόπους παραγωγής, κράτος της πρωταρχικής συσσώρευσης, μεταβατικό κράτος από ένα τύπο συσσώρευσης σ'άλλον κ.ο.κ.

Η κυριότερη αδυναμία του σχήματος είναι λογική. Αναφορά σε αστικό/καπιταλιστικό κράτος, σε κράτος του καπιταλισμού/της αστικής κοινωνίας μπορεί κατά τη γνώμη μας να γίνεται μόνο αφού διαμορφωθεί και στερεωθεί η οικονομική βάση που του αντιστοιχεί. Αλλιώς, ως μας επιτρέπει να πούμε ότι μπορεί να καταλήγει κανείς σ'ένα σχήμα που να φαίνεται πρωτότυπο και ελκυστικό, αλλά εύκολα να τον οδηγεί σε αποπήματα. Να ονομάσει (παραδειγματικά) σαν αστικό κράτος, ένα κράτος που δεν κινείται σε μία αστική κοινωνία, και όπου δεν υπάρχει αστική τάξη. Μά αν είναι έτσι, τότε τι το κάνει αστικό ; η επιστημονική - μεθοδολογική αυθαιρεσία ; κάποια εξωτερικά γνωρίσματα; Μά αυτά δεν επαρκούν.

Τέλος, ως σημειώσουμε ότι κατά τη γνώμη μας είναι δυνατό ένα μεταβατικό κράτος (όπως το Ελληνικό του 19ου αιώνα), λόγω της ιστορικής καθυστέρησης στην εμφάνιση του να ενσωματώνει χαρακτηριστικά και στοιχεία μιας πιο προωθημένης βαθμίδας κρατικής συγκρότησης. Αυτό σφραγίζει τις ιδιομορφίες του, δεν το ταυτίζει όμως ακόμα με το κράτος της πιο εξελιγμένης βαθμίδας. Αν κατανοηθεί αυτή η αντίφαση, έχει αποκαλυφθεί και η αιτία των αδυναμιών της θεωρίας για "Κράτος-παραγωγή".

5.5 Κράτος - Τάξεις

Εξετάσαμε μέχρι τώρα την μαρξιστική άποψη, αλλά και ορισμένες άλλες που αναπτύχθηκαν στη βάση της, ή που την επικαλούνται όσον αφορά τη σχέση κράτος-κοινωνία σαν σύνολο και την σχέση δηλαδή κράτος - κεφάλαιο/εργασία. Η δεύτερη σχέση αποτελεί τον μεσολαβητικό κρίκο, για το πέρασμα από την πρώτη στην τρίτη, από τη σχέση κράτος/κοινωνία στην σχέση κράτος/τάξη, πριν απ' όλα κυρίαρχη τάξη, αλλά όχι μόνο.

5.5.1. Το πρόβλημα της δικτατορίας

5.5.1.1. Οι αντιφάσεις του κοινοβουλευτισμού

Οι Μάρξ και Ένγκελς γενίκευσαν στο έργο τους την πείρα με τις μορφές του κράτους, στη βάση της "διαδρομής" και των μεταμορφώσεων του αστικού κράτους από την Γαλλική επανάσταση του 1789, μέχρι την κομμούνα του 1871. Κατανόησαν και απέδειξαν ότι παρά τις εναλλαγές μορφών αυτού του κράτους, το περιεχόμενο της εξουσίας και της πολιτικής της, από κοινωνικοταξική σκοπιά, παρέμενε το ίδιο, ότι όσο πιο δύσκολη γινόταν η καταπίεση των λαϊκών μαζών ή των μεμονωμένων ατόμων, τόσο μεγάλωνε η σχετική αυτονομία του κράτους.

Ταυτόχρονα, ιδιαίτερα με την μελέτη της θέσης της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας στους ταξικούς αγώνες της Γαλλίας, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αυτή είναι η "καθαρή" μορφή της πολιτικής κυριαρχίας της αστικής τάξης. Η ιδιομορφία της είναι ότι περιλαμβάνει ταυτόχρονα σειρά κινδύνων/αμφισβητήσεων για την πολιτική εξουσία της αστικής τάξης. Πηγή τους είναι οι ίδιες οι αντιφάσεις αυτής της μορφής (απο συνταγματικές μέχρι την γενική ισχύ του εκλογικού δικαιώματος). Η αστική τάξη, τάξη μειοψηφία,

είναι υποχρεωμένη να κυβερνά ενάντια στην κοινωνική πλειοψηφία με τη συναίνεση/ συγκατάθεση ενός τμήματος της, και με την ανοχή ενός άλλου, αξιοποιώντας τη διάσπαση τους σε πολίτες από την μία ("μέλη" του κράτους) και ανθρόπους (μέλη της αστικής κοινωνίας).

Οι αντιθέσεις αυτές εκφράζουν το γεγονός, ότι τα δημοκρατικά δικαιώματα δημιουργούν την αυτοπάτη στην μη αστική πλειοψηφία της κοινωνίας ότι το κράτος είναι κράτος όλων και ουδέτερος δικαιοτητής. Από την άλλη αποτελούν ταυτόχρονα υπαρκτά μέσα για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας απ' αυτήν την πλειοψηφία.

Ενώ αυτά τα μέσα υπάρχουν για να εξασφαλίζουν την κοινωνική εξουσία των αστών, αποτελούν συνάμα άρνηση "των πολιτικών εγγυήσεων αυτής της εξουσίας" αφού συνεχώς μπορούν να μετατραπούν σε έμπρακτη αμφισβήτηση της ίδιας της βάσης της κοινωνίας. Αποτελούν συνεχώς ακόμα και αν δρουν μόνο τυπικά, παράγοντα ανάκλησης του χώρου της εξουσίας από το κράτος στην κοινωνία, η εξουσία εμφανίζεται υπό κρίση, άρα επιβεβαιώνεται το δικαίωμα και η δυνατότητα της κοινωνίας να την ανακαλεί, ακόμα και αν δεν το κάνει εξ' αιτίας του συνολικού συσχετισμού και ψευδαισθήσεων. Ο "κυρίαρχος" υποχρεούται να διεκδικεί και απαιτεί λαϊκή επιβεβαίωση της κυριαρχίας του.

Η πραγματικότητα αυτής της αντίθεσης αποτελεί από την μία πεδίο ανάπτυξης των πιά πολύπλοκων λειτουργιών του αστικού κράτους, ώστε με κοινωνικοπολιτικά και ιδεολογικά μέσα να εξασφαλίζεται η πολιτική πλειοψηφία στην κοινωνική μειοψηφία (376). Μία μειοψηφία, που όπως έχουν δείξει οι παραλλαγές των κουντικών πραξικοπημάτων, φασιστικών καθεστώτων, αυταρχισμού και κράτους έκτακτης ανάγκης, είναι διατεθειμένη να κυβερνήσει τόσο με την θέληση του λαού (καθήκον που έχει προτεραιότητα) όσο και για ένα διάστημα (όχι με απόλυτο τρόπο) ενάντια της. Διαπίστωση που έκαναν και οι Μάρξ/ Έγγελς με αφορμή τους ταξικούς αγώνες στην Γαλλία το 1848 - 1850 (377).

Προϊόν αυτής της αντίφασης είναι η τάση της αστικής τάξης να νομιμοποιεί σαν δημοκρατικό καθήκον την υπέρσπιση της εξουσίας, ενώ ταυτόχρονα η ιστορική τάση είναι η "καθημερινή" διόγκωση του κατασταλτικού μηχανισμού και του προσωπικού του (378). (Ο λόγος γίνεται για τάση και όχι μονόδρομη κίνηση).

Η διεύρυνση γενικά του μηχανισμού του κράτους, εκτιμούσε ο Μάρξ, αποτελεί μια εσωτερική ανάγκη της αστικής τάξης, τόσο για να δυναμώνει τον μηχανισμό που μεσολαβεί πολιτικά ανάμεσα στην ίδια και το λαό, ή για να βάλει επιπρόσθετους φραγμούς ανάμεσα τους, όσο και για να απασχολεί το δικό της εφεδρικό τμήμα και να επεκτείνει το εισόδημα της με κρατικό μισθό. Να πάρει δηλαδή σαν τάξη συνολικά κάτι επιπλέον από όσα παίρνει "με την μορφή κερδών, τόκων, εισοδημάτων" (379).

5.5.1.2 Η εμφάνιση της τριπλής έννοιας της Δικτατορίας

Όπως ήδη δείξαμε, ο Κ. Μάρξ, μετά το κείμενο του πάνω στο "Εβραϊκό ζήτημα", σπάει τους δεσμούς του με την αντίληψη ότι τα κοινωνικά προβλήματα μπορούν να λυθούν με αλλαγές στη συνείδηση. Τότε διατύπωσε για πρώτη φορά τη θέση ότι η πλήρης απελευθέρωση των ανθρώπων μπορεί να προκύψει μόνο με τη διάλυση του κράτους-εκμεταλλευτή. Διάλυση που θα την πραγματοποιήσει, όπως προσδιορίζει στην "αθλιότητα της φιλοσοφίας", το προλεταριάτο σε συμμαχία με την φιλοσοφία.

Η σύνδεση αυτών των στοιχείων της σκέψης του πρωτάγινε στο Α' συνέδριο "της Ένωσης των δικαίων", στην διατύπωση του άρθρου 1 του νέου καταστατικού, από τον Ένγκελς. Σ' αυτό υποστηριζόταν ότι "στόχος της ένωσης είναι : η ανατροπή της αστικής τάξης, η κυριαρχία του προλεταριάτου".

Στο δεύτερο συνέδριο της "Ένωσης των δικαίων", τέλη του 1847, το νέο σοσιαλιστικό κράτος χαρακτηρίζεται σαν το "οργανωμένο σε εξουσία" προλεταριάτο. Η εξουσία του αστικού κράτους προσδιορίζεται σαν "μια επιτροπή που διαχειρίζεται τις κοινές υποθέσεις της αστικής τάξης στο σύνολο της" (380).

Κατά την διάρκεια της επανάστασης του 1848/49, και σε αλληλουκία με την ανάλυση των ταξικών αγώνων στη Γαλλία, χρησιμοποιούν οι Μάρξ και Ένγκελς για πρώτη φορά τον όρο "δικτατορία", και ταξική δικτατορία. Η χρήση είναι διπλή.

Στην ορεία του κρήση ο όρος δικτατορία είναι συνώνυμος με το κράτος σαν ταξική κυριαρχία. Συνώνυμος με την εξουσία που αποφασίζει για την κρήση των μέσων γραφειοκρατικοποίησης και καταστολής.

Στην στενή του κρήση, ο όρος είναι συνώνυμος με την αντεπαναστατική κρατική βία που χρησιμοποιεί μία τάξη ενάντια σε μία άλλη. είτε για να εμποδίσει μία αλλαγή και να τσακίσει μία επανάσταση ή για το σπάσιμο της αντίστασης μιας τάξης της οποίας μόλις έχει ανατραπεί η κυριαρχία.

Σ' αυτά τα πλαίσια, της διπλής κρήσης του όρου, εμφανίζεται μετά την εξέγερση στο Παρίσι το 1848, ο όρος : Δικτατορία του προλεταριάτου, σαν πολιτικός στόχος της ταξικής πάλης του προλεταριάτου. Η ίδια η έννοια "της δικτατορίας" σαν τρόπος "αντίστασης στις αντιδραστικές επιθέσεις", πρωτοδιατυπώθηκε μ' αφορμή την συνέλευση της Φρανκφούρτης, ήδη πιο νωρίς (381).

Η έννοια της δικτατορίας, λοιπόν πρωτοεμφανίζεται στα έργα των Ένγκελς-Μάρξ, τρισδιάστατη:

(α) Σαν μορφή. Χαρακτηρίζει δηλαδή την αντεπαναστατική ή επιθετική με ειδικό τρόπο δράση ενός δοσμένου τύπου κράτους.

(β) Σαν ο γενικός τύπος ενός κράτους, συνώνυμος με το γεγονός ότι κάθε κράτος εκφράζει την κυριαρχία μιας ή περισσοτέρων ομάδων της κοινωνίας.

Και τέλος (γ), σαν μέθοδος (περιεχόμενο που προσεγγίζει αυτό της μορφής) αντιμετώπισης ενός αντιπάλου, μέσω του κράτους. Όταν αυτή η μέθοδος γενικευθεί - χρονικά και χωρικά - που είναι και η εσωτερική τάση μιας τέτοιας περίπτωσης, τότε μέθοδος και μορφή συμπίπτουν. Ο Κ. Μάρξ αξιοποιεί στην ανάλυση του ζητήματος της δικτατορίας, την παράδοση των Γιακωβίνων, όπως και όλων των ιδεολογικοπολιτικών ρευμάτων της εποχής του, που πήραν μέρος στην Κομμουνά του Παρισιού.

Οι Γιακωβίνοι χρησιμοποιούσαν τον όρο δικτατορία συνώνυμα με τον όρο δεσποτισμό. Αντιπαράθεται στον "δεσποτισμό των βασιλιάδων", τον "δεσποτισμό της λευτεριάς" (382). Οι έννοιες δικτατορία και δεσποτισμός, δεν είναι αυτοτελής/αυτόνομες. Χρησιμοποιούνται πάντα σε συνάρτηση με την δικτατορία και τον δεσποτισμό του αντίπαλου, της 'αριστοκρατίας, της μοναρχίας, των συντηρητικών αστών. Θεωρούνται οργάνωση του δικαιώματος επιβίωσης και στη ζωή του λαού "ακόμα και αν" αυτό σημαίνει "θάνατο των καταπιεστών του" (383).

Η δικτατορία, δηλαδή "η επιβολή πάνω στην μοναρχική μειοψηφία" της θέλησης του κυρίαρχου λαού σαν "το δικαίωμα του κατακτητή" θεωρείται από τον Σεν-Ζιστ σαν η ιστορική προϋπόθεση θεμελίωσης της Δημοκρατίας (384), σαν "βασιλεία" του λαού "πάνω στους καταπιεστές του" (385).

Η Γαλλία, κατά τους Γιακωβίνους πρέπει να κυβερνάται δικτατορικά ώστε να ετοιμασθεί η δημοκρατία. Ταυτόχρονα η ουσία αυτής της επαναστατικής δικτατορίας καθορίζεται σαν ο δημοκρατισμός. Τόσο λογικά-δομικά όσο και στον ιστορικό της ρόλο. Εξασφαλίζει την ικανότητα στη "δημόσια δύναμη" να "προστατεύσει τον εαυτό της από την αντεπανάσταση", να στηρίζεται στην ανάγκη σωτηρίας του λαού" (386) να τρομοκρατεί τους αντιπάλους και να ενισχύει τους υπερασπιστές της με αρετή και τόλμη (387) να μην αφήσει να εξοντωθεί η δημοκρατία με το να εξοντωθούν οι δημοκράτες (388).

Ο Μάρξ συνδέει και τις τρεις πλευρές της Δικτατορίας, είτε με την εξουσία της άρχουσας τάξης, είτε με μία επαναστατική - δημοκρατική δικτατορία. Με "την προσωρινή κατάσταση" δηλαδή μετά την επανάσταση. Με το άμεσο και ζωτικό καθήκον της ήττας της αντεπανάστατικής δράσης, της αντικατάστασης της στρατιωτικής και της διευθυντικής - διοικητικής γραφειοκρατίας με νέους θεσμούς και όργανα εξουσίας.

Η "προσωρινή κρατική κατάσταση" στηρίζεται στη νομιμότητα της θέλησης της πλειοψηφίας του λαού, επιδιώκει την αλλαγή του παλιού άδικου δικαίου μέσω της "λαϊκής συνέλευσης". Το δικαίωμα της αλλαγής του νόμου, δεν είναι μόνο πολιτικά νόμιμο, αλλά και φιλοσοφικά.

Η θέση ότι η υλική βάση καθορίζει και απαιτεί αντίστοιχα ένα ενεργό και δραστήριο εποικοδόμημα, μεταφράζεται πρακτικά στην θέση, ότι δεν προέρχεται η κοινωνία από το δίκαιο, αλλά το δίκαιο πρέπει να εκφράσει τις νέες απαιτήσεις, ανάγκες και εκδηλώσεις συμφερόντων της κοινωνίας. Δεν μπορεί τα παλιά ιδιαίτερα συμφέροντα που πήραν τη μορφή γενικής ισχύος μέσω των νόμων να επιβιώσουν μέσω της διατήρησης του παλιού δικαίου. Προτεραιότητα αποκτούν τα πραγματικά γενικά συμφέροντα που "αναζητούν" και νομική έκφραση, αλλά και κατοχύρωση.

5.5.1.3 Η έννοια της Δικτατορίας του Προλεταριάτου

Την έννοια δικτατορία, την χρησιμοποιεί ο Κ. Μάρξ σαν πολιτική ταξική κυριαρχία, πρώτη φορά, στην ανάλυση των ταξικών αγώνων στην Γαλλία. Δεν την ονομάζει ακόμα δικτατορία του προλεταριάτου, αλλά "δικτατορία της εργατικής τάξης", επαναλαμβάνοντας απλά ένα σύνθημα που πρωτοδιατύπωσε ο Λ. Μπλανκί και οι οπαδοί του στα οδοφράγματα του Παρισιού (389). Ανάλογα και ο Λένιν το 1905 θα υιοθετήσει το σύνθημα "όλη η εξουσία στα Σοβιέτ", σύνθημα που διατυπώθηκε στους δρόμους του επαναστατημένου Πέτρογκραντ.

Ο Κ. Μάρξ, υιοθετεί το βασικό σύνθημα των μπλανκιστών, το αποσυνδέει όμως από την πραξικοπηματική αντίληψη τους, την θέση τους ότι ο σοσιαλισμός είναι υπόθεση καλά οργανωμένων μηχανισμών, τη συνδέει όχι μόνο με την δημοκρατική ταξική κυριαρχία της εργατικής τάξης, αλλά κύρια με το καθήκον του ριζοσπαστικού μετασχηματισμού ολόκληρης της κοινωνίας και της μετάβασης σε μία κοινωνία χωρίς τάξεις και κράτος.

Η έννοια της Δικτατορίας του Προλεταριάτου δε χρησιμοποιείται πιά για να χαρακτηριστεί κύρια μιιά μορφή ή μέθοδος κυριαρχίας, αλλά ο τύπος ενός κράτους μιιάς ολόκληρης περιόδου, αυτής της μετάβασης απο την καπιταλισμό στον κομμουνισμό (390).

Το πέραςμα σ'αυτήν την Δικτατορία θα γίνει με το σπάσιμο/θράυση (brechen) της γραφειοκρατικής-στρατιωτικής μηχανής του αστικού κράτους (391). Ο Κ. Μάρξ όταν μιλά για σπάσιμο, δεν εννοεί όμως κύρια την μέθοδο, όπως ερμήνευσε ένας δογματικός μαρξισμός, αλλά το κάθετο διαχωρισμό, τη ρήξη με το παλιό αστικό κράτος. Το σπάσιμο δεν αφορά το αστικό κράτος σ'όλες του τις πλευρές, αλλά τον πυρήνα του, την κορυφή της γραφειοκρατίας και στρατοκρατίας.

Ο πιό προσεκτικός ερμηνευτής της πιό πάνω σκέψης, υπήρξε κατά την γνώμη μας, ο πιό εξαιρετικός οικονομολόγος που ανέδειξε το κομμουνιστικό κίνημα, υπουργός οικονομικών της Ουγγαρέζικης επαναστατικής δημοκρατίας των Συμβουλίων, θύμα σταλινικών διώξεων, Ευγένιος Βάργκκα. Ο Βάργκκα πρώτος απ'όλους τους μαρξιστές διαφοροποίησε τον αστικό κρατικό μηχανισμό και το προσωπικό του.

Ο Ε. Βάργκκα έδειξε την ανάγκη η διαφοροποιημένη προσέγγιση των μηχανισμών και του προσωπικού του αστικού κράτους να γίνει με βάση την ιδιαίτερη θέση των επι μέρους στρωμάτων της γραφειοκρατίας, του ρόλου του καθένα και του βαθμού σύνδεσης του με το αστικό καθεστώς. Στη βάση αυτών των κριτηρίων ξεχώριζε τα τμήματα με τα οποία θα έλθει το σοσιαλιστικό κράτος σε ρήξη, και άλλα που θα επιδιώξει την προσέγγιση τους (392).

Όταν λοιπόν γίνεται στον Μάρξ λόγος για την έννοια συντριβή, ή ακόμα πιό σωστά για ρήξη με το παλιό κράτος, δεν πρέπει να κατανοείται σαν διάλυση και αποδιοργάνωση όλου του δημόσιου τομέα και του μηχανισμού του, αλλά σαν ρήξη με τους κώρους-κλειδιά συγκρότησης αυτού του θεσμού.

Την εκτίμηση μας αυτή την υπογραμμίζουμε, γιατί υπήρξαν πολλές δογματικές τοποθετήσεις πάνω στο ζήτημα.

Σύμφωνα με μία άποψη, αυτή που αναπτύχθηκε κύρια σε εγχειρίδια και εκλαϊκευτικά βιβλία του "Μαρξισμού", η "συντριβή" της κρατικής μηχανής αναφερόταν αδιαφοροποίητα σαν μια στιγμιαία-ολοκληρωτική πράξη. Μάλιστα, οι συγγραφείς αυτών των κειμένων έφταναν στο σημείο να κρεώνουν αρνητικά στον Κ. Κόουτσκι την άποψη του Κ. Μάρξ ότι η συντριβή, σαν όρος και πράξη, αφορά κύρια τους στρατιωτικούς και γραφειοκρατικούς μηχανισμούς (393). Να εμφανίζονται σαν αντιμαρξισμό την μή υιοθέτηση της δικής τους απλοϊκής θέσης. Να παραβλέπουν το γεγονός ότι άλλο είναι η αναδιάρθρωση της στατιστικής υπηρεσίας, και άλλο η διάλυση της, ότι σήμερα π.χ. οι δημόσιοι υπάλληλοι, δεν είναι κοινωνικά ιδίας προέλευσης ή και θέσης στο σύνολο τους όπως πριν ένα αιώνα.

Το άλλο άκρο, εξίσου απλοϊκό, είναι αυτό που αντιλαμβάνεται με τη λέξη "συντριβή" επίσης την συνολική διάλυση των μηχανισμών που υπάρχουν στη δημόσια σφαίρα του καπιταλισμού. Η υιοθέτηση αυτής της άποψης όμως δεν γίνεται με στόχο τη διαμόρφωση μιας ισοπεδωτικής προοπτικής, αλλά σαν άλλοθι για την απόρριψη κάθε ουσιαστικής ρήξης με το αστικό κράτος. Τη δικαιολόγηση της μετατόπισης τους στην άποψη ότι το αστικό κράτος μπορεί να χρησιμοποιηθεί από το σοσιαλιστικό κίνημα ως έχει, την διατύπωση ανύπαρκτων διλημάτων.

Χαρακτηριστικά, στέλεχος του ΚΚΕ, διατύπωσε την άποψη, ότι οι εναλλακτικές λύσεις ανάμεσα στις οποίες μπορεί και πρέπει να κινηθεί το εργατικό κίνημα, είναι "ή να αξιοποιήσει" τον δημόσιο τομέα "που υπάρχει", και "μόλις στο ρόλο του κύριου μοχλού" ανάπτυξης, ή να βάλει μπροστά του "το καθήκον της καταστροφής του και της δημιουργίας στη θέση του ενός νέου" από την αρχή, πράγμα που "κανείς δεν θα το υποστήριζε στα σοβάρά" (394).

Μία τέτοια αντίληψη, ουσιαστικά, και χωρίς βέβαια να το κατανοεί ή νάχει αυτογνωσία, προχωρεί αυθόρμητα στην ουδέτερη θεωρία του κράτους. Θεωρία σύμφωνα με την οποία ο ίδιος τύπος κράτους ή δημόσιος τομέας μπορεί να χρησιμοποιηθεί για διαφορετικό κοινωνικοοικονομικό καθεστώς ή έστω για την μετάβαση

σ'αυτό. Για να είναι όμως μιιά τέτοια άποψη σωστή, πρέπει να αποδεχθούμε σαν βασική θέση "το πράγμα κρ4τος καθ'αυτό", που είναι έτοιμο και διαθέσιμο να αξιοποιηθεί εξίσου ορθολογικά και αποτελεσματικά απ'όλες τις κοινωνικές δυνάμεις και για διαφορετικούς κοινωνικούς σχηματισμούς.

Εκδηλώνει επίσης ένα φόβο απέναντι στη χρήση μιιάς τέτοιας λέξης όπως σπ4σιμο ή ρήξη του αστικού κράτους, που είναι ηθικά - ιστορικά φορτισμένα, την ίδια ιστορική περίοδο που η συντηρητική σκέψη δεν έχει καμμιά αναστολή να τη χρησιμοποιήσει κατ'επανάληψη για να προσδιορίσει την στάση της απέναντι στο μη αστικό κράτος, του οποίου το σπ4σιμο και "τσάκισμα" το θεωρεί ύψιστο δημοκρατικό καθήκον και υποχρέωση (395).

Η ιστορία έχει δείξει, ότι κάθε κοινωνικός σχηματισμός απαιτεί το "δικό" του τύπο κράτους. Το ζητούμενο σήμερα είναι, αυτό να είναι αποτέλεσμα ενός δημοκρατικού λαϊκού αγώνα, μιιάς μεγάλης πλειοψηφίας, με μιιά "πρωτοφανή συγκέντρωση ηγεμονίας", χωρίς αυταπάτες αναμονής μιιάς "μεγάλης μέρας" στην διάρκεια της οποίας θα γίνει η "μεγάλη πράξη". Μιιάς ηγεμονίας που θα στερεί απο το κράτος του οποίου διεκδικείται η υπέρβαση, την κοινωνική/ιστορική του βάση. Θα έχουν γίνει ρήγματα στους μηχανισμούς, θεσμούς, μεσολαβητικούς κρίκους και όργανα της ηγεμονίας του κεφαλαίου, θα έχει αποσυνδεθεί η συνοχή των κοινωνικών συμμαχιών που την στηρίζουν (396).

Τον όρο σπ4σιμο/ρήξη, τον αντλεί ο Κ. Μάρξ απο την πείρα των ταξικών αγώνων. Στη 18η Μπρυμέρ καταγράφει την διαπίστωση του ότι "όλες οι αλλαγές τελειοποιούσαν αυτή τη μηχανή, αντί να την σπ4σουν" (397). Αυτή η μηχανή όμως θέλει σπ4σιμο γιατί πριν απ'όλα είναι ένα όργανο, πάντα κατά τον Κ. Μάρξ, για την υποταγή του προλεταριάτου και των εργαζομένων. Γιατί ακόμα κατά δεύτερο λόγο, είναι στενά συνδεδεμένη με την κοινωνική θέση και αντίληψη των αστών σαν κυρίαρχης τάξης, που η ιδεολογία τους είναι κυρίαρχη στην κοινωνία της οποίας ο διπλασιασμός είναι το αστικό κράτος. Απ'αυτή τη σκοπιά η αστική μηχανή δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της οικοδόμησης του σοσιαλισμού τόσο απο τη δομή σύνδεσης του με κοινωνικές ομάδες/τάξεις και πρόσωπα που τις εκπροσωπεί, όσο και θεσμικά, λειτουργικά.

Οι Μάρξ-Ένγκελς, τόνιζαν ακόμα ότι η ιδιομορφία της

μετάβασης από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό, σε σχέση με όλες τις προηγούμενες μεταβάσεις, είναι ότι οι σχέσεις παραγωγής του νέου κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού δεν γεννιούνται στους κόλπους του προηγούμενου. Το γεγονός αυτό, πολλαπλασιάζει την ανάγκη διαμόρφωσης ενός ξεχωριστού, ειδικού σοσιαλιστικού κράτους που θα εκπροσωπεί τα συμφέροντα της κοινωνίας σαν ένας αυτόνομος σχηματισμός, ξεχωριστός από τα ατομικά και επιμέρους συμφέροντα. Μόνο που αυτή η εκπροσώπηση θα είναι πραγματική, και όχι φενάκη (398).

Η αξιοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων που γίνεται πάντα "σε συνθήκες κυριαρχίας μιάς συγκεκριμένης τάξης της κοινωνίας" και που εκφράζεται "στην κάθε φορά μορφή του κράτους" (399), πρέπει να γίνεται πράγματι σε όφελος της κοινωνίας και της προόδου της, με στόχο την "επιστροφή του κράτους στην κοινωνία" (400), και όχι την ολική υποταγή της σ' αυτό.

Το κύριο που απαιτείται, βέβαια θα υπογραμμίσει ο Κ. Μάρξ, δεν είναι να φιλολογεί κανείς για την συντριβή, αλλά να κάνει σκέψεις και να είναι δημιουργικός πάνω στην υπόθεση του νέου κράτους στο σοσιαλισμό.

5.5.1.4 Η μορφή της δημοκρατίας και η παράδοση των Γιακωβίνων

Η θέση ότι το κράτος στον καπιταλισμό εξυπηρετεί τα συμφέροντα της αστικής τάξης και ότι απαιτείται ο παραμερισμός του, αποτελεί την μεθοδολογική βάση για την ανάπτυξη της θέσης για μιά "εργατική κυβέρνηση" όπως όριζαν οι Μάρξ/Ένγκελς την κυβέρνηση της Κομμούνας (401). Μιάς κυβέρνησης που θα στηρίζεται σε έναν νέο τύπο κράτους που θα έχει σαν όρους συγκρότησης του την εκλογική, ανακλητή και δεσμευτική υπευθυνότητα απέναντι στην προλεταριακή-λαϊκή βάση του, για ένα κράτος "της δικτατορίας του προλεταριάτου", δηλαδή ένα "κράτος τύπου της Κομμούνας" (402).

Η εμπειρία που είχαν στην διάρκεια της ζωής τους οι Μάρξ - Ένγκελς, από ένα μη αστικό κράτος ή όπως το ονόμασαν στη βάση αυτής της ιστορικής εμπειρίας - Δικτατορία του προλεταριάτου - ήταν το κράτος της Κομμούνας του Παρισιού.

Αφετηρία της ανάλυσής τους, είναι η σκέψη που αναπτύσσει ο

Κ. Μάρξ στην 18η Μπρυμέρ, ότι το νέο κράτος θα έχει τόσο το αρνητικό καθήκον της αποτροπής επιτυχών αντεπαναστατικών ενεργειών της τάξης που κυριαρχούσε όλη την προηγούμενη περίοδο, όσο και το θετικό/δημιουργικό και κύριο καθήκον της αξιοποίησης των νέων οργάνων και μηχανισμών για τα συμφέροντα και τους κοινωνικούς στόχους της νέας πλειοψηφίας.

Το κράτος αυτό θα είναι το ιστορικό αντίθετο του αστικού. Το αστικό θεωρείται σαν ένα κράτος που έχει πάρει "τον χαρακτήρα μιας δημόσιας βίας για την καταπίεση της εργατικής τάξης", που έχει μετεξελιχθεί "σε μία μηχανή ταξικής κυριαρχίας" (403), σε μία "απίθανη μηχανή διακυβέρνησης" που "έχει σφικταγκαλιώσει στα δίκτυα της την κοινωνία" κόρη στο "στρατό, την ιεραρχημένη γραφειοκρατία, μία θεληματική αστυνομία, την παπαδοσύνη" και τους δικαστές (404).

Το κράτος αυτό, θα κυβερνάται από μία "κυβέρνηση της εργατικής τάξης" με την "πολιτική μορφή" που επιτέλους μορφοποιήθηκε, "κάτω από την οποία θα πραγματοποιηθεί η απελευθέρωση της εργασίας" (405).

Η εργατική τάξη του Παρισιού στα συνθήματα της δεν χρησιμοποιεί μόνο αυτό της εξουσίας της εργατικής τάξης, αλλά και της μορφής της, της "κοινωνικής δημοκρατίας (Republik)" (406). Κατά τον Κ. Μάρξ, η Κομμούνα ήταν η συγκεκριμένη μορφή αυτής της Republik.

Η έννοια της "δημοκρατικής Republik" δεν είναι καινούργια, ούτε πρωτοεμφανίζεται με την Κομμούνα. Υπήρξε βασικό σύνθημα της αριστερής πτέρυγας στην Γαλλική Επανάσταση του 1789.

Ο Ροβεσπιέρος χρησιμοποιεί την έννοια "δημοκρατική Κυβέρνηση" συνώνυμα με την "ρεπουμπλικάνικη" και με τον όρο "ρεπουμπλικάνικο καθεστώς". Το ορίζει σαν ένα καθεστώς που βάζει το κοινωνικό δημόσιο συμφέρον πάνω από τα στενά ιδιαίτερα συμφέροντα, είναι μία δημοκρατία όπου "ο κυρίαρχος λαός καθοδηγημένος από νόμους που αποτελούν έργο του, κάνει μόνος του όλα όσα δεν μπορεί να κάνει μόνος του" (407). Είναι δηλαδή ένας συνδιασμός άμεσης και αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Πρώτιστο δικαίωμα των πολιτών στο ρεπουμπλικάνικο καθεστώς είναι σύμφωνα με τον Μάρξ η δυνατότητα τους "να συναθροίζονται οποιαδήποτε στιγμή για να ασχολούνται με τα συμφέροντα τους, να

αποφασίζουν για τα κοινά, να εκλέγουν τους εντολοδόχους τους" (408), να ανακαλούν τους εκπροσώπους τους, να επικυρώνουν ή όχι νόμους που αυτοί ψήφισαν (409).

Ο Μάρξ ορίζει, αντίστοιχα σαν πρώτιστο δικαίωμα του στρατευμένου-πολίτη, το δικαίωμα να συσκέπτεται για τα ζητήματα των στρατιωτικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα για την στάση του στρατού απέναντι στους πολίτες (410). Να ορίζουν οι ίδιοι τους διοικητές τους. Να περιορίζεται η εξουσία των αξιωματικών "αυστηρά στη στρατιωτική πειθαρχία". Για όλα τ' άλλα ζητήματα να εξαρτώνται οι στρατιώτες "μόνο από τους νόμους" και να δίνουν λόγο μόνο στα πολιτικά δικαστήρια (411).

Ο Ροβεσπιέρος στη διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, που εξέδωσε στην συμβατική εθνοσυνέλευση στις 24 του Απρίλη 1773 επεκτείνει τα δικαιώματα του πολίτη και στην σφαίρα της ιδιοκτησίας, της νομής αγρών, της κοινωνικής αφέλειας, αλλά και "της προοδευτικής φορολογίας" (412).

Ταυτόχρονα διακήρυξε το δικαίωμα ύπαρξης και ισότητας δικαιωμάτων, της ελευθερίας δηλαδή της "δυνατότητας κάθε ανθρώπου να ασκήσει κατά την κρίση του όλες του τις ικανότητες" (413), της καταπολέμησης και υποταχής της γραφειοκρατίας στο λαό, το δικαίωμα στην επανάσταση και αντίσταση στην καταπίεση (414).

Οι δημόσιοι υπάλληλοι σαν υπηρέτες του λαού δεν κατέχουν τις θέσεις τους προς όφελος του, αλλά για να, επιτελέσουν δημόσια καθήκοντα (415).

Οι Γιακωβίνοι αντιλαμβάνοντουσαν την Ρεπουμπλικάνικη δημοκρατία σαν ένα καθεστώς όπου κανείς δεν δικαιούται να μένει μεγάλο χρόνο στην εξουσία, ούτε να "ασκεί ταυτόχρονα πολλά αξιώματα" (416), όπου όλοι οι δημόσιοι λειτουργοί πρέπει να είναι ανακλητοί και υπόλογοι ενώπιον δημόσιου ειδικού δικαστηρίου (417).

Η κρατική μηχανή να λειτουργεί απλοποιημένα (418) και με όσο το δυνατό μικρότερο αριθμό υπαλλήλων (419). Οι σκέψεις των Γιακωβίνων είναι επηρεασμένες από τους θεωρητικούς του αγγλικού φιλελευθερισμού, αξιοποιούν την θετική του κληρονομιά (420). Αποτελούν οι ίδιες πολύτιμη κληρονομιά για τους Μάρξ, Ένγκελς, αλλά και το κίνημα των Συμβουλίων και των Σοβιέτ.

Κατά την γνώμη των Μάρξ-Ένγκελς, έκοντας υπόψη τους τις

ιδέες των Γιακωβίνων και των κομμουνάριων, η νέα μορφή της δημοκρατίας, που αντιστοικούσε στο νέο τύπο κράτους, η σοσιαλιστική δημοκρατική Republik της Παρισινής Κομμούνας, χαρακτηριζόταν, από τα εξής :

1. Αντικατάσταση του επαγγελματικού στρατού με τον ένοπλο λαό.

2. Τακτή απόδοση λόγου στους εκλογείς και ανακλητότητα των εκλεγμένων αντιπροσώπων που στην πλειοψηφία τους ήταν εργάτες.

3. Η νομοθετική δράση των σωμάτων δένεται με την εκτελεστική.

4. Εκλογή, απόδοση λόγου και ανάκληση των δικαστών.

5. Ανακλητότητα των δημόσιων υπαλλήλων, πληρωμή τους με βάση τον εργατικό μισθό. Η δουλιά τους να εξυπηρετεί την κοινωνία και να μην αυτονομείται σε βάρος της .

Η Republik σε σχέση με την κομμούνα δεν ορίζεται σαν ένας τύπος κράτους, ούτε σαν μία οποιαδήποτε δημοκρατική μορφή του, αλλά σαν ο μεσολαβητικός κρίκος ανάμεσα στον τύπο του κράτους και την μορφή του. Στην περίπτωση του σοσιαλιστικού κράτους, η Republik πρέπει να στοχεύει σ' αυτό το "ενδιάμεσο στάδιο" προς τον κομμουνισμό, "στην διάρκεια του οποίου περνά η ταξική πάλη από τις πύθ διαφορετικές φάσεις", ώστε "να πραγματοποιηθεί κατά τον πύθ ορθολογικό και ουμανιστικό τρόπο" (421).

Οι Κ. Μάρξ και Φ. Ένγκελς, αναπτύσσουν την άποψη τους για τη δικτατορία του προλεταριάτου, στην περίοδο της πρώτης διεθνούς και της Κομμούνας του Παρισιού, σ' αντιπαράθεση με τους αναρχικούς. Στα πλαίσια αυτής της αντιπαράθεσης, πρέπει να κατανοηθεί η επιμονή τους σε σειρά άρθρων τους στην ανάγκη η εργατική τάξη να οργανώσει μέσω του νέου κράτους την πάλη της απέναντι στους κεφαλαιοκράτες όχι σαν οικονομική, αλλά σαν πολιτική πάλη, όχι μεμονωμένα - απομονωμένα, αλλά οργανωμένα. Να χρησιμοποιεί "μέσα για την απελευθέρωση της που μετά την απελευθέρωση της θα είναι άκρηστα". Μέσα καθώς και πολιτικές μορφές κυριαρχίας που τα αντλεί από την παλιά κοινωνία, όπως η πολιτική δύναμη και βία (422).

Ανάλογη ήταν η επιμονή τους να εξηγούν ότι ο μαρξισμός του κράτους θα συμπεριλαμβάνει μία ολόκληρη περίοδο, δεν θα είναι αποτέλεσμα μίας πράξης. Όπως γεννήθηκε αυτή η δημόσια εξουσία

και βία, έτσι θα απονεκρωθεί. Η απονέκρωση όμως θα είναι αποτέλεσμα της συνειδητής αυτή τη φορά δράσης τόσο της κοινωνίας, όσο και ειδικά του κράτους της περιόδου "απο το κράτος στο μη κράτος". Σ'αυτά τα πλαίσια ο Ένγκελς χαρακτηρίζει την Κομμούνα του Παρισιού "σαν ήδη μη κράτος κατά μια έννοια" (423).

Απο την άλλη όμως, δεν θα πρέπει να κάνουμε αυτό που είναι το κύριο, τον μεθοδολογικό λάτo που επεξεργάζονται μέσω της χρήσης της έννοιας Republik, και των όρων δημοκρατία και δικτατορία.

5.6. Πρόταση για μία νέα συναρμολόγηση της δημοκρατίας με την κυριαρχία και την εξουσία

Ο κυδάλος μαρξισμός αντιπαράθετει τον όρο "δικτατορία του προλεταριάτου" σ'αυτόν της αστικής δημοκρατίας. "Αποδεικνύει" τον περιορισμένο χαρακτήρα της αστικής δημοκρατίας, που είναι "μία δημοκρατία των μονοπωλίων", την "ανάγκη της δικτατορίας της πλειοψηφίας του πληθυσμού" πάνω στη μειοψηφία.

Στην πραγματικότητα για τον Μάρξ, ο όρος δικτατορία του προλεταριάτου, αποτελεί τον αντίποδα αυτού της "δικτατορίας της αστικής τάξης" και όχι το αντίθετο της δημοκρατικής μορφής ή της ρεπουμπλικάνικης δομής της.

Ο όρος δικτατορία του προλεταριάτου, δεν έχει κανένα νόημα, ούτε ιστορική θέση απο μόνος του. Απομονωμένος εκφράζει μόνο ένα γλωσσικό - λεξικό φετίκ.

Ο όρος έχει δικαίωμα ύπαρξης και χρήσης στην παρουσίαση των έργων των Μάρξ-Ένγκελς μόνο σε συνάρτηση μ'αυτόν της "δικτατορίας της αστικής τάξης", όχι σαν μορφή, αλλά σαν τύπου κράτους. Όταν στην ανάλυση υπάρχει η επιδίωξη να αναδειχθεί η κοινωνική δύναμη εξουσίας που ηγεμονεύει στο κράτος και την κοινωνία του καπιταλισμού, τότε έχει νόημα η χρήση αυτού του όρου. Αυτή όμως η χρήση δεν πρέπει να οδηγεί στην υποβάθμιση της σημασίας της δημοκρατικής μορφής των αστικών καθεστώτων, των εξωπαράγωγικών ελευθεριών, και ιδιαίτερα της επιδίωξης κατάκτησης ακόμα και στα πλαίσια τους μίας ρεπουμπλικάνικης δομής.

Στην δημοκρατία και Republik στα πλαίσια του αστικού καθεστώτος, οι Μάρξ και Ένγκελς αντιπαράθετουν την δημοκρατία

και την Republik του νεού καθεστώτος, που τη θεωρούν προϋπόθεση, ουσιαστικό περιεχόμενο και όρο της ύπαρξης της "δικτατορίας του προλεταριάτου", και όχι κάτι το δευτερεύον ή ένα οποιοδήποτε παράγωγο της. Χωρίς το πρώτο, δεν υπάρχει το δεύτερο. Στην αντίθετη περίπτωση η δημόσια βία αντί να εξασφαλίζει τους πιο ουμανιστικούς δρόμους και πλαίσια διεξαγωγής της ταξικής πάλης, γίνεται βίαιο όργανο καταστολής, απαγόρευσης με αστυνομικά μέτρα ακόμα και της δημόσιας έκφρασης της πάντα παρούσας σ' αυτή την περίοδο ταξικής πάλης. Πάύει ουσιαστικά να είναι κράτος των δυνάμεων του σοσιαλισμού και γίνεται μηχανισμός αποσπασμένος απ' αυτές, ακόμα και ενάντια τους, όπως συνέβηκε στα κράτη των χωρών που ονομάσθηκαν "υπαρκτός σοσιαλισμός".

Τα κράτη αυτά αποτέλεσαν είδος μεταβατικού κράτους. Στην μετάβαση αυτονομήθηκαν από την κοινωνική βάση που διαμόρφωσε την αρχική τους μήτρα, παρουσιάζοντας ανάλογα στοιχεία, με ιστορική - λογική όμως αντιστροφή στην κατεύθυνση και μέθοδο με τον Βοναπαρτισμό, τον Καίσαρισμό και το κράτος του Μπίσμαρκ. Μ' όλα δηλαδή τα καθεστώτα που εμφανίζονται σαν κράτη κοινωνικής ισορροπίας, ενώ στην πραγματικότητα εκφράζουν τις ανάγκες προώθησης ή αλλαγής ενός δοσμένου κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού. Ενός σχηματισμού που οργανώνεται από ένα κράτος στο οποίο δεν ηγεμονεύει πολιτικά, άμεσα τουλάχιστον, η κοινωνικά και οικονομικά ανερχόμενη δύναμη. Ενός σχηματισμού στον οποίον η κοινωνική βάση που αναδεικνύει την ηγετική ομάδα του κράτους, τρέφει πολλαπλάσιες απαιτήσεις για το κράτος απ' ό,τι έτρεφε και θα τρέφει σε άλλες συνθήκες (424).

Η σύνθεση της δημοκρατικής μορφής, η ρεπουμπλικάνικη δομή και ο δικτατορικός τύπος δεν είναι απλά ζήτημα επιθέτου, δηλαδή αστικό ή σοσιαλιστικό. Το πέρασμα από έναν κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό στον άλλο, σημαίνει και αναδιάρθρωση της θέσης και της αλληλοσύνδεσης αυτών των τριών.

Τα επίπεδα διατάσσονται και παίρνουν διαφορετική σημασία, ενώ η αλληλοδιαπλοκή γίνεται με νέο τρόπο, υπεισέρχεται το ένα στοιχείο περισσότερο στ' άλλο. Η δημοκρατική μορφή και μέθοδος διακυβέρνησης και η ρεπουμπλικάνικη δομή αποτελεί στοιχείο της ίδιας της ηγεμονίας των κοινωνικών ομάδων που εξασκούν στο σοσιαλισμό την κυριαρχία.

Το νέο κράτος δεν είναι μόνο "όργανο" εξουσίας και ταξικής πάλης, αλλά και συναίνεσης (425), οργάνωσης της ηγεμονίας και των συμμαχιών των νέων κυρίαρχων τάξεων και ομάδων, των δημοκρατικών σχέσεων μεταξύ τους και στη νέα παραγωγή. Η δημοκρατία (σαν ανώτερης μορφή συνεργασίας) μετατρέπεται σε άμεση παραγωγική δύναμη (426). Γι' αυτό, ο νέος τύπος δεν είναι δικτατορία στη μέθοδο, αλλά δημοκρατία και σαν τύπος "δημοκρατική δικτατορία" (με την έννοια του προσδιορισμού του τύπου της εξουσίας και μόνο). Δεν είναι μόνο πειθαρχία, αλλά και μάχης πολιτιστικής ανάπτυξης μιάς τάξης που έρχεται στην εξουσία και κυριαρχεί πάνω σε μιά που για πρώτη φορά έχει πιά ανεπτυγμένα επίπεδα, αν και κυριαρχούμενη.

Η έννοια της "δημοκρατικής δικτατορίας", χρησιμοποιήθηκε στο Ελληνικό εργατικό κίνημα ήδη στα πρώτα βήματα του. Ο εξαιρετικός μαρξιστής Σεραφείμ Μάξιμος, ο οποίος ακόμα ουσιαστικά δεν έχει αποκατασταθεί από το ΚΚΕ, χρησιμοποιεί σ' όλο του το έργο πρωτότυπους όρους και έννοιες για την εποχή του, που δεν διερευνήθηκαν ούτε αξιοποιήθηκαν για δεκαετίες, είναι ο πρώτος που την αναπτύσσει στη χώρα μας (427).

Ο Σ. Μάξιμος, ενώ χαρακτηρίζει την αστική δημοκρατία σαν δικτατορία (428), δεν θεωρεί την πρώτη σαν απλή έκφραση της δεύτερης, αλλά ορίζει την κοινοβουλευτική δημοκρατία και την δικτατορία σαν δύο πλευρές του αστικού καθεστώτος (429), που δεν έρχονται υποχρεωτικά σ' αντίθεση ή αλληλοποβάθμιση, αλλά "συνταυτίζονται" και "συναδελφώνονται" (430).

Η υπέρβαση του κράτους του καπιταλισμού, δεν σημαίνει για τον Μάξιμο, νίκη της μιάς πλευράς πάνω στην άλλη, αλλά την δημιουργία ενός "νέου, κοινωνικού μαζί και πολιτικού συγκροτήματος" που προωθεί την "προλεταριακή δημοκρατική δικτατορία" (431).

Ο όρος "δημοκρατική δικτατορία", συναντιέται στον Λένιν σε σχέση με την "αστική επανάσταση κάτω από την ηγεμονία του προλεταριάτου" (432) και ίσως γι' αυτό δεν επανέρχεται σ' αυτόν τον Οκτώβρη του '17, θεωρώντας ότι πρέπει να διατηρήσει από πλευράς του μιά εννοιολογική διαφορά ανάμεσα σε δύο διαφορετικού περιεχομένου επαναστάσεις.

Αντίθετα από τον Λένιν, η Ρόζα Λούξεμπουργκ -από την οποία πρέπει να δανεισθηκε τον όρο και ο Μάξιμος - χρησιμοποιεί την διατύπωση "δημοκρατική δικτατορία" σ'άμεση αναφορά στο σοσιαλιστικό κράτος. Η διατύπωση αυτή, είναι προϊόν της εκτίμησης της ότι "η δημοκρατία είναι απαραίτητη όχι γιατί κάνει περιττή την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από το προλεταριάτο, αλλά αντίθετα γιατί κάνει την κατάληψη της εξουσίας στον ίδιο βαθμό αναγκαστικά και μοναδικά δυνατή" (433).

Ο Γκ. Λούκατς, είναι της γνώμης ότι οι Μάρξ και Ένγκελς έθεσαν με "πολύ σαφή τρόπο τις θεωρητικές βάσεις μίας θεωρίας για το κράτος" (434). Για το ζήτημα της νέας διάταξης του κράτους του σοσιαλισμού σημειώνει ότι το προλεταριακό κράτος δεν είναι εξ'ορισμού πετυχημένο και "καρποφόρο", αλλά ότι η αξία του είναι ακόμα προς απόδειξη, "εξαρτάται από το τι θα μπορέσει να κάνει μ'αυτό" (435). Όχι κύρια από την σκοπιά της καταστροφής και αποδιάρθρωσης του αστικού κράτους και της αστικής τάξης (436), αλλά από το πως θα χειρισθεί το "κράτος του" και θα αξιοποιήσει/εφαρμόσει την διχφορετικότητα του από το αστικό. Το κράτος του προλεταριάτου διαφέρει από το αστικό, κατά τον Λούκατς, στο ότι : α) δεν συγκαλύπτει, αλλά μιλά ανοικτά για την ταξική του φύση, β) οργανώνει ισότιμες συμμαχίες, γ) είναι συνειδητό όργανο ταξικής πάλης, δ) είναι μέσο αναδιαπαιδαγώγησης του ηγεμόνα (437).

Ο Λούκατς καταγράφει σειρά από πραγματικές ιδιομορφίες του σοσιαλιστικού κράτους και του αστικού, θα μπορούσαμε να καταγράψουμε και άλλες, ίσως και σπουδαιότερες (όπως ότι το αστικό κράτος τείνει να στηρίζει την αναπαραγωγή ενός υπάρχοντος κοινωνικού σχηματισμού, ενώ το σοσιαλιστικό επιδιώκει την δημιουργία ενός καινούργιου, ότι κατά συνέπεια τροποποιείται η σχέση οικονομίας / κοινωνίας/πολιτικής). Το κύριο όμως δεν είναι η σύγκριση σκέψεων, αλλά η ολική συναρμολότητα και πριν απ'όλα ανάμεσα στη δημοκρατική μορφή Republik-δομή και την δικτατορία-τύπος.

Δικτατορία (τύπος) ορίζουμε εδώ, την πολιτική κυριαρχία, το δικαίωμα απόφασης και επιλογής πάνω στους μηχανισμούς εξουσίας, πριν απ'όλα της κρατικής καταστολής. Ένας τέτοιος ορισμός μας μετακινεί μακριά από την Δικτατορία-μορφή που νοείται σαν μέθοδο

επιβολής-άσκησης χωρίς διαδικασίες αντιπροσώπευση της θέλησης μιας κοινωνικής/πολιτικής ομάδας πάνω στην υπόλοιπη κοινωνία, επιβολής χωρίς διαμεσολάβηση δημοκρατικού χαρακτήρα θεσμών και διαδικασιών (πραγματικών ή φενάκης).

Το ότι μία τάξη ή συμμαχία τάξεων αποκτά δικαιώματα πάνω στους μηχανισμούς εξουσίας, δεν μας απαντά ακόμα στο ερώτημα αν η απόκτηση αυτού του δικαιώματος έγινε με την έκφραση της θέλησης της πλειοψηφίας (και πόσο ενεργητική), αν οι μηχανισμοί εξουσίας λειτουργούν δημοκρατικά ως προς τον εαυτό τους και προς όφελος αυτής της πλειοψηφίας όσον αφορά το εξωτερικό τους σύστημα. Η συναρμολόγηση αυτών των μηχανισμών/διαδικασιών με τον τύπο κρατικής εξουσίας, και ο βαθμός που οι αντιθέσεις που προκύπτουν στο εσωτερικό της συνάρθρωσης λύνονται με δημοκρατικό τρόπο, είναι που μας επιτρέπουν ή όχι να μιλήσουμε για δημοκρατική διακυβέρνηση της εξουσίας, δικτατορίας ή όχι.

Η συναρμολόγησή αυτή γίνεται μέσω της δομής που συνδέει την μορφή με τον τύπο, κάνει συστατικό στοιχείο ύπαρξης ή όχι του ιδίου του τύπου την δημοκρατική ή αυταρχική μορφή. Μετασχηματίζει ένα δικαίωμα που τείνει να είναι τυπικό και ανήκει στην μορφή σε ουσιαστικό, δηλαδή σε σταθερό συστατικό του ιδίου του τύπου κράτους. Σε μια τέτοια κατασκευή οι μορφές που μπορεί να πάρει ένας συγκεκριμένος τύπος κράτους δεν είναι ανεξάντλητος, ούτε απεριόριστος. Κινούνται πάντα σε συγκεκριμένα πλαίσια.

Όταν ο Ένγκελς, στις "Βασικές αρχές του Κομμουνισμού" χαρακτηρίζει την μορφή της εργατικής εξουσίας σαν "δημοκρατικό κρατικό σύνταγμα", "κρεώνει" στη δημοκρατία δύο λειτουργίες : την κατάργηση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας στα βασικά μέσα παραγωγής και την εξασφάλιση και διεύρυνση της ταξικής κυριαρχίας (438). Αυτό δε σημαίνει ότι η δημοκρατική μορφή περιορίζεται σ' αυτές τις δύο λειτουργίες ή ότι δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την πλήρη ικανοποίησή τους. Πιο πολύ εκφράζει την αυθόρμητη αντίληψη ότι η δημοκρατία γίνεται στοιχείο του σοσιαλιστικού τύπου του κράτους, ότι η λειτουργία της είναι στοιχείο της δικής του λειτουργίας.

Σ' αυτά τα πλαίσια μπορούμε να κατανοήσουμε και την τοποθέτηση που γίνεται στο Μανιφέστο, ότι "το πρώτο βήμα στην εργατική επανάσταση είναι η ανύψωση του προλεταριάτου σε κυρίαρχη

τάξη, η κατάκτηση της δημοκρατίας" (439) ο λόγος δεν γίνεται για κάποια ταξικά προσδιορισμένη ή έστω κοινωνικά (σοσιαλιστική ή αστική) δημοκρατία. Ο Κ. Μάρξ και ο Φ. Ένγκελς συνειδητά τοποθετούν σαν αναγκαία ενότητα την κατάκτηση της κυριαρχίας μ'αυτήν της δημοκρατίας. Η αλληλοδιαπλοκή τους βέβαια σε μία νέα κοινωνία θα είναι διαφορετική απ'ό,τι στον καπιταλισμό, θα συνενώνονται, θα αποτελούν τα νέα πλαίσια της ταξικής πάλης και της "διαρκούς/παρατεταμένης επανάστασης" (440).

Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, δείξαμε ότι ο Κ. Μάρξ, περιγράφει την εργατική κυβέρνηση και την Republik, σαν ένα δημοκρατικό καθεστώς στα πλαίσια του οποίου οι μηχανισμοί, οι λειτουργίες και τα πρόσωπα παίρνουν μία νέα θέση, προσδιορίζονται διαφορετικά απ'ό,τι στο αστικό καθεστώς, συναρμολογούνται στα πλαίσια ενός τύπου κράτους και των πλαισίων εκδήλωσης και εμφάνισης της μορφής του μ'έναν νέο πρωτότυπο τρόπο.

Το κύριο απο ιστορική σκοπιά δεν είναι ο αφοπλισμός της αστικής τάξης απο την κρατική εξουσία, ούτε μόνο η οικοδόμηση του σοσιαλισμού, αλλά πριν απ'όλα "η επιστροφή της κρατικής βίας στην κοινωνία, σαν τη δική της ζωντανή εξουσία", ο "πραγματικός της έλεγχος" (441).

"Όταν ένα κράτος έχει συστατική αιτία ύπαρξης την αυτοκατάργηση του, τότε οι μορφές που μπορεί να πάρει είναι πολλές, πάντα όμως στα πλαίσια ενός δημοκρατικού καθεστώτος. Αναγκαστικά το μέσο για την υλοποίηση μιας ταξικής πολιτικής θα είναι "η μορφή της δημοκρατικής Republik" (442). Μάλιστα, σύμφωνα με τον Ένγκελς "η δημοκρατική Republik" είναι "η ειδική μορφή για την δικτατορία του προλεταριάτου" (443).

"Όπως υπάρχει τύπος κράτους και δημοκρατίας τόσο στον καπιταλισμό, όσο και στο σοσιαλισμό, έτσι και στη συναρμολόγηση των κρατικών-δημοκρατικών μορφών αντιστοιχεί κάθε φορά εν δυνάμει μια δημοκρατική Republik/καθεστώς.

Το δημοκρατικό καθεστώς δεν είναι ένα καθεστώς που δένεται με το σοσιαλιστικό κράτος και μόνο, είναι μία μορφή/δομή που μπορεί να εντοπισθεί και στον καπιταλισμό. Δεν είναι συστατικό του, πρέπει και μπορεί όμως ν'αποτελέσει αντικείμενο πάλης του σοσιαλιστικού κινήματος, έδαφος της πιο αποδοτικής /αποτελεσματικής ανάπτυξης του.

Ο Μάρξ χαρακτηρίζει τη "δημοκρατική Republik" στα πλαίσια του αστικού καθεστώτος σαν τη "τελευταία κρατική μορφή της αστικής κοινωνίας" στην οποία "η ταξική πάλη μπορεί να λύσει αποφασιστικά" αν όχι και οριστικά "τις ενυπάρχουσες μέσα σ' αυτήν διαφορές".

Εφόσον οι συνθήκες δεν το επέτρεπαν ή οι σκοπιμότητες της τακτικής στην πολιτική πάλη το επέβαλαν, ο Κ. Μάρξ, πρότεινε στα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της εποχής του να διεκδικούν το δημοκρατικό καθεστώς/Republik κάτω από το σύνθημα της λαϊκής κυριαρχίας (444).

Η δημοκρατική Republik στα πλαίσια του καπιταλισμού, είναι ο δημοκρατισμός στ' άκρα του. Δεν παύει όμως να είναι μία συναρμολόγηση δομής και μορφής του καπιταλιστικού τύπου κράτους, και γι' αυτό, όπως εξάλλου και η έννοια δημοκρατία, δεν πρέπει να νοείται ποτέ αφηρημένα αταξική έξω από το κοινωνικοκρατικό περιβάλλον με το οποίο συναρθρώνεται.

Αναλύοντας ο Κ. Μάρξ το δημοκρατικό καθεστώς/Republik στον καπιταλισμό των ΗΠΑ, διαπίστωνε ότι "σ' αυτήν εξασκεί ο πλούτος την εξουσία του έμμεσα, τόσο όμως πιά σίγουρα. Από την μία με την μορφή της άμεσης εξαγοράς των Δημοσίων υπαλλήλων, και από την άλλη με την συμμαχία Κυβέρνησης και Χρηματιστηρίου". Οι δύο αυτοί παράγοντες επιτρέπουν "τυχοδιώκτες και κλίκες να υποτάξουν τα νομοθετικά σώματα και να μετατρέπουν την πολιτική σε επικείρηση" (445), που διεξάγεται μέσω των δύο μεγάλων κομμάτων.

Σ' αυτή τη χώρα, θα γράψει ο Φ. Ένγκελς, δεν υπάρχει "ούτε δυναστεία, ούτε αριστοκρατία, ούτε μόνιμος στρατός, εκτός από ορισμένους άνδρες για την παρακολούθηση των ινδιάνων, καμία γραφειοκρατία με σταθερή θέση εργασίας ή δικαίωμα συνταξιοδότησης. Και όμως μπροστά μας έχουμε δύο μεγάλες κατηγορίες πολιτικών τυχοδιωκτών, που καταλαμβάνουν εναλλακτικά την κρατική εξουσία και την εκμεταλεύονται με τα πιά διεφθαρμένα μέσα και για τους πιά διεφθαρμένους σκοπούς - και το έθνος είναι παραδομένο σ' αυτά τα δύο μεγάλα καρτέλ πολιτικών που υποτίθεται ότι βρίσκονται στην υπηρεσία του, αλλά στην πραγματικότητα επικυριαρχούν πάνω του" (446).

Σ' αυτές τις παρατηρήσεις τους για το πιά δημοκρατικό και πολιτικά ελεύθερο καθεστώς της εποχής τους, αποδεικνύονται

διορατικοί, ικανοί να βλέπουν πίσω από την βιτρίνα την ιστορική τάση διαμόρφωσης μιάς συγκεκριμένης μορφής οργάνωσης του πολιτικού/κομματικού συστήματος εξουσίας της τάξης των καπιταλιστών, το δικομματισμό. Δείχνουν ότι η πολιτική δεν είναι μόνο η συμπυκνωμένη μορφή της οικονομίας, αλλά και αντικείμενο οικονομικής συνδιαλλαγής και επιχειρηματικής δραστηριότητας. Αναδεικνύουν στον πιο φρέσκο, νέο και δυναμικό καπιταλισμό της εποχής τη νέα σχέση πολιτικής/κυβέρνησης και οικονομίας/κρηματιστήριου, σχέση συμμαχίας και διασύνδεσης. Ανάδειξη που θα αποτελέσει την ιστορική αφετηρία για την διαμόρφωση εκείνων των σχέσεων που ονομάσθηκαν "κρατικομονοπωλιακός καπιταλισμός".

Η δημοκρατική Republik, και στην πιο σχετικά αυτόνομη και ανεξάρτητη μορφή της, αποτελεί στον καπιταλισμό, σε τελευταία ανάλυση μορφή κυριαρχίας της αστικής τάξης. Δεν μπορεί κανείς δηλαδή να της κρεώσει σοσιαλιστικά - πολιτικά καθήκοντα ή οικονομικούς μετασχηματισμούς. Απ' αυτή την άποψη, η κατεύθυνση λειτουργίας και το περιεχόμενο της είναι από τη σκοπιά της εργατικής τάξης το ίδιο. Όμως δεν είναι αυτό το μοναδικό και κύριο στοιχείο για την εκτίμηση της.

Η δημοκρατική Republik διαφέρει απ' όλες τις άλλες μορφές/δομές του κράτους στον καπιταλισμό, στο γεγονός ότι "αποτελεί την έτοιμη πολιτική μορφή για την μελλοντική κυριαρχία του προλεταριάτου" (447), μπορεί και πρέπει να αποτελέσει την μορφή/δομή ενός σύγχρονου σοσιαλισμού.

Στα πλαίσια των σκέψεων μας που παραθέσαμε πιο πάνω, κατανοούμε και την κριτική των Μάρξ και Ένγκελς στην θέση για "λαϊκό κράτος" στο πρόγραμμα της Γκότα.

Δεν είναι η "λαϊκότητα" του που τους οδήγησε σε διαφωνία, αλλά η αντίληψη ότι στο σοσιαλισμό δεν θα υπάρχει ταξική πάλη. Ότι το ζητούμενο σ' αυτό δεν ήταν η εξασφάλιση πλαισίων δημοκρατισμού για την διεξαγωγή της, αλλά η δικά αποφάσεων κατάργηση της. Ότι δεν ήταν σωστό να παραιτείται η τότε σοσιαλδημοκρατία από τις λειτουργίες του νέου κράτους, να βαπτίζει την αυταπάτη της σε δημοκρατισμό και να αποπλίζεται πολιτικά και ιδεολογικά (448).

5.7. Τύπος - μορφή

Με όσα έχουμε πεί μέχρι τώρα, μπορούμε να καταλήξουμε σε ορισμένα πρώτα συμπεράσματα :

Η έννοια της δικτατορίας μιάς τάξης ή μπλόκ κοινωνικών δυνάμεων, όχι σαν μορφή και μέθοδο που εξ'ορισμού είναι απορριπτέα, αλλά σε αναφορά με τον τύπο του κράτους, αποφορτισμένη από το περιεχόμενο που παίρνει στην καθημερινή της (ώρα και ευρε(α) αρνητική για μιάς κρήση της, υποδηλώνει ότι μια κοινωνική ομάδα, διευθύνει, και στο σοσιαλισμό αναγκαστικά δημοκρατικά, τους μηχανισμούς της κρατικής εξουσίας, τίποτα παραπάνω και τίποτα λιγότερο. Ότι οργανώνει μέσω αυτής την κυριαρχία της. Ότι μετασχηματίζει την οικονομική δύναμη σε πολιτική επιρροή. Ότι αναζητά να συμπληρώσει τη θέση της σαν κοινωνικά μειοψηφούσα ομάδα (όταν είναι τέτοια) να την συμπληρώσει με την ανάδειξη της στην κοινωνική πυραμίδα.

Αυτή η έννοια της δικτατορίας, έχει στην επιστήμη νόημα μόνο αν εφαρμόζεται και χρησιμοποιείται σαν εργαλείο για το σύνολο των κοινωνικοοικονομικών σχηματισμών, σαν όρος με ειδική ιστορική παρουσία και συνέχεια. Και όχι σαν όρος αποκλειστικά για τον ένα ή άλλο κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό.

Στην περίπτωση που ο όρος με τον οποίο καθορίζεται τίνος σχηματισμού/κοινωνικού συστήματος είναι ο τύπος του κράτους, χρησιμοποιείται για ένα μόνο σύστημα, δεν έχει νόημα γιατί συγκρίνει δύο συστήματα με βάση διαφορετικούς όρους και έννοιες. Αντιπαράθέτει στην ύπαρξη ή μη ειδικού ταξικού ελέγχου πάνω στους κρατικούς μηχανισμούς, τον τρόπο οργάνωσης και κατάκτησης, λειτουργίας και θεσμικού πλαισίου τους.

Είναι ολοφάνερο ότι στην περίπτωση που το κράτος θεωρείται σαν ουδέτερος ή δικαιοδικός θεσμός, ο όρος δικτατορία θα προκαλεί εντονότερες αντιρρήσεις και μάλιστα δικαιολογημένες.

Εξίσου φυσικό είναι, ότι όποιος (πρόσωπο, θεωρητικό ρεύμα, ή πολιτική κίνηση) δεν αναδεικνύει τον ταξικό χαρακτήρα του καπιταλιστικού κράτους, τις ειδικές σχέσεις και θέσεις που έχει σ' αυτόν ο αστικός κόσμος και πριν απ' όλα το μεγάλο κεφάλαιο/μονοπάλια, αν περιορίζεται στον χαρακτηρισμό του σημερινού κράτους σαν κράτος της δεξιάς ή του ΠΑΣΟΚ, να

εγκαταλείπει τον κοινωνικοταξικό προσδιορισμό του κράτους στον σοσιαλισμό.

Κοινό μεθοδολογικό σημείο των δύο πιά πάνω απόψεων, είναι η ταύτιση, ακόμα και με απόλυτο τρόπο (όχι βέβαια πάντα) ανάμεσα στην μορφή και τον τύπο, η αγνόηση παντελώς του συνδυαστικού κρίκου ανάμεσα τους, του καθεστώτος/δομής. Η αγνόηση του μεσολαβητικού κρίκου χαρακτηρίζει και εκείνη την τάση στη θεωρία του κράτους που τείνει να ξεχωρίσει την μορφή από τον τύπο, που δε διακρίνει όμως τον τρόπο συναρμολόγησης τους και κατά συνέπεια την διαφορετικότητα συναρμολόγησης στα ιστορικά διαφορετικά κοινωνικά συστήματα.

Ο διαχωρισμός μορφή/δομή/τύπος είναι μεθοδολογικός. Στην πραγματικότητα η δομή υπάρχει/είναι δομή ενός συγκεκριμένου τύπου και η μορφή, είναι το "πρόσωπο" του. Στην παράδοση της Ελληνικής πολιτικής σκέψης χρησιμοποιούνται - στην καλύτερη περίπτωση όταν δεν ταυτίζονται τα τρία - οι όροι τύπος και μορφή, ενώ ο όρος δομή ταυτίζεται με έναν από τους δύο.

Ήδη το 1818 ο Νεόφυτος Βάμβας διαπίστωσε ότι σ'ένα κράτος "γεννώνται και διάφοροι μορφάκι του αυτού είδους της διοικήσεως" (449).

Εμείς σ'αντίθεση και με την παράδοση στο μαρξισμό, διαχωρίζουμε τις τρεις αυτές έννοιες.

Σαν τύπο κράτους θα μπορούσαμε να προσδιορίσουμε το σύνολο των εσωτερικών του στοιχείων και σχέσεων, των ιδιοτήτων και των διαδικασιών ενός κράτους. Ο τύπος αντιστοιχεί σ'ένα συγκεκριμένο κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό, ενώ η μορφή είναι η εξωτερική φυσιογνωμία, η εμφανής επιφάνεια και τα φαινόμενα του κράτους, των μηχανισμών και λειτουργιών του. Τέλος, η δομή είναι η οργάνωση στο εσωτερικό του τύπου και της μορφής, αλλά και της διαλεκτικής τους σχέσης.

Η μορφή, θα θέλαμε να διευκρινίσουμε εξαρχής, δεν αφορά μόνο την εξωτερική μορφή του κράτους, αφού "πίσω" απ'αυτήν την εξωτερικότητα "κρύβονται" χιλιάδες κοινωνικών σχέσεων. Η μορφή είναι πιά ακριβές να την προσδιορίσουμε σαν την οργάνωση των ενδοκρατικών σχέσεων μιάς "δημόσιας βίας" και των μηχανισμών της, - που καθορίζονται από τον τύπο του και διατάσσονται στον χώρο/χρόνο από τη δομή του κράτους, τόσο μεταξύ τους, στο

εσωτερικό του, όσο και σε επαφή με τις εξωτερικές συνθήκες.

Ο διαχωρισμός μορφή/δομή/τύπος, είναι μεθοδολογικός και διαλεκτικός, αποτελούν τις πλευρές (μορφή/τύπος) μίας αντίθεσης συγκεκριμένα δομημένης.

Οι μορφές που μπορεί να πάρει ένα καπιταλιστικό κράτος καθορίζονται, δομούνται και κινούνται στα όρια που προσδιορίζει ο τύπος του. Είναι συστατικά του, και ταυτόχρονα επιδρούν πάνω του, συνιστούν παράγοντα μεταξέλιξης του. Ο τύπος είναι σαν ένας άνθρωπο με πολλά πρόσωπα, που όλα είναι όμως δομημένα πάνω στα βασικά χαρακτηριστικά του κρανίου του.

Η μορφή μαζί με τη δομή καθορίζει την εσωτερική διάρθρωση, την κατασκευή, τις αλληλοδιασυνδέσεις αυτών των χαρακτηριστικών, δίνει μια σχετική σταθερότητα στον τύπο. Ο τύπος του κράτους είναι η υλική υπόσταση του με όλες τις εσωτερικές αντιθέσεις που αποτελούν τον κινητήρα κίνησης του.

Ο τύπος του κράτους αλλάζει μαζί με τον κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό. Είναι αποτέλεσμα της εξέλιξης του, ή όπως είναι στην περίπτωση του σοσιαλισμού αποτελεί μοκλό για την μετακίνηση της κοινωνίας σ' ένα νέο σχηματισμό, την παραπέρα προώθηση του.

Κάθε κοινωνία, όπως ήδη έχουμε πει, στηρίζεται πάνω και κινείται στη βάση μίας καθοριστικής κοινωνικοοικονομικής σχέσης. Αυτή κατά τη γνώμη μας, δεν είναι άλλη από την σχέση ιδιοκτησίας, των συνθηκών παραγωγής (στις οποίες συμπεριλαμβάνονται πριν απ' όλα τα μέσα παραγωγής) προς τους άμεσους παραγωγούς.

Η κοινωνική μορφή που παίρνει αυτή η καθοριστική σχέση απορρέει από το είδος και τον τρόπο της παραγωγής και των παραγωγικών δυνάμεων που αναλογούν σ' αυτόν (όπως στον καπιταλισμό: μηχανοποιημένη παραγωγή και "διπλά" ελεύθερος μισθωτός εργάτης). Η οικονομική μορφή με την οποία υλοποιείται το κεφάλαιο υπεράξια / υπερεργασία είναι η μισθωτή εργασία σαν στοιχείο και στιγμή της σχέσης και λογικής κίνησης του κεφαλαίου.

Η κοινωνικοοικονομική ουσία της σχέσης και λογικής του κεφαλαίου, των όρων κίνησης του, είναι οι ταξικές σχέσεις και η κίνηση τους. Είναι πριν απ' όλα η ταξική πάλη, οι σχέσεις καταπίεσης, κυριαρχίας και εκμετάλλευσης. Η τελευταία, είναι μιά σχέση που καθορίζει τη συνολική δομή της οικονομίας της κοινωνίας, το σύνολο των σχέσεων παραγωγής, που στον καπιταλισμό

είναι ανταγωνιστικές.

Η κοινότητα που ξεπηδά πάνω σ' αυτές τις ανταγωνιστικές σχέσεις, παίρνει την μορφή του "πολιτικού", αποκτά χαρακτήρα κυριαρχίας. Στον καπιταλισμό, καθορίζει σε τελευταία ανάλυση την βασική μορφή που παίρνει το κράτος, δηλαδή την πολιτική μορφή που καθορίζεται απ' αυτήν την ανταγωνιστική σχέση, που γι' αυτό το λόγο θεωρούμε και χαρακτηρίζουμε σαν τύπο κράτους.

Στον κάθε φορά τύπο κράτους, αντιστοιχεί ένας συγκεκριμένος τύπος πολιτικών σχέσεων εξάρτησης και κυριαρχίας. Η σχέση κεφάλαιο - μισθωτή εργασία "διεκδικούν" και επιβάλλουν ιστορικά, έναν αστικό τύπο κράτους και δικαίου.

Ο τύπος του κράτους, αντιστοιχεί κατά συνέπεια σ' εκείνη τη δομή/σχέση που καθορίζει την κοινωνική ολότητα, δηλαδή στις σχέσεις ιδιοποίησης, ιδιοκτησίας και εκμετάλλευσης που δημιουργήσαν και μπορούν να αλλάζουν οι άνθρωποι στις μεταξύ τους σχέσεις.

Η μορφή του κράτους μπορεί να χαρακτηριστεί σαν η δομή της πολιτικής διακυβέρνησης και της μορφής της, σαν η δημόσια εμφάνιση της οργάνωσης του πολιτικού συστήματος. Βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με την κρατική δομή, τα μέσα και τις μέθοδες με τις οποίες αυτό δραστηριοποιείται προκειμένου να υλοποιήσει τις λειτουργίες του.

Τα τρία βασικά στοιχεία της μορφής του κράτους που καθορίζουν την ίδια την ουσία της ενότητας, είναι πιά αναλυτικά :

α) Ο τρόπος δόμησης του κράτους από την σκοπιά της γεωγραφικής διάρθρωσης (κεντρικό κράτος, περιφέρειες - με ειδική θέση της Μακεδονίας-Θράκης, νομός, Τοπική Αυτοδιοίκηση), των σχέσεων που υπάρχουν ανάμεσα σ' αυτά τα μέρη. Ο λόγος δηλαδή δεν γίνεται για την ενδότερη δομή, την δομή του κράτους σαν συστήματος, αλλά για την δημόσια ορατή διάρθρωση του.

β) Η μορφή της κυβέρνησης. Παλαιότερα κύριο ρόλο σ' αυτό το επίπεδο για μεθοδολογική διαφοροποίησή του, έπαιζε το αν το δικαίωμα κυβέρνησης ήταν κληρονομικό ή όχι (μοναρχία ή Πρόεδρος και Βουλή) (450). Θεωρούμε έναν τέτοιο διαχωρισμό, κατά πολύ ξεπερασμένο. Πιά πολύ θα πρέπει να ισχύει η αρχή του πώς είναι οργανωμένα τα ανώτερα όργανα διακυβέρνησης, ο τρόπος που διαμορφώνονται και δρουν.

γ) Η οργάνωση της πολιτικής εξουσίας από την άποψη, του

συστήματος των κομμάτων, των διαδικασιών και μεθόδων διακυβέρνησης. Τέτοιες είναι η σταθερή ή μη παρουσία ενός κόμματος ή συμμαχίας κομμάτων στην κυβέρνηση, αλλιώς ο δικομματισμός και ο τρόπος / πλαίσιο λειτουργίας του, η μέθοδος της πολιτικής συναίνεσης και ο τρόπος προσέλκυσης ή όχι στο "πολιτικό παιχνίδι" της ριζοσπαστικής αριστεράς κ.ο.κ.

δ) Οι ιστορικές συνθήκες μέσα στις οποίες η αστική τάξη ανήλθε στην εξουσία (εξάρτηση, συμβιβασμός ή όχι με τσιφλικάδες) και που την διατήρησε από τότε μέχρι σήμερα (όπως αν την διατήρησε μέσα από ειρηνική εξέλιξη ή εμφύλιο πόλεμο), με ποιές δηλαδή μέθοδες συνέδεσε την εξάσκηση της εξουσίας (με αστυνομικές ή όχι μέθοδες, βαθμός εκδήλωσης του αυταρχισμού κλπ). Όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο ανάμεσα στους μελετητές του κράτους, συνηθίζεται να απολυτοποιείται αυτή η πλευρά συνκκορισμού της μορφής του, και να ονοματίζεται ανάλογα ("αυταρχικό κράτος κλπ").

Ο τρόπος σύνδεσης αυτών των στοιχείων, αποτελεί παράγοντες διαφοροποίησης και δημιουργίας παραλλαγών μορφών ενός συγκεκριμένου κράτους.

Η μορφή και οι παραλλαγές της έχουν σχέση ταύτισης μη ταύτισης με την δομή της κρατικής μηχανής δηλαδή τους κρατικούς μηχανισμούς σαν την υλική ενόπλη ύπαρξη του κράτους. Πρόκειται για ένα σύστημα οργάνων και θεσμών, ειδικών ομάδων ανθρώπων που δραστηριοποιούνται μέσα από ένα συγκεκριμένο σύστημα σχέσεων, επιπέδων και τομέων δράσης, οργανωτικών-διοικητικών, με εργαλεία και μέσα τόσο οικονομικά και κοινωνικοπολιτικά, όσο και καταστολής. Το ίδιο το κράτος σε μία διαδικασία ιδιόμορφου διπλασιασμού τελεί όχι μόνο να αναπαράγει τις κυρίαρχες σχέσεις και τον συνδεόμενο μ'αυτές κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, αλλά να αναπαράγει στο εσωτερικό του δομές και καταμερισμούς ανάλογους με αυτούς της κοινωνίας, να συνδέει τη δημόσια μορφή του με τομείς δράσης των ιδιωτών, αλλά και σε συνεργασία μαζί τους, παίρνοντας μορφές που δεν ανήκαν στις μέχρι τώρα μορφές του.

Το αστικό κράτος στην κίνηση του, αποτελεί πολιτικό καθεστώς που διαχωρφώνει τη λειτουργία του μηχανισμού κυριαρχίας, τα μέσα και τις μεθόδους που επιλέγει για να κυβερνά η άρχουσα τάξη, το ποιες δομές παίρνει το κράτος και γιατί σ'αυτήν την κίνηση, το πώς διευρύνεται ο μηχανισμός της καταπίεσης των εργαζομένων, τόσο

σε προσωπικό όσο και υλικό-τεχνικό καθώς και οι άλλοι μηχανισμοί, το πώς και με ποιο τρόπο και σε ποια κατεύθυνση τροποποιείται η σχέση οικονομίας και πολιτικής.

Το καθεστώς της τάξης κυριαρχίας είναι μία διαδικασία με εναλλασόμενα κέντρα βάρους, ζώνες ρήξεων και κρίσης, εναλλασόμενα κέντρα εξάσκησης της εξουσίας, και μετατόπιση στους κύκλους αποφάσεων στον καθορισμό των αναγκών μεθόδων, συμμαχιών και συμβιβασμών.

Οι αλλαγές στο καθεστώς, τη μορφή, γενικότερα των δομών, δεν τροποποιούν το χαρακτήρα και την ουσία της μήτρας τους, δηλαδή του τύπου του κράτους που δομούν. Οι αλλαγές αυτές μορφοποιούν και διαμορφώνουν το καθεστώς, ή ακόμα πιά σωστά κινούνται με μία σχετική αυτονομία, ειδικές μορφές και διαφορετικούς βαθμούς πάντα στα πλαίσια του κυρίαρχου τρόπου παραγωγής και της βασικής αντίθεσης που τον διαπερνά.

Οι όποιες τέτοιες παραλλαγές κινούνται πάνω σ'ένα από αυτή τη σκοπιά σταθερό επίπεδο. Τροποποιούν όμως τις σχέσεις στις δομές και τους μηχανισμούς του κράτους, τις σχέσεις κράτος-τάξης πάλης/κυρίαρχων και ηγεμονικών ομάδων/κυριαρχούμενων (451). Αποκτούν μεγάλη σημασία τόσο για τα πλαίσια της κοινωνικής πάλης, όσο και για τις μορφές που επιλέγονται στη διεξαγωγή τους.

Το πώς θα γίνει αυτή η συναρμολόγηση, εξαρτάται από τις σχέσεις που έχουν οι βασικές τάξεις μεταξύ τους; το βαθμό και τρόπο επηρεασμού που ασκεί η κυρίαρχη τάξη ή μπλόκ από την μία, και το βαθμό και τρόπο που υποχρεώνεται να πάρει υπόψη του το κράτος τα προβλήματα και τις διεκδικήσεις των εργαζομένων.

Ο τύπος του κράτους δείχνει την σχέση που αυτό έχει με τον κυρίαρχο τρόπο παραγωγής. Η εσωτερική δομή του και το έτσι - και μόνο έτσι - προσδιορισμένο καθεστώς, εκφράζει τη διαλεκτική κίνηση της βασικής αντίθεσης της κοινωνίας πάνω στην οποία κινείται (στην περίπτωση μας την αντίθεση κεφάλαιο - μισθωτή εργασία), ενώ η μορφή επηρεάζεται περισσότερο από τη σχέση δοσμένου τύπου κράτος / τάξεις (452).

Οι πιά πάνω συνδιασμοί είναι σχετικοί και μεθοδολογικοί. Σχετικοί γιατί η μορφή/δομή και ο τύπος ενός κράτους επηρεάζονται και από άλλους παράγοντες, πέρα απ'αυτούς με τους οποίους τους

φέρουμε σε μία αντιστοίχιση. Μεθοδολογικοί, γιατί η διάκριση είναι νοηματική, αποτελεί έναν τρόπο προσέγγισης της κρατικής πραγματικότητας, όχι όμως αναγκαστικά τον τρόπο ύπαρξης και κίνησης αυτής της πραγματικότητας.

Ο κωρισμός αυτός όμως μας διευκολύνει να αναλύσουμε καλύτερα το αστικό κράτος και να προσδιορίσουμε τους βασικούς παράγοντες που το συνθέτουν. Παράγοντες οι οποίοι όντως πλευρά της πραγματικότητας αποτέλεσαν την βάση διαμόρφωσης είτε μονόπλευρων αντιλήψεων, είτε αποτέλεσαν για πρακτικούς λόγους το κεντρικό ζήτημα στην ανάπτυξη της θεωρίας για το αστικό κράτος.

5.8.Μια πρόταση αποσυναρμολόγησης

Πάνω στη σχέση κράτος/τάξεις, αναπτύχθηκαν δύο τάσεις/αντιλήψεις. Στο επίπεδο προσέγγισης της σχέσης κράτους / κοινωνίας αναπτύχθηκαν γύρω από τον μαρξισμό, ή στ'όνομα του, κύρια δύο κατευθύνσεις. Η μία υιοθέτησε την μαρξιστική άρση της Χεγκελιανής ιδέας για το κράτος, επικέντρωσε τη προσοχή της στην σχέση κοινωνίας των πολιτών/πολιτικό κράτος, αστός/πολίτης. Κύριος εκπρόσωπος αυτής της άποψης αναδείχθηκε ο Γκράμσι και η Ιταλική σχολή σήμερα, που μας έδωσε μία βαθυστόχαστη θεωρία την "ηγεμονία".

Η άλλη κατεύθυνση, που κυρία αντιπροσωπεύεται από τον Μαρξισμό της δεύτερης διεθνούς (Μπερνστάιν και αρχότερα Κάουτσκι) αλλά και της "δυόμιση" (Αυστρομαρξισμός), αγνόησε ή και αρνήθηκε αυτή την πλευρά της υλιστικής θεωρίας για το κράτος. Η κατεύθυνση αυτή προσέγγισε θέσεις των Κάντ και Σπινόζα, κύρια του πρώτου, και έμεινε στην ιστορία της φιλοσοφίας γνωστή σαν η "νεοκαντιανική σχολή" (453). Βέβαια νεοκαντιανούς, όπως και νεοχεγκελιανούς, μπορούμε να βρούμε και στην πλευρά θετικιστικών και ιδεαλιστικών αστικών θεωριών. Αυτές όμως δεν επικέντρωσαν την προσοχή τους στη θεωρία για το κράτος, και δεν έχουν άμεση συνέχεια στις σημερινές θεωρίες πάνω σ' αυτό το αντικείμενο.

Η σχολή αυτή, στην οποία κατατάσσουμε σαν ιστορική της συνέχεια σ'ένα βαθμό τη Γαλλική σχολή του Αλτουσέρ (η ριζοσπαστική της πλευρά) και την αριστερή πτέρυγα της σύγχρονης σοσιαλδημοκρατίας, πρωτοδιατύπωσε τις θέσεις για ειρηνική

μετεξέλιξη του αστικού κράτους σε σοσιαλιστικό, κέρη στη παρουσία των εκπροσώπων του προλεταριάτου σ' αυτό.

Στην ουσία, η τάση του νεοκαντιανισμού, πιά πολύ στους Μπερνστάιν - Κάουτσκι, και πιά προσεκτικά και διαφοροποιημένα στον χειροτέρο από αυτούς αυστρομαρξισμό, αντικατέστησε την αντίθεση μισθωτής εργασίας-κεφαλαίου, με την εξασφάλιση της παρουσίας της ηγεσίας της στο "πολιτικό παιχνίδι" (454). Εγκατέλειψε την ανάγκη ανάλυσης αυτής της αντίθεσης, που είναι άρος διαμόρφωσης της ταξικής συνείδησης και την πάλη που οδηγεί στην υπέρβαση της.

Πάνω στη σχέση κράτος/αντιθέσεις, πριν απ' όλα στη βασική αντίθεση κεφαλαίου-μισθωτής εργασίας, αναπτύχθηκαν όπως ήδη αναλύσαμε, επίσης δύο τάσεις. Αυτή του κράτους παραγωγού και αυτή του κράτους παραγωγού.

Τέλος, πάνω στη σχέση κράτος / τάξεις, τύπος/δομή/μορφή του κράτους αναπτύχθηκαν επίσης δύο βασικές τάσεις, με πάρα πολλές παραλλαγές. Η μία συμπίπτει με αυτήν του νεοκαντιανισμού, ενώ η άλλη έχει εξέχοντα υποστηρικτή της το Γκράμσι (455) και ιστορικό ηγέτη το Λένιν.

Η πρώτη τάση, ταυτίζει τη δικτατορία όχι με τον τύπο αλλά μόνο με την μορφή του κράτους, και χι' αυτό την απορρίπτει. Η άλλη προσπαθεί να συγχρονίσει διαλεκτικά το πρόβλημα, χωρίς να αποφεύγει την πολεμική και τις απλουστεύσεις.

Η πρώτη τάση παρουσιάζει την δεύτερη οπαδό της βίας και της αντιδημοκρατικής μεθόδου του σπασίματος του κράτους. Η ίδια αρχικά υποστήριζε την δυνατότητα αντικατάστασης του αστικού κράτους από ένα σοσιαλιστικό χωρίς το τσάκισμα του, και αργότερα την άποψη ότι το αστικό κράτος, είναι ουδέτερο, άρα και αξιοποιήσιμο και για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό.

Η βασική της θέση, είναι μία θέση που αποσυναρμολογεί την σχέση που αποδείξαμε ότι υπάρχει ανάμεσα στον κοινωνικό χαρακτήρα του κράτους, τις σχέσεις ιδιοκτησίας κοινωνίας-κράτους, κοινωνικών αντιθέσεων και κράτους, της μορφής, του τύπου και της δομής του κράτους. Είναι μία άποψη που σταθερά εμφανίσθηκε κάτω από την σημαία του νέου, το οποίο πράγματι συχνά έπαιρνε υπόψη με τον δικό της βέβαια τρόπο. Πήγαινε όμως ουσιαστικά την πολιτική και τη θεωρία για το κράτος πίσω από τις ήδη κατακτημένες

μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην ανάλυση και θεωρητική σύνθεση και πρακτικό ριζοσπαστικό μετασχηματισμό.

Στο τρίτο μέρος θα δούμε πιά αναλυτικά την αντίθεση που αναπτύχθηκε ανάμεσα στα ρεύματα του εργατικού κινήματος, από την εποχή της Γκότα μέχρι πρόσφατα, και που η ουσία της βάσης της μπορεί να εντοπισθεί στα έργα των ηγετών της σοσιαλιστικής και σοσιαλδημοκρατικής διεθνούς από την μία, και του Λένιν από την άλλη.

Η αντίθεση αυτή, σηματοδοτεί τις κύριες τάσεις και της σημερινής συζήτησης για το κράτος. Επηρεάζει την ίδια την πρακτική των μη συντηρητικών κομμάτων, σε σαφώς πολλαπλάσιο βαθμό απ'ό,τι οι προβληματισμοί και τάσεις που προκύπτουν από τις δύο σχέσεις που αναλύσαμε προηγούμενα.

Μ Ε Ρ Ο Σ Ι Ρ Ι Τ Ο

Αυστρομαρξισμός/Μπερνστάιν και Κόουτσκι/Λένιν.

Το πρόβλημα της Δημοκρατίας

Κεφάλαιο 6ο : Οι σοσιαλιστικές διεθνείς

Η δεύτερη σοσιαλιστική διεθνής γνώρισε στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου μια διπλή διάσπαση. Απο την μία ανάμεσα στα σοσιαλδημοκρατικά και τα κομμουνιστικά κόμματα (που ίδρυσαν την Κομμουνιστική διεθνή-Κ.Δ.) και από την άλλη ανάμεσα σε σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα που έτειναν ή είχαν ήδη ενσωματωθεί στο σύστημα, και σ' αυτά που κινούνταν ανάμεσα στις δύο διεθνείς. Απο αυτά τα τελευταία, ένα τμήμα πήγε τελικά με την σοσιαλιστική διεθνή, και ένα άλλο (όπως το "Ενιαίο SPD" που είχε ηγέτη του τον μετέπειτα γραμματέα της KPD, Ερνστ Τέλμαν) στην Κ.Δ.

Το τμήμα των σοσιαλιστικών/σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων που δεν εντάχθηκαν εσ' αρχής στην δεύτερη διεθνή, δημιούργησαν μια κεντριστική διεθνή, ανάμεσα στην Β' και Γ' διεθνή, που χαρακτηρίστηκε ή ίδια και τα κόμματα που την ακολούθησαν σαν "δυόμισι". Οι απόψεις της υπάρχουν σήμερα ακόμα στην αριστερή τάση των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, θα εξετάσουμε τις απόψεις των κυριότερων εκπροσώπων της ενιαίας σοσιαλιστικής διεθνούς και της σοσιαλιστικής διεθνούς μετά τη διάσπασή της απο τα Κομμουνιστικά Κόμματα (υποκεφάλαιο 6.1), καθώς και των ενδιάμεσων απόψεων ανάμεσα στις δύο διεθνείς, αυτών του αυστρομαρξισμού (υποκ. 6.2).

6.1 Ο Μπερνστάιν και ο ύστερος Κόουτσκι

6.1.1 Ταύτιση κράτους και δημοκρατίας

Με την κριτική στο πρόγραμμα της Γκότα, ήρθαν οι απόψεις των Μάρξ/'Ενγκελς σ' άμεση ανοικτή ρήξη με την λαοαλική αντίληψη ότι ήταν δυνατό με τη βοήθεια του αστικοφεουδαρχικού γερμανικού κράτους της δεκαετίας του 1890 να δημιουργηθούν σοσιαλιστικού

καρακτῆρα ενώσεις παραγωγών. Ταυτόχρονα, η μέχρι τότε κοινή θέση τους για εξουσία της εργατικής τάξης, αντικαταστάθηκε από τον Λασσάλ με την αντιδιαλεκτική μεταφυσική θέση ότι το κράτος βρίσκεται πάνω από τις τάξεις και την διαπάλη τους. Σ' αυτή την καμπή του σοσιαλιστικού κινήματος, βρίσκεται η μήτρα των γενικών περί κράτους τοποθετήσεων της σύγχρονης σοσιαλδημοκρατίας.

Η άποψη ότι το κράτος κινείται πάνω και έξω από τις τάξεις και τη μεταξύ τους πάλη, η θεωρία του "ελεύθερου κράτους" δεν στηριζόταν σε μια επιστημονική ανάλυση των ανταγωνιστικών αντιθέσεων της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας και των βαθιά αντιτιθέμενων συμφερόντων των κοινωνικών πόλων τους.

Παρά τη σχετική διόρθωση που έγινε στο συνέδριο της Ερφούρτης, η κατεύθυνση στο σπουδαιότερο σοσιαλδημοκρατικό κίνημα παρέμεινε η ίδια (456). Επαναλαμβάνονταν δηλαδή η θέση ότι είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί το αστικό κράτος για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Στη βάση της σωστής εκτίμησης ότι το νέο σοσιαλιστικό κράτος θα είναι δημοκρατικό και θα δομείται σαν ένα δημοκρατικό καθεστώς, κατέληξαν στην θέση ότι το σοσιαλιστικό κράτος είναι μία συνέχεια και ιστορική ενότητα του δημοκρατικού καθεστώτος που ήδη υπήρχε/μπορούσε να υπάρξει στην καπιταλιστική κοινωνία.

Με βάση αυτό το συμπέρασμα, όπου όλα θεσμοί, μορφές και δομές αναλύονταν σαν το "πράγμα καθ'αυτό" χωρίς αναφορά στον κοινωνικό σχηματισμό, το καθ'αυτό κράτος, "ανεξάρτητο" από τον κάθε φορά δοσμένο τύπο του, υπάρχει μόνο σαν μορφή. Μορφή και τύπος ανάγονται σ'ένα και το αυτό, στη μορφή. Το κράτος είναι δημοκρατικό με τον ίδιο τρόπο συναρτημένο με την κοινωνία, όσο και τη μορφή της δημοκρατίας (457).

Η δικτατορία όταν ανάγεται αποκλειστικά σε μορφή διακυβέρνησης, είναι κατά συνέπεια εξ'ορισμού απορριπτέα, αφού δεν μπορεί να υπάρξει προοδευτικός άνθρωπος, ριζοσπάστης-δημοκράτης που να μην απορρίπτει την δικτατορία τόσο σαν μορφή και δομή, όσο και σαν μέθοδο. Μόνο που όταν ο μαρξισμός έκανε λάθος για δικτατορία σαν μία τάση υπαρκτή απορρίπτοντάς την σαν μέθοδο/μορφή/δομή και σχέση αναφέρεται στον έλεγχο από ένα τμήμα της κοινωνίας των μηχανισμών του κράτους και της διεύθυνσής τους. Στη βάση της ταύτισης μορφής/τύπου, ο Μπερνστάιν, απέρριπτε την

ιδέα της δικτατορίας του προλεταριάτου, χαρακτηρίζοντας την σαν ένα "τραγικό" λάθος των Μάρξ και Ένγκελς.

Σύμφωνα με τον Μπερνστάιν, το προλεταριάτο δεν διαθέτει την ικανότητα να οργανώσει τη σοσιαλιστική παραγωγή. Οποιαδήποτε κοινωνική επανάσταση κάτω από την ηγεμονία του θα κατέληγε στο χάος και την καταστροφή. Η μόνη εναλλακτική λύση που ο ίδιος διέκρινε, ήταν η χρησιμοποίηση του καπιταλιστικού συστήματος και ο μετασχηματισμός του μέσω και του κράτους, που έχει αποξενωθεί από την αστική τάξη, σε σοσιαλισμό.

Το πρώην αστικό κράτος που δημιουργήθηκε από την αστική τάξη, αλλά τώρα έχει αποξενωθεί από την τάξη που το δημιούργησε, δεν πρέπει—πάντα κατά τον Μπερνστάιν να καταστραφεί ή έστω αποδιοργανωθεί. Αντίθετα το ερχατικό κίνημα πρέπει να συμβάλει μέχρι την ολοκλήρωση του σε "κράτος ολοκλήρωμα". Με αφετηρία αυτή την εκτίμηση ο Μπερνστάιν διατύπωσε το βασικό σύνθημα της σοσιαλδημοκρατίας, σύμφωνα με το οποίο "ο τελικός σκοπός δεν είναι τίποτα, το κίνημα είναι το πάν" (458).

Η άποψη του Μπερνστάιν, αποτελεί τομή στην ιστορία των θεωριών για το κράτος. Για πρώτη φορά θα διατυπωθεί συνειδητά, με όρους και έννοιες που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα, η θέση ότι το ταξικό = κοινωνικό κράτος είναι ουδέτερο. Ουσιαστικά, από άποψη μεθοδολογική έχουμε να κάνουμε με την πλήρη αυτονόμηση του κράτους και του εποικοδομημάτος, όχι μόνο από την τάξη που έχει οικονομικό/κοινωνική κυριαρχία, αλλά και από την ίδια την κοινωνία. Παύει να γίνεται αποδεκτή η θέση για καθοριστικό / πρωτεύοντα ρόλο των υλικών, κοινωνικών σχέσεων έναντι των ιδεολογικών / ιδεατών (459).

Χρειάζεται να υποχρεώσουμε αυτή μας τη θέση : Ουδέτερο κράτος, σημαίνει όχι μόνο αταξικό, αλλά πριν απ'όλα εξωκοινωνικό κράτος.

Σ'αυτή τη βάση ο Μπερνστάιν, πολιτικά αναζητούσε να περάσει από την ανοικτή αντιπολίτευση απέναντι στο αστικό κράτος, στην συναίνεση και συνεργασία μαζί του. Προσπαθούσε να αποδείξει την ύπαρξη δυνατότητας να γίνει το κράτος ο γενικός μεσολαβητής. Αντί της πάλης ενάντια στην αστική κυβέρνηση και τους άλλους πολιτικούς-φιλολογικούς εκπροσώπους της, πίστευε στην προσπάθεια να μετατοπιστούν αυτοί, να αλλάξουν γνώμη πάνω στα επίμαχα

κοινωνικά ζητήματα. Αντί αντίστασης στους "πάνω" κατηγορίες για τις κινητοποιήσεις των "κάτω".

Με άλλα λόγια, ο Μπερστάιν και το ρεύμα του, πρόβαλαν μιιά "νέα μέθοδο". Στην ουσία της η μέθοδος αυτή "έδεικνε θεική πίστη σε μιιά δύναμη θουμάτων, ονομαζόμενη "δημοκρατία", βαθιά υποτίμηση της αντίθεσης κεφάλαιο-μισθωτή εργασία, την ψευδαίσθηση ότι μπορεί να πειστεί η αστική τάξη ή ολόκληρα τμήματα της στα λογικά επιχειρήματα του σοσιαλιστικού κινήματος (ο λόγος δηλαδή δεν γινόταν για μεμονωμένους αστούς ή έστω μικρά τμήματα της τάξης), καταδίκασε την επανάσταση (460).

Η δημοκρατία θεωρείται ένα και το αυτό με την άρση της ταξικής κυριαρχίας, άν όχι η πράξη οριστικής κατάργησής της. Η μορφή ανάγεται στο πάν. Η δημοκρατία ταυτίζεται αποκλειστικά με τον κοινοβουλευτισμό και το αντιπροσωπευτικό σύστημα (461). Άποψη που δεν είναι μακριά, αλλά ούτε και συμπίπτει με αυτήν του Κάουτσκι. Σύμφωνα με τον τελευταίο η δημοκρατία σημαίνει "άρση/κατάργηση όλων των προνομίων μιιάς κάστας ή μιιάς τάξης" (462).

Ο Μπερστάιν, πολύ περισσότερο και απο τον Κάουτσκι του μεσοπολέμου, παρέκαμπε το γεγονός, ότι η εκλογική ισότητα απέναντι στο "κοινοβουλευτικό-δημοκρατικό κράτος", αν υποθέταμε ακόμα και ότι είναι κυριολεκτική, δεν αίρει την υλική ανισότητα του καπιταλισμού. Γι'αυτό η όποια έννοια και πραγματικότητα της δημοκρατίας συνδέεται με τις υπάρχουσες πολιτικές και οικονομικές σχέσεις. Όπως ήδη δείξαμε ο ρόλος των σχέσεων ιδιοκτησίας και παραγωγής, των σχέσεων ανάμεσα στις τάξεις, προσδιορίζουν αποφασιστικά την ανάπτυξη και διαφοροποίηση των μορφών του κράτους και τους μηχανισμούς του.

Κατά τον Μπερστάιν, το κράτος αφού είναι το κοινωνικό πράγμα καθ'αυτό άρα και ουδέτερο, θα είναι αιώνιο, όπως ακριβώς και η δημοκρατία (463).

Το κύριο στην αντιπαράθεση των έργων του Μάρξ και Ένγκελς με τον Μπερστάιν, αφορά σε τελευταία ανάλυση το ζήτημα του ποιός παράγοντας καθορίζει την διαδικασία και την κίνηση της ιστορίας. Ο Μπερστάιν υποτιμά την σημασία και την αλληλουκία ανάμεσα στην μαρξιστική πολιτική οικονομία και την υλιστική αντίληψη της ιστορίας (464). Αντιπαράθετεί ανάμεσα στην μεταρρύθμιση και την

επανάσταση στο όνομα των αλλαγών που πράγματι γινόντουσαν στο καπιταλιστικό σύστημα. Επικαλείται την ανάγκη να διατυπώνονται προς την αστική τάξη θετικές προτάσεις μεταρρυθμίσεων ενώ θα αρνηθεί την μαρξιστική θεωρία της αξίας, της συσσώρευσης και των κρίσεων (465).

Κύριο καθήκον του κινήματος, κατά τον Μπερνστάιν, είναι η "χειραφέτηση από μία φρασεολογία που έχει επιζηήσει" της εποχής της (466), η πραγματοποίηση του καθήκοντος "της αυτοδιαχείρισης" που θα "υλοποιήσει τμήματα του σοσιαλισμού" (467).

Η δύναμη του Μπερνστάιν, δεν βρισκόταν στην αποσυναρμολόγηση των Μαρξιστικής φιλοσοφίας/οικονομίας, των υλιστικής θεωρίας εποικοδομήματος/ κράτους / κοινωνίας / τρόπου παραγωγής, των μορφής/δομής/τύπου, αλλά ότι ήταν από τους πρώτους που προσπάθησε να δώσει απάντηση και στοιχεία ανάλυσης στα νέα φαινόμενα που παρουσίαζε ο καπιταλισμός. Κατάφερε επίσης να ταξινομήσει μεγάλο μέρος της νέας θεματολογίας, όπως την κυριαρχία του καπιταλισμού στην γεωργία, την σχετικά νέα θέση των μεσάτων στρωμάτων της πόλης και πριν απ'όλα την εμφάνιση των ανώνυμων/μετοχικών εταιριών, γεγονός που είχε ήδη εντοπίσει και ο Ένγκελς. Σ'αντίθεση με τον Μαρξισμό, ο Μπερνστάιν περιορίζεται στην ποσοτική καταγραφή αυτών των προτάσε. Περιορισμός που τον διευκολύνει στην εξαγωγή του συμπεράσματος, ότι η βασική αντίθεση κεφάλαιο-εργασία αυτοεξαφανίζεται σταδιακά και άρα δεν υπάρχει ζήτημα επαναστατικής ή μη υπέρβασης της (468).

Ο Μπερνστάιν ταυτίζει την συγκέντρωση του κεφαλαίου με την αποκέντρωση της ιδιοκτησίας (αυτό που οι συντηρητικοί ονομάζουν λαϊκό καπιταλισμό). Την κοινωνικοποίηση της παραγωγής με την άρση του καπιταλιστικού χαρακτήρα της κοινωνίας (οι σημερινοί τενοκράτες θα το πουν "μεταβιομηχανική κοινωνία"). Την διαμόρφωση μονοπωλίων με την άρση του αντικειμενικού νόμου της συσσώρευσης του κεφαλαίου/της υπεραξίας και της αντικατάστασης της με την υποκειμενική θεωρία της αξίας (469) (η θεωρία της αστικής απολογητικής για την "οριακή χρήση"). Τον ποσοτικό κωρισμό και μόνο του συνολικού κεφαλαίου σε μεγάλο και μικρό (άρνηση της θεωρίας του μονοπωλίου) (470), και της αντικατάστασης της ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής με την έννοια των διαταξικών συμφερόντων (που η ηγεσία του συνασπισμού τα ονομάζει

οικουμενικά).

Η πάλη του "ορθόδοξου Μαρξισμού" (Πλεκάνωφ, Μπεμπέλ, Μέρινγκ και άλλοι) απέναντι στον Μπερστάιν, ενώ απο την μιά ανέδειξε την απόκλιση του απο τον συνεπή υλισμό, πριν απ'όλα εξαιτίας των ταυτίσεων που παραθέσαμε πιο πάνω, χαρακτηρίστηκε την ίδια στιγμή απο σοβαρά λάθη, που αποτέλεσαν βάση γέννησης δογματισμού. Μαζί με την κριτική τους στις "ταυτίσεις" του Μπερστάιν, αμφισβήτησαν και την ύπαρξη σειράς αλλαγών στον καπιταλισμό που επεσήμανε ο Μπερστάιν και που απαιτούσαν μιά νέα πολιτική στάση απέναντι στο κράτος.

6.1.2 Ούτε μετασχηματισμός, ούτε αντικατάσταση, ούτε όμως μόνο σπάσιμο.

Όλη η συζήτηση του μαρξισμού για την κοινωνία, μπορεί να αναχθεί απο μιά σκοπιά, στο πρόβλημα ποιές είναι οι κινητήριες δυνάμεις κίνησης της ιστορίας, των κοινωνικών αλλαγών, σ'αυτά τα πλαίσια και των αλλαγών στο κράτος, στη ζωή και τις επιδιώξεις των κοινωνικών ομάδων. Σ'αυτά τα ζητήματα, είναι αφιερωμένο και το βασικό έργο του Κάουτσκι (469).

Στα προηγούμενα κεφάλαια, δείξαμε ότι γύρω απο την θεωρία του κράτους, αναπτύχθηκε μιά ολόκληρη φιλολογία αν και κατά πόσο το κράτος είναι μια γενικής ισχύος παρουσία, αν έχει ιστορία ή όχι, αν είναι μόνο φαινόμενο του καπιταλισμού, και αν όχι αν το κράτος αποκτά ειδική παρουσία στον καπιταλισμό, υπάρχει σαν καπιταλιστικό κράτος και μόνο. Όπως ήδη διατυπώσαμε, το κράτος έχει ιστορία, δεν παρουσιάζεται μόνο στον καπιταλισμό, σ'αυτόν όμως υπάρχει μόνο σαν ειδικός τύπος κράτους : το αστικό-καπιταλιστικό.

Το πρόβλημα της ιστορικότητας του κράτους, απο άποψη μεθοδολογική μπορεί να αναχθεί στον Κ. Κάουτσκι. Ο Κάουτσκι αρνιόταν την ιστορικότητα της σχέσης παραγωγικών δυνάμεων και σχέσεων παραγωγής, αναγνωρίζει την παρουσία και ισχύ της αποκλειστικά στον καπιταλισμό (470). Σύμφωνα με τον Κάουτσκι, στον καπιταλισμό δεν υπάρχουν όρια ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, γιατί έχει την ικανότητα να αξιοποιεί τα αποτελέσματα της παραγωγής (υπεραξία) για την ίδια την ανάπτυξή του (471).

Τη θέση του αυτή την ανέπτυξε σε αντιπαράθεση με την κατά την γνώμη του θέση του Κ. Μάρξ για αυτόματα κατάρρευση του καπιταλισμού (472). Όπως και ο Μπερστάιν και οι Αυστρομαρξιστές, έτσι και ο Κάουτσκι δεν κατανοεί ότι η ανάδειξη και συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι ο καπιταλισμός κινείται μέσα και μέσω από αντιθέσεις, δεν σημαίνει αυτόματα κατάρρευση του. Κάθε άλλο, αλλά μόνο δυνατότητα υπέρβασης του, ανάγκη οργάνωσης της συνειδητής πάλης (473), ότι αυτές οι αντιθέσεις γεννούν συνθήκες που μέσω της πάλης μπορεί κανείς να τις υπερβεί.

Κατά συνέπεια η αποδοχή από κάποιον της ύπαρξης αυτών των αντιθέσεων, δεν τον κάνει και οπαδό της θεωρίας της κατάρρευσης.

Αντίθετα ο Κάουτσκι αφού κρεώνει στον Μάρξ την μη μαρξιστική θέση της "αυτόματης κατάρρευσης" (474), περνά από τη θέση της συνεχούς ανάπτυξης του καπιταλισμού, στο συμπέρασμα ότι αν η εργατική τάξη επιβάλλει τη δημοκρατία, θα γίνει αυτόματα και κυρίαρχη (475).

Σ' αντίθεση με τον Μπερστάιν, ο Κάουτσκι αποδέχεται την ανάγκη της κοινωνικής επανάστασης, η οποία - κατά την γνώμη του και ορθώς - εξαρτάται από σειρά ιστορικών προϋποθέσεων. Μόνο που αυτές τις περιορίζει στους αντικειμενικούς παράγοντες που απαιτεί να ωριμάσουν πρώτα πλήρως, ώστε το προλεταριάτο να καταλάβει την εξουσία. Την κοινωνική αλλαγή την βλέπει να γίνεται μέσω του κοινόβουλευτισμού (476), αφού καπιταλισμός και δημοκρατία - πάντα κατά τον Κάουτσκι - "δημιουργούν ένα νέο τύπο κράτους". Κράτος που δημιουργεί κατάλληλες, θετικές, προϋποθέσεις να πάρει η εργατική τάξη την πολιτική εξουσία, και να εκδημοκρατίσει βαθμιαία την καπιταλιστική οικονομία, που εκφράζει μιιά οικονομική ανάγκη, και όχι βίαια ή με καταναγκασμό (477).

Η άποψη του Κ. Κάουτσκι για τη σχέση οικονομίας/πολιτικής προϋποθέτει την ταύτιση της μορφής με την δομή και τον τύπο του αστικού κράτους. Αποτελεί την μήτρα γέννησης της θεωρίας για "οικονομική δημοκρατία". Ο Κάουτσκι αποκλείει την παρέμβαση του κράτους της εργατικής δημοκρατίας στην συνειδητή ανάπτυξη της οικονομίας (θέση που αποτέλεσε την μήτρα της θεωρίας του ολοκληρωτισμού), αφού η ανάπτυξη των "υλικών παραγωγικών δυνάμεων" είναι η προώθηση της "γνώσης της φύσης" (478). Ταυτόχρονα, και αυτό αποτελεί την φιλοσοφική βάση της, τον ρόλο

της εργασίας και της σχέσης ιδιοποίησης με την φύση σ'αυτο το προτζές γνώσης.

Στον Κόουτσκι, δεν είναι η εργασία η κύρια δύναμη κοινωνικής ανάπτυξης, αλλά η τεχνική (479). Τομέας στον οποίο δεν αναπτύσσονται αντιθέσεις συμφερόντων ανάμεσα στις τάξεις.

Ας συνοψίσουμε λοιπόν αυτή την πλευρά των θέσεων του κ. Κόουτσκι. Ο Κόουτσκι αντιλαμβάνεται σαν κύρια δύναμη ανάπτυξης της καπιταλιστικής κοινωνίας τις παραγωγικές δυνάμεις. Μονόπλευρα τις βλέπει να σφραχίζουν τις σχέσεις παραγωγής. Αγνοεί την ανάδραση των σχέσεων παραγωγής πάνω στις παραγωγικές δυνάμεις. Οι τελευταίες πάλι περιορίζονται ουσιαστικά στην τεχνική. Ο καπιταλισμός μπορεί να αναπτύξει απεριόριστα την τεχνική, ενώ ο σοσιαλισμός προκύπτει χάρη σ'αυτή την ανάπτυξη, μέσω μιάς δημοκρατίας αταξικής, όπως και η τεχνική, και ενός νέου τύπου κράτους. Το νέο κράτος δεν επιτρέπεται να παρεμβαίνει τόσο στην κοινωνία, όσο και στην ίδια την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων/της τεχνικής.

Είναι φυσικό, μετά απ'όλα αυτά, ο Κόουτσκι να απορρίπτει, για κοινωνικούς αλλά και "τεχνικούς" λόγους, το ιδιαίτερο κράτος της εργατικής δημοκρατίας, την ανάγκη αποκάλυψης ότι το κράτος στον καπιταλισμό είναι δικτατορία της αστικής τάξης. Θεωρεί μάλιστα ακόμα και την παρουσία του όρου στον Μάρξ σαν τυχαία (480).

Λίγα χρόνια αργότερα ο Κόουτσκι του '27 αρνείται πλέον την επανάσταση. Δεν είναι ο ίδιος Κόουτσκι ενάντια στον οποίο έκανε πολεμική το '17, ο Λένιν. Ο Κόουτσκι του '17 που κάνει κριτική στον Μπερνστάιν δεν είναι ακόμα ρεφορμιστής (481). Ο Κόουτσκι του '17 δεν αρνείται το πάραυτο της εξουσίας. Κάνει ακόμα λόγο και για κοινωνική επανάσταση. Θέλει την εξουσία έστω και χωρίς την καταστροφή της παλιάς κρατικής μηχανής.

Το γεγονός ότι ο Κόουτσκι τότε ήταν ενάντια στην ανοικτή βία, δεν τον έκανε αυτόματα ρεφορμιστή, ούτε αυτή είναι η κύρια διαφορά του με τον Λένιν, όπως υποστηριζόταν στην εποχή του Στάλιν, αλλά και απο κύκλους του εγχειριδιακού μαρξισμού μέχρι σήμερα.

Μια τέτοια ερμηνεία του Κόουτσκι, προϋποθέτει παρανόηση της θέσης που έχει στον Μαρξισμό η έννοια και πρακτική της ρήξης και της καταστροφής με την παλιά κρατική μηχανή.

Η μεγάλη υπηρεσία του Λένιν, στην μαρξιστική θεωρία για το κράτος, είναι ότι την έβγαλε από τα διλήμματα στα οποία είχε εγκλωβιστεί στην εποχή του.

Ο Λένιν δεν αντιπαραθέτει ένα κράτος των εργατών και του σοσιαλιστικού μηχανισμού, σ'ένα αστικό, καπιταλιστικό. Αφετηρία του δεν είναι το brechen του παλιού κράτους και η αντικατάσταση του από ένα καινούριο, δεν θέλει απλά και μόνο να αντικαταστήσει ένα κράτος από ένα άλλο.

Η κύρια ιστορική επιδίωξη - ακόμα και αν έχει προσωρινά ιστορικά και στοιχεία ουτοπισμού - είναι η αντικατάσταση ενός τύπου κράτους που είναι αποξενωμένο από την κοινωνία και τις μάζες, μ'έναν νέο τύπο κράτους, που θα είναι νέο ακριβώς γιατί δεν θα απαιτεί την υποταγή των μαζών, την εξάρτηση και ταυτόχρονα τον διαχωρισμό τους απ'αυτό.

Το κύριο, η ουσία της θεωρίας του ριζοσπαστικού μετασχηματισμού του κράτους, είναι το σπάσιμο του είδους της σχέσης κράτους/κοινωνίας/λαϊκών μαζών. Το σπάσιμο δηλαδή της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ τους. Η χειραφέτηση των λαϊκών μαζών. Η άμεση παρουσία τους και καθοδήγηση των κρατικών μηχανισμών (και μόνο μ'αυτή την έννοια, που δεν υπήρξε στην μέχρι τώρα ιστορία της ανθρωπότητας, η δικτατορία τους).

Στόχος της σοσιαλιστικής επανάστασης δεν είναι η μεταφορά της γραφειοκρατικής-στρατιωτικής μηχανής από ένα κέρι σ'ένα άλλο. Όχι. Αλλά η παράδοση της εξουσίας στα χέρια πλίν απ'όλα της "μισθωτής εργασίας". Και για να γίνει κάτι τέτοιο, είναι απαραίτητο να υπάρξει ρήξη με την παλιά μηχανή που εξ'ορισμού αποκλείει κάτι τέτοιο. Το σπάσιμο της παλιάς κρατικής μηχανής σημαίνει διάλυση των εμποδίων που μπαίνουν στα δημοκρατικά δικαιώματα και ελευθερίες από το αστικό κράτος και την γραφειοκρατία στις χώρες της αγγλοαμερικανικής Ευρώπης και Ασίας.

Το πέρασμα από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό, δεν είναι μόνο το πέρασμα της εξουσίας από μία τάξη ή μπλόκ συμμάχων σε μία άλλη, αλλά και η αλλαγή από ένα τύπο κρατικής εξουσίας σ'έναν άλλο. Αντίθετα ο Κόουτσκι κατανοεί την κατάκτηση της εξουσίας, όχι σαν οικοδόμηση ενός νέου τύπου κράτους, και πολύ λιγότερο κοινωνίας, αλλά σαν την πράξη κέρη στην οποία οι φιλολογικοί-δημοσιολογικοί εκπρόσωποι και εκλεγμένοι αντιπρόσωποι του εργατικού κινήματος εισέρχονται στην "μεγάλη πολιτική", αποκτούν δικαιώματα χρήσης πάνω στην υπάρχουσα κρατική μηχανή (482).

Ο Λένιν όταν κάνει λόγο για τσάκισμα του κράτους, όπως θα αναλύσουμε, επιμένει στο τσάκισμα της απόστασης ανάμεσα στους κυβερνώντες και τους κυβερνώμενους. Στο τσάκισμα, δηλαδή στον μαρξισμό, της απόστασης κράτους/κοινωνίας. Εννοεί το άνοιγμα μιάς πορείας εξάλειψης της σχέσης πολιτικής-κοινωνικοοικονομικής κυριαρχίας (483). Ενώ για τον Κόουτσκι, το πέρασμα στο σοσιαλισμό σημαίνει την ανάδειξη νέου προσωπικού κυριαρχίας πάνω στο αστικό κράτος. Κράτος που ο ίδιος το θεωρεί ένα τεχνικό, ουδέτερο μέσο-εργαλείο έτοιμο να υποδεχθεί και αξιοποιηθεί από διαφορετικούς χρήστες, αρκεί να έχει δημοκρατική μορφή και οργάνωση της δομής του. Όρος απαραίτητος για το σοσιαλιστικό κράτος, αλλά σίγουρα ανεπαρκής.

Όπως δείχνει ο Λένιν στο έργο του "Ο Μαρξισμός για το κράτος", ο Κόουτσκι ουσιαστικά επιδιώκει την κατάληψη του κράτους, μέσω της κατάκτησης της πλειοψηφίας στο κοινοβούλιο και την μετατροπή της βουλής σε κυρίαρχο του πολιτικού -κυβερνητικού εποικοδομήματος (484).

Ο Κόουτσκι περιορίζει το πρόβλημα του κράτους σε μία δομική του πλευρά. Δεν είναι ιστορικά σε θέση να εντοπίζει την ικανότητα της άρχουσας τάξης να μετατοπίζει το κέντρο λήψης αποφάσεων στα ενδότερα του κράτους, μακριά από τους δημόσιους ορατούς θεσμούς, όπως είναι η "Βουλή". Ο θεσμός του κοινοβουλίου, ακόμα και αν γνώρισε "αλλαγή προσώπων" το πολύ μπορεί να συμβάλει στην δημιουργία μιάς ιδιόμορφης πολιτικής κατάστασης, όπως θα αναλύσουμε στο υποκεφάλαιο για τη δυαδική εξουσία. Στοιχείο σημαντικό στο βαθμό που το παίρνουμε υπόψη μας, αφού περιφρουρεί από δογματικές απορρίψεις αυτών των θεσμών. Όμως δεν δημιουργεί και μάλιστα από μόνο του το σοσιαλιστικό κράτος.

Η κριτική στην υπερβολή του Κόκουτσι απέναντι στο θεσμό του κοινοβουλίου, πρέπει να αποτρέπεται να γίνεται κριτική στη δημοκρατία. Η μαρξιστική-υλιστική κριτική στον οριακό χαρακτήρα των δυνατοτήτων του κοινοβουλίου, είναι κριτική στην περιορισμένη δημοκρατία του καπιταλισμού, είναι κριτική από την σκοπιά της απεριόριστης δημοκρατίας των συμβουλίων, είναι κριτική για πιά πολύ δημοκρατία, και όχι για την άρνηση της.

6.2. Το κράτος συμπύκνωση (Ο αυστρομαρξισμός)

6.2.1. Ποιός είναι ο αυστρομαρξισμός

Στη δεκαετία του '80 καταγράφηκε το φαινόμενο που ονομάστηκε το "Μπούμ της επαναανακάλυψης του Μπερνστάιν" από την σοσιαλιστική διεθνή (485). Μαζί με τον Μπερνστάιν, όχι πάντα από τις ίδιες δυνάμεις "ξαναανακαλύφθηκε" και ο "αυστρομαρξισμός", που αποτελεί βασικό στοιχείο - ρεύμα της ιστορίας της σοσιαλδημοκρατίας. Πρόκειται για ένα θεωρητικό ρεύμα που ήταν ο κατ'εξοχήν ανταγωνιστής της σοσιαλδημοκρατίας απέναντι στα κομμουνιστικά κόμματα, μέσω ενσωμάτωσης της αριστερής πτέρυγας του ρεφορμισμού στα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, ιδιαίτερα της κεντρικής Ευρώπης (486). Αυτό δεν σημαίνει ότι οι στόχοι και οι επιδιώξεις του αυστρομαρξισμού συνέπιπταν με τον τρόπο και τους σκοπούς αξιοποίησης του από την ηγεσία της σοσιαλιστικής διεθνούς.

Η ουσία της άποψης του αυστρομαρξισμού για το κράτος βρίσκεται στην αντίφαση ότι από την μία αναγνώριζε την ύπαρξη ταξικών αντιθέσεων, αλλά από την άλλη προσπάθησε να βρει μία στρατηγική, όσον αφορά το κράτος, που να τις παρακάμπτει.

Σαν βασικό θετικό του αυστρομαρξισμού στην κληρονομιά της θεωρητικής σκέψης για το κράτος, ασφαλώς μπορεί να θεωρηθεί η προσπάθεια του να ανοίξει το ζήτημα της δυνατότητας κοινωνικού μετασχηματισμού στον αναπτυγμένο καπιταλισμό, του δημοκρατικού ριζοσπαστικού μετασχηματισμού του κράτους και της διατύπωσης ενός αριστερού εναλλακτικού μοντέλου. Μάλιστα κατάφερε να τοποθετήσει το πρόβλημα, έστω και αν δεν το έλυσε.

Ο αυστρομαρξισμός απέκτησε σήμερα επικαιρότητα και για τον λόγο ότι στην δεκαετία του '30, στην φάση της αυτοκριτικής του,

προεξέχοντος του Όττο Μπάουερ, μίλησε πρώτος για την οργανική επανασύνδεση κομμουνιστικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων (πρόταση που σήμερα επιδιώκει τη δημιουργία της "Ευρωαριστεράς"). Η θέση για επανασύνδεση των δύο ρευμάτων αναπτύχθηκε από τον αυστρομαρξισμό στην θεωρία του "ολοκληρωμένου (integral) σοσιαλισμού".

Ο αυστρομαρξισμός, αποτελείται από επιμέρους ρεύματα, πριν απ'όλα τις εκσυγχρονιστικές ρεφορμιστικές θέσεις του Ρέννερ, τον "τρίτο δρόμο" του Μπάουερ, που κινήθηκε ανάμεσα στις δύο βασικές πτέρυγες, και τους εκπροσώπους του "αριστερού σοσιαλισμού", κύρια του Μ. Άντλερ.

Παρ'όλα αυτά, η ομάδα των θεωρητικών του σχετικά μεγαλύτερου σοσιαλδημοκρατικού κόμματος στον κόσμο του μεσοπολέμου, που έκδιδε το επιστημονικό περιοδικό "Μάρξ-Μελέτες" (από το 1904) και το πολιτικό περιοδικό "Ο αγώνας" (από το 1907), αποτελεί ένα ρεύμα με ενόπτητα στους προβληματισμούς, αναζητήσεις και αντιπαράθεσεις στα πλαίσια του αυστριακού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος για μια ολόκληρη ιστορική περίοδο (487) και με μεγάλη επιρροή στην ίδια την σοσιαλιστική διεθνή.

Όπως σημειώνουν οι ίδιοι οι Ο. Μπάουερ και Μ. Άντλερ, ο όρος αυστρομαρξισμός πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον Αμερικάνο σοσιαλιστή δημοσιολόγο Λούις Μπουντίν ήδη πριν από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο (488), προκειμένου να χαρακτηρίσει την ομάδα των πολιτικά και επιστημονικά δραστήριων σοσιαλιστών της Αυστρίας που συσπειρώνονταν γύρω από τα περιοδικά που προαναφέραμε.

Η ομάδα αυτή "υποταχμένη" στην καντιανική μέθοδο και επηρεασμένη από τον θετικισμό, αντιμετώπισε το Μαρξισμό κύρια σαν κοινωνιολογία, δηλαδή σαν μία επιστήμη αυστηρά της κοινωνίας και μόνο (489). Αν ο Μπερνστάιν αποτελεί τον αντίποδα στους Μάρξ / Ένγκελς μέσα στην SPD, οι αυστρομαρξιστές αυτοτοποθετήθηκαν στην αντίπερα όχθη από τον Λένιν, επικαλούμενοι την "κοινωνική μέθοδο" του Μάρξ.

Τους χαρακτήριζε η απόσταση ανάμεσα στην ριζοσπαστική προγραμματική και μία καθημερινή πρακτική πολιτική που δεν αμφισβήτησε το σύστημα, καθώς και την τάση να χρησιμοποιούν ακόμα και επαναστατική ορολογία, με την οποία καλυπτόταν μία ρεφορμιστική πρακτική (490).

Η αντιφατικότητα του αυστρομαρξισμού εκφράζεται στην προσπάθεια που κάνει να αναπτύξει ένα είδος "ρεφορμιστικής θεωρίας για την επανάσταση" (491) στα πλαίσια της θεωρίας ενός "τρίτου δημοκρατικού δρόμου" "πέραν του ρεφορμισμού και του λενινισμού" (492). Ο αυστρομαρξισμός, πιά συγκεκριμένα ο Μ. Άντλερ, πρωτοδιατύπωσε λοιπόν την θεωρία για τον "τρίτο δρομο" που τόσο έχει επηρεάσει τη σημερινή αριστερή σοσιαλδημοκρατία και τμήματα του Ευρωκομμουνισμού.

Η θεωρία του τρίτου δρόμου (πλην της περιόδου της αυτοκριτικής στα τέλη της δεκαετίας του '30) του αυστρομαρξισμού, χαρακτηρίζεται από την απολυτοποίηση της σημασίας των ιδεολογικών πλευρών της διαπάλης των τάξεων. Η κοινωνική πάλη κατάνοείται κύρια, αν όχι αποκλειστικά, σαν "πάλη για τα κεφάλια". Υποτιμάται το πρόβλημα του ελέγχου του κρατικού μηχανισμού, πριν απ'όλα της λειτουργίας της βίας και των κατασταλτικών μηχανισμών. Απολυτότητα και αδυναμία που θα επαναλάβει ο Άλτουσερ στη διατύπωση του σχήματος του για τους "ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους".

Αντίθετα με τον Άλτουσερ, τμήματα των αυστρομαρξιστών, κάνοντας εκτίμηση της παρουσίας τους στις 3 πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, αυτοκριτικά διαπίστωναν ότι στην πάλη τους για "τα κεφάλια, έχασαν από τον ορίζοντα τους το γεγονός ότι "μετατοπίστηκαν οι φυσικές σχέσεις βίας υπέρ των αντιπάλων μας " υπέρ της αντιδράσης και του φασισμού" (493), "ότι λανθασμένα περιόρισαν το περιεχόμενο της έννοιας ηγεμονίας στην ιδεολογία, αφού "την ηγεμονία μπορεί να την κατακτήσει μόνο ο δυνατός" (494).

6.2.2 Κράτος και πολιτική ισορροπία

Παρά τις υπαρκτές διαφορές στον Αυστρομαρξισμό, ανάμεσα στους βασικούς θεωρητικούς του, μπορούμε να κωδικοποιήσουμε σε τρία τα βασικά σχήματα επιχειρηματολογίας πάνω στη θεωρία του κράτους, της επανάστασης και του φασισμού.

Κατ'αρχήν, συχνά-διάχυτα, η μορφή του αστικού-δημοκρατικού κράτους θεωρείται ότι βρίσκεται σε αντίφαση με την δομή της καπιταλιστικής οικονομίας, πράγμα που δημιουργεί εντάσεις ανάμεσα στα δύο επίπεδα που μπορεί να οδηγήσει σε μια ισορροπία ανάμεσα στις δυνάμεις των τάξεων. Η ισορροπία δεν νοείται κατ'αρχήν σαν "μοίρασμα" στη μέση συγκεκριμένων θεσμών, αλλά σαν κωρισμό των θεσμών και επιπέδων κατά "ιδιοκτητή". Η σφαίρα της οικονομίας ανήκει σε μια τέτοια κατάσταση στην αστική τάξη, ενώ το εποικοδόμημα, η δημοκρατία στην εργατική τάξη.

"Σαν αστική δημοκρατία στηρίζεται στην καπιταλιστική ιδιοκτησία και παραγωγική τάξη που παραδίδει την μεγάλη πλειοψηφία του λαού στην εκμετάλλευση της σε μια καπιταλιστική μειοψηφία. Σαν δημοκρατία όμως παραδίδει την πολιτική απόφαση στα χέρια της -απο την καπιταλιστική μειοψηφία- εκμεταλλευόμενης πλειοψηφίας του λαού".

Στην πορεία όμως δημιουργείται μια ισορροπία στην οποία "η αστική τάξη δεν μπορεί πιά να κυριαρχεί μόνη της πάνω στο κράτος και το προλεταριάτο δεν μπορεί ακόμα. Αστική τάξη και προλεταριάτο είναι υποχρεωμένοι να μοιράζονται μεταξύ τους την εξουσία" (495).

Κάποια στιγμή, πάντα κατά τον Ο. Μπάουερ, οι εργάτες γίνονται "η κυβερνώσα τάξη στο κράτος. Αλλά όσο ανήκουν τα μέσα παραγωγής στους καπιταλιστές, είναι στο εργοστάσιο υποτελείς των καπιταλιστών". Επιπλέον "η προλεταριακή αυτή κυβέρνηση, προκειμένου να μην αποδιοργανωθεί και αποσυντεθεί η παραγωγή" είναι υποχρεωμένη "να προώθει και εξασφαλίζει την καπιταλιστική παραγωγή, και έτσι να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των καπιταλιστών". Η αντίφαση αυτή θα λυθεί είτε με την απαλλοτρίωση των καπιταλιστών από την ιδιοκτησία τους, είτε με την ανάντη της εργατικής κυβέρνησης (496).

Η γενική άποψη του Αυστρομαρξισμού, ήταν ότι ανάμεσα στην εποχή που το κράτος είναι ταξική οργάνωση της αστικής τάξης και εκείνης που γίνεται οργάνωση του προλεταριάτου, θα υπάρχει το πιά πιθανό μια μεταβατική περίοδο όπου "θα κρατούν οι αντίπαλες τάξεις ισορροπία των δυνάμεων" (497).

Η θέση ότι ανάμεσα στους δύο κοινωνικούς σχηματισμούς και εξουσίες υπάρχει μια μεταβατική περίοδος ισορροπίας, αποτελεί την

εναλλακτική απάντηση του Αυστρομαρξισμού στην λενινιστική θεωρία για την "επαναστατική κατάσταση" και την "δυαδική εξουσία".

Ο τρόπος διατύπωσης της θέσης ότι αυτή η ισορροπία θα εκφράζεται είτε με το κλείσιμο ενός συμβιβασμού, είτε με τη πλήρη αυτονόμηση του κράτους από την κοινωνικοοικονομικά κυρίαρχη τάξη, μάλλον λειτούργησε σαν άλλοθι για τις συμμαχικές κυβερνήσεις στις οποίες συμμετείχαν οι Αυστριακοί σοσιαλδημοκράτες με τα κόμματα του μεγάλου κεφαλαίου.

6.2.3 Ο ουδέτερος δικτατορής

Δεύτερον, δημοκρατία και δικτατορία γίνονται αντιληπτές σαν έννοιες κάθεται αντίθετες, που δεν αφορούν τη σχέση τύπος/μορφή κράτους, αλλά πρωταρχικά τις εναλλακτικές μέθοδες κατάκτησης της εξουσίας από το προλεταριάτο. Κατάκτησης που μπορεί να γίνει είτε "με τη μέθοδο της επαναστατικής δικτατορίας, είτε με τη μέθοδο της δημοκρατίας" (498).

Στην ουσία εδώ ο Αυστρομαρξισμός, δεν υπονοεί κύρια την δυνατότητα χρήσης δύο μεθόδων μετάβασης, αλλά την παρουσία δύο διαφορετικών ρευμάτων στο εργατικό κίνημα. Αυτά που διαφοροποιούσε ανάμεσα στην δικτατορία σαν μορφή ή τύπο και ανάμεσα στη δημοκρατία στον καπιταλισμό ή στο σοσιαλισμό, και σε εκείνο που δεν διαφοροποιεί. Που θεωρεί το κράτος στον καπιταλισμό σαν ουδέτερο μηχανισμό/θραύση, και κατά προέκταση τον σοσιαλισμό ακόμη και σαν αταξική κοινωνία, ταυτίζοντάς τον ουσιαστικά, έστω και ασυνείδητα, με το περιεχόμενο που έδινε ο Μάρξ στον κομμουνισμό (499).

Ο Μ. Αντλερ, έφτασε αυτό το σχήμα στο ακραίο όριο του. Χαρακτήρισε τη δημοκρατία σαν μορφή του κράτους της αταξικής κοινωνίας/του κομμουνισμού (500), δηλαδή μιάς κοινωνίας στην οποία θα έχει απονεκρωθεί πλέον το κράτος, το δίκαιο και κατά συνέπεια κάθε μορφή/δομή και τύπος τους, όπως είναι η δημοκρατία. Τοποθετώντας όμως ο Μ. Αντλερ την δημοκρατία σαν χαρακτηριστικό της αταξικής κοινωνίας, του είναι από εκεί και πέρα εύκολο να την μετακινήσει -όπως και το κράτος- πρὸς τα πίσω, στον καπιταλισμό, και να την παρουσιάσει σαν απόλυτη ιδέα, κοινωνικά ουδέτερη, που

ολοκληρώνεται στον κομμουνισμό, ή σαν το πράγμα καθ'αυτό προς το οποίο τείνουν όλες οι δυνάμεις της ταξικά διασπασμένης κοινωνίας.

Η αντίληψη του ουδέτερου κράτους ανάμεσα στους αυστρομαρξιστές υπήρξε κύρια άποψη του Κάρλ Ρέννερ, που θεωρούσε τον εαυτό του συνεχιστή του Λασσαλισμού (πριν απ'όλα του έργου του Λασσάλ "Κρατικός σοσιαλισμός") (501) και για χρόνια υπήρξε υπερασπιστής της αυστριακής μοναρχίας. Ο λόγος ; Ο ίδιος πίστευε ότι το κράτος είναι ένας ουδέτερος θεσμός που εκτελεί διοικητικά καθήκοντα, δρά στην υλοποίηση τους αυτόνομα (χωρίς ταξικές δεσμεύσεις) και υπηρετεί την οργάνωση της κοινωνικής δραστηριότητας. Για τον Ρέννερ, το κράτος είναι μία γενική ιστορική, οικονομική κατηγορία που διακανονίζει τις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων, αποτελεί την "κοινότητά" τους (502).

Κατά τη γνώμη του Ρέννερ η κοινότητα αυτή περνά από τρεις φάσεις. Αυτήν του εθνικού κράτους, μετά αυτήν του κράτους με περισσότερα έθνη, και τέλος "το παγκόσμιο κράτος" (503). Ακόμα και το εθνικό κράτος, βρίσκεται όχι μόνο μακριά από συγκεκριμένες ταξικές επιρροές ή συμφέροντα, αλλά και "υπεράνω των εθνικών συμφερόντων" (504).

Ο Κ. Ρέννερ, είναι ένας από τους πρώτους, που διαπίστωσε ότι το καινούριο που έφερε η ανάπτυξη του καπιταλισμού, είναι "η διαπέραση της οικονομίας από το κράτος" (505). Συνέλαβε σ'έναν βαθμό τον νέο τρόπο δράσης και παρουσίας του αστικού κράτους στην εποχή του ιμπεριαλισμού, χωρίς όμως να αναλύσει ή έστω καταγράψει την ταυτόχρονη εμφάνιση του μονοπωλίου.

Στην βάση των υπαρκτών αλλαγών που κατέγραψε, ο Κ. Ρέννερ, εκτίμησε ότι οι νέες δραστηριότητες του κράτους σε κοινωνικούς τομείς και η ανάπτυξη της οικονομικής λειτουργίας του αποτελούν την υλοποίηση του σοσιαλισμού σε επιμέρους περιοχές της αστικής κοινωνίας, με αποτέλεσμα "η οικονομία να εξυπηρετεί αποκλειστικά τους αστούς και το κράτος όλο και περισσότερο τους προλετάριους" (506).

Ο Κ. Ρέννερ αρκέται στην ανάπτυξη της κοινωνικής λειτουργίας του κράτους (507), του σχετικού εκδημοκρατισμού της γραφειοκρατικής διοίκησης και μιάς συνταγματικής μεταρρύθμισης για να εκτιμήσει ότι πραγματοποιήθηκε ουσιαστική και ριζική αλλαγή στο αστικό κράτος και τους μηχανισμούς του, για να το

ονοματίζει σαν "ουδέτερο". Στην ουσία, η αντίληψη του για τον σοσιαλισμό δεν ξεπερνά τα όρια ενός διορθωμένου και καλλωπισμένου καπιταλισμού. Ο σοσιαλισμός, όπως τον εννοεί δεν εμπεριέχει την κατάρχιση των σχέσεων εκμετάλλευσης, αλλά την "είσοδο του στους πόρους της υπάρχουσας αστικής κοινωνίας και την απορρόφηση" απ' αυτήν έτσι ώστε να "γεννηθεί στους κόλπους της παλιάς κοινωνίας μιά νέα" (508).

Σοσιαλισμός κατά Ρέννερ, σημαίνει μεταφορά της δημοκρατίας από την σφαίρα της πολιτικής σ' αυτήν της οικονομίας, ώστε "το κράτος δικαίου να γίνει και οικονομικό κράτος" (509). Το κράτος είναι κατά συνέπεια - σύμφωνα πάντα με τον Ρέννερ - ο εκτελεστής του αταξικού δικαίου, ο υπεράνω των τάξεων ευρισκόμενος δικαιοκράτης.

Το δίκαιο και το κράτος αποτελούν στην ουσία με όσα λέει ο Ρέννερ τεχνικά μέσα της κοινωνίας, και η θεωρία για το "κράτος και το δίκαιο" είναι "η επιστήμη της κοινωνικής τεχνικής" (510).

Ουσιαστικά, ο Ρέννερ, βρίσκεται στην γραμμή του Κάουτσκι που ανάγει σαν κινητήρια δύναμη της κοινωνίας την τεχνική/παραγωγική δύναμη, μιά δύναμη επίσης "υπεράνω των τάξεων". Ενώ όμως ο Κάουτσκι αναζητά να βρεί αυτή τη δύναμη στην υλική βάση, ο Ρέννερ που τείνει στον ιδεαλισμό, την αναζητά στο εποικοδόμημα. Την εντοπίζει στο δίκαιο και ταυτόχρονα, όπως είναι σχεδόν φυσικό δεν κατανοεί ότι το κεφάλαιο είναι μιά κοινωνική σχέση κυριαρχίας. Στη βάση αυτής της λογικής περιορίζει την τάξική πάλη, την πάλη για το κράτος, σε μιά πάλη για την επίδραση πάνω στο δίκαιο. Μ'αποτέλεσμα να ταυτίζει τα ζητήματα εξουσίας με τους νομικούς κανόνες.

6.2.4 Κοινωνική και πολιτική δημοκρατία

Η επιμονή των Αυστρομαρξιστών για το ουδέτερο κράτος (είτε συνολικά, είτε μετά από μιά περίοδο πάλης), δικαιοκράτη στον καπιταλισμό, έχει σαν αφετηρία της στον τρόπο θεώρησης της αστικής δημοκρατίας.

Η αστική δημοκρατία αναγνωρίζεται σαν μορφή τάξικής

κυριαρχίας. Ορθά διαπιστώνεται την ίδια στιγμή από τον Αυστρομαρξισμό ότι η κυριαρχία αυτή δεν μπορεί και δεν είναι απόλυτη. Ότι η δημοκρατία, που ονομάζουν οι ίδιοι αστική, διαπερνάται από αντιθέσεις, στις οποίες ήδη αναφερθήκαμε. Στ' όνομα αυτής της υπαρκτής αντιφατικότητας, της "αστικής δημοκρατίας" υποστηρίζουν την δυνατότητα και την ανάγκη συμμετοχής της εργατικής τάξης στην εξουσία στα πλαίσια του καπιταλισμού.

Σ' αυτή την γραμμή, μια σχετικά πιά ριζοσπαστική αντίληψη διατύπωσαν οι Ο. Μπάουερ και Μ. Αντλερ. Ο Ο. Μπάουερ όπως ήδη αναλύσαμε βλέπει την ουδέτερη δημοκρατία να υλοποιείται στα πλαίσια της "περιόδου της ισορροπίας των δυνάμεων".

Μέχρι όμως την περίοδο της ισορροπίας πιστεύει ότι η ουδετερότητα δεν είναι πραγματική αλλά μόνο τυπική, φαινομενική. Θεωρεί ότι στην διάρκεια της αστικής δημοκρατίας, πριν διαμορφωθεί η ισορροπία φαίνεται "σαν να μην έχει καμιά τάξη το μονοπώλιο κυριαρχίας στο κράτος". Αιτία αυτού του φαινομένου, είναι ότι την ημέρα της εκλογής "τόσο ο εργάτης, όσο και ο αστός έχουν μόνο από μία ψήφο" (511). Η αστική τάξη όμως μέσω "της εξάρτησης του κράτους από το κρηματιστικό κεφάλαιο", την εξουσία της στο εργοστάσιο, στον τύπο και τα αστικά κόμματα "βάζει στην υπηρεσία της και την δημοκρατία. Και το δημοκρατικό κράτος είναι το ταξικό κράτος της αστικής τάξης".

Η αστική τάξη για να πετύχει να κυβερνά το κράτος σε συνθήκες γενικευμένου εκλογικού δικαιώματος, κυβερνά μέσω των αστικών και μικροαστικών κομμάτων, μοιράζεται με τα τελευταία τις κυβερνητικές ευθύνες (512).

Ο Μ. Αντλερ χωρίζει την δημοκρατία σε πολιτική και κοινωνική. Η δεύτερη υλοποιείται μόνο μετά την άρση των ταξικών αντιθέσεων (513). Η πρώτη στην ουσία "δεν είναι στην πραγματικότητα" δημοκρατία, αλλά "κάτω από ορισμένες συνθήκες μπορεί να γίνει", ακόμα και "ένα μέσο υλοποίησης της κοινωνικής δημοκρατίας" (514).

Το συμπέρασμα του Μ. Αντλερ, είναι ότι "κάθε μορφή της πολιτικής δημοκρατίας σε τελευταία ουσία είναι πάντα, επίσης, μία μορφή της δικτατορίας", αφού όλες οι μορφές δημοκρατίας είναι μορφές ύπαρξης "ταξικών κοινωνιών" (515).

Ο διαχωρισμός πολιτικής-κοινωνικής δημοκρατίας, συμβαδίζει με την διαφοροποιημένη προσέγγιση των κοινωνικών σχέσεων, είτε σαν σχέση κυριαρχίας, είτε σαν προϊόν κατασταλτικών πράξεων. Μ'αυτό το τρόπο ο Άντλερ υποστηρίζει την σκέψη ότι κάθε κράτος εκφράζει την κυριαρχία μιάς τάξης πάνω στην άλλη.

Η δημοκρατία σαν μορφή μιάς δικτατορίας, μια μορφή ταξικής κυριαρχίας, δεν συνδέεται στον Άντλερ με τον τρόπο που εμείς συναρμολογήσαμε τη σχέση μορφής/δομής/τύπου. Για τον Άντλερ, η μορφή της ταξικής κυριαρχίας, και αυτή είναι η αντίφαση στο σχήμα του, αποτελεί απόκλιση από την κρατική μορφή της δημοκρατίας, σημαίνει ταυτόχρονα περιορισμό της. Η άποψη του προσεγγίζει πιά πολύ σ'αυτήν του Ο. Μπάουερ, σύμφωνα με την οποία η δημοκρατία διαφέρει από την δικτατορία σ'ότι δεν χρησιμοποιεί μέσα καταναγκασμού, δεν επιβάλλει κυριαρχία (516). Η δικτατορία νοείται εδώ σαν μορφή διακυβέρνησης, και όχι πολιτικού ασυχετισμού κυριαρχίας, πριν απ'όλα ελέγχου της εξουσίας.

Σ'αντίθεση όμως μ'όλους τους άλλους αυστρομαρξιστές ο Μ. Αντλερ, δεν θεωρεί κάθε βία σαν αντιδημοκρατική πράξη. "Αν η βία προωθεί σε κρατικό επίπεδο", λέει ο Άντλερ, τα κοινωνικά συμφέροντα, τότε "είναι εργαλείο για μία μεγαλύτερη υλοποίηση της δημοκρατίας" (517).

Συνολικά για τον Άντλερ, το πέρασμα απ τον καπιταλισμό στον σοσιαλισμό, δεν συμβαδίζει με την αλλαγή του τύπου του κράτους και την μετατόπιση της μορφής της δημοκρατίας, αλλά με τον μετασχηματισμό ή /και την μετακίνηση από την πολιτική στην κοινωνική δημοκρατία. Μετακίνηση για την οποία μπορούν και επιτρέπεται να χρησιμοποιηθούν δικτατορικά μέσα. Ο Άντλερ θεωρεί ότι η πολιτική δημοκρατία είναι μορφή της ταξικής δικτατορίας, κάτι όμως που δεν ισχύει και για την κοινωνική δημοκρατία.

Σε τελευταία ανάλυση ο Άντλερ δεν διακρίνει επαρκώς την μορφή/δομή από τον τύπο του κράτους. Δεν υποβαθμίζει τόσο την μορφή απέναντι στον τύπο, στον καπιταλισμό, όσο υποβαθμίζει στην

"κοινωνική" δημοκρατία τον τύπο απέναντι στην μορφή και την δομή.

Για τους αυστρομαρξιστές, η δημοκρατία είναι ένα κέλυφος μέσα στο οποίο κωφεί οποιοδήποτε περιεχόμενο/τύπος κράτους. Μεθοδολογικά, αυτό σημαίνει αυτονόμηση της μορφής από τον τύπο. Αρνηση του γεγονότος ότι η μορφή είναι συστατικό στοιχείο του συστήματος κράτος, ότι διαθέτει όπως όλα τα στοιχεία ενός συστήματος, μία σχετική αυτονομία από τα υπόλοιπα υποσυστήματα, αλλά ταυτόχρονα βρίσκεται σε οργανική σχέση μαζί του.

Το κέλυφος δημοκρατία, είναι - για τους αυστρομαρξιστές - ο δικτατορής που ρυθμίζει ειρηνικά τις αντιπαράθεσεις και εντάσεις ανάμεσα στις τάξεις (518).

Η γενική αυτή άποψη των αυστρομαρξιστών, διορθώθηκε από τις μη δεξιές πτέρυγές τους μετά την νίκη και σταθεροποίηση του φασισμού στην Γερμανία και Αυστρία.

Στο βιβλίο του "Ανάμεσα σε δύο πολέμους" που γράφτηκε το 1936 στην εξορία, ο Ο. Μπάουερ, δηλώνει ότι δεν είναι δυνατόν να μεταφερθεί ως έχει η κοινοβουλευτική δημοκρατία στον σοσιαλισμό, ότι πρέπει να "τσακιστούν" τουλάχιστον τα όργανα καταστολής του αστικού κράτους (519).

Παρ'όλη αυτή την αυτοκριτική του, και μέχρι το τέλος του, ο αυστρομαρξισμός (και τα τμήματά του που αποδέχονται τον όρο "δικτατορία του προλεταριάτου" και εκείνα που τον απορρίπτουν), δεν κατανοεί ότι η έννοια δημοκρατία και δικτατορία/τύπος κράτους, κινούνται σε δύο διαφορετικά επίπεδα. Ταυτίζει την έννοια δικτατορία με την μορφή/δομή και την μέθοδο.

Το ότι οι δύο αυτές έννοιες γίνονται αντιληπτές να κινούνται πάντα στο ίδιο επίπεδο, έχει αποτέλεσμα η διαφορά ανάμεσα στη δικτατορία/δημοκρατία, να μην αφορά καν την σχέση τύπου/μορφής, αλλά αποκλειστικά αυτήν του βαθμού κρησιμοποίησης βίας ή όχι. Η δικτατορία ανάγεται σ'ένα σύνολο τέτοιων μέσων (520).

Με άλλα λόγια, και όταν γίνεται αποδεκτός ο όρος (αλλά και όταν απορρίπτεται), ο λόγος δεν γίνεται για έναν τύπο κράτους, αλλά για τύπο και βαθμό κρήσης βίας. Η ανάλυση δεν αναζητά το ποιός έχει την εξουσία, αλλά τη νομιμοποίηση του δικαιώματος άμυνας με τα μέσα της δικτατορίας από το κράτος στον σοσιαλισμό, όταν υπάρχει έκτακτη ανάγκη. Ταυτίζεται ταυτόχρονα όχι μόνο η μορφή με τον τύπο, αλλά και τμήμα της δομής με όλα τον τύπο,

δηλαδή η κυβέρνηση με το κράτος σαν σύνολο. Ταύτιση που κυριαρχεί στη σκέψη μεγάλου μέρους των πολιτικών δυνάμεων, δημοσιολόγων και πολιτειολόγων.

Το "μεταβατικό κράτος" προς την αταξική κοινωνία, είναι ένα κράτος δημοκρατικό, που κἀτακτιέται με δημοκρατικά μέσα. Όπως όμως γράφει ο Ο. Μπάουερ "θα αρνηθεί βίαια" με "δικτατορικά μέσα" εάν και όταν η αστική τάξη θελήσει "ν'ανατρέψει με την βία μιὰ εργατική κυβέρνηση που ήρθε με δημοκρατικά μέσα στην εξουσία" (521). Μια κυβέρνηση που θα επιδιώκει να γενικεύσει την πολιτική ισότητα και σε κοινωνική, να μεταφέρει τη δημοκρατία και στο εργοστάσιο (522).

Παρά το γεγονός ότι οι αυστρομαρξιστές υποτιμούν την ιδιοκτησία και τις σχέσεις της, αφού - δεν την συμπεριλαμβάνουν "στους παράγοντες δύναμης και επηρεασμού της εξουσίας" και καθορισμού της δημοκρατίας (523) - δίνουν μιὰ πολύ ενδιαφέρουσα ερμηνεία του όρου της Δικτατορίας του προλεταριάτου στον Μάρξ. Κατά τη γνώμη τους, ο όρος αυτός "στο στόμα των Μάρξ και Ένγκελς δεν σήμανε την άρση της δημοκρατίας, αλλά την δημοκρατία σε μιὰ επαναστατική κατάσταση" (524), με στόχο "το δάμασμα της αστικής τάξης" (525).

Παρά τον περιορισμό της δικτατορίας στον σοσιαλισμό μόνο σε έκτακτη-επαναστατική κατάσταση, γεγονός που απορρέει από μιὰ μονόπλευρη αντίληψη γι'αυτήν (μόνο καταστολή και όχι κατανόηση του ρόλου της για την οικοδόμηση), η άλλη πλευρά της παρατήρησης, η σύνδεση ανάμεσα στη δικτατορία και την δημοκρατία, σ'αυτή τη περίπτωση είναι έντονα ενδιαφέρουσα, συμπίπτει με την λενινιστική αντίληψη ότι ο τύπος της δικτατορίας του προλεταριάτου, είναι ανώτερη μορφή δημοκρατίας και όχι άρνηση της.

Όρθά διαπίστωνε ο αυστρομαρξισμός ότι η Δικτατορία του προλεταριάτου (τα Σοβιέτ) αναπτυσσόταν σε μιὰ κατεύθυνση συνεχούς υποβάθμισης των Σοβιέτ απέναντι στον γραφειοκρατικό μηχανισμό (526). Αυτό όμως δεν δικαιώνει την μηχανιστική και κωρίς στοιχεία προέκταση/προβολή της θέσης του για "κράτος δικαιοτή" και στην χώρα των Σοβιέτς, σαν "δικτατορικό δικαιοτή" ανάμεσα στην πόλη και το κωρίό, καθώς και ανάμεσα στα ιδιαίτερα συμφέροντα των πληθυσμιακών ομάδων της πόλης και των διαφορετικών τμημάτων της εργατικής τάξης (527).

Ακόμα πιο πολύ δίκαιο έχει ο Ο. Μπούουερ όταν στην κατηγορία για αντισοβιετισμό, πρότασε και διακήρυξε το δικαίωμα όλων των σοσιαλιστών και όλων των τμημάτων του εργατικού κινήματος να κάνουν "ελεύθερη καλοπροαίρετη κριτική" στην σοβιετική εξουσία - κράτος (528), στα πλαίσια μιάς κριτικής αλληλεγγύης μ'αυτήν (529).

6.2.5 Δρόμος μετάβασης

Βασικό στοιχείο στη θεωρία του αυστρομαρξισμού, είναι η προσπάθεια να ταυτισθούν οι τρόποι μετάβασης προς τον καπιταλισμό μ'αυτόν από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό. Η μετάβαση προς τον σοσιαλισμό περιγράφεται σε ιστορική αναλογία της μετάβασης από την ψευδάρκεια στον καπιταλισμό, σαν αλλαγή εξουσίας, ακόμα και μέσω της συμμετοχής της εργατικής τάξης στο υπάρχον κράτος. Κράτος που από την στιγμή της συμμετοχής της ονομάζεται "πολιτική δημοκρατία". Αυτό το αντιγραφειοκρατικό σοσιαλιστικό κράτος το βλέπουν να ξεπηδά μέσα από τους κόλπους του αστικού κράτους, "όπως ο σοσιαλισμός από τους κόλπους της καπιταλιστικής οικονομίας" μετατρέποντας το κράτος καθ'αυτό σε "μοχλό χειραφέτησης των εργατικών τάξεων" (530). Το κράτος μέχρι τότε προσδιορίζεται σαν "η συμπικνωμένη εξουσία της αστικής τάξης" (531).

Ο Κ. Ρέννερ, η ακραία ρεφορμιστική πτέρυγα του αυστρομαρξισμού, είναι αυτός που θα αντιπαραθέσει στο κράτος δικτατορία του προλεταριάτου, την θέση της πολιτικής δημοκρατίας σαν μορφή/τύπο κράτους. Μιά πολιτική δημοκρατία στις οποίες "την εκτελεστική επιτροπή και εξουσία θα συμμετάσχει και ο λαός" (532).

Η εξουσία της εργατικής τάξης δεν ορίζεται ούτε σαν ένας ειδικός τύπος κράτους, ούτε σαν μιά συγκεκριμένη μορφή του, αλλά σαν η συμμετοχή στην ήδη υπάρχουσα δημοκρατία μορφή/τύπος κράτους και η συνύπαρξη κατά συνέπεια σ'αυτήν με την αστική τάξη. Η συμμετοχή στην ήδη υπάρχουσα "συμπικνωμένη εξουσία" της "πολιτικής δημοκρατίας". Η κατάκτηση "θέσεων" στο κράτος, στα όργανα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, σε συλλόγους ενώσεις και συμβούλια, όλα αυτά εκφράζουν την πραγματική εξουσία της

εργατικής τάξης. Σύμφωνα πάντα με τον Ρέννερ "κάθε κατεκτημένη θέση είναι μια διεύρυνση της εξουσίας και ταυτόχρονα εμπλουτισμός των όπλων του προλεταριάτου. Το άθροισμα αυτών των θέσεων είναι η πολιτική εξουσία της εργατικής τάξης μιας χώρας, που είναι ταυτισμένη με το τμήμα που της ανήκει στην κρατική βία, με την εξουσία της στο κράτος και πάνω στο κράτος" (533).

Η πιά πάνω άποψη, ουσιαστικά, δεν ανάγει την πολιτική εξουσία μιας τάξης ή μπλόκ κοινωνικών ομάδων στη βάση των σχέσεων κυριαρχίας, στη σχέση με τα μέσα παραγωγής της και στη δύναμη που αποκτά χάρις σ' αυτή τη θέση της και που αξιοποιεί για την διεξαγωγή της ταξικής πάλης.

Μ' αυτά σαν αφετηρία, είναι σχεδόν φυσικό, να απολυτοποιεί ο Ρέννερ τον ρόλο της πολιτικής, πολιτικής που την έχει ήδη αποκόψει από την κοινωνικοοικονομική σφαίρα, δεν βρίσκεται σε σχέση αλληλεπίδρασης μαζί της. Απολυτοποίηση που οδηγεί στην υποτίμηση των διαφορών ανάμεσα στον αστικό και σοσιαλιστικό μετασχηματισμό.

Στην αστική επανάσταση, η τάξη που διαθέτει ήδη την οικονομική δύναμη, που έχει μετασχηματίσει πολλές πλευρές της κοινωνικής ζωής επιδιώκει αυτές οι θέσεις και δυνατότητες της να εκφραθούν και σε κρατικό επίπεδο, επίπεδο που σαν είδος σχέσης με την κοινωνία θα παραμείνει ίδιο. Αντίθετα η σοσιαλιστική εξουσία δεν αλλάζει μόνο τον τύπο κράτους, αλλά και τις σχέσεις του με την κοινωνία. Φέρνει στο πολιτικό - κρατικό προσκήνιο μια κοινωνική ομάδα που δεν έχει προηγουμένα θέσεις στη σφαίρα της οικονομικής κυριαρχίας και πρέπει να τις κατακτήσει αφού πάρει πρώτα την πολιτική εξουσία.

Το σχήμα των αυστρομαρξιστών, σύμφωνα με το οποίο το υπάρχον κράτος μεταξελίσσεται σε πολιτική δημοκρατία (Ρέννερ), ή ότι η υπάρχουσα "πολιτική δημοκρατία" επεκτείνεται στο χώρο εργασίας και γίνεται "κοινωνική δημοκρατία", υποθέτει, όπως με σαφήνεια υποστηρίζουν οι αυστρομαρξιστές, ότι η κρατική εξουσία στα πλαίσια του καπιταλισμού μετατρέπεται μέσω μεταρρυθμίσεων "σιγά - σιγά από κράτος των λίγων, σε κράτος όλων" (534). Σ' ένα κράτος που θα "καθρεπτίζει" πιστά τους μη πολιτικούς ταξικούς συσχετισμούς της δοσμένης κοινωνίας, και όχι τις δομές και σχέσεις οικονομικής και κοινωνικής κυριαρχίας σ' αυτήν, δομές που

αποτελούν την βάση καθορισμού των ταξικών συσχετισμών, και των πολιτικών. Κατά την ίδια άποψη το αστικό κράτος μπορεί να εξυπηρετήσει χωρίς "σπάσιμο" και το προλεταριάτο, αρκεί να γίνει "κράτος δικαίου" (535).

Ο τρόπος αντιμετώπισης του δικαίου από τους Αυστρομαρξιστές δείχνει ότι, στην ουσία δεν διαφοροποιούν ανάμεσα στις μεταρρυθμίσεις που συμβάλλουν στην σταθεροποίηση του συστήματος και σε εκείνες που το αμφισβητούν. Δεν αναλύουν κάτω από ποιές συνθήκες η ίδια η μεταρρύθμιση λειτουργεί στη μιά ή στην άλλη κατεύθυνση. Στο όνομα του βαθμιαίου απορρίπτουν την ρήξη στη κρατική σφαίρα και το πέρασμα μέσα απ' αυτήν την ρήξη σ' ένα νέο είδος σχέσεων και τύπου κράτους, σε μιά νέα συναρμολόγηση τύπου /δομής/μορφής και σχέσεων τους με την κοινωνία.

Το κράτος από την μια ορίζεται σαν σχέση, συμπύκνωση και καθρέπτισμα των κοινωνικών συσχετισμών, προσδιορισμός που την παραπέρα ιστορική του συνέχεια και άρα θα βρεί στα κείμενα του Ν. Πουλαντζά. Από την άλλη ταυτίζεται με μιά δημοκρατία όχι της πνευματικής και ηθικής υλοποίησης ανθρώπινων αξιών, χωρίς δυναμική συμβολή στον μετασχηματισμό προς το καλύτερο της ανθρώπινης κοινωνίας, αλλά με μια δημοκρατία απρόσωπο μηχανισμό στατικής καταχραφής επιθυμιών και διαθέσεων και της δυναμικής τους ανάπτυξης. Άποψη που βρήκε την ιστορική της συνέχεια στα έργα του Γ. Σουμπέτερ.

Κεφάλαιο 7ο Κράτος, Μπολσεβικισμός, Επανάσταση

7.1 Η ιστορική θέση του έρχου του Λένιν

Στην ανάλυση των απόψεων των Μπερνστάιν - Κάουτσκι, δείξαμε τι κατά τη γνώμη μας είναι αυτό που ξεχωρίζει τον Λένιν από τους υπόλοιπους θεωρητικούς για το κράτος της εποχής του. Είναι η τομή που κάνει στην ίδια τη συζήτηση. Ο Λένιν δεν αντιπαράθετει μιά μορφή ή τύπο κράτους σ' έναν άλλο, αλλά ένα είδος σχέσης κράτους/τάξης/κοινωνίας σ' ένα άλλο.

Ο Λένιν ξαναδιαβάζει τον Μαρξισμό για το κράτος. Όχι τόσο από την σκοπιά της σχέσης κράτους/κοινωνίας ή κράτος/αντιθέσεις κεφαλαίου, αλλά κύρια από την σκοπιά της σχέσης κράτος/κυρίαρχη

τάξη, κράτος-ανάγκη μετασχηματισμού του κράτους, του προβλήματος δημοκρατίας/δικτατορίας. Η θεωρητική τοποθέτηση του ζητήματος και οι πρακτικές λύσεις που αναζητά ή και προωθεί είναι πρωτότυπες και μακρόχρονης ισχύος, όχι βέβαια σ'όλες τις πλευρές του.

Όσο λάθος είναι να υποτιμήσει κανείς το θεωρητικό βάθος της άποψης του Λένιν που βρίσκει σ'αντίθεση με πολλούς κριτικούς της τον δρόμο υλοποίησης, εξίσου λάθος θα ήταν να νομίζει κανείς ότι ο Λένιν έχει απαντήσει σ'όλα τα ζητήματα της θεωρίας για το κράτος και μάλιστα ολοκληρωμένες και οριστικές. Ο Λένιν φωτίζει μια πλευρά, αποφασιστικής σημασίας πλευρά, λύνει κάτω από ορισμένες συνθήκες που είχαν γενικότερη σημασία το πρόβλημα του κράτους στη μετάβαση. Δεν απαντά σ'όλα τα ζητήματα της θεωρίας του κράτους, και σ'όλες τις πλευρές αυτού του αντικειμένου και γιατί δεν έχει την πρόθεση αλλά και γιατί δεν ήταν στην εποχή του παρούσες όλες οι σημερινές πλευρές του πολύπλοκου μηχανισμού του κράτους.

Ο Λένιν, προσπαθεί να αξιοποιήσει τον μαρξισμό σαν γενική θεωρία και μέθοδο γνώσης αλλά, και αυτό είναι το κύριο για τον ίδιο, και σαν θεωρία και μέθοδο μετασχηματισμού του δοσμένου κράτους. Αναζητά μέσα από αυτόν να προσδιορίσει το αντικειμενικό κριτήριο για το ξεχώρισμα ανάμεσα σ'αυτό που είναι σημαντικό στη θεωρία του κράτους, καθώς και στην υλική πραγματικότητά του, και σ'αυτό που είναι δευτερεύον ή και ασήμαντο. Πιστεύει ότι σ'αυτή την αναζήτηση, βρίσκει υλιστικά την λύση, πριν απ'όλα στη δομή των παραγωγικών σχέσεων που βάζουν, κατά την γνώμη του, την σφραγίδα τους πάνω σ'όλη την διάρθρωση της κοινωνίας, καθορίζουν το περιεχόμενο της έννοιας του οικονομικού κοινωνικού σχηματισμού.

Με την έννοια του οικονομικού-κοινωνικού σχηματισμού, προσδιορίζονται μεγάλοι περίοδοι στην ιστορία της κοινωνικής ανάπτυξης, που η κάθε μία τους χαρακτηρίζεται από ειδικές οικονομικές, κοινωνικές και ιδεολογικές σχέσεις. Κάθε τέτοιος σχηματισμός έχει φάσεις και επίπεδα ανάπτυξης στη διάρκεια των οποίων τροποποιείται η δομή του κράτους.

Η θεωρία των Μάρξ και Έγγκελς για το κράτος, συστηματικοποιείται από τον Λένιν, από την σκοπιά που εκείνος

μελετά το ζήτημα, στα έργα του "Κράτος και Επανάσταση", και "Ο Μαρξισμός για το κράτος".

Οι τοποθετήσεις του Λένιν, όπως θα παρουσιαστούν εδώ αποτελούν βάση για τον εμπλουτισμό των σκέψεων μας πάνω στον τρόπο, την μέθοδο και το περιεχόμενο συναρμολόγησης μιάς σύγχρονης υλιστικής θεωρίας για το κράτος. Όπως και το έργο των Μάρξ - Ένγκελς, με κανένα τρόπο δεν μπορούν όμως να αντιμετωπιστούν σαν κάτι που έκλεισε, ή "δεν μπορεί να θιγεί". Μιά τέτοια τοποθέτηση, θα οδηγούσε τη θεωρία για το κράτος πίσω από τη ζωή και τις πρακτικές ανάγκες της, θα ξέκοβε τη θεωρία από την ίδια την αντικειμενική βάση ανάπτυξης του αντικειμένου της, θα την πάλινε και θα την ακρήστευε. Αυτό που έχει παλιώσει δεν είναι η αφηγηρική οπτική γωνία της, αλλά σίγουρα η ατολαστική-δογματική επανάληψή της.

Οι "αριστεροί" του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος (Α. Μπέμπελ, Β. Λίμπνεκτ - πατέρας του Κάρλ - Φ. Μέρινγκ) προσπαθούσαν να υπερασπιστούν την μαρξιστική διδασκαλία για το κράτος αγνοώντας ή και αρνούμενοι τις υπαρκτές αλλαγές που γίνονταν την ίδια περίοδο στην καπιταλιστική κοινωνία. Οι ρεφορμιστές (πριν απ' όλους ο Μπερνστάιν) εντόπιζαν σειρά υπαρκτών αλλαγών, την ανάγκη μιάς σύγχρονης για την εποχή τους θεωρίας για το "κράτος" απορρίπτοντας όμως την μαρξιστική μέθοδο. Ο Λένιν προσπαθεί να χρησιμοποιήσει την μαρξιστική μέθοδο σε μιά άλλη εποχή, για να καταλήξει στα απαραίτητα για τη θεωρία και πρακτική δράση συμπεράσματα. Όπως όμως ο ίδιος απορρίπτει τόσο την δογματική άρνηση του μαρξισμού, όσο και την δογματική επιμονή στις αναλύσεις που έκαναν οι Μάρξ-Ένγκελς σε μιά άλλη εποχή, υπερβαίνοντας μαρξιστικά, δηλαδή διαλεκτικά, τις εκτιμήσεις τους, έτσι και στην σύγχρονη εποχή απαιτείται η διαλεκτική υπέρβαση του έργου του. Η χρησιμοποίηση της υλιστικής διαλεκτικής σε διαφορετικές περιόδους και πάνω σ'ένα αντικείμενο που έχει εξελικθεί είναι φυσικό να μην οδηγεί αναγκαστικά σ'όλα τα ίδια συμπεράσματα σε κάθε ιστορική περίοδο, φάση και επίπεδο.

Όπως σωστά επισημαίνει ο Δ. Δημητράκος, η κλασική θεωρία για το κράτος αφαιρεί από το αντικείμενο της θεωρίας το μετασχηματισμό του, ενώ ο Λένιν την δένει με τον επαναστατικό μετασχηματισμό του (536).

Ο Λένιν διατηρεί τον υλιστικό διαχωρισμό ανάμεσα στο κράτος και τη δημοκρατία, επίμονα ξεχωρίζει τις διαφορετικές μορφές οργάνωσης της πολιτικής εξουσίας των κυρίαρχων τάξεων και την κάθε φορά σημασία της συγκεκριμένης μορφής για την πολιτική δράση, τον προσανατολισμό και σχεδιασμό της. Συνδέει το κράτος του 20ου αιώνα με την παρουσία και δράση των μονοπωλίων, την αλληλοδιαπλοκή μαζί τους.

Ο Λένιν δεν γνώρισε όμως την τεράστια συσσώρευση παραγωγικών δυνάμεων στη σφαίρα άμεσης δράσης του κράτους, την σχέση κρατικού κεφαλαίου-καπιταλιστικής υπερσυσσώρευσης-κοινωνικού κεφαλαίου, την επέκταση των μηχανισμών και λειτουργιών του αστικού κράτους, πριν από όλα της ιδεολογικής και κοινωνικής λειτουργίας τους, του στρατηγικού του ρόλου όχι μόνο σαν όργανο και θεσμός κατάκτησης και καταστολής, αλλά και συναίνεσης.

Ο Λένιν όμως "διατηρεί τα δίκαιά του" από την σκοπιά της υλιστικής διαλεκτικής, όταν θεωρεί απαραίτητο τον προοδευτικό ριζοσπαστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας, όταν πιστεύει ότι το ζητούμενο δεν είναι ένας καθαρός καπιταλισμός, χωρίς μονοπώλια και ένα κράτος ουδέτερο ή μία οικονομία της αγοράς χωρίς αδικίες. Ότι το ζητούμενο δεν εμπεριέχεται στο υπάρχον σύστημα, αφού η ίδια η δυναμική του γεννά συνεχώς και αναπαράγει τα φαινόμενα που ορισμένοι θέλουν να εξαλείψουν διατηρώντας όμως τα πλαίσια του.

Φαινόμενα που δεν είναι ούτε ανωμαλία, ούτε παρέκλιση αλλά η λογική ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου κοινωνικού συστήματος και η αναγκασία θέση του ειδικού κράτους σ' αυτό.

Επίσης επίκαιρη παραμένει η θέση του Λένιν, ότι η πολιτική πράξη απαιτεί ορθή και συνειδητή κατανόηση της σχέσης κράτους-κοινωνίας. Ότι το κράτος είναι πάντα οργανικό στοιχείο της ηγεμονίας μίας τάξης ή μπλόκ κοινωνικών ομάδων πάνω στην υπόλοιπη κοινωνία. Ότι η σχέση ανάμεσα στη δομή μίας οικονομικής-υλικής βάσης που στηρίζεται πάνω στην ιδιωτική ιδιοκτησία σε μέσα παραγωγής και ανταλλαγής και σ' ένα τύπο κράτους δεν είναι τυχαίος, αλλά οργανικός.

Ταυτόχρονα και αυτή είναι η διαλεκτική, ο τρόπος που αναπτύσσεται αυτή η οργανική σχέση, είναι μια συνεχόμενη αποξένωση της κρατικής εξουσίας από την κοινωνία, αυτονόμηση του κράτους από κάθε λαϊκό έλεγχο. Πάνω σ' αυτή την αποξένωση,

χωρίς πάντα να παρεμβαίνει ορατά, λειτουργεί σε όφελος της δικαίωσης-αναπαραγωγής του συγκεκριμένου συστήματος.

Είναι ολοφάνερο ότι το δοσμένο κράτος δεν κινείται στην κατεύθυνση αλλαγής του υπάρχοντος συστήματος ή αυτοϋπέμβασης του. Ακόμα και αν "τυπικά" σε μία πρώτη ανάλυση, φαίνεται σαν ουδέτερο, είναι τουλάχιστον "ευμενώς" ουδέτερο για τη συγκεκριμένη σχέση που κυριαρχεί σ'ένα σύστημα που αυτό το κράτος (το διευθυντικό προσωπικό του πριν απ'άλλα) δεν προτίθεται να αλλάξει, επιτρέπει και συμβάλει στην αναπαραγωγή του.

Ο Λένιν του "κράτος και επανάσταση δεν γράφει ένα απλό έργο πολεμικής" όπως υποστήριζε ο Ν. Πουλαντζάς στο άρθρο του "Το πρόβλημα του κεφαλαιοκρατικού κράτους" (537), ούτε ένα κείμενο κυρίως "ιδεολογικού αγώνα" όπως διατείνεται στο "πολιτική εξουσία και κοινωνικές τάξεις" (538), ούτε απλώς είναι ο Λένιν "της μετωπικής επίθεσης", αλλά, όπως σωστά εκτιμούσε ο ίδιος ο Ν. Πουλαντζάς σε συνέντευξή του προηγούμενα, το "Κράτος και Επανάσταση" εκφράζει "το σημαντικότερο" Λένιν (539).

Και ασφαλώς πρόκειται για αυθαιρεσία, όταν ορισμένοι χωρίς αποδείξεις ή έστω βιβλιογραφική παρρηγομπή, κρεώνουν στον Λένιν συνειδητή "διαστρέβλωση των θέσεων του Μάρξ για το κράτος" (540) ή την αντίληψη ότι πρόβλεπε με "αριστοδοξία" τον άμεσο μαρξισμό του κράτους μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση (541).

Στην πραγματικότητα, όπως θα δείξουμε στη συνέχεια, το έργο του Λένιν "Κράτος και Επανάσταση" είναι το έργο από το οποίο απομακρυνθηκαν περισσότερο τα κομμουνιστικά κόμματα στην πράξη. Η γραμμή από την οποία συνολικά παραιτήθηκαν από θεωρητικές επεξεργασίες και σύγχρονες επιστημονικές αναλύσεις.

Αντίθετα με τα Κ.Κ. που βρέθηκαν στην εξουσία, η πραγματική αξία του έργου του Λένιν για το κράτος, είναι ότι έχει μια έμπνευση (τον απελευθερωτικό ριζοσπαστισμό), μια θεματική (την καταστροφή του αστικού κράτους) και μία γραμμή (δημοκρατία και μαρξισμός του κράτους) (542). Ξεχυμώνει την αντίληψη ότι οι μετασχηματισμοί που γίνονται στο αστικό κράτος προκειμένου να εκσυγχρονιστεί είναι τάχα ουδέτεροι, πάνω και έξω από ταξικά συμφέροντα.

7.2 Το βιβλίο "Κράτος και Επανάσταση"

7.2.1. Για ποιά κράτος γίνεται λόγος :

Στο "Κράτος και Επανάσταση" ο Λένιν στηρίζεται στο βασικό μεθοδολογικό κωρισμό που κάνει ο μαρξισμός ανάμεσα στην ύλη και στην ιδέα και στο ότι το πρωτεύον ανάμεσα σ' αυτά τα δύο είναι η ύλη (543). Αυτός ο βασικός φιλοσοφικός διαχωρισμός εκφράζεται σε επίπεδο ιστορικού υλισμού σαν διαχωρισμός ανάμεσα στη βάση και το εποικοδόμημα. Κι αυτός ο διαχωρισμός δεν είναι απόλυτος, οντολογικός, αλλά μεθοδολογικός και ισχύει και για την υλιστική διδασκαλία του κράτους.

Ο ιστορικός υλισμός εξετάζει το κράτος και από τη φιλοσοφική του, αλλά και από την κοινωνιολογική του σκοπιά. Η φιλοσοφική σκοπιά, που θα τη δούμε πιά κάτω αναλυτικά, είναι ότι το κράτος βασικά αποτελεί τμήμα του εποικοδομήματος, ότι η υλική βάση είναι αυτή που καθορίζει το χαρακτήρα του κράτους. Η κοινωνιολογική σκοπιά εξετάζει την αλληλουκία, την αλληλοεξάρτηση ανάμεσα στη βάση και στο εποικοδόμημα (544). Ήδη στο σημείο αυτό, μπορούμε να διατυπώσουμε το μεθοδολογικό λάθος που κατά τη γνώμη μας κάνουν οι Άλτουσερ-Πουλαντζάς όταν παρακάμπτουν το φιλοσοφικό ζήτημα - το ποιά είναι το πρωτεύον και ποιά είναι το δευτερεύον σε μία σχέση - στο όνομα μιάς κοινωνιολογικής εξέτασης των πολλών επιπέδων καθορισμού της κοινωνικής ολότητας, από την ιδεολογία, την πολιτική, την οικονομία και την αλληλεπίδρασή τους και μεταφορά αυτής της μεθόδου, όσο διεισδυτικής και άν είναι, στην ανάλυση του καπιταλιστικού κράτους, παρά τις σπουδαίες επισημάνσεις που κάνουν, ιδιαίτερα ο Ν. Πουλαντζάς.

Μια επίσης σημαντική θέση που διατυπώνει ο Λένιν είναι ο διαχωρισμός του κράτους από τις άλλες οργάνώσεις της άρχουσας τάξης. Το κράτος το αντιμετωπίζει σαν μια "φυσική - κοινωνική" οργάνωση. Δηλαδή σαν μια οργάνωση, που με ιστορική αναγκαιότητα ξεπηδά μέσα από τον καταμερισμό της εργασίας, μέσα από την αύξηση και ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, την πάλη των τάξεων κ.ο.κ. (545). Το κράτος δηλαδή, δεν είναι μια "τεχνική" οργάνωση όπως είναι ο Σύνδεσμος Βιομηκάνων, η Ένωση Εφοπλιστών, άλλοι ανάλογοι μηχανισμοί και ενώσεις των μονοπωλίων. Γι' αυτό εξάλλου σ' αντίθεση με τη θεωρία του Άλτουσερ για τους "ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους" (I.M.K.), ο Λένιν δεν τις

συμπεριλαμβάνει όλες στους μηχανισμούς του κράτους.

Ενα επίσης σημαντικό μεθοδολογικό ζήτημα που πρέπει να επισημάνουμε είναι ότι μπορούμε να διακρίνουμε τρεις τρόπους χρησιμοποίησης του όρου κράτος (546).

Σύμφωνα με τον πρώτο, το κράτος είναι μια διοικητική, γεωγραφική ενότητα. Μέσα σ' αυτή τη διοικητική, γεωγραφική ενότητα, η κοινωνία με τις τάξεις της αποτελεί η ίδια μια ενότητα. Το τέτοιο περιεχόμενο συμπίπτει δηλαδή μ' αυτό που στην καθημερινή γλώσσα χαρακτηρίζουμε σαν κράτος. (Υπάρχει παραδειγματικά στις εκφράσεις: "τόσα κράτη έχει η Ευρώπη", "η Ελλάδα είναι ανεξάρτητο κράτος").

Ενα δεύτερο περιεχόμενο που δίνεται στην έννοια κράτος - κι είναι μεσολαμβάντικός από τον πρώτο στον τρίτο - είναι αυτός που με την έννοια κράτος εννοείται μια δημόσια σχέση, σαν σχέση δηλαδή δικαίου, σαν ένα γενικό σύστημα πολιτικών σχέσεων, σαν πυρήνας των πολιτικών αντιθέσεων (και όχι όλων των αντιθέσεων της κοινωνίας όπως τείνει να πιστέψει ο Ν. Πουλαντζάς). Σ' αυτό το πλαίσιο χρησιμοποιεί ο Λένιν στο "Κράτος και Επανάσταση" την έννοια "ορατό σώμα".

Με τον όρο ορατό σώμα, ορίζει τον "επίσημο εκπρόσωπο ολόκληρης της κοινωνίας", τη "συνένωσή" της σ' ένα ορατό σώμα (547), το σύνολο των θεσμοθετημένων κοινωνικών σχέσεων σαν κράτος, σαν άθροισμα κρατικών μηχανισμών. Πρόκειται για ένα περιεχόμενο του όρου, που συναντιέται και στην αστική επιστήμη-νομική και κοινωνιολογική - για το κράτος.

Στη τρίτη περίπτωση, ο λόγος γίνεται για το κράτος σαν δημόσια νόμιμη βία. Πρόκειται για εκείνο το μηχανισμό που δίνει στην οικονομικά και κοινωνικά κυρίαρχη τάξη τη δυνατότητα να γίνει και πολιτικά κυρίαρχη. Να καθοδηγήσει πολιτικά την κοινωνία στην οποία κυριαρχεί. Εδώ ο Λένιν χρησιμοποιεί πολύ συχνά την έννοια "δημόσια εξουσία" (548). Σ' αυτή τη περίπτωση διαχωρίζει ο Λένιν το κράτος "δημόσιο πιά - μηχανισμό εξουσίας" από το κράτος σαν μία γεωγραφική κοινωνική ενότητα. Διαχωρίζει επίσης τη θέση του από μια άλλη αντίληψη ότι το κράτος είναι συνολικά κάθε μηχανισμός της άρχουσας τάξης, άποψη που έχει ο Αλτουσέρ.

Το κράτος, σύμφωνα με αυτόν τον τρίτο και κύριο προσδιορισμό, είναι μόνο η δημόσια εξουσία. Ο μηχανισμός δηλαδή κέρη στον οποίο - και με την μεσολάβησή του - μπορεί να γίνεται μία τάξη ή ένας συνασπισμός κοινωνικοπολιτικών δυνάμεων κυρίαρχος.

Με βάση τον προσδιορισμό του κράτους σαν "ορατό σώμα" και "δημόσια βία", τέσσερα είναι τα βασικά ζητήματα που απασχολούν τον Λένιν :

Το πρώτο αποτελεί μια προσπάθεια απόδειξης της αναγκαιότητας της "πολιτικής εξουσίας της εργατικής τάξης", για τη δημιουργία αταξικής κοινωνίας. Ο Λένιν, όπως και οι Μάρξ-Έγκελς, δεν περιορίζεται ούτε στην πολιτική εξουσία της εργατικής τάξης, ούτε στη δημιουργία της αταξικής κοινωνίας. Πάρα πολύ συχνά ακόμα και από συγγραφείς που αυτοπροσδιορίζονται σαν μαρξιστές, το κράτος θεωρείται απλά ένας αναγκαίος μηχανισμός στο σοσιαλισμό ή μια έκφραση της ανάγκης ύπαρξης εργατικού κράτους, και όχι σαν ένας ιστορικά αναγκαίος μηχανισμός που έχει ένα συγκεκριμένο καθήκον : τη δημιουργία της αταξικής κοινωνίας και άρα την κατάργηση και του του κράτους (549). Δεύτερον, η ανάγκη "της ανατροπής" του αστικού κράτους. Τρίτον, η αντίληψη που διαπερνά το έργο του Λένιν για το κράτος συνδέεται με την αντίληψή του για τον ιμπεριαλισμό γενικά. Η θεωρία του Λένιν για τον ιμπεριαλισμό υποστηρίζει ότι υπάρχει πάντα ένας αδύνατος κρίκος (ένα κράτος ή μία ομάδα κρατών) στο σύστημα του ιμπεριαλισμού, που μπορεί να σπάσει και στον οποίο μπορεί να πραγματοποιηθεί η σοσιαλιστική επανάσταση (550)

Η αντίληψη του Λένιν στο "Κράτος και Επανάσταση" για το ριζικό μετασχηματισμό του κράτος, στηρίζεται και προϋποθέτει την αντίληψη ότι είναι δυνατόν σε μία ξεχωριστή χώρα να γίνει σοσιαλιστική επανάσταση, και ότι με το κράτος μιας σοσιαλιστικής χώρας ή ομάδας χωρών, πρέπει το προλεταριάτο και οι σύμμαχοί του να έχουν την ικανότητα να υπερασπιστούν τη νέα εξουσία. Θέση που δεν διατυπωνόταν στην εποχή του Μάρξ σαν νομοτελειακή, αφού τότε υπήρχε η εκτίμηση, ότι όλες οι καπιταλιστικές χώρες θα περάσουνε μαζί στο σοσιαλισμό (551), και που απαιτεί σήμερα επαναδιερεύνηση.

Τέταρτο, στο έργο του για το κράτος, ο Λένιν στηρίζεται στην αρχή ότι η ιδεολογική πάλη και η θεωρητική επεξεργασία δεν μπορεί να περιορίζονται μόνο στην τεκμηρίωση και αιτιολόγηση της πολιτικής δράσης αλλά πρέπει να ανοίγουν νέους δρόμους, νέους ορίζοντες, πλίν απ'όλα για την πολιτική δράση του σοσιαλιστικού κινήματος απέναντι στο κράτος. Πρέπει δηλαδή η ιδεολογική θεωρητική επεξεργασία της πραγματικότητας, και μέσα από τη γενίκευση της πείρας, να αποτελεί τον οδηγό της εργατικής τάξης για την πρακτική πολιτική που πρέπει να ακολουθήσει. Και μέσα

απ'αυτή τη δράση να αναδεικνύεται ο "ταξικός χαρακτήρας του κράτους, ο ταξικός χαρακτήρας της δημοκρατίας", καθώς και ο ρόλος του υποκειμενικού παράγοντα (552).

7.2.2 Η περιοδολόγηση των έργων του Μαρξ για το κράτος

Ο Λένιν αποδεικνύει στα πρώτα κεφάλαια του βιβλίου του, ότι ο πυρήνας της πολιτικής μαρξιστικής θεωρίας είναι το πρόβλημα του κράτους και της πολιτικής εξουσίας. Για να στηρίξει αυτή την εκτίμηση, και για να αντλήσει θεωρητικά συμπεράσματα από τον Μαρξ, χωρίζει τη διδασκαλία του Μαρξ για το κράτος σε τρεις περιόδους (553). Αντίθετα εμείς, όπως είδε ο αναγνώστης, χωρίζουμε το έργο του Μάρξ-Έγκελς θεματολογικά. Χάρη δε σ'αυτόν το διαχωρισμό μας μπορούμε να βρούμε τις βασικές γραμμές ανάπτυξης της θεωρίας για το κράτος από τους υλιστές και άσους επικαλούνται τον Μάρξ.

Σαν πρώτη περίοδο εκτιμά ο Λένιν αυτή στη διάρκεια της οποίας γράφτηκε το "Μανιφέστο", σαν δεύτερη αυτή της γενέκευσης των εμπειριών από τις επαναστάσεις του '48 - '51, και σαν τρίτη αυτή της γενέκευσης της πείρας της Κομμούνας.

Στην πρώτη περίοδο, ιδιαίτερα με αφετηρία το "Μανιφέστο", ο Μάρξ αποδεικνύει -κατά τον Λένιν πάντα - πριν απ'όλα την ιδέα της ανάγκης του προλεταριακού κράτους καθώς και την ιδέα της ανάγκης περάσματος από το αστικό στο προλεταριακό κράτος (554).

Στη δεύτερη φάση των έργων των Μάρξ-Έγκελς για το κράτος, που είναι η γενέκευση των εμπειριών του 1848-1851, ο Λένιν δείχνει πώς ολοκληρώνεται η αντίληψη του Μαρξ για την μετάβαση στο σοσιαλισμό, όσον αφορά το κράτος. Σύμφωνα με αυτήν δεν αρκεί το πέρασμα από το αστικό κράτος στο προλεταριακό κράτος, δηλαδή δεν αρκεί απλώς να τάσσεται κανείς υπέρ του προλεταριακού κράτους, αλλά πρέπει να κατανοεί ότι αυτό το πέρασμα θα γίνει μέσα από το "τσάκισμα" ή αλλιώς το ριζοσπαστικό μετασχηματισμό του αστικού κράτους (555).

Δύο είναι τα συμπεράσματα που βγαίνουν, κατά τον Λένιν, από τις δύο αυτές φάσεις των έργων των Μάρξ-Έγκελς: Πρώτο, ότι χρειάζεται ένα προλεταριακό κράτος. Δεύτερο, ότι αυτό δεν θα γεννηθεί μέσα από την μετεξέλιξη του αστικού κράτους σε προλεταριακό, ούτε με την "ωρίμανση", σαν κατάληψη του ίδιου του αστικού κράτους, αλλά θα γίνει μέσα από το "σπάσιμό" του, το "τσάκισμά" του, τη "διάλυσή" του (556).

Η τρίτη περίοδος επεξεργασιών των Μαρξ-Ένγκελς πάνω στο πρόβλημα του κράτους επικεντρώνεται σύμφωνα με τον Λένιν, στη διαμόρφωση μιάς συγκεκριμένης απάντησης στο ερώτημα : Μετά το "σπάσιμο του αστικού κράτους και τη δημιουργία του προλεταριακού κράτους, τι είδους κράτος θα είναι αυτό το καινούριο κράτος"; Δηλαδή, μετά την Παρισινή Κομμούνα, το καινούριο που φέρνει στη τρίτη περίοδο ο Μάρξ στη θεωρία του ιστορικού υλισμού είναι-κατά τον Λένιν- ο προσδιορισμός της ουσίας του νέου κράτους. Ότι δηλαδή αυτό το νέο κράτος "θα είναι επαναστατικό όπλο" (το υπογραμμίζει αυτό ο ίδιος ο Λένιν) του νέου κυρίαρχου συνασπισμού (557).

Το νέο κράτος θα είναι ένας νέος πολιτικός θεσμός, θα είναι η δράση καινούριων νόμων της πολιτικής οικονομίας, στα πλαίσια νέων θεσμών. Το καινούριο κράτος, σύμφωνα με τον Λένιν, θά'ναι ένας καινούριος εργατικός θεσμός. Δεν θά'ναι δηλαδή ένα όργανο απλής εργατικής αυτοδιαχείρισης δίπλα στο αστικό κράτος, αλλά θα είναι ένα εργατικό όργανο, ένας εργατικός θεσμός, που θα μπορεί να χύνει κράτος. Μ'αυτή την επισήμανση ο Λένιν απαντά σε κάθε λογής κατά τη γνώμη του αυταπάτες.

Υπάρκει, αναλύει ο Β.Λένιν με βάση την εμπειρία των Σοβιέτ, μια άποψη σύμφωνα με την οποία, πρέπει να δοθεί η εξουσία από τα Σοβιέτ στην παλιά κρατική μηχανή. Υπάρκει μια άλλη αντίληψη, αναρχική, που λέει να διαλυθεί τελείως το κράτος, και να γίνουν τα σοβιέτ απλώς κάποια όργανο αυτοδιαχείρισης. Υπάρκει μια τρίτη αντίληψη - συνεχίζει ο Λένιν - σύμφωνα με την οποία τα Σοβιέτ θα πρέπει να περιοριστούν στο ρόλο που παίζαν μέχρι εκείνη τη στιγμή, δηλαδή στον έλεγχο, στα λογιστικά καθήκοντα κ.ο.κ. Αυτός όμως ο έλεγχος ήταν ένα μέτρο "αυτοδιαχείρισης" των εργατών, ήταν "συμμετοχή" των εργατών, δεν ήταν όμως ακόμα κρατικός θεσμός. Συνολικά ο Λένιν διατυπώνει σαν το κύριο συμπέρασμα από την Κομμούνα σε σχέση και με τα Σοβιέτ, ότι τα νέα όργανα και θεσμοί που ξεπηδάνε μέσα από την επανάσταση πρέπει να γίνουνε κράτος. Κράτος νέου τύπου, όπως ήταν η Κομμούνα (558). Συμπέρασμα στο οποίο συμπυκνώνεται η ιστορική εξέλιξη της μαρξιστικής σκέψης γύρω από το κράτος.

7.2.3. Χρειάζεται κράτος στη μετάβαση;

Υπάρχει ένα δεύτερο σημείο, που αναλύει ο Β.Ι. Λένιν αναφερόμενος στην εξέλιξη της σκέψης του Μάρξ-Ένγκελς, του οποίου την διευκρίνιση θεωρεί απαραίτητη για τον προσανατολισμό της πρακτικής δράσης. Είναι η ανάπτυξη του κομμουνισμού. Το πρόβλημα που θέλει να αντιμετωπίσει ο Λένιν είναι η σχέση κράτος - κομμουνισμός. Μ'αυτή την ανάλυση απαντά σ'αυτούς που πίστευαν είτε ότι ο κομμουνισμός έρχεται άμεσα, όπως οι αναρχικοί (559), είτε όπως οι μενσεβίκοι, ότι ο σοσιαλισμός με την έννοια της πρώτης φάσης του κομμουνισμού, έρχεται άμεσα μετά την επανάσταση (560) ότι δηλαδή, δεν υπάρχει μεταβατική περίοδος.

Ο Λένιν απαντά σ'αυτές τις αντιλήψεις επικαλούμενος τη θέση των Μάρξ-Ένγκελς για την ανάπτυξη του κομμουνισμού και της ύπαρξης στον κομμουνισμό φάσεων : στο σοσιαλισμό υπάρχουν οι δύο φάσεις, ο σοσιαλισμός σαν πρώτη φάση του κομμουνισμού, και ο κομμουνισμός. Ο σοσιαλισμός είναι η πρώτη φάση της κομμουνιστικής κοινωνίας, όπως αυτή έχει "προκύψει" ύστερα από μακρόχρονα κοιλοπονήματα από την καπιταλιστική κοινωνία, που "μόλις βγαίνει στο φως της ημέρας". Ο κομμουνισμός είναι τόσο οι δύο φάσεις σαν ενότητα (με την πλατιά έννοια), όσο κύρια η δεύτερη ανώτερη φάση αυτής της διαδικασίας (κομμουνισμός με την στενή έννοια). Ο Λένιν υποστηρίζει ότι αυτές οι δύο φάσεις αποτελούν ένα ενιαίο κοινωνικοοικονομικό σύστημα - σχηματισμό, τον κομμουνισμό με την ευρεία έννοια, από την άποψη τουλάχιστον των βασικών σχέσεων παραγωγής και ιδιοκτησίας.

Αυτό το ενιαίο σύστημα του κομμουνισμού έχει δύο βασικές φάσεις: την πρώτη φάση, το σοσιαλισμό, εκεί όπου ο καθένας θα πάρει ανάλογα με τη δουλειά του και τη δεύτερη, την αυτοδιαχειριζόμενη πλέον κοινωνία, όπου δεν θα υπάρχει κράτος, όπου ο καθένας θα παίρνει ανάλογα με τις ανάγκες του. Στην πρώτη φάση υπάρχει μια μεταβατική περίοδος. Αυτή η μεταβατική περίοδος είναι η περίοδος όπου υπάρχει οξυμένη ταξική σύγκρουση. Η διαφορά με τον καπιταλισμό, είναι ότι σ' αυτή τη μεταβατική περίοδο την ταξική σύγκρουση οι εργαζόμενοι την διεξάχουν έχοντας τον καινούριο κρατικό θεσμό στα χέρια τους (561).

Η πείρα της Ρωσίας, έδειξε στον Β.Ι. Λένιν, ότι σε μια καθυστερημένη χώρα, όταν δεν είχε γίνει η διεθνής επανάσταση, όταν χρειάζεται χρόνος για το ξεπέρασμα του καπιταλιστικού τρόπου

παρὰγωγῆς καὶ τῆς δημιουργίας σοσιαλιστικῶν σχέσεων σὲ πόλη καὶ κωριό, τότε ἀνάμεσα στὸν καπιταλισμὸ καὶ τὸν κομμουνισμὸ γίνεται ἀπαράλιπτη μιὰ μεταβατικὴ περίοδος (562). Τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς, εἶναι ἡ συνύπαρξη διαφορετικῶν μορφῶν ιδιοκτησίας, ἡ παρουσία ἐνὸς νέου τύπου κράτους. Πρόκειται γιὰ μιὰ περίοδο πάλῃ ἀνάμεσα στὸν καπιταλισμὸ καὶ τὸν σοσιαλισμὸ, μιὰ "ολοκλήρη ἱστορικὴ εποχὴ" στὴν διάρκειά τῆς ὁποίας "οἱ ἐκμεταλλεутές" διατηροῦν μιὰ σειρά τεράστια πραχματικὰ πλεονεκτήματα, ὅπως τὸ κρῆμα, τὴν κινητὴ περιουσία, τὴν πείρα οργάνωσης καὶ διοίκησης, τὴ "γνώση ὅλων τῶν μυστικῶν τῆς διακυβέρνησης", τὴν ἀνώτερη μόρφωση, τὴν πείρα στὰ στρατιωτικὰ καὶ τεχνικοπαρὰγωγικὰ ζητήματα, ἐνῶ πρὶν ἀπ' ὅλα διατηροῦνται οἱ "τεράστιοι διεθνεῖς δεσμοί" τους. Εἶναι ἡ εποχὴ που οἱ "ἐκμεταλλεутές" τρέφουν τὴν ἐλπίδα τῆς παλινδρόφησης", ἐλπίδα που "μεταβάλλεται σὲ ἀπόπειρες παλινδρόφησης" (563) που κάτω ἀπὸ ὀρισμένες συνθήκες μπορεῖ νὰ γνωρίσουν καὶ ἐπιτυχία.

Τὸ ἐρώτημα λοιπὸν ποιός-ποῖόν, εἶναι ἡ βασικὴ ἀντίθεση αὐτῆς τῆς μεταβατικῆς περιόδου, ὅπως τὴν περιέγραψε ὁ Λένιν. Σαν θεωρητικὴ προσέγγιση βρίσκεται σ' ἄμεση ἀντίθεση μετὰ μιὰ σειρά πρῶτων ἐκτιμήσεων τοῦ συνόλου τῶν μετὰ τὸν Λένιν ἡγεσιῶν τοῦ ΚΚΣΕ, τῆς διακύρῃξης τοῦ Στάλιν γιὰ ὀλοκλήρωση τῆς οἰκοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ παλαικοῦ κράτους ἤδη τὴν δεκαετία τοῦ '30, τοῦ Χρουστῆφ που στὴ δεκαετία τοῦ '50 προανάγγειλε τὴν κομμουνιστικὴ κοινωνία (564). Ἐνῶ ὁ Μπρέζνιεφ ἐπαναλάμβανε σὲ παραλλαγῆς τὴς ἴδιες υποκειμενικῆς ἱστορικῆς ἀναρίετες ἐκτιμήσεις (565).

Ὁ Λένιν ἐκτίμησε ὅτι θὰ διαρκέσει γιὰ ὅσο διάστημα ἡ παρὰγωγικὸτητα τῶν μεταβατικῶν κωρῶν θὰ υπολείπεται αὐτῆς τῶν κέντρων τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἀναρίετα οἱ προαναφερόμενες "ἡγεσίες" θεώρησαν ὅτι στὴν εποχὴ τους, ὅχι μόνο τέλειωσε ἡ μετάβαση, ἀλλὰ καὶ ἡ ταξικὴ πάλη, ἀντιμετώπιζαν τὴς κοινωνικῆς ἀντιθέσεις διοικητικὰ-κατασταλτικὰ καὶ γραφειοκρατικὰ. Ὅσο πιά πολὺ μάλιστα δυσκόλευαν τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀντιθέσεων καὶ τῆς κίνησῆς τους, τόσο πῖο ἀναπτυχέμενες χαρακτηρίζαν τὴς κοινωνίες που ἐμπόδιζαν νὰ ἀναπτυχθοῦν.

Τὴν ἀνάγκη νὰ ὑπάρχει καὶ μεταβατικὴ φάση καὶ πρῶτη φάση τοῦ σοσιαλισμοῦ, τὴν στηρίζει ὁ Λένιν στὸ ἀπλὸ ἱστορικὸ γεγονός ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς προέρχεται ἀπὸ τὸν καπιταλισμὸ, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀποτελεῖ μιὰ ρήξη, μιὰ τομὴ μ' αὐτόν. Φέρνει μέσα τοῦ τα υπολείμματα ἀκόμα τοῦ καπιταλισμοῦ, "κινδυνεύει" ἀπὸ τὸν καπιταλισμὸ. "Προκειμένου οἱ ἐργαζόμενοι ν' ἀποτρέψουν αὐτόν τὸν

κίνδυνο πρέπει να διεξάγουν την κοινωνική πάλη συνειδητά, έχοντας στα χέρια τους το νέο κράτος - και με μιá έννοια και το αστικό δίκαιο. Αφού με μιá έννοια κάθε κράτος και δίκαιο είναι αστικό, αν ορίσουμε την πορεία προς τον κομμουνισμό σαν μιá πορεία μακροζώματος, απονέκρωσης του κράτους και του δικαίου, που θεωρούνται ξένα σώματα προς τον κομμουνισμό. Συμπερασματικά - λέει ο Λένιν - για να καθοριστεί το τί είναι ο σοσιαλισμός, πώς θα λειτουργεί, πρέπει να παρθεί υπόψη ότι ο σοσιαλισμός έχει μια ιστορική προέλευση, αλλά ότι ταυτόχρονα θα έχει και μια ιστορική συνέχεια. Έχει στοιχεία του παρελθόντος του καπιταλισμού, αλλά έχει ή τουλάχιστον έπρεπε ν'αποκτήσει και στοιχεία του μέλλοντος (566).

Το κράτος στο σοσιαλισμό δεν είναι μόνο αναγκαίο για την ταξική πάλη. Όχι μόνο δηλαδή εξαιτίας της ιστορικής του προέλευσης. Αλλά γιατί πρέπει να βοηθήσει να αναπτυχθεί η μαζική δραστηριότητα και να οικοδομηθεί ο κομμουνισμός. Η "διπλή λειτουργία του κράτους της Δικτατορίας του προλεταριάτου", δεν απορρέει κατά συνέπεια κατά τον Λένιν αυθαίρετα, αλλά από την εκτίμηση της ιστορικής θέσης της πρώτης φάσης του σοσιαλισμού (567).

Ο σοσιαλισμός ξεπερνιέται και ανοίγει ο δρόμος για την ανώτερη φάση του κομμουνισμού, όταν ξεπερνιέται ο παλιός καταμερισμός της εργασίας. Ο Λένιν δεν υποστηρίζει βέβαια ότι έστω και στον κομμουνισμό ξεπερνιέται κάθε είδους καταμερισμός της εργασίας. Υποστηρίζει ότι ξεπερνιέται ο παλιός καταμερισμός της εργασίας (568).

Ο Λένιν εννοεί εδώ, κατά τη γνώμη μας, ότι στον κομμουνισμό ξεπερνιέται ο αυθόρμητος, αναγκαστικός, πιεστικός, κατάπιεστικός καταμερισμός εργασίας. Διότι από τη στιγμή, όπως υποστηρίζει, που στον κομμουνισμό ο καθένας κάνει ό,τι θέλει, αποτελεί κι αυτό έναν καταμερισμό εργασίας, αλλά όχι με την παλιά πλέον έννοια, αλλά με την καινούρια, με την έννοια της ελευθερίας, όπου έχει ξεπεραστεί ο διαχωρισμός πόλης - χωριού, χειρωνακτικής - πνευματικής εργασίας, και όπου η εργασία δεν είναι πλέον υποδουλωτική, αλλά αποτελεί μια εκδήλωση της ελευθερίας (569).

7.2.4. Μεθοδολογικά κριτήρια για το κράτος

Ο Λένιν αφού ανέλυσε την ιστορική θέση του κράτους στα έργα των Μάρξ-Ένγκελς, και έχει επίσης καθορίσει τη θέση των διαφόρων φάσεων του κομμουνισμού, αναπτύσσει και χρησιμοποιεί μέσα στο ίδιο το έργο του οκτώ μεθοδολογικά κριτήρια.

Πρώτο: Επιστά την προσοχή στους αναγνώστες των έργων των Μάρξ-Ένγκελς για το κράτος, να φροντίζουν να διακρίνουν αυτό που δεν φαίνεται αξιοπρόσεκτο. Ο Λένιν δίνει ένα γενικό μεθοδολογικό προσανατολισμό: Αυτό που - κατά τη γνώμη του - πετυχαίνει συχνά η κυρίαρχη τάξη να κάνει στην ιδεολογική πάλη ενάντια στο κίνημα των κυριαρχούμενων είναι ότι το πιο σταθερό και σοβαρό γι' αυτήν ζήτημα το εμφανίζει σαν κάτι το φυσιολογικό. Σαν κάτι το καθημερινό το οποίο δεν αξίζει να μελετηθεί. Κι αυτό επιβεβαιώνεται - κατά την γνώμη του - στο ζήτημα του κράτους. Όσον αφορά λ.χ. την "ένοπλη δημόσια εξουσία" κανένας - λέει ο Λένιν - δεν ασχολείται στα σοβαρά με το χαρακτήρα του στρατού, της αστυνομίας κλπ. Κι όμως αυτό που είναι η πράξη "ίδρυσης μιάς δημόσιας εξουσίας" που δεν συμπίπτει με τον αυτοοργανωμένο πληθυσμό, είναι - πάντα κατά τη γνώμη του - το πιο σοβαρό ζήτημα (570).

Δεύτερο: Όλη η μεθοδολογία του Λένιν είναι τέτοια που να κάνει τους αναγνώστες προσεκτικούς απέναντι σ' ένα είδος ψευτοδιαλεκτικής, ένα είδος εκλεκτικισμού. Το να εμφανίζεται δηλαδή μια αντίληψη ότι παίρνει όλες τις πλευρές ενός φαινομένου υπόψη της. Πρόκειται για αυτή την άποψη που δείχνοντας τον δήθεν σφαιρικό της χαρακτήρα (571) περιγράφει την ύπαρξη "και αυτής της πλευράς, την ύπαρξη κι εκείνης, την ανάγκη να παρθεί κι αυτή η πλευρά υπόψη, και εκείνη" (572). Ο Λένιν λέει ότι αυτό στην ουσία είναι εκλεκτικισμός. Γιατί όταν στη θεωρία παρθούν υπόψη όλες οι πλευρές ενός αντικειμένου μελέτης με τον τρόπο που το κάνει ο εκλεκτικισμός, (όχι πως δεν πρέπει να παίρνονται υπόψη, ο λόγος γίνεται για έναν μηχανιστικό - ισοπεδωτικό τρόπο) κάνεται η κίνηση. Χάνεται δηλαδή το κύριο: τελικά πώς αυτές οι πλευρές κι όλοι αυτοί οι παράγοντες, θα οδηγούνε εκεί που επιδιώκει η κάθε φορά κοινωνικά συγκεκριμένα πολιτική θέληση (573).

Τρίτο: Ο Λένιν λέει ότι ο μαρξισμός περιλαμβάνει, από την άποψη της μεθόδου, τρία στοιχεία: α) τη συνόψιση της πείρας (ας θυμηθούμε τον περίφημο όρισμό του Ένγκελς στο Αντι-Ντύριχ:

"θεωρία είναι η γενίκευση της πείρας"), β) την γνώση της ιστορίας. Δεν αρκεί να συνοψίσει κανείς την πείρα του, πρέπει να τη βάλει σε κάποια ιστορικά πλαίσια με κριτήριο, γ) τη φιλοσοφική του κοσμοθεωρία. Η μαρξιστική μέθοδος λοιπόν είναι η συνόψιση της πείρας, που οδηγεί στη γνώση της ιστορίας, και η φιλοσοφική κοσμοθεωρία για την ερμηνεία του ιστορικού γίγνεσθαι.

Τέταρτο: μεθοδολογικό σημείο που αφορά την άμεση πολιτική δράση είναι ο σεβασμός που τρέφει ο μαρξισμός, αφού από κει γεννιέται και ο ίδιος, απέναντι στην πρακτική πείρα, ακόμα κι αν αυτή είναι καταρχήν αποτυχημένη. Όλος ο μαρξισμός - λέει ο Λένιν - στο ζήτημα του κράτους ολοκληρώθηκε μέσα από την "αποτυχία" (574) της Κομμούνας, στην εποχή του ιμπεριαλισμού γενικεύτηκε κάρη στην "αποτυχημένη" επανάσταση του 1905-1907. Κατά συνέπεια δεν επιτρέπεται μια "μίζερη στάση" απέναντι στα λάθη και στις αποτυχίες, αλλά μια δημιουργική. Και επειδή πρέπει να υπάρχει μια δημιουργική στάση απέναντι σε οποιαδήποτε αποτυχία του ζωντανού κινήματος δεν επιτρέπεται μια σχολαστική καταδικαστική στάση απέναντι του. Αντίθετα, μέσα στο παρελθόν με τις αδυναμίες του, βρίσκονται και εκείνα τα σπουδαία που μπορεί να διδάξουν για το μέλλον (575).

Πέμπτο: Ο Λένιν υπογραμμίζει την ανάγκη ιδεολογικής προετοιμασίας μπροστά στα μεγάλα, επαναστατικά, τα βασικά καθήκοντα. Μιάς μακρόχρονης ιδεολογικής προετοιμασίας, για να λυθούν τα σοβαρά ζητήματα της επανάστασης και του κράτους. Στις αποφασιστικές στιγμές, αν δεν έχει προετοιμαστεί το κίνημα ιδεολογικά, θα βρεθεί απροετοίμαστο. Θ' έχει ασάφεια, και δεν θα μπορεί να υπάρχει συμφωνία μέσα στις γραμμές του. Είναι ολοφάνερο ότι όταν ασχοληθεί κάποιο κόμμα ή κίνημα μ'έναν καινούριο ιδεολογικό πρόβλημα του κράτους, δεν μπορεί να υπάρξει εξ αρχής σύμπτωση απόψεων. Αν ασχοληθεί έγκαιρα, θα διαμορφωθεί μέσα στην πράξη η σύμπτωση απόψεων, ώστε να λυθεί και πρακτικά το ζήτημα (576). Αν δεν ασχοληθεί έγκαιρα, τη στιγμή που θα προσπαθεί να το λύσει, θα υπάρξει σύγχυση, ασάφεια στην καλύτερη περίπτωση. Αλλά ακόμα και αντιπαράθεση, διάσπαση, ακριβώς στην ώρα της δράσης (577).

Εκτο: προτείνεται η διαμόρφωση ενός βασικού μεθοδολογικού κριτηρίου για την σχέση ανάμεσα στη δημοκρατία και την οικονομία. Το κριτήριο αυτό αποτελεί μια πρόταση απάντησης, για το τι είναι η δημοκρατία, από πού καθορίζεται η δημοκρατία και αν η δημοκρατία από μόνη της μπορεί να αυτοπροσδιορίζεται. Ο Λένιν

λέει ότι η δημοκρατία καθορίζεται από την οικονομική σχέση, η οποία μετασχηματιζόμενη δίνει τη δυνατότητα να αναπτυχθεί η δημοκρατία. Δηλαδή ότι η δημοκρατία και το τι είδους δημοκρατία έχει κάθε χώρα, καθώς και το πόσο αναπτυγμένη είναι, σχετίζεται πέραν των κοινωνικών σχέσεων, και με τις υλικο-οικονομικές προϋποθέσεις που υπάρχουν στην κάθε φορά δοσμένη κοινωνία (ασφαλώς όχι μόνο απ' αυτήν) (578), ότι η δημοκρατία στην ουσία εκφράζει και ρυθμίζει τον τύπο της σχέσης των λαϊκών μαζών με την εξουσία, ότι ένας νέος τύπος τέτοιας σχέσης απαιτεί και νέου τύπου δημοκρατία. Σ' αυτά τα πλαίσια, σ' αντίθεση με τον Αυστραλαρξισμό, δεν ταυτίζει δημοκρατία και κράτος, δείχνει την ιδιαίτερη κοινωνική σχέση που εκφράζεται μέσα από τον κάθε φορά τύπο δημοκρατίας και την οργάνωση της.

Η τοποθέτησή του επίσης βρίσκεται σ' ευθεία αντίθεση με εκείνον τον υποκειμενισμό που κυριάρχησε στις γραφειοκρατικές διευθύνσεις των χωρών που ονομάστηκαν "υπαρκτός σοσιαλισμός". Υποκειμενισμό που παρουσίαζε το πρόβλημα της δημοκρατίας στο σοσιαλισμό ασύνδετο των υλικο-οικονομικών προϋποθέσεων και της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων.

Βέβαια, κατά τη γνώμη μας, η δημοκρατία στο σοσιαλισμό είναι νέου τύπου και κέρη στ' ότι μετατρέπεται σε άμεση παραγωγική δύναμη της κοινωνίας και στ' ότι γίνεται άμεση. Ο πολίτης εκφράζεται άμεσα, ακόμα και με την αυθόρμητη θέληση του με την μεγαλύτερη δυνατή ευρύτητα.

Ο Λένιν δεν είναι αντιθεσμικός όπως ουσιαστικά υποστηρίζει μερίδα των γραφειοκρατικών "οπαδών" του και κριτικάρουν σειρά μελετητών. Αυτό που κάνει είναι να αναδεικνύει τα στενά κατά τη γνώμη του πλαίσια, τις αντιθέσεις και τους ανταγωνισμούς της δημοκρατίας στην αστική κοινωνία, όχι για να καταρχνηθεί η δημοκρατία, αλλά για να της δώσει νέα ώθηση, καταρχώντας αυτά ακριβώς τα όρια που την δεσμεύουν. Στοιχεία της παλιάς δημοκρατίας ενσωματώνονται στη νέα, δεν επαρκούν όμως για να την "δημιουργήσουν". Είναι μία δημοκρατία που επιβάλλει την "πολιτική εξωστρέφεια" (579) αφού αποτελεί την βάση για τον σκηματισμό γνώμης, ανάδειξης ηγεσίας, οργάνωσης της παραγωγής και των θεσμών, λήψης αποφάσεων και έλεγχο στην υλοποίηση της. Δεν μπορεί να αντικατασταθεί από την "σοφία", την αποτελεσματικότητα, τη γνώση και θέληση μιάς κλειστής εξουσίας και της γραφειοκρατίας. Απαιτεί ένα πλατύτερο πλαίσιο ελέγχου της κοινωνίας και "ανώτερη δημοκρατική οργάνωση των κοινωνικών

σχέσεων" (580)

Εβδομο: ο Λένιν επιμένει και επικαλείται τους Μάρξ-Εγκελς - ότι δεν μπορεί να προβλεφθεί το πώς θα είναι η κομμουνιστική κοινωνία. Η τοποθέτηση αυτή δεν έχει μόνο αρνητικό χαρακτήρα. Δηλαδή ότι δεν μπορεί να προβλεφθεί κάτι που δεν είναι γνωστό. Αλλά και θετικό. Δηλαδή ότι με βάση τα δοσμένα κριτήρια κάποιας εποχής, μπορεί να προεκταθεί η ανθρώπινη σκέψη "μέσα" στο μέλλον, αλλά όχι ανυπολόγιστα, ούτε αυθαίρετα, παρά μόνο μέχρις ενός ορισμένου σημείου/ορίου.

Αντίθετα, οι ουτοπιστές ξεφεύγουν από τις υλικές - πραγματικές αντικειμενικές υπάρχουσες σχέσεις, και θέλουν να συζητάνε για πράγματα που δεν μπορούν να προβλεφθούν. Ανάλογα, στο άλλο άκρο, οι αντικειμενιστές - πραγματιστές θέλουν να περιορίσουν όλη τη μαρξιστική σκέψη στην καταγραφή των φαινομένων που ήδη υπάρχουν. Κι όχι στο να προεκτείνουν αυτά τα φαινόμενα στο πού πάνε, στο πώς - κι αυτό είναι το κύριο - θα παρέμβει ο υποκειμενικός παράγοντας στο να τα συνδιαμορφώσει ή αποτρέψει (581).

Το όχθος μεθοδολογικό σημείο απορρέει από την επιμονή του Λένιν να εναντιώνεται σ' εκείνη την προσπάθεια, που στο όνομα γενικόλογων φράσεων για το κράτος, συμβάλλει στην παράκαμψη επίκαιρων πρακτικών ζητημάτων. Η υπογράμμιση της σημασίας του επίκαιρου συνοδεύεται από την κριτική απέναντι στο "σοσιαλρεφορμισμό και στο μικροαστικό δημοκρατίσμο".

Ο Λένιν, διατυπώνει την άποψη ότι ο "μικροαστός δημοκράτης έλκεται από το αστικό κράτος", που το βάζει πάνω από το λαό. Αυτός που δεν είναι διατεθειμένος να μετασχηματίσει το κράτος ριζοσπαστικά, να το σπάσει, όσο δημοκρατίσμο κι αν έχει, όλο και πιο πολύ έλκεται από τη κατάκτηση της "θεσούλας", την "ανάγκη" της διατήρησης της. Αυτή η έλξη, τον οδηγεί άμεσα στη στάση ενίσχυσης της κρατικής μηχανής (αλλά και απέναντι στο θεσμό του κόμματος, αν ανήκει σε τέτοιο), προκειμένου να διατηρήσει και τη θέση του σ' αυτήν, θέση που τον "βάζει" πάνω από το λαό. Συχνά, κάνει ακόμα και ότι αναγνωρίζει την πάλη των τάξεων, όχι όμως για να την οδηγήσει σ' ένα νέο συσχετισμό ανατρέποντας τον παλιό, αλλά για να την συμφιλιώσει (582) εξυμνώντας την "εικόνα του Μάρξ" όταν συμφέρει και τον αντίπαλο (583).

Το χαρακτηριστικό που αποδίδει εδώ στον "οπορτουνισμό" ο Λένιν είναι αυτό που ήδη έχει πεί για τον αντικειμενιστή αρκετά χρόνια πριν. Ότι δηλαδή ο "οπορτουνιστής - αντικειμενιστής",

επικαλείται την πολυπλοκότητα της αντικειμενικής κατάστασης, για να μην τοποθετηθεί απέναντί της (584). Εδώ ο Λένιν επανέρχεται σ' αυτό που έλεγε στο "Μαρξισμός και Ρεφορμισμός": (585) ότι δηλαδή ο "οπορτουνισμός" είναι η αγνόηση των μεγάλων θεμάτων για τα πρόσκαιρα σημερινά ζητήματα ή η θυσία του μέλλοντος για το παρόν, η παραίτηση από τη θεωρία για το κράτος, θυσία/παραίτηση που εκδηλώνεται σε τρία ζητήματα (586) :

- πρώτο, στο ότι αποσιωπάται "η αναγκαιότητα για την δικτατορία του προλεταριάτου" (587)

- δεύτερο, ότι και όταν δεν αποσιωπάται η δικτατορία του προλεταριάτου, "παρκάμπτεται η ανάγκη συντριβής του παλιού κράτους" (588).

- Και τρίτο, στόχος δεν είναι ένα νέο κράτος αλλά μιιά ορισμένη μετατόπιση των δυνάμεων μέσα στην ήδη υπάρχουσα κρατική εξουσία (589), στόχος που ουσιαστικά σήμερα εκφράζεται από τις θεωρίες για "κομματικοποιημένο κράτος της δεξιάς", που έχουν την αυταπάτη, ότι η απαλλαγή του κράτους από την κυβερνητική παρουσία των συντηρητικών δυνάμεων, θα αποκαταστήσει και την ουδετερότητα του.

7.2.5. Κράτος μεσολαβητής και Απονέκρωση

Στο έργο του "Κράτος και Επανάσταση" ο Λένιν χαρακτηρίζει σαν το κύριο, όταν αναφέρεται στο αστικό κράτος, το τάκτισμα του.

Απο την αρχή ο Λένιν ορίζει το τί είναι κατά τη γνώμη του το κράτος. Διαπιστώνει ότι το αστικό κράτος φαινομενικά εμφανίζεται νά είναι πάνω από την κοινωνία.

Ο Λένιν υποστηρίζει ότι η ένταση της αυτοτέλειας του κράτους, της αυτονομίας δηλαδή της σχετικής που τείνει να φαίνεται σαν απόλυτη, υπάρχει μόνο σε μεταβατικές περιόδους και σε τέτοιες περιπτώσεις όπως αυτής της κυβέρνησης Κερένσκι.

Επιμένει και παραθέτει πλήθος σχετικών αποσπασμάτων από τον Μαρξ και τον Ενγκελς - ότι το κράτος είναι προϊόν ταξικής σύγκρουσης και όχι όργανο ταξικής συμφιλίωσης, ότι είναι μηχανισμός στην υπηρεσία μιας τάξης, κι όχι απλώς του "κατεστημένου" γενικά κι αφηρημένα (590).

Επαναλαμβάνει συνεχώς αυτή τη διατύπωση, γιατί θέλει να αποδείξει ότι δεν υπήρχε από πάντα κράτος, και ότι κατά συνέπεια δεν θα υπάρχει και για πάντα κράτος.

Το δεύτερο βασικό συμπέρασμα που απορρέει απ' αυτές τις

τοποθετήσεις είναι η σκέψη ότι δεν μπορεί να υπάρξει τάξη ή συνασπισμός τάξεων - κι η ιστορία δεν έχει δείξει άλλο τρόπο - που να είναι σε θέση να κυριαρχήσει χωρίς τη μεσολάβηση του κράτους. Δηλαδή δεν έχει δώσει η ιστορία κάποιον άλλο θεσμό, κάποιον άλλο μηχανισμό, πέραν του κράτους, με τον οποίο η οικονομικά κυρίαρχη τάξη γίνεται και πολιτικά κυρίαρχη, και άρα κυρίαρχη στη κοινωνία. Το κράτος ορίζεται εδώ, σαν σε ιδιαίτερη δημόσια εξουσία και ιδιαίτερη δύναμη "που προήλθε από την κοινωνία, μα που τοποθετείται πάνω απ'αυτή και που όλο και περισσότερο αποξενώνεται απ'αυτή" (591)

Τρίτο, μ'αφορμή την αναφορά του στο στρατό (592) αν και δεν τη διατυπώνει απευθείας, ο Λένιν αρχίζει να διαμορφώνει μια κεντρική σκέψη: ότι το νέο κράτος γεννιέται δίπλα στο παλιό. Δεν είναι της άποψης δηλαδή ότι, πρώτα "τσακίζεται το παλιό κράτος", μεσολαβεί ένα κενό και κατόπιν γεννιέται το καινούριο. Αντίθετα, υποστηρίζει ότι το καινούριο κράτος γεννιέται συχνά παράλληλα με την ύπαρξη του παλιού. Ο νέος πυρήνας του κράτους που γεννιέται "τσακίζει" το παλιό κράτος και παίρνει τη θέση του. Δηλαδή το νέο και το παλιό βρίσκονται σε μια διαλεκτική πάλη. Κι όχι σε μια ιστορική χρονολογική διαδοχή το ένα μετά το άλλο. Σίγουρα ο Λένιν έχει υπόψη του τον τρόπο που η Κομμούνα του Παρισιού αντιμετώπισε τον αστικό μηχανισμό που παρέμενε στην πόλη αυτή, αλλά ταυτόχρονα ο κύριος αστικός μηχανισμός είχε μεταφερθεί στις Βρυξέλλες, ο οποίος δεν συνυπήρχε με την Κομμούνα τυπικά-εδαφικά, αλλά χρονικά.

Όταν ο λόγος γίνεται ότι το κράτος κατάρχεται με την παλιά έννοια, ότι το καινούριο κράτος παύει να είναι με μιá έννοια κράτος, εννοεί ότι το νέο δεν είναι πλέον ένα κράτος μιáς μειοψηφίας πάνω στην πλειοψηφία. Αντίθετα, θα πρόκειται για έναν θεσμό μιáς πλειοψηφίας "πάνω" στη μειοψηφία, ένας θεσμός που θα σπάει διαχωριστικά τείχη και αποστάσεις, και μ'αυτή την έννοια θα πάψει πλέον να έχει το χαρακτήρα της καταπιεστικής ιστορικά αναγκάως, μηχανής για να υπάρξει η εξουσία μιáς τάξης (593).

Έχοντας αναλύσει το ζήτημα της κατάργησης, ο Β.Ι. Λένιν προσανατολίζεται στην ανάλυση του προβλήματος της απονέκρωσης. Υπογραμμίζει πριν απ'όλα ότι η απονέκρωση γίνεται διαδοχικά στις διάφορες λειτουργίες του κράτους. Δεν γίνεται με μιáς.

Παράλληλα υπογραμμίζει ότι η κατάργηση του κράτους σε συνθήκες καπιταλισμού, σημαίνει κατάργηση του αστικού κράτους κι όχι κατάργηση κάθε κράτους. Σ'αντίθεση με το αστικό, το

σοσιαλιστικό, το εργατικό δεν καταργείται αλλά απονεκρώνεται (594).

Η μη κατάργηση, αλλά απονέκρωση σημαίνει για τον Λένιν ότι οι πολιτικές λειτουργίες γίνονται διαχειριστικές λειτουργίες. Δηλαδή η απονέκρωση δεν σημαίνει ότι σταματάνε να υπάρχουν κοινωνικές λειτουργίες. Αλλά ότι σταματάνε αυτές οι κοινωνικές λειτουργίες να είναι λειτουργίες της ιδιαίτερης δύναμης του κράτους. Τέλος σταματάνε να είναι ιδιαίτερες, γιατί σταματάνε να είναι πολιτικές (595).

Ο Λένιν υπογράμμισε ότι μια τάξη για να έχει την εξουσία, χρειάζεται την μεσολάβηση του πολιτικού θεσμού που λέγεται κράτος. Κατά συνέπεια, μέσω αυτής της μεσολάβησης, και χάρη σ'αυτή οι λειτουργίες της κοινωνίας γίνονται ιδιαίτερες λειτουργίες του κράτους, δηλαδή πολιτικές λειτουργίες, λειτουργίες εξουσίας. Όταν θα πάψει να υπάρχει μια τάξη πάνω από την άλλη και θα ξεπεραστούν οι τάξεις, θα πάψει αυτή η λειτουργία να περνά μέσα από το κράτος και να είναι λειτουργία πολιτικής εξουσίας μιας τάξης, θα παραμείνει όμως απαραίτητη, για να λειτουργεί η κοινωνία. Και γι' αυτό η απονέκρωση είναι δυνατή αφού καταργηθεί η ρίζα της, η αστική τάξη και κάθε βάση ή θέληση εκμετάλλευσης καθώς και ο στενός ορίζοντας του "αστικού δικαίου", δηλαδή και αυτός της αμοιβής ανάλογα με την εργασία (596).

Το κράτος θα απονεκρωθεί, μόνο αφού πρώτα μάθουν οι πολίτες μιας κοινωνίας να τηρούν τους κανόνες συμβίωσης, όχι ως καταναγκασμό (ο οποίος καταναγκασμός προέρχεται βασικά από οικονομικούς λόγους), αλλά σαν ολοκλήρωση της δημοκρατίας.

Ο Λένιν συνδέοντας την δημοκρατία σαν μορφή με το κράτος, εναντιώνεται στην άποψη ότι η δημοκρατία δεν έχει όριο, ή κάπου αποκτά ένα όριο το οποίο, ή μέσα στο οποίο, δικαιωνίζεται (597). Ο Λένιν απαντά εδώ στους νεοκεγκελιανούς. Σ'αυτούς δηλαδή που υποστήριζαν, ότι η σοσιαλιστική δημοκρατία είναι μια δημοκρατία που συνεχώς μεγαλώνει. Που όπως το "Απόλυτο πνεύμα" του Χέγκελ, όλο διευρύνεται και κάπου φτάνει στο τέλειο, όπου και σταθεροποιείται. Ή όπως οι νεοσυντηρητικοί που λένε ότι δεν μπορεί να υπάρξει νέα κοινωνία, ούτε είναι αναγκαία, γιατί η δημοκρατία ολοκληρώνεται στα πλαίσια του καπιταλισμού.

Ο Λένιν κάνει μια τομή και λέει ότι η ολοκλήρωση σημαίνει κατάργηση, απονέκρωση. Δεν υπάρχει δηλαδή όριο καθ'αυτό, υπάρχει ιστορική υπέρβαση. Ξεπέρασμα σαν ιστορική προοπτική που κατακτιέται μέσα από το συνεχές προχώρημα και την τάση

ολοκλήρωσης της δημοκρατίας, την ιστορική ταύτιση κοινωνίας - κράτους - δημοκρατίας, την υπέρβαση του διαχωρισμού της, και όχι σαν άλλοθι για την κατάργηση δημοκρατικών κατακτήσεων και δικαιωμάτων που διαμορφώθηκαν στην διάρκεια της ιστορίας του καπιταλισμού, και την μη διαμόρφωση της δημοκρατίας των παραγωγών.

Ο Λένιν στο έργο του, Κράτος και Επανάσταση, αναφερόμενος στο πρόβλημα των οικονομικών προϋποθέσεων της απονέκρωσης (598) κάνει, από την άποψη της διαλεκτικής, μια τομή (599) στη σχέση ανάμεσα στην πολιτική, στην οικονομία, στους νόμους κοινωνικής κίνησης, παρέμβασης των μαζών. Δείχνει πώς συνδέονται οι οικονομικές προϋποθέσεις με την ανάπτυξη της δημοκρατίας και πώς η ολοκλήρωση της δημοκρατίας αντιστρέφει τις οικονομικές λειτουργίες από πολιτικές σε απλές διαχειριστικές.

Εκτιμά ότι όταν όλοι θα μπορούν να εκπληρώνουν κρατικές λειτουργίες, να καταγράφουν και να ελέγχουν, αυτές θα έχουν πάψει πια να είναι κρατικές λειτουργίες. Θα έχουν πάψει πια να είναι ιδιαίτερες λειτουργίες. Οι κρατικές λειτουργίες θα έχουν πάψει να είναι λειτουργίες κάποιων ειδικών δημόσιων υπαλλήλων, που στον καταμερισμό της κοινωνικής εργασίας εκτελούν καθήκοντα κρατικού λειτουργού. Αυτές οι κρατικές λειτουργίες θα έχουν περάσει πλέον και θα εκτελούνται σχεδόν από το σύνολο των πολιτών. Αυτό σημαίνει ότι το κράτος έχει αρχίσει κι έχει πρώτα στοικεία επιστροφής του στην κοινωνία. Παύουν πλέον να υπάρχουν ειδικές κρατικές λειτουργίες και γίνονται κοινωνικές διαχειριστικές λειτουργίες (600).

Η σοσιαλιστική δημοκρατία δεν είναι "η συνέχεια", ούτε η "διεύρυνση" της προηγούμενης δημοκρατίας. Η σοσιαλιστική δημοκρατία, δεν είναι τα θετικά της αστικής στο τετράγωνο πλύν τα αρνητικά της, αλλά μιλά νέα δημοκρατία, είναι δημοκρατία για τις μάζες, δεν είναι μόνο προέκταση των θετικών της παλιάς, ούτε απλά "άνοιγμα" της (601).

Στην πορεία η καινούρια δημοκρατία θα διευρύνεται και θα προσελκύει συνεχώς κι άλλους πολίτες. Κι όταν θα φτάσουν όλοι οι πολίτες να συμμετέχουν σ' αυτή τη δημοκρατία, με μια έννοια θα έχει απονεκρωθεί η ίδια η δημοκρατία (602).

Η σοσιαλιστική δημοκρατία είναι η δημοκρατία του εργαζόμενου πολίτη. Αυτό δεν σημαίνει ότι κάθε "παραγωγός" συμμετέχει άμεσα στις λειτουργίες αυτής της δημοκρατίας. Άλλο ποιός τάξη/ κοινωνική ομάδα έχει την εξουσία κι άλλο αν το κάθε μέλος της εξασκεί άμεσα

κι όχι μόνο έμμεση εξουσία. Όταν θα φτάσει η κοινωνία στο σημείο κάθε μέλος της να εξασκεύει εξουσία, τότε θα έχει μετατραπεί σε αυτοδιαχειριζόμενη κοινωνία (603). Με βάση τα πιά πάνω, υπάρχει ένας διαχωρισμός ανάμεσα στις αλλαγές του συστήματος και του χαρακτήρα της δημοκρατίας από την μια και τις αλλαγές μέσα στα πλαίσια του αστικού δημοκρατικού συστήματος και του πολιτεύματος της αστικής εξουσίας από την άλλη.

Όταν πρόκειται για αλλαγή μόνο θεσμών και εναλλαγές προσώπων ή κομμάτων στους μηχανισμούς και την κυβέρνηση πρόκειται για αλλαγές που περιορίζονται να γίνονται μέσα στο σύστημα και μόνο (604).

Ο Λένιν ξεκαθαρίζει ότι η δημοκρατία για τις μάζες δεν προκύπτει απλά από την αλλαγή θεσμών με κάποιους άλλους παρόμοιους ή έστω παραπλήσιους θεσμούς, αλλά από την αλλαγή της με θεσμούς που είναι θεμελιωδώς διαφορετικοί από τους προηγούμενους.

Η ποιοτική διαφορά που προκύπτει από την ιστορική πείρα της Κομμούνας του Παρισιού - πάντα κατά τον Λένιν - είναι ότι γίνεται δημοκρατία για τις μάζες και όχι για την αστική τάξη. Και αυτή η αλλαγή της ποσότητας δημιουργεί τη νέα ποιότητα. Δηλαδή, η δημοκρατία για την αστική τάξη - και αυτό εννοείται με τον όρο αστικό δημοκρατικό πολίτευμα - είναι τυπικά δημοκρατία για όλες τις τάξεις, όχι όμως ουσιαστικά. Και αυτό γιατί άσχετα από τις μεθόδους πραγματοποίησης, οι ήδη υπάρχοντες θεσμοί αποτελούν μια δημοκρατία απομονωμένη - αποξενωμένη από τις μάζες. Αντίθετα, η δημοκρατία για τις μάζες είναι μια ποιότητα που προέρχεται από το άλμα της ποσότητας, εκφράζει μια νέου τύπου σχέση.

7.3. Ζητήματα μεθοδολογίας στο "Μαρξισμός και Κράτος"

Τα πιο βασικά γύρω από τη θεωρία του κράτους του Λένιν, αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 7.2. Προκειμένου να διατυπώσουμε τη σκέψη μας για το τι έγινε με το μεταβατικό κράτος, ως επιτραπούν μερικές σκέψεις που απορρέουν από την ιδιαιτερότητα, ή τον τρόπο που τονίζονται ορισμένες θέσεις από τον Β.Ι.Λένιν στο έργο του "Ο Μαρξισμός και το κράτος" (606), ιδιαίτερα 10 μεθοδολογικά συμπεράσματα που απορρέουν κατά τη γνώμη μας μέσω από τη μελέτη του.

Το πρώτο είναι ο διπλός τρόπος κριτήρια που ο Λένιν ξεχωρίζει και παραθέτει τα αποσπάσματα της μαρξιστικής θεωρίας του κράτους. Το ένα κριτήριο έχει σαν βάση τα προβλήματα που αντιμετωπίζει θεωρητικά και πρακτικά. Μ' αυτήν τη συγκεκριμένη οπτική γωνία, ξαναδιαβάξει τον Μαρξ και τον Ένγκελς, καθώς και τους αναρχικούς και τον Κάουτσκι (607).

Το δεύτερο κριτήριο βάση του οποίου παραθέτει τα αποσπάσματα που έχει ήδη επιλέξει με κριτήριο τα αντικείμενα-θέματα που θέλει να αναλύσει (δηλαδή το πρώτο κριτήριο), είναι η χρονολογική σειρά των έργων που παίρνει υπόψη του. Στη μέθοδο της χρονολογικής σειράς ο Λένιν ακολουθεί την ιστορικολογική μέθοδο (608). Δηλαδή, να μην ανατρέχει στο ιστορικό στοιχείο στο πως και πότε διατυπώνονταν οι διαφορετικές απόψεις για κάθε αντικείμενο, ταυτόχρονα όμως μέσα απ' αυτό δείχνει τον τρόπο που γεννήθηκαν και ωρίμασαν οι σκέψεις των Μαρξ και Ένγκελς, ποια είναι η λογική δόμηση αυτών των σκέψεων και πώς αντιμετωπίζονται, μέσα απ' αυτήν την ανάπτυξη της σκέψης, οι αντίπαλοι του μαρξισμού.

Όσον αφορά τη μεθοδολογία, αξίζει ακόμα να σημειώσουμε ότι ο Λένιν τα αντικείμενα-θέματα, βάση των οποίων διαχωρίζει τα αποσπάσματα, είναι τα εξής: Πρώτο, το κράτος σαν σφαίρα πολιτικής δραστηριότητας και κοινωνικής πάλης. Δεύτερο, η αιτιολόγηση της Δικτατορίας του Προλεταριάτου. Τρίτο, ο ρόλος του κράτους στην κοινωνική - οικονομική ζωή. Τέταρτο, η γέννηση του κράτους, που τη διαχωρίζει από την ιστορία του. Πέμπτο, η ιστορία του κράτους. Εκτο, η πρακτική πείρα που απορρέει από τις εξελίξεις του εργατικού κράτους, μέσα από τα αποσπάσματα του Μάρξ για την Παρισινή Κομμούνα, αλλά και από την εμπειρία των Σοβιέτ. Έβδομο, η αντίληψη για τον έλεγχο. Και όγδοο, ο τρόπος "κατάκτησης" του κράτους. Δηλαδή ο Λένιν κάνει αυτούς τους οκτώ διαχωρισμούς στα αποσπάσματα των Μάρξ-Ένγκελς για να καταλήξει, στον τρόπο με τον οποίο πρέπει να γίνει η εξέγερση για την κατάκτηση της κρατικής εξουσίας από την εργατική τάξη και τους άλλους εργαζόμενους.

Πέρα από το χρονικό και κατ'αντικείμενο χωρισμό των αποσπασμάτων, ο Λένιν ακολουθεί, με τον τρόπο σχολιασμού των αποσπασμάτων που χρησιμοποιεί, εκείνη την επιστημονική μέθοδο των Μάρξ-Ένγκελς, που απαιτεί το περιεχόμενο του αποσπάσματος που παίρνεται υπόψη και το ίδιο το αντικείμενο που αναλύεται στο απόσπασμα να εξετάζεται μέσα από μια ταξική-κοινωνική θεώρηση.

Ο Λένιν στην έννοια ταξική θεώρηση στη μέθοδό, ξεχωρίζει δύο πλευρές. Η μία είναι να υπάρχει ταξική άποψη στην ανάλυση, την μελέτη για το κράτος. Δηλαδή να υπάρχει η άποψη μιας συγκεκριμένης τάξης για το κράτος, και η δεύτερη είναι η αναγνώριση της ταξικότητας του ίδιου του κράτους. Δηλαδή η αναγνώριση ότι αυτό που αναλύει από συγκεκριμένη ταξική οπτική γωνία, έχει και αντικειμενικά έναν συγκεκριμένο ταξικό χαρακτήρα. Χαρακτήρας που αναδεικνύεται μέσα από την εφαρμογή της υλιστικής μεθόδου που είναι και η προϋπόθεση της ανάλυσης του.

Σε άλλες αναλύσεις για το κράτος, αντίθετα υπάρχει ένας δικασμός στον οποίο φαίνεται σαφέστερα η σημασία αυτού του διαχωρισμού. Έτσι η κλασική φιλελεύθερη καθώς και η νεοσυντηρητική "νεοφιλελεύθερη" ανάλυση του κράτους, γίνεται μεν από συγκεκριμένη ταξική σκοπιά - αυτή της αστικής τάξης - αλλά η ανάλυση αυτή δεν παραδέχεται αυτό το γεγονός, και ταυτόχρονα αρνείται να αναγνωρίσει την ταξικότητα του ίδιου του κράτους.

Σ' αυτή τη διαδικασία ανάλυσης ο Λένιν χρησιμοποιεί δύο πλευρές. Την ιστορική ανάλυση, δηλαδή μια ιστορική ανάλυση του πώς γεννήθηκε το κράτος, του πώς εξελίχθηκε, πώς πρέπει να μετεξελιχτεί και να απονερωθεί. Και μια αντίληψη του κράτους σαν συστήματος, δηλαδή από τι μηχανισμούς αποτελείται και πώς πρέπει να αντιμετωπίζονται αυτοί (609).

Ενα δεύτερο σοβαρό μεθοδολογικό συμπέρασμα που εξετάζει ο Λένιν στηρίζεται σε μια φράση του Ένγκελς για το κράτος (610). Υπογραμμίζει ότι η άποψη αυτή ήταν σωστή μόνο στον καιρό της, ότι ήταν μία "αντίληψη που αντιπροσωπεύοντας μία ορισμένη βαθμίδα ανάπτυξης ήταν σωστή στον καιρό της και στον τόπο της, αλλά που πρέπει να ξεπεραστεί" (οι υπογραμμίσεις είναι του ίδιου του Β.Ι.Λένιν). Ο Λένιν αναδεικνύει το πρόβλημα της σχετικότητας τως ιδεών και της θεωρίας, της δυνατότητας γνώσης, και των ορίων γνώσης που υπάρχουν σε κάθε συγκεκριμένη εποχή και που ισχύει βέβαια και για τον ίδιο. Οτι δηλαδή η δυνατότητα γνώσης καθορίζεται ανάμεσα σ' άλλα και από την πρακτική εμπειρία κάθε ανθρώπου και πολιτικού κινήματος, αλλά και από το κατά πόσο έχει ωριμάσει το ίδιο το αντικείμενο μελέτης.

Ήδη στο Μανιφέστο του Μάρξ, διαπιστωνόταν ότι οι ταξικοί αγώνες δεν μπορούσαν να συνειδητοποιηθούν στον ίδιο βαθμό παλαιότερα όπως στον καπιταλισμό, γιατί οι ίδιες οι τάξεις δεν είχαν διαχωριστεί με την καθαρότητα που έχουν διαχωριστεί στον

καπιταλισμό, οι ίδιες οι αντιθέσεις δεν είχαν ωριμάσει επαρκώς (611). Η μεθοδολογική αυτή αρχή ισχύει και για πολλές εκτιμήσεις των Μάρξ-Ένγκελς-Λένιν, το ιστορικό όριο των δυνατοτήτων της ανάλυσης τους για το κράτος, πριν απ' όλα των λειτουργιών του.

Μια τρίτη σημαντική μεθοδολογική παρατήρηση κάνει ο Λένιν για τη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στην πράξη και στη θεωρία. Όχι όμως γενικά για τη θεωρία, αλλά για τη θεωρία που έχει διατυπωθεί σε πρόγραμμα. Παραθέτει τη θέση του Ένγκελς, ότι η πράξη, η επαναστατική πρακτική δηλαδή του προλεταριάτου είναι πολύ σπουδαιότερη από ό,τι το πρόγραμμά του. Όμως, ταυτόχρονα αντίθετα με μία μονόπλευρη αντίληψη, ο Ένγκελς και κατά προέκταση ο Λένιν ανοίγουν μέτωπο στον πρακτικισμό. Δείχνουν ότι κάθε νέα τάξη "πάει" στην επαναστατική της πράξη, έχοντας μια συγκεκριμένη σκοπιά, και κριτήρια. Αυτή η σκοπιά και τα κριτήρια της, που τη συσπειρώνει και τη καθοδηγεί είναι η "σημαία της", είναι το πρόγραμμα τους (612). Δηλαδή, η πράξη είναι σπουδαιότερη από το Πρόγραμμα, αλλά αν δεν υπάρχει πρόγραμμα, δεν θα υπάρξει και σωστός πρακτικός προσανατολισμός. Τελικά όλα τα προγράμματα, όλη η θεωρία διορθώνονται, συμπληρώνονται και τελειοποιούνται μέσα στην ίδια την πρακτική, αρκεί να υπάρχει θέληση υλοποίησης των "επαναστατικών καθηκόντων", των προγραμματικών στόχων. Ένα κόμμα, βέβαια το οποίο βρίσκεται στη διαδικασία ενσωμάτωσης στο σύστημα, είναι σχεδόν φυσικό να έχει ένα πιο "αριστερό" πρόγραμμα απ' ότι είναι η πρακτική του.

Μια τέταρτη μεθοδολογική παρατήρηση είναι η έστω και έμμεση επανάληψη του ορισμού της θεωρίας που έδωσε ο Ένγκελς στη "Διαλεκτική της φύσης" (613), αν και ο Λένιν δεν είχε διαβάσει αυτό το έργο. Ο Λένιν, δείχνει με βάση την ανάλυση που κάνει ο Μάρξ για την Κομμούνα του Παρισιού ότι η θεωρία είναι γενίκευση της πείρας, αναδεικνύει ότι ο μαρξισμός στο ζήτημα του κράτους ωριμάζει μέσα - όταν κανείς κοιτάει τη χρονολογική εξέλιξή του - από την πείρα της Κομμούνας κατακτά μέσα απ' αυτή τα πιο ουσιαστικά του στοιχεία. Αντίστοιχα ο Λένιν αντλεί τα βασικά διδάγματα για την δική του θεωρία για την εξέγερση μέσα από την πείρα των Σοβιέτ του 1905-1907 (614). Δεν μπορεί κατά συνέπεια να αναπτυχθεί μια υλιστική θεωρία για το κράτος που θα αγνοεί την πείρα των τελευταίων δεκαετιών, που θα περιορίζεται στην αναχνώριση της πείρας του 1870, 1917, και όχι και της δεκαετίας του 1980.

Το πέμπτο μεθοδολογικό στοιχείο που είχαμε ήδη εντοπίσει και στο προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά αξίζει να επανέλθουμε είναι η διαλεκτική της οικονομίας και της πολιτικής. Ο Λένιν εδώ δεν εμμένει σε μια γενική θέση ότι η οικονομία και η πολιτική έχουν μια διαλεκτική σχέση, ούτε απλά επανέρχεται στη παλιά του τοποθέτηση, στο "Τι να κάνουμε" ότι η πολιτική είναι η συμπύκνωση της οικονομίας (615), αλλά το τοποθετεί τώρα από τη σκοπιά των καθεκόντων που συνδέονται με το ζήτημα του κράτους. Εκτίμηση του είναι, ότι η οικονομικά κυρίαρχη τάξη - παραθέτει αυτό το απόσπασμα από τον "Ενγκελς - μετατρέπεται μέσα από το κράτος και σε πολιτικά κυρίαρχη, ότι δεν υπάρχει κανένας άλλος τρόπος για να υπάρξει η πολιτική της κυριαρχία (616).

Απ' αυτή την εκτίμηση, εξάγει δύο πρακτικά συμπεράσματα, προτιόντα μιάς νέας θεώρησης. Πρώτο, ότι αν θέλει κάποιος να ξεπεράσει την οικονομική κυριαρχία της αστικής τάξης πρέπει να ξεπεράσει πρώτα απ' όλα την πολιτική της κυριαρχία, το αστικό κράτος. Και δεύτερο, ότι αν θέλει να οικοδομήσει την οικονομία του σοσιαλισμού πρέπει να δημιουργήσει ένα σοσιαλιστικό κράτος.

Έκτο. Ο Λένιν σχολιάζει το άρθρο του "Ενγκελς "Γύρω από την αυταρχικότητα" και αυτό του Μάρξ "Για την πολιτική Αδιαφορία" (617). Στο σχολιασμό ο Λένιν επιμένει στην αντίληψη, που αποκρυσταλλώθηκε μέσα από την αντιπαράθεση των Μαρξ - Μπακούνιν, ότι τα όπλα του το προλεταριάτο δεν τα παίρνει από κάποιον άλλο παράδεισο, από έναν άλλο ουρανό, από μια άλλη γωνιά του κόσμου, αλλά μέσα από το ίδιο το σύστημα που καταπολεμά. Αποτελεί μιά κατεξοχήν θεωρητική τοποθέτηση, για την απάντηση σ' όλα τα "περιθωριακά φαινόμενα" όπως τα ονόμαζε, που πιστεύουν ότι μπορούν να αλλάξουν την κοινωνία, με το να αποκόβονται από την ίδια την πραγματικότητα της (618).

Ο Μάρξ και Λένιν υπογραμμίζουν δηλαδή ότι η πάλη για την αλλαγή του κράτους δεν γίνεται με την άρνηση συμμετοχής στην αστική ζωή, αφού τα όπλα πάλης ενάντια στο σύστημα παίρνονται μέσα απ το ίδιο το σύστημα. Εκείνος που θέλει να παλέψει ενάντια στο αστικό καθεστώς δεν μπορεί να μένει έξω απ' αυτό. Ενημέρωση, πληροφορίες θα τις αντλήσει σ' αυτό. Ταυτόχρονα όμως, υποστηρίζουν ότι προκειμένου αυτή η πάλη να έχει κατεύθυνση και να είναι δημιουργική απαιτείται η ύπαρξη κόμματος που ηγείται σ' έναν τέτοιο αγώνα.

Καλά είναι "να λέει κανείς ότι για να παλέψει ενάντια στον καπιταλισμό θα πάρει όπλα μέσα από τον καπιταλισμό". Αλλά, ποιος είναι "ο κάποιος" που θα τα πάρει τα όπλα, και δεν θα τον ενσωματώσει, δεν θα τον υποτάξει, δεν θα τον εξαγοράσει, δεν θα τον παραμορφώσει το υπάρχον κράτος; (619) Κάτι τέτοιο λέει ο Λένιν μπορεί να το αποφύγει μόνο κάποιος που είναι πολύ συνειδητοποιημένος και οργανωμένος και που μπορεί να αντισταθεί σ' όλα αυτά. Ειδικότερα για την απασχόληση στον αστικό κρατικό μηχανισμό και σε κάθε κρατικό μηχανισμό πολιτών που τον αντιστρατεύονται, σημειώνει τα εξής :

"Το αστικό κράτος επιτρέπει την πρόσληψη των εργατών και σοσιαλδημοκρατών στα ιδρύματά του, στην δημοκρατία του, όμως με τέτοιο τρόπο - αποκλειστικά με τέτοιο τρόπο - που (α) τους περνάει από κόσκινά και δεν αφήνει να περάσουν οι επαναστάτες, (β) τους "υποτάσσει" με την πείνα, μετατρέποντας τους σε υπαλλήλους του. "Στρατηγική, που αποσκοπεί στην εξάντληση" των αντιπάλων μας, των εκθρών μας. Στρατηγική που αποσκοπεί στην εξάντληση του αντιπάλου από άλλο δρόμο !!, (γ) τους προσλαμβάνει με εξαγορά : "εσείς θα τους εκπαιδεύετε και εμείς θα τους εξαγοράζουμε...", (δ) εκτός από τη κοντροκομμένη εξαγορά, εφαρμόζει και μία επιδέξια τακτική που φτάνει ως την κολακεία, τους καλοπιάνει κτλ., (ε) τους "απασχολεί", τους παραφορτώνει "με δουλιές", τους πνίγει μέσα στις στοίβες των "κάρτιών", με το βρόμικο αέρα των "μεταρρυθμίσεων" και των μικρομεταρρυθμίσεων, (στ) τους διαφθείρει με την μικροαστική άνεση της "πολιτιστικά" υποφερτής φιλισταϊκής ζωής... Αγώνας ενάντια σ' αυτό σ' όλη τη γραμμή. Πώς να παλέψουμε; Όχι με την άρνηση να συμμετέχουμε (στην αστική ζωή) - αυτό είναι δυνατό μόνο σε εξαιρετικές στιγμές - αλλά καρδύσοντας κατεύθυνση" (620). Κατά τον Λένιν ένας δημόσιος υπάλληλος που μπαίνει στον κρατικό μηχανισμό, αν δεν είναι συνειδητός, έχοντας καθάρη στο μυαλό του ότι αυτό είναι ένα αστικό κράτος το οποίο πρέπει να αντιπαλέψει, σύντομα θα αρχίσει να κάνει λόγο για το πώς πρέπει αυτό το κράτος συνολικά να εξυπηρετήσει το λαό, διαπίστωση που κάνει και ο Βέμπερ. Και γι' αυτό ο Λένιν υποστηρίζει ότι για να μη συμβεί η "υποταγή", το "κοσκίνισμα", χρειάζεται κόμμα. Δεν λέει όμως απλώς "δημιουργώντας" κόμμα, αλλά λέει "δημιουργώντας" οργάνωση για έναν τέτοιο αγώνα, για τον ριζοσπαστικό μετασχηματισμό του κράτους (621).

Μιά έβδομη μεθοδολογική αρχή που αναπτύσσει ο Λένιν απορρέει από τον σκευολογισμό που κάνει σ' ένα απόσπασμα από τον Κόουτσκι (622) ο οποίος ξεκινά τις ιδιομορφίες της πολιτικής επανάστασης του προλεταριάτου: Ο Λένιν επιμένει να δείξει ότι η πολιτική επανάσταση του προλεταριάτου στον καπιταλισμό και ενάντιά του είναι μια τελείως διαφορετική επανάσταση απ' ό,τι αυτές που έγιναν σ' όλα τα προηγούμενα κοινωνικοοικονομικά συστήματα. Η επανάσταση αυτή προϋποθέτει όχι απλά "την κατάκτηση της κρατικής μηχανής" - αυτό γινόταν και σ' άλλες ιστορικές συγκυρίες και καταστάσεις - αλλά την "συντριβή της γραφειοκρατικής - στρατιωτικής μηχανής του αστικού κράτους και τη δημιουργία ενός νέου κράτους τύπου κομμουνίας (623). Συνεπώς θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι προηγούμενες πολιτικές επαναστάσεις οδηγούσαν στο πέρασμα από ένα εκμεταλλευτικό σύστημα σ' ένα άλλο και μπορούσε να υπάρχει συμβιβασμός ανάμεσα στις νέες κοινωνικές δυνάμεις και τις παλιές. Μπορούσε να υπάρχει αυτό που ο Γκράμι ονόμαζε παθητική επανάσταση, δηλαδή να τα "βρούνε από τα πάνω", όπως στη Γερμανία και την Ισπανία του 19ου αιώνα και στην Ελλάδα στις αρχές του 20ου αιώνα όπου έγινε συμβιβασμός τσιφλικάδων - καπιταλιστών.

Το όχθος μεθοδολογικό συμπέρασμα βασίζεται στην αντίληψη των Μάρξ και Λένιν για ισότητα μέχρι το "άκρο της".

Σύμφωνα μ' αυτήν την άποψη, ο σοσιαλισμός δεν μένει στο ξεπέρασμα της τυπικής ισότητας, στην ίδια την ανάκτησή της. Η τυπική ισότητα που αποτελεί σαν τέτοια ιστορική κατάκτηση, είναι αστική - έστω και αν στον σοσιαλισμό όλοι είναι ίσοι, τυπικά τουλάχιστον, σε σχέση με την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής - γιατί ουσιαστικά οδηγεί ακόμα και στην πρώτη φάση του κομμουνισμού που την αποδέχεται και την εφαρμόζει, πάλι σε ανισότητα. Διότι αν κάποιος έχει πέντε παιδιά και ο άλλος έχει ένα παιδί είναι ανισότητα, ακόμα και η τυπική ισότητα της αμοιβής ανάλογα με την εργασία. Κι αυτή η ισότητα που υπάρχει δεν είναι κομμουνιστικού τύπου ισότητα. Απλώς είναι αστική ισότητα μέχρι το τέλος της και γι' αυτό σοσιαλιστική.

Όλες αυτές οι έννοιες, όπως ισότητα, δημοκρατία, δίκαιο, είναι, σύμφωνα με το Λένιν, στο σοσιαλισμό - την πρώτη φάση του κομμουνισμού με την ευρεία έννοια - η "αστική κατάσταση" μέχρι το άκρο της, που σημαίνει ότι αποτελούν ιστορικά κάτι καινούριο, που δεν είναι όμως ακόμα κομμουνιστικό. Δηλαδή η πλήρης ισότητα, η

τυπική μέχρι το άκρο της, είναι αστική τυπική ιδότητα, που δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην ουσία και σ'όλη της την έκταση στον καπιταλισμό γιατί εδώ υπάρχει η ανισότητα ως προς τις σχέσεις με τα μέσα παραγωγής. Αν εφαρμοστεί βγαίνει έξω από τον καπιταλισμό, αλλά και σ'αυτή τη περίπτωση, δεν παύει με μία έννοια να είναι αστικό δίκαιο μέχρι το τέλος του (624).

Το έναντο μεθοδολογικό συμπέρασμα αφορά τη σχέση δημοκρατίας - συγκεντρωτισμού-αυτοδιοίκησης.

Απο την αστική δημοκρατία - υπογραμμίζει ο Λένιν αναφερόμενος στον Ένγκελς - μπορεί να απαιτεί κανείς παρακωρήσεις ποτέ όμως "δεν μπορεί να της αναθέσει τα καθυτά καθήκοντα της επανάστασης". Οι επαναστάτες απαιτούν απο το αστικό κράτος, αλλά ποτέ δεν ζητάν την υλοποίηση των καθυτών δικών τους καθήκόντων που τέμνονται με την ουσία της επανάστασης. Αυτά τα ζητήματα, τα καθήκοντα θα τα κάνει το νέο σοσιαλιστικό κράτος. Δεν μπορεί να τα κάνει το αστικό κράτος. Απαιτούν όμως αστική δημοκρατία μέχρι το τέλος (625).

Η έννοια δημοκρατία μέχρι τέλος, οδηγεί την σκέψη του Β.Ι. Λένιν στο ζήτημα της αυτοδιοίκησης. Ο Λένιν - αναφερόμενος στις θέσεις των Μάρξ και Ένγκελς - αναπαριστά πριν απ'όλα, τη σχέση ανάμεσα στους διαφορετικούς κρατικούς μηχανισμούς τους κεντρικούς και τους αποκεντρωμένους. Περιγράφει τα χαρακτηριστικά της αυτοδιοίκησης σαν τη διακυβέρνηση που εκράζει την ελεύθερη θέληση, στηρίζεται στη δωρεάν δικαιοσύνη, τη συμμετοχή των εργαζομένων, στη πλήρη αυτοδιοίκηση των κοινωνικών μηχανισμών και την εκλογή των υπαλλήλων. Υποστηρίζει ότι η δικτατορία του προλεταριάτου σε συνδυασμό με την αυτοδιοίκηση σημαίνει εφαρμογή των αρχών της πλήρους αυτοδιοίκησης απο τα κάτω και άμεσα εξουσία του προλεταριάτου και των συμμάχων του απο τα πάνω, καθώς και τη διαμόρφωση ξεχωριστών οργάνων πέρα απο τη συγκεντρωτική εξουσία, χωρίς την κδεμονία της (626).

Η συγκεντρωτική εξουσία μαζί με την αυτοδιοίκηση τέλος εξελίσσεται σε αυτοδιαχειριζόμενη κομμουνιστική κοινωνία όταν στη θέση της διαχείρισης ανθρώπων, της "διακυβέρνησης των προσώπων" μπαίνει η διαχείριση των πραγμάτων και η διεύθυνση των παραγωγικών λειτουργιών (627).

Ο Λένιν, σε συνδυασμό με τη μελλοντικά αυτοδιαχειριζόμενη κομμουνιστική κοινωνία, διατυπώνει τη θέση του Μάρξ για το φετιχισμό του εμπορεύματος (628) και την αποξένωση (629) σε στρατηγικό πρόγραμμα.

Όταν ο Μάρξ μιλά για το φετιχισμό του εμπορεύματος και για την αποξένωση εννοεί ότι οι καπιταλιστές ενώ εμφανίζονται να διαχειρίζονται πράγματα στην ουσία διαχειρίζονται πρόσωπα. Κατά συνέπεια όταν θα πάψουν στην κοινωνία οι άνθρωποι να διαχειρίζονται πρόσωπα, αλλά πράγματα, τότε παύει να υπάρχει αποξένωση, η κοινωνία είναι αυτοδιαχειριζόμενη.

Ορισμένοι αναλυτές του έργου του Μάρξ κάνουν το λάθος να εμφανίζουν ότι ο μαρξισμός είναι της άποψης ότι ο φετιχισμός και η αποξένωση είναι η διαχείριση των πραγμάτων. Αντίθετα ο μαρξισμός υποστηρίζει ότι η αποξένωση και ο φετιχισμός είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι στον καπιταλισμό εμφανίζεται η διαχείριση σαν διαχείριση πραγμάτων, ενώ ουσιαστικά είναι διαχείριση ανθρώπων. Αντίθετα μόνο στον κομμουνισμό μέσα από την οικοδόμηση του σοσιαλισμού θα γίνει πραγματικότητα η διαχείριση πραγμάτων. Δεν θα υπάρχει διαχείριση προσώπων που θα καλύπτεται πίσω από την διαχείριση πραγμάτων (630).

Τρεις ακόμα παρατηρήσεις που κάνει ο Β.Ι. Λένιν για την αυτοδιοίκηση και την μελλοντική κομμουνιστική κοινωνία της αυτοδιαχείρισης αξίζουν να σημειωθούν εδώ. Η μία αφορά τον τρόπο που βάζει το ζήτημα της αυτοδιοίκησης, σαν αυτοδιοίκηση πραγμάτων και όχι προσώπων. Η δεύτερη είναι η μέθοδος με την οποία ανοίγει μέτωπο ενάντια στις "αυτοδιαχειριστικές αντιλήψεις του μικροαστού". Και η τρίτη σχετίζεται με πρόβλημα του "τσακισματος" του αστικού κράτους.

Η αντίληψη ότι στο σοσιαλισμό η ιδιοκτησία αντί να είναι κρατική, κοινωνική, πρέπει να είναι σε κάθε περίπτωση ιδιοκτησία του κάθε ξεχωριστού εργάτη, της κάθε ξεχωριστής επικεύρησης, είναι προουντονική μικροαστική αντίληψη. Ο Λένιν χρησιμοποιεί ένα απόσπασμα από το έργο του Έγκελς: "Το πρόβλημα της κατοικίας" της εργατικής τάξης, το οποίο έχει μεγάλη σημασία στη θεωρητική ανάλυση για τους νόμους της οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Εκεί ο Έγκελς υπογραμμίζει ότι δεν είναι απαραίτητο να είναι κάθε σπίτι ιδιοκτησία του κάθε ξεχωριστού εργάτη. Οτι μπορεί να είναι κοινωνική ιδιοκτησία και να πληρώνεται και ενοίκιο (631).

Η παρατήρηση αυτή έχει μεγάλη σημασία γιατί μ' αυτήν υπογραμμίζεται κατά τη γνώμη μας, η ύπαρξη στο σοσιαλισμό εμπορευματικής παραγωγής και εμπορευματοκρατικών σχέσεων.

Την αντίληψη των Έγκελς και Λένιν ότι δεν μπορεί το σπάσιμο της ιδιοκτησίας ή η μικρή ιδιοκτησία να οδηγήσει στην αυτοδιοίκηση και στο σοσιαλισμό, θα την ξαναβρούμε αργότερα στο

10ο Συνέδριο των μπολσεβίκων μετά τα γεγονότα της Κροστάνδης. Απατώντας ο Λένιν στις μικροαστικές αυτοδιαχειριστικές αντιλήψεις, εξηγεί γιατί δεν μπορεί οι σιδηρόδρομοι να είναι αποκλειστική ιδιοκτησία των σιδηροδρομικών, οι τράπεζες των τραπεζικών υπαλλήλων κ.ο.κ (632). Ο συνεκτικός κρίκος μιάς τέτοιας κοινωνίας, είναι το σοσιαλιστικό κράτος και η αυτοδιοίκηση της. Καθώς και η απόφαση της "αστικοποίησης" των πολιτικών οργανισμών που προωθούν μιά τέτοια κοινωνία, πριν απ' όλα τα κόμματα.

Ξέρουμε ότι ο Λένιν διατύπωσε τις βασικές του θέσεις για το κόμμα πριν απ' όλα στο έργο του "Τι να κάνουμε" (633). Στο "Ο Μαρξισμός για το Κράτος" την προχωράει από μια συγκεκριμένη οπτική γωνιά. Στηριχμένος στον Ένγκελς και την πείρα του τελευταίου από την γερμανική σοσιαλδημοκρατία, αναδεικνύει τον κίνδυνο που διαπερνά κάθε τέτοιο κόμμα, της άμεσης "αστικοποίησης" του.

Ο Λένιν εκτιμά ότι υπάρχει αυτός ο κίνδυνος, όχι όταν το Κόμμα για το οποίο γίνεται ο λόγος, βρίσκεται σε μια αντιπολίτευση ανοικτή για να μπορέσει να σταθεί στα πόδια του. Αλλά όταν αρχίζει και στέκεται στα πόδια του, όταν γίνεται ένας "παράγοντας σταθερός" (634). Τότε πού έχει την δυνατότητα να διεκδικήσει και να "κάνει" μεταρρυθμίσεις, αλλά ταυτόχρονα να κάσει από τον ορίζοντά του το ζήτημα της κρατικής εξουσίας, "να προδώσει τον εαυτό του" (635).

Το δέκατο ζήτημα αφορά τη σχέση μεταρρύθμισης και υπέρβασης. Στο έργο του "Ο Μαρξισμός για το κράτος" ο Λένιν δίνει μια διαλεκτικά συμπυκνωμένη διατύπωση της θέσης των μεταρρυθμίσεων στην πάλη για το σοσιαλισμό και απόκρουσης των πολιτικών ελιγμών της κυρίαρχης τάξης. Εκτιμά τη μεταρρύθμιση όχι σαν έκφραση της αδυναμίας των ισχυρών, αλλά σαν ισχύ των αδύνατων (636).

Η διαπίστωση αυτή δεν συμβαδίζει με μια απλοποιημένη αντίληψη που λέει ότι τις μεταρρυθμίσεις τις κατακτούν οι εργαζόμενοι με πίεση, εξαναγκάζοντας την κυρίαρχη τάξη να τις παραχωρήσει. Σε μια τέτοια εκτίμηση δεν φαίνεται ποιος είναι ο δυνατός και ποιος είναι ο αδύνατος σ'ένα συσχετισμό δυνάμεων, αφού σ'αυτήν φαινομενικά τουλάχιστον, το κίνημα αναγκάζει και η κυρίαρχη τάξη δίνει. Έτσι φαίνεται σε μιά πρώτη ανάλυση ο δυνατός να'ναι το κίνημα και η αστική τάξη η αδύνατη. Και αν καταλήξει κανείς ότι η μεταρρύθμιση είναι μια κατάκτηση της δύναμής του και ένα προϊόν απλώς της αδυναμίας του αντιπάλου,

τείλει ευθέως στο ρεφορμισμό. Επίσης, αν η μεταρρύθμιση κατανοηθεί απλά σαν ελιγμός του κυρίαρχου προκειμένου να εξαπατήσει τους κυριαρχούμενους, εύκολα μπορεί να νοήσει ιδεαλιστικά τις επιμέρους πραγματικές αλλαγές σαν φενάκη.

Όπως ήδη είδαμε ο αустρομαρξισμός, δηλαδή ακόμα και ο συνεπής αριστερός ρεφορμισμός, δεν διακώριζε ανάμεσα στην διπλή δυνατότητα της μεταρρύθμισης, να συμβάλλει τόσο στη σταθεροποίηση και τον εκσυγχρονισμό ενός συστήματος, όσο και σ' άλλες συνθήκες στην υπέρβαση του (637). Το ίδιο ισχύει αντίστροφα για έναν δογματικό αντιθεσμισμό, που αρνείται τη δυνατότητα της δεύτερης λειτουργίας της μεταρρύθμισης.

Το πρόβλημα δηλαδή δεν είναι μεταρρύθμιση ή επανάσταση, αλλά μεταρρύθμιση ενταχμένη σε μία στρατηγική υπέρβασης ενός δοσμένου συστήματος ή ξεκομμένη - ακόμα και σε αντιπαράθεση μ' αυτήν. Ποιά σκέλος δηλαδή αυτής της σχέσης υποτάσσει και ποιά καθορίζει ή αποκλείει αυτή τη σχέση (638).

Όσο λάθος είναι να προσπαθεί κανείς να ταυτίσει την στρατηγική με την μεταρρύθμιση, είτε ανάγοντας ρεφορμιστικά την απαρίθμηση των μεταρρυθμίσεων και το άθροισμά τους σε στρατηγική, είτε αντικαθιστώντας την πάλη για το στρατηγικό στόχο από τα επιμέρους μέτωπα, εξίσου λανθασμένο είναι κατά τη γνώμη μας η μηχανιστική πλήρως αντιπαράθεση τους. Η άποψη δηλαδή ότι είτε θα ακολουθήσει τον δρόμο της στρατηγικής είτε της μεταρρύθμισης (639).

Ο ρεφορμισμός είναι οπαδός της θέσης ότι θα κατακτήσει τη μία μεταρρύθμιση μετά την άλλη, και η αστική τάξη θα υποχωρεί συνεχώς βήμα το βήμα λόγω της αδυναμίας της. Οι Μάρξ και Λένιν εκτιμούν ότι κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατόν. Αντίθετα υπογράμμισαν ότι η "μεταρρύθμιση είναι η ισχυρή στιχημή του αδύνατου" Είναι η ισχύς του αδύνατου στα πλαίσια της τακτικής των ελιγμών του ισχυρού. Δεν είναι πράξη του αδύνατου. Είναι κατάκτηση του αδύνατου και πράξη του δυνατού. Που σημαίνει ότι όσες μεταρρυθμίσεις και αν κατακτηθούν, θα παραμένει δυνατός η κυρίαρχη τάξη και αδύνατος το "κίνημα". Απαιτείται κατά συνέπεια και σ' αυτή τη περίπτωση η ρήξη του αδύνατου με το σύστημα σχέσεων που δίνει την δυνατότητα στον ισχυρό να εμφανίζεται και να λειτουργεί σαν τέτοιος. Η διαλεκτική σκέψη της πιο πάνω "απλής φράσης" αποτελεί τη συμπύκνωση της άρνησης κάθε απολυτοποίησης του ρόλου των μεταρρυθμίσεων, αλλά και κάθε ανόστης απόρριψής τους.

Κεφάλαιο Βο : Δημοκρατία - τα χαρακτηριστικά του νέου κράτους και η πείρα του "υπαρκτού σοσιαλισμού"

Β.1. Οι έννοιες Δημοκρατίας

Στους Μάρξ-Ένγκελς η δημοκρατία του πρωτόγονου γένους ή του αναπτυγμένου κομμουνισμού (640), δεν εννοείται σαν η δημοκρατία με τη στενή έννοια, σαν πολιτικό σύστημα, αλλά ακριβώς σαν μια οργάνωση της κοινωνίας, χωρίς κράτος, που έχει το χαρακτηριστικό της συμμετοχής όλου του γένους, όλης της φυλής αντιστοίχα για κείνη την εποχή.

Ανάμεσα στην διαφορά "δημοκρατία σαν πολιτικό σύστημα" και την "δημοκρατία σαν σχέση στην κοινωνία", μεσολαβεί μια μεταβατική περίοδος. Περίοδο που αρχίζει μετά την αστική δημοκρατία σαν την "ρεπουμπλικάνικη" (641), αρχίζει με την "λαοκρατική δημοκρατία" σαν τη μεταβατική δημοκρατία, υλοποιείται στην "σοσιαλιστική δημοκρατία" και ολοκληρώνεται σαν "δημοκρατία που απανερώθηκε".

Η λαοκρατική δημοκρατία είναι η πιο κοντινή πρόσβαση προς τη δικτατορία του Προλεταριάτου. Εδώ βρίσκεται κατά τον Β.Ι. Λένιν, η στιγμή που κατά εξαίρεση η "ποσότητα" - απο άποψη μεθοδολογίας, γιατί στη ζωή τέτοιος διαχωρισμός δεν είναι δυνατός - έχει τον κύριο ρόλο. Κι αυτό γιατί αυτή η δημοκρατία, η λαοκρατική, χωρίς να παραμερίζει καθόλου την κυριαρχία του κεφαλαίου που συνεπάγεται την καταπίεση των μαζών και την ταξική πάλη, οδηγεί αναπόφευκτα σε πλάταιμα, "ξεκείλισμα" και άξυνση αυτής της πάλης (642).

Σε σχέση με τη "λαοκρατική δημοκρατία", ο Λένιν χρησιμοποιεί συχνά τον όρο "δημοκρατία μέχρι το τέλος", "δημοκρατία μέχρι τα άκρα" της. Εννοώντας την αστική δημοκρατία μέχρι το τέλος, την αστική δημοκρατία μέχρι τα άκρα της, δηλαδή την άρση της. Τα δικαιώματα δηλαδή που δίνει η αστική δημοκρατία, συμμετοχή στις εκλογές των μαζών αξιοποιούνται από τους οπαδούς του σοσιαλισμού μέχρι το τελευταίο τους άκρο.

Το τελευταίο άκρο δεν σημαίνει "ότι ολοκληρώθηκε η δημοκρατία", αλλά σημαίνει ότι σ' αυτό το "σημείο", στο τελευταίο άκρο πλέον με την πλήρη αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων που δίνει το αστικό καθεστώς μπαίνει υπο αμφισβήτηση η ίδια η ύπαρξή του

(643). Είναι η στιγμή που κέρη σ'αυτήν, την ίδια τη δυνατότητα, οι λαϊκές μάζες διεκδικούν την αυτοδιεύθυνση τους. Η αστική τάξη πλέον είναι υποχρεωμένη το δημοκρατικό περιβλημα που έχει, να το αρνηθεί. Και να περιορίσει τις δυνατότητες παρέμβασης των μαζών. Σ'αυτή τη στιγμή, οι μάζες έχουν πλέον την ιστορική δυνατότητα να φτιάξουν μια δημοκρατία που δεν θα εξαρτιέται από την αστική τάξη. Θάνατο "επαναστατική δημοκρατία" (644), θα είναι το πολιτικό σύστημα ενός νέου κράτους.

Στον πρώτο ορισμό που δίνει ο Λένιν για τη αστική δημοκρατία, υπογραμμίζει ότι είναι μια δημοκρατία που κρατά τις μάζες σ'απόσταση (645). Που έχει σαν χαρακτηριστικό της ότι είναι μια δημοκρατία με ένα τέτοιο περιβλημα, ώστε να γεννά εκείνες τις απαραίτητες ψευδαισθήσεις, που σιγουρεύουν την εξουσία της άρχουσας τάξης. Αντίθετα, η μοναρχία, το αυταρχικό καθεστώς, η δικτατορία, ο φασισμός οδηγούν σχετικά πιο εύκολα στην αμφισβήτηση του αστικού καθεστώτος σαν σύνολο.

Στην αστική δημοκρατία, η κατάσταση είναι πιο πολύπλοκη, για την κατανόηση απ'αυτές του ζητήματος της εξουσίας. Ταυτόχρονα όμως, παρέχει και περισσότερες πρακτικές δυνατότητες. Στην αστική δημοκρατία υπάρχει η "τυπική συμμετοχή" που έχει ουσιαστική σημασία. Αν δεν εξηγηθεί θεωρητικά και στη δράση αυτός ο "περιορισμός", οι μάζες θα δέχονται τη μορφή διακυβέρνησης και κατά συνέπεια θα αποδέχονται και την ίδια την εξουσία της κοινωνικής ομάδας που κυβερνά. Δηλαδή, η ίδια η μορφή δεν οδηγεί στην αμφισβήτηση του τύπου της εξουσίας ή αλλιώς "απ'όλες τις μορφές της δικτατορίας των μονοπωλίων" (646) η αστικοδημοκρατική κοινοβουλευτική είναι εκείνη η μορφή που συχνά ενσωματώνει πιο εύκολα απ' όλες τις άλλες μορφές αστικής εξουσίας τους εργαζόμενους στο σύστημα. Όμως από την άλλη, αυτή η ίδια η μορφή δεν είναι μια απάτη, μάλιστα αν πάει μέχρι το τέλος, μπορεί να αμφισβητήσει το σύστημα που αρχικά στηρίζει και στα πλαίσια του οποίου διαμορφώθηκε.

Πρόκειται για την στιγμή της άρνησης, σύμφωνα με τον νόμο της ποσότητας και της ποιότητας. Η ποσότητα είναι στη διαλεκτική η στιγμή της άρνησης και η ποιότητα, το ποιοτικό άλμα, είναι η άρνηση της άρνησης. Όταν αναπτύσσεται η πάλη μέσα στο αστικοδημοκρατικό πλαίσιο, υπάρχει μια διαλεκτική, και όχι γενικά αντιθεσμική καταστροφική άρνηση μέχρι το ποιοτικό άλμα. Το ποιοτικό άλμα γίνεται όμως με την άρνηση της άρνησης, με την άρνηση όχι απλώς της μορφής αλλά και του ίδιου του περιεχομένου,

το πέρασμα σε μια νέα δημοκρατία, στην οποία διακηρύσσονται και ενσωματώνονται όλα τα κατεκτημένα δημοκρατικά στοιχεία του προηγούμενου καθεστώτος, τη σοσιαλιστική, άρα και με τη δημιουργία ενός νέου κράτους.

Οι διαφορές των μαρξιστών με τους αναρχικούς στο ζήτημα του κράτους και της δημοκρατίας είναι κατά συνέπεια τρεις (647). Πρώτον, οι αναρχικοί θέλουν την κατάργηση του αστικού κράτους ή του κράτους γενικά, χωρίς να κατάλαβαίνουν τους όρους με τους οποίους θα καταργηθεί. Δεύτερον, που συνδέεται με το προηγούμενο, δεν κατάλαβαίνουν ότι το συγκεκριμένο αστικό κράτος, θέλει αντικατάσταση. Δηλαδή, οι αναρχικοί όχι μόνο θέλουν την κατάργηση του κράτους χωρίς το προλεταριάτο, αλλά και ξεκινούν τους όρους με τους οποίους θα καταργηθεί αυτό. Τρίτο, οι αναρχικοί δεν κατάλαβαίνουν την ανάγκη αξιοποίησης του αστικού κράτους και πάλι για την δημοκρατία (648), της πάλι για δημοκρατία μέχρι το τέλος, μέχρι τα άκρα, το πέρασμα της ποσότητας σε ποιότητα και πιά πέρα ακόμα, σοσιαλιστική δημοκρατία μέχρι τα άκρα της, μέχρι την αυτοκατάργηση της (649). Τα ίδια ισχύουν σ'ένα βαθμό και για το κράτος.

8.2. Απαιτούμενα για το σοσιαλιστικό κράτος.

Ο Λένιν με βάση τη πείρα των Σοβιέτ, τα διδάγματα του Μάρξ από την Κομμούνα και των Γιακωβίλων από την επανάσταση του 1789 συμπεραίνει ότι το νέο σοσιαλιστικό κράτος, πρέπει να ανταποκρίνεται σε 12 βασικά χαρακτηριστικά, πολλά από τα οποία "ξεκλάστηκαν" στην πρακτική των Κομμουνιστικών Κομμάτων, ιδιαίτερα όσων βρέθηκαν στην εξουσία.

Το πρώτο χαρακτηριστικό είναι : ο "ένοπλος λαός". Κατά τη γνώμη μας είναι ένα κριτήριο για το οποίο θεωρητικά γινόταν λόγος στα σοσιαλιστικά κινήματα. Το ίδιο ισχύει και για το δεύτερο - που όπως δείξαμε πρωτοδιατυπώθηκε από τον Χάρρινγκτον στην "Οκεανίδα" - σύμφωνα με το οποίο οι αντιπρόσωποι στους θεσμούς πρέπει νάναι ανακλητοί. Όμως η χρήση τους στις χώρες που ονομάστηκαν "υπαρκτός σοσιαλισμός" ήταν μόνο τυπική - αρνητική. Στις χώρες αυτές χρησιμοποιήθηκε το μέτρο της ανακλητότητας (και ανάλογα του "ένοπλου λαού") σαν κατασταλτικό μέτρο απέναντι στους κομματικούς αγτιπάλους και όχι σαν μέτρο προστασίας των πολιτών από τις ενέργειες και την δράση της γραφειοκρατίας.

Το τρίτο: η αστυνομία να μην έχει ειδικές πολιτικές λειτουργίες. Στις χώρες που ονομάστηκαν υπαρκτός σοσιαλισμός η πράξη απέδειξε ότι οι κατασταλτικοί μηχανισμοί απέκτησαν ειδικές πολιτικές λειτουργίες. Και είναι χαρακτηριστικό, ότι οι ίδιοι μηχανισμοί που χρησιμοποιήθηκαν για τον έλεγχο και την καταστολή των πολιτικών αντιπάλων των κυβερνήσεων Κ.Κ., χρησιμοποιήθηκαν με πολιτικούς στόχους ενάντια στις ηγεσίες των Κ.Κ. όταν αυτές απομακρυνθήκαν από την εξουσία (με πιά χαρακτηριστική περίπτωση το έτος 1990, τους δικαστικούς-κατασταλτικούς μηχανισμούς της Τσεχοσλοβακίας).

Το τέταρτο: οι δημόσιοι υπάλληλοι να παίρνουν το μισθό εργάτη, ακόμα και λιγότερο, επιταγή που δεν υλοποιήθηκε στις χώρες που αυτοπροσδιορίστηκαν σαν σοσιαλιστικές. Στην πραγματικότητα, οι δημόσιοι υπάλληλοι μετατράπηκαν σ' αυτές τις χώρες σε γραφειοκρατία που η δύναμη και το εισόδημά της, δεν καθοριζόταν βασικά από τον μισθό της, αλλά από τα έσοδα που κέρωνονταν (κύρια η ανώτατη δημοσιούπαλληλία) κέρη στην ειδική θέση που είχε σ' αυτά τα καθεστώτα.

Το πέμπτο: το κτύπημα του κήρου. Το καθήκον αυτό δεν εφαρμόστηκε σ' όλες τις χώρες που ονομάστηκαν υπαρκτός σοσιαλισμός. Αλλά και σ' όσες εκδηλώθηκε πρόθεση εφαρμογής του κατανοήθηκε δογματικά - άψυχα σαν ένα καθήκον καταστολής και καταπίεσης του θεσμού της εκκλησίας, δώξης των παπάδων-φορέων αυτού του θεσμού, και όχι δημιουργικά - μάχιμα σαν καθήκον ανάπτυξης και δικαίωσης μέσα στη ζωή του επιστημονικού ορθολογισμού και υλισμού.

Το έκτο: η εκλογή δικαστών. Το καθήκον αυτό σ' ένα ορισμένο επίπεδο υλοποιόταν σ' αυτές τις χώρες. Το πρόβλημα είναι όχι μόνο ότι δεν υλοποιόταν για το σύνολο των δικαστηρίων, αλλά και ότι όταν αυτό γινόταν ήταν προϊόν μιάς τυπικής διαδικασίας, μέσα στα κυρίαρχα γραφειοκρατικά πλαίσια στην κοινωνία και τη διαδικασία της γραφειοκρατικοποίησης συνολικά των αντιπροσωπευτικών σωμάτων.

Το έβδομο: Η εξασφάλιση ελέγχου των ειδικών. Ο τρόπος που έγινε προσπάθεια να λυθεί αυτό το ζήτημα, όπως είχε εντοπίσει ο Ε. Βάργκα (650) ήδη από το 1920, παραχνώριζε την ουσιαστική αντίφαση του γεγονότος, ότι δεν είναι δυνατόν να παραχθεί επιστημονικό έργο ή και ιδεολογία με την μέθοδο της καταστολής και της καταπίεσης.

Η ιστορία έδειξε ότι ένας τέτοιος "έλεγχος" οδήγησε στον μαρξισμό πολλών πλευρών της επιστήμης και στην έξοδο/ψυχή επιστημόνων απ'αυτές τις χώρες. Απο την άλλη πλευρά αποδείχθηκε ότι η "φιλελεύθερη" αντιμετώπιση τους σε μιά δεύτερη φάση, δεν ήταν προϊόν μιάς δημοκρατικής στάσης αρχών και προσέλκυσης τους απο την σοσιαλιστική εξουσία, αλλά προσπάθεια προσαρμοσμού τους απο την γραφειοκρατία, διεύρυνση της κοινωνικής βάσης της τελευταίας

Το όγδοο: η δημιουργία νέων θεσμών. Αυτό σήμαινε ανάπτυξη σ'όλες τις σφαίρες και τα επίπεδα θεσμών τύπου Σοβιέτ, δημιουργικά βέβαια και όχι μηχανικά. Κάτι που αποδείχθηκε αδύνατο ουσιαστικά, μετά την άρση του χαρακτήρα και της λειτουργίας των Σοβιέτ σαν όργανα/θεσμοί της δημοκρατίας των παραγωγών. Άρση που απέκλεισε στην Σοβιετική Ένωση, ήδη στα τέλη της δεκαετίας του '30 την πρόθεση του ένατου καθήκοντος, που ήταν η εφαρμογή του πρωτόχρονου δημοκρατισμού, καθώς και του δέκατου, σύμφωνα με το οποίο τα ανώτερα αντιπροσωπευτικά όργανα να είναι όχι κοινοβουλευτικό σώμα, αλλά σώμα εργαζόμενο.

Βασική αιτία των πιά πάνω "κενών" υπήρξε η μη πρόθεση του ενδέκατου "καθήκοντος", που είχε ρόλο κλειδί στην ανάπτυξη του σοσιαλιστικού κράτους και δημοκρατίας, που ήταν η συγκρότηση των σοβιέτ απο τα πάνω μέχρι τα κάτω, σαν ενιαίου κρατικού μηχανισμού. Η διαμόρφωση δηλαδή ενός συστήματος σοβιέτ οικοδομημένου απο τον τόπο παραγωγής μέχρι τη δημόσια κεντρική κρατική εξουσία. Ταυτόχρονα, μέσα απο μιά τέτοια οικοδόμηση απαιτείται η σύμπτωση στο σοσιαλισμό και των 3 προσδιορισμών του κράτους. Να συμπίπτουν το κράτος σαν γεωγραφική ενότητα, σαν δημόσιος θεσμός - νομικές σχέσεις, σχέσεις δικαίου και σαν δημόσια εξουσία, (απαίτηση βέβαια που δεν υλοποιήθηκε στην πράξη).

Τέλος, και το δωδέκατο: το κτύπημα της θεσηθρίας και του καριερισμού. Ο μαρξισμός που υπάρχει, όχι σαν τελειωμένη υπόθεση, αλλά σαν συνεχές μέτωπο. (651).

Απο τα πιά πάνω είναι ολοφάνερο ότι όλα αυτά τα καθήκοντα (όροι για την δημιουργία και ύπαρξη σοσιαλιστικού κράτους, όπως τα προσδιόρισαν οι Μάρξ και Ένγκελς μετά την Κομμούνα του Παρισιού και τα ανέπτυξε ο Λένιν πριν την Οκτωβριανή επανάσταση) δεν υλοποιήθηκαν. Και όχι μόνο αυτό, όσα είχαν αρχίσει να υλοποιούνται στα μεταβατικά κράτη, στην πορεία ανατραπηκαν (652).

8.3. Το σοσιαλιστικό κράτος

Κατά τη γνώμη μας, το κράτος είναι ο θρασμός που μετατρέπει την οικονομικά κυρίαρχη τάξη (ή ομάδα τάξεων και στρωμάτων) σε πολιτικά κυρίαρχη, της δίνει την ικανότητα να μεταφράσει την οικονομική της δύναμη σε κοινωνική. Το κράτος συμπυκνώνει (653) προσπίξεται και υπερχαπίζεται σε πολιτικό επίπεδο τις σχέσεις κυριαρχίας που υπάρχουν στην σφαίρα της οικονομίας και ιδιοκτησίας. Κάθε τάξη προσπαθεί να συνενώσει την οικονομική της δύναμη και κυριαρχία μ'αυτήν της πολιτικής.

Το σοσιαλιστικό κράτος είναι νέου τύπου κράτος, γιατί πρέπει να είναι το κράτος της δημοκρατίας των παραγωγών. Ένα κράτος μέσω του οποίου θα υλοποιείται ταυτόχρονα η οικονομική και πολιτική εξουσία νέων κοινωνικών δυνάμεων. Ο τρόπος οικοδόμησης του θα είναι πρωτότυπος, θα τείνει να ξεπερνά την απόσταση ανάμεσα στον θρασμό του κράτους και στην κοινωνία των πολιτών, αφετηρία του θα είναι η ίδια η κοινωνία.

Μορφοποίηση ενός τέτοιου τύπου κράτους ήταν τα συμβούλια στη Δυτική Ευρώπη, αλλά και τα σοβιέτ στη Ρωσία, όπως αυτά παρουσιάστηκαν αυθόρμητα το 1905 και αναπτύχθηκαν μετά το 1917 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '20. Τα σοβιέτ οικοδομήθηκαν στη βάση της παραγωγικής ενότητας (τόσο της βιομηχανικής, όσο και της αγροτικής).

Το σοβιέτ των εργοστασίων, δεν διέθετε μόνο δικαιώματα οικονομικής διεύθυνσης στο επίπεδο του εργοστασίου, αλλά αποτελούσε το πρόπλασμα και τον πυρήνα του νέου τύπου κράτους, ήταν τμήμα του, είχε και πολιτικές ευθύνες για τον χώρο στον οποίο είχε σύγκροτηθεί, αποτελούσε κρίκο συνένωσης της σοσιαλιστικής εξουσίας, σαν ολότητας. Η θέση αυτή είναι που αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό στην σκέψη και δράση των Γκράμσι και Λένιν (654).

Τα σοβιέτ, σήμαιναν την οργάνωση της εργατικής, αγροτικής και στρατιωτικής (δηλ. του προσωπικού του κράτους) αντιπροσώπευσης με βάση την ίδια την διάρθρωση και τα επίπεδα της παραγωγής και κυκλοφορίας, έτσι ώστε το κράτος να προκύπτει, να είναι παράγωγο της υλικής βάσης, της οικονομικής σφαίρας (655). Το κυριότερο είναι ότι μ'αυτό το τρόπο, διαπλέκονται διαλεκτικά ή άμεσα με την αντιπροσωπευτική δημοκρατία, συνενώνεται θρασμικά - υλικά η

οικονομία με την πολιτική. Οι έννοιες της ελευθερίας και της δημοκρατίας, δεν αφορούν έναν "γενικό πολίτη" που βρίσκεται εκτός παραγωγής, ή τις στιγμές που βρίσκεται έξω απ'αυτήν, αλλά τον ίδιο τον παραγωγό.

Ταυτόχρονα, μέσα στα σοβιέτ πραγματοποιείται η πολιτική ενότητα της εργατικής τάξης όπως και των άλλων παραγωγών, αποκτούν συνείδηση "της ομοιογένειας τους ως παραγωγικές τάξεις" (656), εξασφαλίζουν τον έλεγχο της παραγωγής από την ίδια την τάξη των παραγωγών μέσα στην ίδια την σφαίρα παραγωγής. Τα Σοβιέτ δεν είναι όπλα πάλης, αντίστασης ή εργατικού ελέγχου ή έστω και της κοινωνικοποίησης των μέσων παραγωγής και μόνο, αλλά οι βάσεις ενός νέου τύπου κράτους που απαιτεί την διαρκή και ενεργητική συμμετοχή των πολιτών-παραγωγών, σ'αντίθεση με το προηγούμενο τύπο κράτους που προσπαθεί να κρατήσει μακριά τους πολίτες, δηλαδή να περιπαρακωθεί από τον έλεγχο και την παρικόλουθση των δραστηριοτήτων του.

Το νέου τύπου κράτος μορφοποιημένο σε Σοβιέτ, δεν είναι μόνο κράτος καταπίεσης προς την πρώην άρχουσα τάξη, αλλά κύρια οργανώνει τις συμμαχίες της νέας εξουσίας, την ηγεμονία σ'αυτήν και τη διεύθυνση της κοινωνίας, διευρύνοντας το περιεχόμενο της, όχι όμως ενισχύοντας το κράτος. Μ'αυτήν την έννοια τα Σοβιέτ συνενώνουν πολιτική και οικονομία κάτω από την διεύθυνση της πολιτικής.

Το σοσιαλιστικό κράτος, είναι αστικό κράτος χωρίς αστική τάξη. Εκπληρώνει ορισμένες λειτουργίες ανάλογες μ'αυτές του αστικού κράτους, μ'άλλο όμως τρόπο και άλλη στόχευση, σαν δημοκρατία των παραγωγών. Αποτελεί τη μορφή κίνησης σειράς αντιθέσεων, πριν απ'όλα αυτής ανάμεσα στην τάξη που έχει την εξουσία ονομαστικά-ιστορικά και στην πραγματική συμμετοχή όλων των πολιτών/παραγωγών στην εξάσκηση της.

Η αντίθεση αυτή όπως και όλες στην μετάβαση για το σοσιαλισμό, χρειάζεται να λυθεί δημιουργικά και δημοκρατικά, από την σκοπιά της απονέκρωσης του κράτους. Στην αντίθετη περίπτωση, αν υπάρξει προσπάθεια καταστολής της, απαχόρευση της, θα υπερισχύσει τελικά η γραφειοκρατία και εκείνα τα στοιχεία που έλκονται από τον αστικό τρόπο ζωής.

Στην ουσία τα σοβιέτ του 1905 και '17 δεν έζησαν παρά μόνο για λίγα χρόνια. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '20 καταργήθηκαν θεσμοί που είχαν ουσιαστικό περιεχόμενο. Η κατάργηση του κοινοβουλίου και η μετατόπιση των σοβιέτ από την

παρaxyωγική στην εδαφική βάση, άφησε την Σοβιετική Ένωση χωρίς ουσιαστικούς θεσμούς μεσολάβησης ανάμεσα στους αντιπροσω-
πευόμενους και τους αντιπροσώπους τους.

Το κυριότερο όμως ήταν ότι τα Σοβιέτ από κρατικά όργανα στους τόπους παρaxyωγής, μηχανισμούς συνεύρεσης πολιτικής και οικονομίας υπο την διεύθυνση της πρώτης, από μορφή της εξουσίας της δημοκρατίας των παρaxyωγών, υποβαθμίστηκαν και μετατράπηκαν σε είδος τοπικής αυτοδιοίκησης. Σε μια τοπική αυτοδιοίκηση με περισσότερα, τυπικά τουλάχιστον δικαιώματα και αρμοδιότητες απ'ότι στον καπιταλισμό.

Η ουσία αυτής της μετατόπισης, που πέρασε σχετικά απαρατήρητη από τους θεωρητικούς των Κ.Κ. (657), έγκειται στο ότι μ'αυτή τη μετατόπιση παύει να είναι η σφαίρα των παρaxyωγικών σχέσεων και της παρουσίας των πολιτών παρaxyωγών η καθοριστική για την συγκρότηση του νέου τύπου κράτους, επανέρχεται το κριτήριό που κυριαρχούσε και προηγουμένα, αυτό του χωροθετικού διαχωρισμού και αναβαθμίζεται ο μεσολαβητικός αρχικά ρόλος της δημοσιοϋπαλληλίας.

Τό ουσιαστικό αποτέλεσμα αυτής της μετατόπισης είναι ότι παύουν οι παρaxyωγοί να συμμετέχουν άμεσα στην οικοδόμηση του νέου κράτους και να είναι φορείς της διαδικασίας ενοποίησης πολιτικής και οικονομίας κάτω από την δική τους πολιτική διεύθυνση. Τα σοβιέτ αποστερήθηκαν το βασικό τους περιεχόμενο.

Η διάσπαση οικονομικής/πολιτικής, σοβιέτ και διεύθυνσης της παρaxyωγής, όχι μόνο δεν άνοιξε τον δρόμο για το μαρξισμό του κράτους και τό έκανε πιο συγκεντρωτικό, αλλά μαρξώσαν τα νέα σοβιετικά του στοιχεία (658). Γραφειοκρατικοποιήθηκαν ακόμα και οι θεσμοί ελέγχου της γραφειοκρατίας, αντί να αναπτυχθεί η διοίκηση σαν επιστήμη, να γενικευτεί η κουλτούρα και δυνατότητα ελέγχου της απ' όλους τους πολίτες.

Σοβιέτ σήμαινε και νέα σχέση ιεραρχίας. Όχι αναρχική κατάργηση της, αλλά ανάδειξη από την "κατώτερη" μονάδα προς τα πάνω των στελεχών των κρατικών στελεχών, οι πιο κάτω να καθορίζουν ποιός να τους καθοδηγεί, να μετατρέπουν την εξουσία σ'όργανο και μηχανισμό αυτενέργειας.

Τα σοβιέτ ήταν όργανα που "συμπυκνώνουν την αλληλουχία δημοκρατίας - δικτατορίας" που η ουσία τους ήταν "η άμεση δημοκρατία χωρίς διαμεσολαβήσεις" (659), η δημοκρατία σαν το πολιτικό περιεχόμενο του σοσιαλισμού. Με την μετατόπισή τους, πολιτική και εδαφική, μετατράπηκαν σε όργανα διεκπεραίωσης και μεσολάβησης που τελικά γραφειοκρατικοποιούνται, μετατράπηκαν σε

μιά βαριά, σκουριασμένη μηχανή εξουσίας.

Δεν είναι η πολιτική διεύθυνση που έχει το πάνω χέρι στην οικονομία, αλλά η αυτονομημένη γραφειοκρατία που διοικεί και διευθύνει αυτή τη μεταβατική κοινωνία για ένα χρονικό διάστημα, αποδιοργανώνοντάς την τελικά.

Η σχετική υπεροχή της γραφειοκρατίας σε μία ιστορική καμπή, είναι η εξαίρεση, και όχι το σταθερό χαρακτηριστικό του κράτους, μπορεί να εμφανισθεί ιδιαίτερα σ'ένα μεταβατικό κράτος, όπως αυτό που γίνεται εδώ λόγος, και αυτό για δύο βασικούς λόγους.

Απο την μία, το ίδιο το μεταβατικό κράτος, απο τη στιγμή ου του αφαιρούνται όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία συνέβαλαν στη τάση μετατροπής του σε κράτος νέου τύπου, παύει να εκφράζει την οικονομική και πολιτική ενότητα μιάς νέας κυρίαρχης τάξης. Απο την άλλη, υπάρχει σ'αυτά τα καθεστώτα μιά ιδιομορφία όσον αφορά την γραφειοκρατία. Η πολιτική - κρατική γραφειοκρατία δεν είναι παρούσα μόνο στους διοικητικούς και κατασταλτικούς μηχανισμούς, αλλά άμεσα διευθύνουσα και στο επίπεδο της επιχείρησης.

Η μετατόπιση των σοβιέτ απο την παραγωγική βάση στην εδαφική, όχι μόνο αποδιοργανώνει τα σοβιέτ σαν τη βάση της δημοκρατίας των παραγωγών, αλλά μετατρέπει την γραφειοκρατία στην μόνη κοινωνική ομάδα που συνενώνει στα χέρια της τις κρατικές υποθέσεις με την επιχειρηματική διεύθυνση, την πολιτική με την οικονομία. Μ'αυτό το τρόπο δεν είναι πιά η γραφειοκρατία του καπιταλισμού, αλλά ούτε και του σοσιαλιστικού κράτους.

Σε μιά τέτοια κατάσταση ή θα αποδιοργανωθεί/υποταχθεί σ'ένα κίνημα που θα στοχεύει στο σοσιαλισμό, ή αντί να εξασθενίζει το κράτος, θα εξασθενίζει το δίκαιο και ο νόμος. Η γραφειοκρατία θα προσπαθεί να ανασταίνει απο το σφυκταγκάλισμα τμημάτων των παραγωγών, δεν θα εξασφαλίζει μιά νομική και δομική κατοχύρωση και θεμελίωση των ελευθεριών και εγγυήσεων/δικαιωμάτων των πολιτών, δεν θα ισχυροποιεί την άμεση δημοκρατία και το δικαίωμα στην διαφωνία, θα προσπαθεί να αξιοποιήσει προς όφελος της την χρονολογική διάσταση ανάμεσα στην νομική σχέση ιδιοκτησίας που επάναστατικοποιείται και την σχέση πραγματικής ιδιοποίησης. Θα προσπαθεί να γίνει αυτοτελής - κυρίαρχη και ηγεμονεύουσα τάξη, να αστικοποιηθεί.

Η γραφειοκρατία στο μεταβατικό κράτος, αφού υποβαθμιστούν τα σοβιέτ, και ό,τι αυτά αντιπροσωπεύουν, μετατρέπει την ιδιοκτησία που είναι να κοινωνικοποιηθεί σε απλή κρατική, σε κρατική που μπορεί να ιδιωτικοποιηθεί και να περιέλθει στην ίδια.

Και σ'αυτή τη περίπτωση η γραφειοκρατία δεν γίνεται κυρίαρχη - άρκουσα τάξη. Τμήματά της μετεξελλίσσονται σε αστική τάξη, γίνονται κυρίαρχα μόνο μέσω και χάρι αυτής της μετατροπής, αφού αυτή επέλθει, και όχι πριν.

Τα σοβιέτ και η ιστορική τους υποχώρηση, δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται σαν ένα τυχαίο ή εθνικό ρωσικό φαινόμενο. Αντίθετα αποτελούν παραλλαγή μιάς μορφής κράτους που εμφανίστηκε σε σειρά επαναστάσεων με ανάλογο χαρακτήρα, είτε σαν δημοκρατία / δικτατορία των Συμβουλίων, είτε σαν shop stewards committees. Η επιτυχία τους απαιτούσε όμως την σύνδεση των προτερημάτων της άμεσης δημοκρατίας των παραγωγών μ'αυτήν του κοινοβουλευτισμού, την συνεπή πάλη ενάντια σ'όλες τις γραφειοκρατικές παραμορφώσεις. Πριν απ'όλα την πάλη ενάντια σε τάσεις υποβάθμισης της σοσιαλιστικής δημοκρατίας, να περιβληθεί κι'αυτή με μορφές και μέθοδες δικτατορίας, όπως και συνέβη.

Σ'αυτή τη περίπτωση ο όρος δικτατορία του προλεταριάτου δεν υποδηλώνει ένα τύπο κράτους αντίθετο με την δικτατορία των μονοπωλίων, αλλά ένα κράτος που γίνεται ορατό και αντιληπτό εξαιτίας των μη δημοκρατικών μεθόδων με τις οποίες εμφανίζεται, της διαταραχής της νομιμοποίησής του. Σ'αυτή τη περίπτωση, το μεταβατικό κράτος δεν είναι ένας δημοκρατικά οργανωμένος τύπος κρατικής δικτατορίας, αλλά η εγκατάλειψη του συστήματος εγγυήσεων και η άρνηση δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Όπως το προλεταριάτο του Παρισιού έφερε αυθόρμητα στους δρόμους το σύνθημα του Μπλαγκί για "δικτατορία του προλεταριάτου" έτσι σήμερα στις χώρες του "υπαρκτού σοσιαλισμού" αυθόρμητα εναντιώθηκαν σ'αυτόν τον επιστημονικό όρο, του απέδωσαν τις ιδιότητες και το περιεχόμενο που εμφάνιζε και ονόμαζε σαν τέτοιο η γραφειοκρατία.

Απο αυτή τη σκοπιά ο όρος "δικτατορία του προλεταριάτου" ενώ διατηρεί την επιστημονική - ιστορική του διάσταση, και ασφαλώς δεν ήταν τυχαία η χρησιμοποίηση του απο τους Μάρξ, Ένγκελς και Λένιν, όπως διατηρείται σήμερα το ΚΚΕ (660), ενώ είναι επίκαιρος σαν όρος ανάλυσης του ίδιου του κράτους στον καπιταλισμό, έχει αποκτήσει στη συνείδηση των πλατιών μαζών αρνητική φόρτιση, κάτι που πρέπει να παίρνεται υπόψη στην χρήση του ή πιά σωστά για την μη καθημερινή χρήση του, αφού η σήμανση που γίνεται μ'αυτόν τον όρο έχει ήδη ιστορικές διαστάσεις, εμπειρέαυει αρνητικές εμπειρίες.

Εμπειρίες που δεν απέδειξαν στην πράξη, ότι η εφαρμογή αυτού του τύπου κράτους οδηγεί αυτόματα στην πιά πλατιά δημοκρατία, στην πορεία τερματισμού της αποξένωσης του κράτους από την κοινωνία, στην εξασφάλιση του λαϊκού και εργατικού ελέγχου, στην ανοικτή δημοκρατική διεξαγωγή της ταξικής πάλης. Η πραγματικότητα αυτή δεν αποτελεί άλλοθι για επιστροφή στην αστική κοινωνία ή για άρνηση στην διεκδίκηση του πάντα επίκαιρου τρίπτυχου : σοσιαλιστική δημοκρατία, αυτοκυβέρνηση των παραγωγών, μαρξισμό/απονέκρωση του κράτους, καθώς και του ξεπεράσματος της αντίθεσης γραφειοκρατίας/εργάτης, ιστορικά ανάλογη αυτής της αντίθεσης αστός/πολίτης.

Η στρατηγική αντίληψη των Μάρξ-Ένγκελς-Γκράμσι για το κράτος στον σοσιαλισμό, ουσιαστικά, στην πράξη αγνοήθηκε. Οι κανόνες ανάπτυξης του νέου κράτους που υπέδειξαν, τα κριτήρια και σημεία που κατάγραψαν ότι πρέπει να χαρακτηρίζουν το νέο κράτος, όχι μόνο δεν λήφθηκαν υπόψη, αλλά η πρακτική στάση των ηγεσιών των Κ.Κ. στράφηκε ενάντια της.

Ο μαρξισμός, στα βασικά κρατικά κείμενα του, δεν διαπραγματευόταν αφηρημένα σκήματα και λύσεις, αλλά απαραίτητους όρους / προϋποθέσεις που χωρίς αυτούς δεν θα μπορούσε να υπάρξει η νέα κοινωνία της απελευθέρωσης και της δικαιοσύνης. Τυχόν έλλειψή τους, σημαίνει ότι οι αντιπροσωπευτικοί θεσμοί κινδύνευαν να αυτονομηθούν σαν λειτουργίες και να στηρικτούν, να διατηρήσουν και να αναζωογονήσουν το παλιό. Εκείνο δηλαδή που έπρεπε να πετάξουν στο καλάθι ακρήστων της ιστορίας. Το προσωπικό τους να αποκτήσει προνόμια κάτω μάλιστα από τον μανδύα μιάς εξίσου αντιδημοκρατικής "σοσιαλιστικής ισότητας" που σήμανε την ισοπέδωση των υπόλοιπων πολιτών.

Αυτές οι παρατηρήσεις, νομίζουμε ότι διευρύνουν τα μεθοδολογικά κριτήριά μας στην διαμόρφωση μιάς θεωρίας του κράτους και στην προσέγγιση των απόψεων των ελληνικών πολιτικών κομμάτων για το κράτος.

Κεφάλαιο 9ο : Η δικαδική εξουσία. Μια νέα πρόταση

Όπως ήδη αναλύσαμε τα σοβιέτ δεν γίνονται απλά όργανα αυτοδιοίκησης των εργατών, όπως είναι η αρχική λειτουργία στη γέννησή τους, αλλά γίνονται κρατικά όργανα. Δηλαδή τα αστικά κρατικά όργανα δεν τσακίζονται πρώτα και μετά δημιουργούνται τα καινούρια, αλλά μέσα στην διαδικασια μετάβασης, μέσα από την πάλη γεννιούνται καινούριοι θεσμοί, οι οποίοι υπάρχουν ταυτόχρονα και συγκρούονται με τους παλιούς. Μέσα σ' αυτή τη σύγκρουση "τσακίζονται" οι τελευταίοι και οι καινούριοι αναδεικνύονται σ' ένα καινούριο κρατικό μηχανισμό (661).

Δηλαδή μέσα από το τσάκισμα του παλιού γεννιέται ο καινούριος θεσμός και ο καινούριος θεσμός που γεννιέται τσακίζει οριστικά τον παλιό. Αυτό αφορά τους καθ' αυτά κατασταλτικούς, ιδιαίτερα τη στρατοκρατία.

Το τσάκισμα πέρα από το ξεπέρασμα της αποξένωσης κράτους-κοινωνίας και πολίτη, στην στενή του έννοια, σημαίνει ακόμα, κατά τους Μάρξ-Λένιν, είτε πλήρη - στην κυριολεξία της λέξης δηλαδή - τσάκισμα, είτε αλλαγή προσώπων στο θεσμό που υπάρχει, με αλλαγή και της λειτουργίας του και του τρόπου που εντάσσεται στο σύνολο των θεσμών. Αυτό το υπογραμμίζει ο Λένιν και στο έργο του "Η Μεγάλη πρωτοβουλία", και στο "Η καταστροφή που μας απειλεί και πώς πρέπει να την καταπολεμήσουμε" (662), όταν λέει ότι οι οικονομικοί μηχανισμοί του ΚΜΚ είναι έτοιμοι για το σοσιαλισμό. Αυτό δεν σημαίνει ούτε ότι τους παίρνει έτοιμους, ούτε ότι τους διαλύει, με μία εκκουδισμένη έννοια του τσακίσματος. Σημαίνει πριν απ' όλα ότι θα αλλάξει ο τρόπος λειτουργίας, δηλαδή θα μπει το ζήτημα της εργατικής συμμετοχής, του εργατικού ελέγχου και ότι αυτή η επιχείρηση θα είναι ενταχμένη σ' ένα σοσιαλιστικό πρόγραμμα. Αρα δηλαδή θ' αλλάξουν τα πρόσωπα, ο τρόπος λειτουργίας, ο τρόπος που εντάσσεται ο κάθε θεσμός στην γενική κοινωνική ζωή. Κι αυτό είναι τσάκισμα.

Πρόκειται δηλαδή για ένα εύρος μέτρων από πλήρη συντριβή του παλιού από τον καινούριο μηχανισμό ή την τριπλή αλλαγή που προαναφέραμε. Ανάμεσα σ' αυτά κινείται η έννοια του τσακίσματος. (663).

Είναι ολοφάνερο, ότι το πρόβλημα της εξουσίας, της διπλής παρουσίας δύο τύπου θεσμών, της δικαδικής εξουσίας και του ριζοσπαστικού μηχανισμού, δεν μπαίνει με τον ίδιο τρόπο σήμερα,

όπως στην εποχή των σοβιέτ και των Συμβουλίων.

Εδώ θα προσπαθήσουμε λοιπόν να κάνουμε μία πρώτη προσέγγιση του προβλήματος στις σημερινές συνθήκες (664). Θα παρουσιάσουμε την άποψη των αρνητών της δυαδικότητας της εξουσίας στα πλαίσια της θεωρίας για το κράτος κύρια του Ν. Πουλιαντζά, που αποτελεί την πιο χαρακτηριστική και συγκροτημένη περίπτωση αυτής της άρνησης.

Με την παρουσίαση της άποψής μας, γίνεται μία προσπάθεια διατύπωσης του πιο πιθανού, στις σημερινές συνθήκες, όκι βέβαια μοναδικού, δρόμου προσέγγισης για τη λύση των προβλημάτων του κράτους και του ριζοσπαστικού μετασχηματισμού της κοινωνίας. Στην ουσία πρόκειται για μία προσπάθεια απάντησης του πώς μια δημοκρατική κυβερνητική εξουσία που θα παλεύει να υλοποιήσει μια σειρά στόχους της κοινωνικής αλλαγής μπορεί να μεταξελιχθεί και να περάσει στον σοσιαλισμό.

Πρόθεσή μας δεν είναι ούτε να κάνουμε τους προφήτες και ούτε βέβαια να φιλολογήσουμε για πιθανές ή μη εξελίξεις πάνω σε κάποια προκατασκευασμένα μοντέλα, ούτε να μπούμε σε λεπτομέρειες. Άλλωστε και να το θέλαμε, δεν θα μπορούσαμε. Η ζωή είναι χιλιάδες φορές πιο πλούσια και πολύπλοκη από κάθε θεωρητική πρόβλεψη. Από την άλλη, όμως είναι απαραίτητο να προσδιορίσουμε τους σύγχρονους όρους για τον κοινωνικό μετασχηματισμό, να εξηγήσουμε τη σχέση κυβερνητικής και πολιτικής εξουσίας, να εκτιμήσουμε στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό, τις δυσκολίες που θα προκύψουν, τους τρόπους που θα ξεπεραστούν δημιουργικά. Πράγματι, είναι άλλο πράγμα να καλλιεργεί κανείς ψευδοαισθήσεις, σύμφωνα με τις οποίες, αρκεί μια κοινοβουλευτική νίκη, για να λυθεί το ζήτημα της εξουσίας και άλλο να κατανοεί ότι μετά από μια εκλογική νίκη η πολιτική εξουσία θα είναι ακόμα αστική; ότι η δημιουργία μίας νέας κυβέρνησης ριζοσπαστικού μετασχηματισμού δεν θα συνοδεύεται από τη μείωση αλλά από την άξυνση της ταξικής πάλης.

Ο μακρόχρονος σοσιαλιστικός προσανατολισμός δεν είναι ένας στόχος που πράγματιποιείται μέσα σε μία μέρα. Ούτε η πορεία για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό θα είναι ένα στιγματικό μονόπρακτο όπως πιστεύουν ορισμένοι δογματικά.

Αντίθετα, η δημιουργία των προϋποθέσεων και το άνοιγμα του δρόμου για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό πραγματοποιείται μέσα από την κατάκτηση και λύση συγκεκριμένων καθηκόντων και στόχων, μέσα από μία πορεία πολλών ενδιάμεσων φάσεων και συγκρούσεων, Οι

συγκρούσεις αυτές μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες.

Η πρώτη κατηγορία αφορά την προετοιμασία για το σπάσιμο της δοσμένης σήμερα εξουσίας. Η δεύτερη την κατάκτηση τέτοιων θέσεων από τις οποίες "νόμιμα" και δημιουργικά ξεδιπλώνονται οι διαδικασίες της κοινωνικής αλλαγής. Πρόκειται για μια περίοδο στην οποία διαμορφώνεται άμεσα μια νέα εναλλακτική πολιτική στον υλικοτεχνικό, οικονομικοπολιτικό, κρατικό-πολιτικό τομέα και σ' αυτόν των διεθνών σχέσεων της χώρας. Η πραγματοποίηση αυτών των στόχων περνά μέσα από μακρόχρονους και πολύπλοκους αγώνες, από την πραγματοποίηση βλαβών και πολύπλοκων αλλαγών. Προσανατολισμός αυτών των αλλαγών θα είναι ο περιορισμός, το σπάσιμο και ξεπέρασμα της υπάρχουσας εξουσίας, το άνοιγμα του δρόμου για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό.

Η δεύτερη περίοδος δεν είναι ένα νέο μεταβατικό στάδιο για το σοσιαλισμό. Πρόκειται αντίθετα για μια κατάσταση στην οποία ή θα κατανοηθεί η ιστορική αναγκαιότητα της κοινωνικής αλλαγής ή θα εγκλωβιστεί μέρος των δυνάμεων που εμφανίζονται ότι είναι οπαδοί της και θα δημιουργηθούν τάσεις προς τα πίσω. Η ιστορία δεν κάνει ποτέ σημειωτόν. Αυτό που ονομάζουμε δεύτερη "περίοδο" εξέλιξης της πολιτικής σκηνής της χώρας, είναι ουσιαστικά το χρονικό διάστημα από τη στιγμή κατάκτησης της λαϊκής πλειοψηφίας και της δημιουργίας προοδευτικής κυβέρνησης, μέχρι την αφαίρεση της συνολικής πολιτικής εξουσίας από το κυρίαρχο συγκρότημα κοινωνικών δυνάμεων και τους πολιτικούς εκφραστές τους. Πρόκειται για μια περίοδο στην οποία θα γίνουν αποφασιστικής σημασίας κοινωνικές συγκρούσεις. Στη διάρκεια της προετοιμασίας και της πραγματοποίησης του περάσμάτος στον σοσιαλισμό, δεν υπάρχουν προγραμματισμένοι μηχανισμοί φάσεων και περασμάτων από μια κατάσταση στην άλλη. Ουσιαστικά, από το πάρσιμο της κυβέρνησης μέχρι την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας, το κύριο ζητούμενο είναι το πώς θα αλλάξει ο συσχετισμός των δυνάμεων με κατεύθυνση την πολιτική εξουσία και την κοινωνική αλλαγή. Σημαντικός μοχλός γι' αυτήν την κατεύθυνση θα είναι η δημοκρατική κυβέρνηση, η κυβερνητική εξουσία με τους "νόμιμους" και με τα αστικά μέτρα, μοχλούς παρέμβασης της, πολλαπλασιαστές της δύναμης και ικανότητας των λαϊκών μαζών.

Έχοντας πάρει στη κυβερνητική εξουσία, οι προοδευτικές δυνάμεις πρέπει να διαμορφώσουν μορφές και μέθοδες για την διεύρυνση του ελέγχου πάνω στον κρατικό μηχανισμό και τη δημιουργία νέων κρατικών θεσμών-μηχανισμών. Αυτή η διαδικασία

και οι ρυθμοί του εξαρτώνται απο τον πολιτικό συσχετισμό των δυνάμεων, απο το εύρος και τη δύναμη του λαϊκού κινήματος.

Είναι βέβαια πιθανό, μέσα απ'αυτήν την πάλη, να οδηγηθούμε σ'αυτό που ονομάζουμε επαναστατική κατάσταση. Επαναστατική κατάσταση σ'έναν κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό έχουμε όταν : α) Οι πάνω (κυρίαρχο συγκρότημα κοινωνικών δυνάμεων) δεν μπορούν πιά να κυριαρχούν με τους τρόπους που κυριαρχούν μέχρι τώρα, έχουμε δηλαδή να κάνουμε με κρίση κορυφών, β) Οι απο κάτω (η εργατική τάξη και οι άλλοι εργαζόμενοι σύμμαχοι της) να μην θέλουν να κρατούνται στους "πρόποδες" με τον τρόπο που τους κρατούν μέχρι τώρα, γ) να υπάρχει σημαντικό ανέβασμα της δραστηριότητας των μαζών στην κατεύθυνση της αυτοτελούς ιστορικής δράσης.

Η βάση της δημιουργίας μιας τέτοιας κατάστασης είναι το βάζαιμα των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών αντιθέσεων. Συχνά η κατάσταση αυτή, ήρθε σαν επακόλουθο ενός μακρόχρονου πόλεμου ή μετά απο μια προσπάθεια αντιδραστικού πραξικοπήματος ή ακόμα σαν αποτέλεσμα μιας οικονομικής κρίσης που στις συνθήκες του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού, συνοδεύεται όλο και πιά συχνά απο πολιτική κρίση, απο κρίση θεσμών και της ιδεολογίας, ηθικής κλπ της άρχουσας τάξης. Δεν πρέπει όμως ποτέ να διαμορφώνει κανείς την πολιτική-στρατηγική του αντίληψη με αποκλειστικό κριτήριο την ανάμονή τέτοιων, ως επι το πλεϊστον, απρόβλεπτων γεγονότων, και πολύ λιγότερο να περιμένει κάτι τέτοιο.

Στις σύγχρονες συνθήκες, είναι δυνατόν να διαμορφωθεί μια κατάσταση ανάλογη μ'αυτήν που περιγράψαμε προηγούμενα σαν επαναστατική, στην αρχή της πορείας αλλαγών, που να βοηθήσει στη δημιουργία των αντικειμενικών κοινωνικοπολιτικών προϋποθέσεων για το ξεπέρασμα της εξουσίας των μονοπωλίων. Να δημιουργηθεί μια ιδιόμορφη κατάσταση μέσα απο την πάλη για τις άμεσες δημοκρατικές και κοινωνικές ανάγκες, καθώς και με το κέρδισμα λ.κ. της κυβερνητικής εξουσίας απο τις ριζοσπαστικές δυνάμεις. Αυτή η κατάσταση, αν τελικά διαμορφωθεί, μπορεί να προσεγγίσει τους δημιουργούς της στο άνοιγμα του δρόμου του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού.

Σ'αυτό το σημείο, πρέπει να εξηγήσουμε κάτω απο ποιές συνθήκες το πάρσιμο της κυβερνητικής εξουσίας διευκολύνει το δρόμο του σοσιαλισμού και γιατί δεν είναι ακόμα αυτό το πάρσιμο η επανάσταση.

Για να υπάρξει επαναστατική κατάσταση, όταν θα περθεί η

κυβερνητική εξουσία, θα πρέπει να έχει διαμορφωθεί και να αναπτύσσεται παραπέρα ένα ενωτικό οργανωμένο μαζικό κίνημα, που να εκφράζει έναν θετικό χια την πρόοδο συσχετισμό δυνάμεων, να περιορίζει συνεχώς την κοινωνικοπολιτική βάση της μονοπωλιακής πριν απ' όλα αστικής τάξης. Η νέα, προοδευτική κυβερνητική εξουσία δεν μπορεί να αρκαστεί στην κατάκτηση της απλής εκλογικής πλειοψηφίας. Για να μπορέσει να σταθεί στα πόδια της και να προχωρήσει, είναι απαραίτητη η δημιουργία μιάς ενεργά δραστήριας και καλά οργανωμένης λαϊκής πλειοψηφίας, που θα παλεύει για την εκκάλκευση και πραγματοποίηση ενός προγράμματος για την αλλαγή, της κατάκτησης απο τις δυνάμεις της αλλαγής της πραγματικής εξουσίας.

Το πάρσιμο της κυβερνητικής εξουσίας θα σημάνει το άνοιγμα μιάς κατάστασης στη διάρκεια της οποίας η άρχουσα τάξη δεν "θα μπορεί να κυβερνά όπως κυβερνά μέχρι τώρα". Η πραγματική εξουσία βέβαια θα βρίσκεται στα χέρια της, δεν θα ελέγχει όμως τους κυβερνητικούς μοχλούς. Είναι αυτονόητο ότι το μέχρι τώρα άρχων συγκρότημα θα προσπαθήσει να ξαναπάρει τη διαχείριση της κυβέρνησης, να κυβερνά μέσω και της κυβέρνησης, όχι χωρίς αυτήν.

Η αλλαγή του τρόπου διακυβέρνησης στην περίπτωση που η κυβερνητική εξουσία θα βρίσκεται στα χέρια δυνάμεων που επαγγέλλονται την κοινωνική αλλαγή, μπορεί να γίνει απο τη σκοπιά του αντίπαλου συνασπισμού εξουσίας, με δύο τρόπους. Ο ένας είναι ο δρόμος της υπόσκαψης, του οικονομικού σαμποτάζ, της πολιτικής αντεπανόστασης, του στρατιωτικού πραξικόπηματος και της ανοικτής εξωτερικής επέμβασης. Ο άλλος δρόμος είναι της προσπάθειας "προσέλευσης" ή διάβρωσης ορισμένων δυνάμεων που θα βρίσκονται και θα πλειοψηφούν στην κυβέρνηση. Προσέλευσης με το μέρος της αστικής τάξης. Σ' αυτή τη περίπτωση, κινδυνεύει μιά τέτοια ριζοσπαστική κυβέρνηση ή να καταρρεύσει απο τα μέσα ή να μετατραπεί σε μιά κυβέρνηση εναλλαγής, διαχείρισης της καπιταλιστικής κρίσης.

Η ηγεμονεύουσα δύναμη (μαζί βέβαια με τους συμμάχους της) θα μεθοδεύσει και τους δύο αυτούς τρόπους. Τα όπλα που θα χρησιμοποιήσει για την επίτευξη του στόχου της και στις δύο περιπτώσεις είναι τα ίδια : προσπάθεια να κρατήσει τα στεγανά της εξουσίας, να αφαιρέσει αποφασιστικούς μοχλούς απο την κυβέρνηση και το κοινοβούλιο, να τους μετατοπίσει στα ενδότερα της κρατικής δομής, να εμποδίσει την ανάπτυξη του οργανωμένου λαϊκού κινήματος, να ενσπείρει δικόνους και να δημιουργήσει τεχνικές

αντιθέσεις καθώς και να οξύνει τις υπάρχουσες ανάμεσα στις διάφορες δυνάμεις που επαγγέλλονται την κοινωνική αλλαγή. Ακόμα και αν θελήσουν ορισμένες δυνάμεις να κάνουν πραξικόπημα, θα πρέπει προηγουμένα να αποδυναμώσουν το αντίπαλο τους μπλόκ δυνάμεων.

Στην περίπτωση που κατορθώσουν με τον ένα ή άλλο τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, να ανακαταλάβουν αυτές οι δυνάμεις την κυβερνητική εξουσία, θα πρόκειται για υποχώρηση του πολιτικού συσχετισμού των δυνάμεων σε βάρος των δυνάμεων που επαγγέλλονται την κοινωνική αλλαγή. Θα πρόκειται βέβαια για μία προσωρινή οπισθοχώρηση, που θα οδηγήσει όμως στην αναζήτηση άλλων μορφών πλησιάζματος του ανοιχτού του δρόμου για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό.

Στην περίπτωση που οι δυνάμεις της κοινωνικής αλλαγής κατακτήσουν την κυβερνητική εξουσία θα έχουν την πλειοψηφία του λαού μαζί τους. Η άρχουσα τάξη θα θέλει να αλλάξει την κατάσταση, να επανέλθει στις προηγούμενες μορφές άσκησης της εξουσίας, να ελέγξει δηλαδή την κυβέρνηση. Οι "απο κάτω" δεν θα αρκούνται στα όσα θα έχουν και θα θέλουν να αλλάξει ολόκληρη η εξουσία κέρια. Θα προβάλλουν όλο και πιο έντονα και δυναμικά στο προσκήνιο της ιστορίας.

Στην περίπτωση που κέρη και στη στάση και την πάλη των οπαδών του σοσιαλισμού, διαμορφωθεί η ιδιόμορφη ιστορική κατάσταση, όπως την περιγράψαμε πιο πάνω, θα έχουμε να κάνουμε και με μία ιδιότυπη δυαδική εξουσία.

Ανάμεσα στην αστικοδημοκρατική επανάσταση του Φλεβάρη του 1917 και τη σοσιαλιστική του Οκτώβρη 1917 είχε διαμορφωθεί όπως δείξαμε κάμποσες φορές στην τότε Ρωσία μια δυαδική εξουσία. Απο τη μία ήταν η αστική κυβέρνηση, η αστική εξουσία και απο την άλλη, η εξουσία των σοβιέτ, η εξουσία που έκφραζε τη θέληση και είχε την υποστήριξη της πλειοψηφίας του λαού. Οι μπολσεβίκοι (οι οποίοι μέχρι τον Οκτώβρη ήταν μειοψηφία στα Σοβιέτ) διεκδικούσαν την μετατροπή των σοβιέτ σε αποκλειστικά κέντρα εξουσίας ακόμα και με ειρηνικές μορφές πάλης. Ο Λούκατς διατυπώνει τη θέση ότι αυτό που διαφοροποιούσε τους ρεφορμιστές απο τους οπαδούς του μαχόμενου σοσιαλισμού, ήταν ότι οι πρώτοι αναχνώριζαν τα εργατικά συμβούλια "σαν όργανα πάλης αλλά αρνιόνταν την ιδιότητά τους να γίνουν κρατική μηχανή", ότι αυτά μπορούν να υψωθούν μέχρι το σημείο να "είναι αντικυβέρνηση" που μετατρέπεται σε νέα κρατική μηχανή αρκεί τα συμβούλια να αποδιοργανώσουν αυτά την αστική κρατική μηχανή, πριν αυτή κατορθώσει να τα διαφθερίσει και να τα

οδηγήσει στον μαρξισμό (665).

Ανάλογα όχι όμως αντιστοίχα, μιά κυβέρνηση που θα προσβλέπει στον ριζοσπαστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας πρέπει να κινηθεί σαν αντικράτος, να μην υποκλιθεί ούτε να αφήσει να διαφθαρεί - ενσωματωθεί στο υπάρχον σύστημα. Αντίθετα πρέπει να συμβάλει στην δημιουργία συμβουλίων και οργάνων ελέγχου, συμμετοχής και διοίκησης τέτοιων που να δυναμώνει το μέτωπο των οπαδών του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού και να υποβοηθά στην αποδιοργάνωση των θεσμών που κατέχει ο αντιπάλος (666).

Ανάλογα, αλλά και ιστορικά διαφορετικά το πάρσιμο της κυβερνητικής εξουσίας απο τις δυνάμεις της κοινωνικής αλλαγής θα οδηγήσει στη διαμόρφωση δύο κέντρων εξουσίας. Του δικού τους και της συντήρησης, (που θα είναι το ουσιαστικό ακόμα κέντρο απο άποψη δύναμης). Η ιδιομορφία σε μιά τέτοια κατάσταση σε σχέση με τη ρωσική επανάσταση, θα είναι ότι την τυπική με τα αστικά κριτήρια, τη νόμιμη εξουσία θα την έχουν οι οπαδοί του σοσιαλισμού, ότι ο λαός θα υποστηρίζει αυτό το κέντρο εξουσίας.

Σ'αυτήν την κατάσταση, θα πρέπει να κατακτήσουν θέσεις, να αναπτυχθούν πολιτικές δυνάμεις και κοινοβουλευτική επιρροή, που να επιτρέπει τις αλλαγές. Πρέπει η επιρροή και η δύναμη των "απο κάτω" να είναι τέτοια, ώστε στις πρώτες φάσεις της ζωής της νέας κυβέρνησης, το εξουσιαστικό συγκρότημα να μην είναι εύκολα σε θέση να αξιοποιήσει τον κρατικό μηχανισμό, ή αν προσπαθήσει να τον αξιοποιήσει, να ηττηθεί. Να ηττηθεί είτε μέσα απο ανοικτές συγκρούσεις, είτε με το να παραλύσει, να ουδετεροποιηθεί όσο είναι δυνατόν ο κρατικός του μηχανισμός, κάτω απο την επίδραση του λαϊκού κινήματος.

Η νέα κυβερνητική εξουσία δεν είναι ακόμα πολιτική-κρατική εξουσία, ούτε γίνεται αυτόματα τέτοια. Καθήκον μιάς τέτοιας κυβέρνησης θα είναι, στηριγμένα στο ενωτικό οργανωμένο λαϊκό κίνημα "να μετασχηματίσει ριζοσπαστικά όλο τον παλιό κρατικό μηχανισμό (667), αλλιώς θα γίνει το στήριγμα της αντεπανάστασης. Η πραγματοποίηση ενός τέτοιου στόχου σημαίνει ότι στη διάρκεια μιάς τέτοιας κατάστασης, οι δυνάμεις της κοινωνικής αλλαγής κέρδισαν αποφασιστικές μάχες, ότι βρισκόμαστε πιά "μέσα" στην διαδικασία μετασχηματισμού/ επανάστασης (668), και η κυβέρνηση/δυνάμεις κοινωνικής αλλαγής δεν παχιδεύτηκαν στις ενδοκρατικές μετακινήσεις του ουσιαστικού κέντρου λήψης.

Το εναλλακτικό πρόγραμμα, το πρόγραμμα των νέων, πραγματικών ελευθεριών και δικαιωμάτων δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί με τον ή

απλώς ενάντια στον παλιό μηχανισμό. Απο τη στιγμή που η μέχρι τώρα κυρίαρχη ομάδα θα χάσει το κέντρο της εξουσίας, που η δυαδική εξουσία θα έχει γίνει μονοσήμαντη στα χέρια των μέχρι τώρα κυριαρχούμενων, θα μπορέσουν να πραγματοποιηθούν και κοινωνικές αλλαγές.

Όλα τα πιο πάνω, χρειάζεται να εξηγούνται ώστε να μην δημιουργείται η ψευδαίσθηση ότι κυβερνητική εξουσία σημαίνει και πολιτική εξουσία στο σύνολό της. Η καταπολέμηση αυτών των ψευδαισθήσεων, είναι ο δρόμος της δραστήριας προσέλευσης των κυριαρχούμενων στην πάλη για την πραγματική κοινωνική αλλαγή. Οι άλλες αντιλήψεις, αποκρύπτουν τους όρους και τις συνθήκες, τις σκληρές συγκρούσεις που θα ακολουθήσουν μετά την πρώτη για να φτάσει κανείς στη δεύτερη.

Η γέννηση της νέας πολιτικής κρατικής εξουσίας δεν είναι ένα μονόπρακτο όπως το παρουσιάζουν ορισμένοι άλλοι. Αντίθετα, πρόκειται για μια ολόκληρη περίοδο/διαδικασία με συγκεκριμένο κάθε στιγμή περιεχόμενο και ποιότητα, που αναπτύσσεται μέσα από τις πιο διαφορετικές φάσεις και ταξικές συγκρούσεις.

Βέβαια, η κατάκτηση της κυβερνητικής εξουσίας θα παίξει σημαντικό ρόλο για τη θετική εξέλιξη αυτής της διαδικασίας. Στην πράξη η κυβέρνηση είναι ένα αποφασιστικό, συντονιστικό και με επίρροη πάνω σ'όλους τους κοινωνικούς τομείς, όργανο εξάσκησης της εξουσίας. Πρόκειται για ένα όργανο αποφασιστικής σημασίας τόσο όσον αφορά την κατεύθυνση της ταξικής πάλης, όσο και του επηρεασμού των άλλων οργάνων και μηχανισμών εξουσίας.

Γενικά η κυβερνητική εξουσία είναι από τη μία, σχετικά ο πιο εύκολος και γρήγορα επηρεαζόμενος μηχανισμός εξουσίας σ'όλες τις πολιτικές συγκρούσεις και κρίσεις, ενώ από την άλλη, με την κατάκτησή του μπορεί να γίνει σημαντικός μοχλός για τη δημιουργία του νέου τύπου κράτους.

Για να γίνει η κυβερνητική εξουσία ένας τέτοιος μοχλός επερχόμενης εξουσίας, θα πρέπει να στηρίζεται στην ανάπτυξη του εξωκοινοβουλευτικού αγώνα του μαζικού οργανωμένου κινήματος, των νέων δημοκρατικών κινημάτων, τόσο για το πληθυσμό όσο και για την κατάκτηση, τη διατήρηση και την οικοδόμηση της νέας εξουσίας.

Η εκτίμηση ότι η εξωκοινοβουλευτική πάλη πρέπει να έχει προτεραιότητα απορρέει, ανάμεσα στα άλλα, από τους εξής λόγους :
α) Δεν είναι τα εκλογικά αποτελέσματα που καταρχήν αλλάζουν το συσχετισμό των δυνάμεων αν και συμβάλλουν και αυτά. Αντίθετα το λαϊκό κίνημα είναι η ιστορική δύναμη που αλλάζει τους πολιτικούς

συσχετισμούς, αυτό είναι τελικά που εκφράζεται και στις εκλογικές ανακατατάξεις, β) Γιατί η πραγματική (και βέβαια η αριθμητική) κοινοβουλευτική δύναμη εξαρτάται και στηρίζεται στην εξωκοινοβουλευτική δραστηριότητα, γ) Μόνο το ριζοσπαστικό-δημοκρατικό κίνημα με την οργάνωση και τη δύναμη του μπορεί να λύσει τις κοινωνικές αντιθέσεις με κριτήριο την πρόοδο, να σπάσει ουσιαστικά και πραγματικά την αντίσταση, της απερχόμενης εξουσίας δ) μόνο αυτό μπορεί να επιβάλει/υλοποιεί τις αποφάσεις μιάς προοδευτικής στην πλειοψηφία της Βουλής και μιάς κυβέρνησης της κοινωνικής αλλαγής, όταν αυτή η Κυβέρνηση και πλειοψηφία δεν διαθέτουν ακόμα την πολιτική-κρατική εξουσία (αλλά και αρχότερα), να τις συγουρέψει από τις αντιστάσεις και τις επιθέσεις της αντεπαναστάσης, της ενδοκρατικές μετατοπίσεις. Και ε) το κοινοβούλιο και η κυβέρνηση που εκλέγει δεν είναι ο πυρήνας-κλειδί της πολιτικής δύναμης - εξουσίας του συνολικού μηχανισμού του κρατικού μονοπωλιακού καπιταλισμού. Όπως δείχνει η πείρα της Χιλής. Είναι ψευδαίσθηση να πιστεύει κανείς ότι οι δυνάμεις του "παλιού καθεστώτος" χωρίς αντίπαλο κίνημα που θα τους τα επιβάλλει, θα υποκλίνονται στις αποφάσεις της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, ότι θα πραγματοποιούνται αλλαγές μόνο με τις αποφάσεις της πλειοψηφίας της βουλής.

Η κατάκτηση της κυβερνητικής εξουσίας θα είναι ένα πρώτο συγκεκριμένο βήμα στις σημερινές τουλάχιστον συνθήκες, για την λύση του ζητήματος της εξουσίας γιατί σ'αυτές τις συνθήκες το σύνολο (εξω από την κυβέρνηση) του πολιτικού επικοινωνήματος, θα έχει ακόμα αντίπαλο προς αυτήν χαρακτήρα. Με την κατάκτηση της κυβερνητικής εξουσίας, έχει κατακτηθεί μόνο ένα μέρος και όχι το πιο σημαντικό της πολιτικής και κρατικής εξουσίας. Το κύριο απ'αυτήν θα το έχει ακόμα το ήδη υπάρχον κυρίαρχο συγκρότημα εξουσίας. Ανάμεσα σ'αυτά τα δύο κομμάτια της εξουσίας (της λίγης και τυπικής- της κύριας και ουσιαστικής) δεν μπορεί να υπάρξει ούτε ειρήνη, ούτε "ταξικό-κοινωνικό συμβόλαιο", ούτε συγκατάθεση, ούτε μακροπρόθεσμος συμβιβασμός, ούτε συνύπαρξη. Δεν πρόκειται δηλαδή για "μόρφωμα" της εξουσίας ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία αλλά για μεταβατική κατάσταση. Είναι φανερό ότι σε μιά τέτοια κατάσταση θα οξύνεται συνεχώς και η ταξική πάλη. Πρόκειται δηλαδή για έναν τρόπο πλησιάζματος στο σοσιαλισμό. Πρόκειται για μιά κατάσταση που θα εκφράζει έναν δοσμένο συσχετισμό δυνάμεων. Επειδή η ιστορία δεν κάνει ποτέ σημειωτόν ή θα υπάρχουν πιασχυρίσματα ή θα δημιουργηθεί ένα νέου τύπου κράτος. Το

πέρασμα απο την κυβερνητική εξουσία στην πάλη για "ολόκληρη την εξουσία" (Ένγκελς), εξαρτάται πριν απ'όλα απο την πρωτοβουλία και δράση των ίδιων των λαϊκών μαζών/πολιτών.

Για να μπορέσει η νέα κυβερνητική εξουσία να δεθεί και άλλο με τους πολίτες / το λαϊκό κίνημα που την ανέδειξε, θα πρέπει να εφαρμόσει μια'εναλλακτική πολιτική. Στόχος αυτής της εναλλακτικής πολιτικής, καθήκοντα μιάς τέτοιας κυβέρνησης, είναι η κατάκτηση της μεγάλης πλειοψηφίας της εργατικής τάξης και των πολιτών για την πραγματοποίηση αλλαγών στους παλιούς πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς και μηχανισμούς, της υλοποίησης των κοινωνικών και πολιτικών άμεσων καθήκοντων που βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη, των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων προς το συμφέρον των εργαζόμενων, με αξιοποίηση της πάλης για τη διεύρυνση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και ελευθεριών των εργαζόμενων, την κατάκτηση νέων θέσεων στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς. Τη δημιουργία μεταβατικών συσχετισμών δυνάμεων και μορφών εξουσίας.

Στο τέταρτο συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς, την εποχή που ζούσε ο Λένιν, η ΚΔ μίλησε για την ανάγκη να περάσει μέσα απο στάδια η πλήρης νίκη του σοσιαλισμού. Ταυτόχρονα, τόνισε, ότι είναι δυνατό στη πορεία γι'αυτή τη νίκη να υπάρξουν "τα πιά διαφορετικά πρόσκαιρα και μεταβατικά επεισόδια" (669). Το πέρασμα στον σοσιαλισμό περνά και γίνεται πρακτικά μέσα απο πολλές μορφές κατάκτησης θέσεων και μακλών σε βάρος της αστικής τάξης. Σ'αυτά τα πλαίσια πρέπει να κατανοηθεί και η πάλη ενός κινήματος μετά την κατάκτηση της κυβερνητικής εξουσίας να πάρει στα χέρια του ολόκληρη την εξουσία, να πραγματοποιήσει μιά εναλλακτική πολιτική.

Χωρίς εδώ να μπορούμε να δώσουμε μια συνολικά και σε λεπτομέρειες περιγραφή και καταγραφή αυτής της πολιτικής, μπορούμε να πούμε ότι θα εκτείνεται σ'όλες τις σφαίρες και τα επίπεδα της κοινωνίας, κύρια όμως θα είναι μέτρα που θα αφορούν την κρατική-πολιτική σφαίρα.

Τέτοια μέτρα, θα είναι η υπεράσπιση και διεύρυνση των δημοκρατικών δικαιωμάτων, η συνολική αξιοποίηση των μορφών και θεσμών της αστικής δημοκρατίας, ο εκδημοκρατισμός τους και στο βαθμό που θα χρειάζεται και θα είναι δυνατό, ακόμα και η αντικατάστασή τους απο νέους θεσμούς.

Αυτό σημαίνει τη διατήρηση και διεύρυνση των αρμοδιοτήτων των αντιπροσωπευτικών θεσμών, εκδημοκρατισμός του εκλογικού συστήματος, σταμάτημα της επιρροής και της δυνατότητας επίδρασης

του μονοπωλιακού κεφάλαιου και των συλλογικών οργανώσεων του (λκ. ΣΕΒ) στη νομοθεσία καθώς και τη διαχείριση του κράτους. Διαμόρφωση και νομοθετική κατοχύρωση κλίματος ανοικτού διαλόγου των εκλεγμένων σωμάτων με το λαό, πρόβλεψη διενέργειας δημοψηφισμάτων για τη λήψη νέων μέτρων και νόμων, δικαίωμα προτάσεων και ελέγχου των μαζικών οργανώσεων στη κυβέρνηση, δυνάμωμα της τοπικής αυτοδιοίκησης, μέτρα δημοκρατικής αποκέντρωσης, απομάκρυνση φασιστικών στοιχείων και των εκπροσώπων συμφερόντων ξένων δυνάμεων απ' όλους τους κρατικούς μηχανισμούς, διάλυση του παρρακράτους. Εγγύηση των δικαιωμάτων των εργαζόμενων στις επιχειρήσεις και μεθόδευση της εξασφάλισης δημιουργικής συμμετοχής των εργαζομένων στους διάφορους κοινωνικούς τομείς και την κυβερνητική πολιτική κ.ο.λ.

Το κύριο βέβαια πρόβλημα είναι το πως θα ελεγχθούν οι κατασταλακτικοί μηχανισμοί (κύρια οι ένοπλες δυνάμεις). Δεν υπάρχει μιά εξελικτική χωρίς συγκρούσεις πορεία. Τέτοιες απόψεις είναι λαθεμένες γιατί είτε ανάγκουν το όλο πρόβλημα της εξουσίας σε ζήτημα μεταρρυθμίσεων από τα πάνω, είτε αποκλειστικά από τα κάτω, όπως κάνει ο Γκόρντζ (670). Στην ουσία και οι δύο παραλλαγές ονειρεύονται "αυτόνομες θέσεις εξουσίας" στα πλαίσια του καπιταλισμού, χωρίς συγκρούσεις. Ουσιαστικά και τα δύο ρεύματα, αφήνουν απέξω το πρόβλημα της εξουσίας συνολικά και των σχέσεων ιδιοκτησίας.

Τελικά, σε κάποιο σημείο όλων των "επεισόδιων" και "μεταβατικών φάσεων" θα μπει συνολικά το ζήτημα της εξουσίας. Οι μέχρι τώρα από "τα κάτω" θα διαθέτουν βέβαια την κυβερνητική εξουσία σαν μοχλό, θα έχουν κατακτήσει θέσεις, αλλά οπωσδήποτε κάποια στιγμή θα γίνει η σύγκρουση, αφού αυτά όλα δε θα είναι ούτε ο πιο σοβαρός, ούτε ο μοναδικός μοχλός υπαρκτής υλικής εξουσίας. Αυτά όλα δεν θα αρκούν να γα αποφευχθεί η σύγκρουση για την συνολική εξουσία λόγω του ταξικού (αστικού) χαρακτήρα του κράτους. Όλα αυτά δηλαδή δεν θα αρκούν για να αποτελέσουν την βάση για τη γέννηση και την εξασφάλιση του νέου τύπου κράτους.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι δείξαμε κάτω από ποιούς συγκεκριμένους όρους το πάρσιμο της κυβερνητικής εξουσίας μπορεί να σημαίνει τη δημιουργία ιδιόμορφης επαναστατικής κατάστασης που μπορεί πολύ γρήγορα να διαμορφώσει μιά νέου τύπου δυαδική εξουσία. Δείξαμε ότι αυτό το προτσές εξελίσσεται μέσα από τα πιο διαφορετικά επεισόδια και φάσεις στη διάρκεια των οποίων γίνονται αλλαγές στο πολιτικό επικοινωνιακό και στο συσχετισμό των

δυνάμεων. Με άλλα λόγια, η διαδικασια περάσματος απο την κυβερνητική εξουσία στην πολιτικο-κρατική είναι μιá ολοκληρη περίοδος (σύντομη ή σχετικά μακρόχρονη δεν παίζει ρόλο), πολύπλοκη και δύσκολη.

Σ'αντίθεση με τις αστικές συμμαχικές κυβερνήσεις (όπως η κεντροδεξιá μετά το 1974), μιá τέτοια κυβέρνηση κοινωνικής αλλαγής θα είναι μιá σύμμαχη κυβέρνηση νέου τύπου. Το χαρακτηριστικό της θα είναι ότι θα στηρίζεται, θα δημιουργηθεί και θα διαμορφώνεται απο τις πλατιές δημοκρατικές, ριζοσπαστικές δυνάμεις που θα πρέπει να παλεύουν συνεχώς για το βάζο και τη σταθεροποίηση της πορείας προς τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό.

Είναι ολοφάνερο, ότι όσα περιγράψαμε πιά πάνω δεν είναι απαρίτητο να υλοποιηθούν, ούτε μπορούν να πραγματοποιηθούν έτσι προσκεδιασμένα. Ο πυρήνας της σκέψης έχει όμως κατά τη γνώμη μας δύο τοποθετήσεις που πρέπει να συγκρατήσουμε. Πρώτα-πρώτα, οι πόλοι της διαδικασίας δεν είναι απαρίτητα να είναι σήμερα οι ίδιοι που ήταν πριν 60 χρόνια σε σειρά χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Μπορεί να είναι και στοιχεία των ήδη υπάρχόντων δομών σ'αντιπαράθεση, όχι βέβαια σαν δύο διαφορετικά κράτη, αλλά σαν ένα στήριγμα και στοιχείο του παλιού κράτους, ενάντια σ'ένα στήριγμα (και όχι ακόμα στοιχείο του) του κινήματος/μετώπου για την δημιουργία ενός κράτους νέου τύπου, και των αντίστοιχων θεσμών/οργάνων που το προϋποθέτουν και θα το συνδημιουργήσουν.

Δεύτερο, δικαστική εξουσία δεν σημαίνει μετωπική σύγκρουση παρόμοια μ'αυτή που γνώρισε η ανθρωπότητα στο 1917, ούτε ένα μονόπρακτο κατάληψης κάποιων χειμερινών ανακτόρων, γιατί ανάκτορα δεν υπάρχουν πιά. Απαιτεί όμως και προϋποθέτει αποφασιστική ρήξη με το παλιό κράτος και τις κοινωνικές σχέσεις που το δημιουργούν και τις οποίες αναπαράγει.

Κατά τη γνώμη μας, όλο το πρόβλημα της δικαστικής εξουσίας, μπορεί να συνοψισθεί στο δικαίωμα του πολίτη στην ανυπακοή, αντίσταση και εξέγερση απέναντι στην υπάρχουσα εξουσία. Στην αντίληψη-συνείδηση που αποκτά η πλειοψηφία των ατόμων που συνδιαμορφώνουν την κοινωνία, ότι η πολιτεία/δημόσια εξουσία ή κράτος, έχει χάσει την νομιμότητα της, τόσο γιατί η πολιτική που αυτή ακολουθεί στρέφεται ενάντια στη πλειοψηφία, όσο και γιατί αυτή η πλειοψηφία όχι μόνο υπερβαίνει τις κρατικές αυταπάτες, αλλά και τη δύναμη της συνήθειας, της δυσκολίας που έχει σαν λάθος να ξεπεράσει τους "παλιούς τύπους", όπως λέει ο Λάκ, ακόμα και "να διορθώσει τα γενικά αναγνωρισμένα λάθη στο θεσμικό πλαίσιο με

το οποίο έχει εξοικειωθεί" (671), αφού σε "φυσιολογικές" συνθήκες, είναι "περισσότερο διατεθειμένος να υποφέρει παρά να διεκδικεί το δικίο του προβάλλοντος αντίσταση, δεν έχει την τάση να εξεγερθεί" (672).

Η διάθεση αυτή αλλάζει όταν ο λαός διαπιστώσει ότι η "σποραδική καταπίεση" έχει μετατραπεί σε γενικές σε βάρος του προθέσεις, όταν κάνει την ελπίδα εξ'αιτίας της ίδιας της στάσης της πολιτείας (673), η συμπεριφορά της οποίας σημαίνει κήρυξη πολέμου σε βάρος του, "κατάσταση εκθρόνισης" όταν η δασμένη κρατική εξουσία επιδιώκει ανοικτά να υποδουλώσει τον λαό για λογαριασμό του συνασπισμού της εξουσίας ή αυτό έχει ήδη συμβεί και γίνεται πλέον αντιληπτό. Σ'αυτή τη περίπτωση, οι δυνάμεις εξουσίας "θέτουν τον εαυτό" τους σε "εμπόλεμη κατάσταση" με τον λαό (674).

Το "κέρι" που τυπικά απονέμει δικαιοσύνη αδικεί ή η αδικία που πράττει γίνεται συνείδηση, ασκελ βία, δηλαδή διεξάγει "πόλεμο κατά των θυμάτων της αδικίας" και των διακρίσεων (675), η ίδια η εξουσία ιδιωτικών στενών κοινωνικά συμφερόντων και "όχι της γενικής βούλησης". Σ'αυτή τη περίπτωση, ακόμα και ο αγγλικός φιλελευθερισμός αναγνωρίζει στον λαό το δικαίωμα, να επιβάλει την γενική βούληση, δηλαδή τη θέληση της πλειοψηφίας ενάντια σε μια τέτοια εξουσία (676), το δικαίωμα της αντίστασης ενάντια στον αυταρχισμό και "στην άνομη βία που ασκείται σε βάρος του", το δικαίωμα στην "απεγνωσμένη αναζήτηση σωτηρίας" (677).

Η "εμπόλεμη κατάσταση" είναι η κατάσταση στην οποία όλοι "οι περιορισμοί του δικαίου παύουν να υφίστανται και ο καθένας έχει το δικαίωμα να υπερασπιστεί τον εαυτό του", το δικαίωμα της εξέγερσης (678). Όπως έλεγε και το "ψόφιο ακυλί", ο Σπινόζα, "οι πολίτες θα μπορούσαν πάντοτε να πάρουν τα όπλα" ενάντια σε κάθε εξουσία που στρέφεται σε βάρος τους (679).

Ο λαός λοιπόν έχει το δικαίωμα αντίστασης στην κρατική βία και εξέγερσης ακόμα ενάντια στην "πολιτεία", όταν αυτή δεν λειτουργεί με κριτήριον την ανάθεση και προσδοκία του λαού. Ο Λόκ με σαφήνεια και σκληρότητα, θέτει κατηγορηματικά την αρχή, ότι σ'όποιοι αμφισβητεί "την ασφάλεια και συντήρηση του λαού, ο λαός δικαιούται να αντίτάξει βία", ότι η μόνη θεραπεία της "αυθαίρετης βίας είναι η βίαιη αντίσταση" (680).

Όποιοι νομοθετούν ενάντια στο λαό ή μεταβάλλουν "τους μηχανισμούς εκλογής" ή εξ'αιτίας τους ο λαός "τυγχάνει κακής μεταχείρισης", ο λαός δικαιούται όχι μόνο "να μην υπακούει τους

νόμους τους" αντίστασης και εξέγερσης (681), αλλά και να δημιουργήσει "νέο νομοθετικό σώμα κατά την κρίση του" (682), να επαναστατήσει όπως ο αθάρος και έντιμος άνθρωπος αντιστέκεται στους ληστές ή πειρατές.

Αυτό δεν είναι ανταρσία, αλλά το δικαίωμα του λαού "να ακήσει ο ίδιος την νομοθετική εξουσία" (683), φτιάχνοντας ακόμα και μια καινούργια εξουσία. Οι επαναστάσεις δεν σημαίνουν "την διάλυση της πολιτείας, αλλά το πέρασμα από μια μορφή σε μια άλλη", όταν πλέον απαιτείται η "αλλαγή του πολιτεύματος" (684).

Η κοινωνία δημιουργεί μέσα από τη φυσική της κατάσταση, την πολιτική κατάσταση, την δημόσια εξουσία με τις δομές της. Τίποτα δεν είναι αιώνια δοσμένο. Η κοινωνία έχει το δικαίωμα να δημιουργεί νέες δομές με καταμερισμένη την εξουσία, αλλά και νέες (δυσδικές) εξουσίες, απέναντι σ' αυτήν που ήδη υπάρχει.

Το δικαίωμα αντίστασης και εξέγερσης είναι δικαίωμα αυτοοργάνωσης και αυτοθέσμησης. Δικαίωμα του λαού να δημιουργεί, αμφισβητεί και υπερβαίνει τους θεσμούς, να φτιάχνει "δεύτερα" νομοθετικά σώματα, δυσδική εξουσία.

Μπορεί ο Λόκ και Σπινόζα, οι Γιακωβίνοι και ουτοπικοί σοσιαλιστές να μη γνωρίζουν τον όρο δυσδική εξουσία, περιγράφουν όμως και αιτιολογούν την προώθηση δημιουργίας μίας δεύτερης εξουσίας που μορφοποιεί και θεσμοθετεί την αντίσταση και την εξέγερση ενάντια στην υπάρχουσα εξουσία.

Η νέα εξουσία μπορεί να προκύψει από την αντιπαράθεση ήδη υπάρχοντων θεσμών-δομών που αποκτούν καινούργιο περιεχόμενο σε νέα πλαίσια, ή με τη δημιουργία νέων, βασικά μ' αυτήν.

Ο Ν. Πουλαντζάς απορρίπτει την αντίληψη για τη δυσδική εξουσία, γιατί δεν αναζητά την σημασία και τον δρόμο υλοποίησης της σήμερα; αλλά την καταλαμβάνει λανθασμένα σαν έννοια ταυτόσημη με την πράξη της "εφόδου". Αρχικά πίστευε ότι η "μεταλλαγή" του κράτους θα γίνει από τα μέσα (685). Στα τελευταία κείμενά του διατύπωσε την θέση, ότι η πάλη πρέπει να είναι ένας συνδυασμός οργάνωσης της "πάνω στο έδαφος της εξουσίας" δηλαδή "στον φυσικό χώρο των θεσμών" και "των κρατικών μηχανισμών" και ταυτόχρονα με την ανάπτυξη της "συνεχώς" σε "εστίες και δίκτυα" που "βρίσκονται σε απόσταση από τέτοιους μηχανισμούς". Η πάλη μέσα στο κράτος, θα πεί ο Ν. Πουλαντζάς σημαίνει να μην "αφήνεις ελεύθερο το πεδίο στον κρατισμό, κοντολογίς" να μην "υποχωρείς σε τούτο το στρατηγικό έδαφος μπροστά στον αντίπαλο" (686).

Ο Ν. Πουλαντζάς ορίζει δύο πεδία πάλης. Ένα μέσα στο

κράτος, και ένα παράλληλα, μακριά απ' αυτό, χωρίς να τέμνεται μαζί του. Η πρώτη είναι πάλη για το κράτος, η δεύτερη αφορά επιμέρους θέματα, αιτήματα και εναλλακτικές λύσεις.

Ενώ όμως κάνει λόγο για δύο επίπεδα πάλης, ουσιαστικά μόνο το ένα αφορά την πάλη για την κρατική εξουσία, αυτή που διεξάγεται μέσα στο κράτος. Δεν είναι σωστή λοιπόν η προσπάθεια ορισμένων να εμφανίζουν τον Ν. Πουλιαντζά οπαδό μιάς επίπεδης πάλης σε διπλό επίπεδο για το κράτος. Η πάλη που προτείνει, πράγματι έχει δύο επίπεδα αλλά και δύο στόχους αναφοράς, διαφορετικούς σκοπούς οργάνωσης. Στην ουσία ο Ν. Πουλιαντζάς ξεχωρίζει τα επίπεδα μηχανικά, σ' ένα που αφορά την κρατική εξουσία και σ' ένα μεταρρυθμιστικό - εναλλακτικό που δεν την αφορά.

Ταυτόχρονα ενώ διακρίνει αυτά τα δύο επίπεδα, αγνοεί το τρίτο, που είναι κατά τη γνώμη μας το κύριο, αυτό που συνδυάζει και δίνει συνοχή και ενότητα στα δύο άλλα. Είναι το επίπεδο της πάλης των κοινωνικών κινημάτων σ' αναφορά με το κράτος ή κατεξοχήν δηλαδή πολιτική πάλη.

Η σχέση κράτους/κοινωνίας δεν είναι μόνο σχέση υπάρχοντος θρασμού-κοινωνίας, αλλά και αντίστροφη, διεκδίκηση των διαφορετικών στοιχείων / πλευρών της κοινωνίας να επηρεάσει, προσλάβει, καθορίσει, αλλάξει την κρατική πολιτική ακόμα και το ίδιο το κράτος. Τα κινήματα δεν είναι μόνο κοινωνικά και εσωκρατικά, αλλά όσον αφορά την θεωρία για το κράτος, το σπουδαιότερο πεδίο πάλης είναι αυτό που αφορά την σχέση κοινωνίας και των κοινωνικών ομάδων, στρωμάτων και τάξεων, προς το κράτος,

Ο Ν. Πουλιαντζάς και σ' αυτό έχει δίκιο, απορρίπτει μιά αντίληψη που υπήρξε διάχυτη σε πολλά Κ.Κ. ότι είναι δυνατό ο σοσιαλισμός να προκύψει με την κατάληψη (πολιτικών) μηχανισμών του καπιταλισμού και την υιοθέτηση - αξιοποίηση άλλων (τεχνικών) όπως ήδη υπάρχουν αυτοί στον καπιταλισμό. Αντιτίθεται δηλαδή σε μιά αντίληψη που βλέπει το μισό κράτος στον καπιταλισμό, σαν εξ' ορισμού "μισό κράτος" του νέου τύπου κράτους (687).

Απο τη πλευρά του όμως ενώ αντιπαράτιθεται στη λογική του "μισού κομματιού", προσχωρεί στην λογική του "δεκαδικού συστήματος", ότι δηλαδή βήμα το βήμα (σαν 0,1 το 0,1) θα φτάσει στην αλλαγή όλου του κράτους (στην μονάδα).

Δεν υπάρχει "αιώνια μονιμότητα" ενός τμήματος του κρατικού μηχανισμού, διπλά στην "ριζική διάλυση" του άλλου, θα γράψει πολύ σωστά ο Ν. Πουλιαντζάς, αφού το καθήκον είναι ο συνολικός ριζικός μετασχηματισμός του κράτους. Μόνο που αυτόν τον βλέπει να

γίνεται βαθμιαία, "σταδιακά" (688).

Στη θεωρία της δυαδικής εξουσίας, κρεώνει την αντίληψη, "του αγώνα των μετωπικών κινήσεων" σαν ένα αγώνα "εξωτερικό προς το Κράτος - φρούριο" που της λείπει "το στρατηγικό όραμα μιάς μεταβατικής διαδικασίας" (689).

Απο το σημείο αυτό αρχίζουν τα βασικά προβλήματα και αντιφάσεις του Ν. Πουλιαντζά καθώς και στιγμές αυθαίρετης ερμηνείας της θεωρίας για τη δυαδική εξουσία.

Ο Ν. Πουλιαντζάς θεωρεί ότι εκείνος εκπροσωπεί το όραμα της "μεταβατικής διαδικασίας" ενώ η θεωρία της δυαδικής εξουσίας της στιγμιαίας. Όμως ήδη αναλύσαμε ότι η παρουσία και διαπάλη δύο πόλων εξουσία στο πεδίο της κοινωνίας αφορά μιά ολόκληρη ιστορική περίοδο που δεν μπορεί να προσδιοριστεί η χρονική της διάρκεια εκ των προτέρων.

Η διαφορά δεν βρίσκεται στην χρονική διάρκεια λοιπόν. Αλλά στο ότι ο Ν. Πουλιαντζάς θεωρεί σαν πεδίο πάλης για την κρατική εξουσία αποκλειστικά το κράτος (αναγνωρίζοντας βέβαια και άλλα πεδία πάλης για άλλα ζητήματα), ενώ εμείς την κοινωνία και τη σχέση κοινωνίας-κράτους. Απο δώ προκύπτει και η δεύτερη διαφορά.

Ο Ν. Πουλιαντζάς θεωρεί σαν μοναδικό δρόμο που θα προκύψει το νέο κράτος την βαθμιαία "μεταλλαγή" του προηγούμενου, ενώ εμείς πιστεύουμε ότι αυτό μπορεί να προκύψει και έξω απ'αυτό ή τμήμα των μηχανισμών του, σ'αντιπαράθεση μαζί του. Το πρόβλημα δεν είναι απλά το "βαθμιαίο" ή όχι. Είναι ότι μη γνωρίζοντας, ούτε καν προσεγγίζοντας ο Ν. Πουλιαντζάς μιά θέση για τον διπλασιασμό της κοινωνίας σε κοινωνία και κράτος, δεν μπορεί καν να φαντασθεί ότι η κοινωνία μπορεί να δημιουργήσει μέσα απο την διαπάλη στα σωθικά της ένα νέο κράτος. Το νέο κράτος το αποσυνδέει απο την κοινωνία και το βλέπει να προκύπτει μονοδιάστατα μέσα απο το παλιό, απο τον μετασχηματισμό του.

Αυτή η μονόπλευρη σκέψη του, τον οδηγεί στην εκτίμηση ότι η σοσιαλιστική αλλαγή, "ο αγώνας των λαϊκών μαζών" χι'αυτήν, "δεν αποβλέπει στη δημιουργία μιάς πραγματικής εξουσίας, παράλληλης και εξωτερικής προς το κράτος, αλλά εφαρμόζεται στις εσωτερικές αντιφάσεις του κράτους" (690). Μέσα απο την αλλαγή "του συσχετισμού δυνάμεων στους κρατικούς μηχανισμούς" θα προωθείται η "ανάπτυξη, ενίσχυση, συντονισμός και καθοδήγηση των σκόρπιων κέντρων αντίστασης" που υπάρχουν στο κράτος (691) έτσι ώστε να μετατραπούν αυτά στα "ουσιαστικά κέντρα της πραγματικής εξουσίας" (692).

Ο Ν. Πουλιαντζής στο σημείο αυτό, κάνει πρώτα μιιά λογική αφάίρεση και μετά προχωρά σε μιιά αντίφαση. Η λογική αφάίρεση είναι ότι αντιλαμβάνεται τη θέση της δυαδικής εξουσίας σαν θέση εξωτερικής πάλης ως προς το κράτος. Στην πραγματικότητα, όπως ήδη δείξαμε αυτή η πάλη δεν είναι μόνο εξωτερική είναι όμως και εξωτερική ως προς το αστικό κράτος απο την σκοπιά (άν υπάρξει ιστορικά αυτή η περίπτωση) νέων θεσμών που διαμορφώνονται σε νέο κράτος όχι λοιπόν εξωτερικά ως προς τον θεσμό του κράτους γενικά και αφηρημένα.

Η αντίφαση του Ν. Πουλιαντζή είναι ότι ουσιαστικά χρησιμοποιεί και αυτός ένα δυαδικό σχήμα εξουσίας για την μετάβαση, και ως μη το κατανοεί.

Στρατηγικό καθήκον είναι, σύμφωνα με τον Ν. Πουλιαντζή, η κατάκτηση θέσεων στον κρατικό μηχανισμό, η διαμόρφωση του σε πόλο αντιπαράθεσης προς την βασική κρατική εξουσία που "σημαίνει κατηγορηματικά μιιά πορεία ουσιαστικών ρήξεων" με κορυφαίο σημείο την "ανατροπή του συσχετισμού" μέσα στο ίδιο το "έδαφος του κράτους" (693).

Πρόκειται ουσιαστικά για ένα σχήμα δύο κέντρων εξουσίας, μόνο που αντί να είναι τα δύο αυτά κέντρα σ'αναφορά προς την κοινωνία (ή δύο θεσμοί κράτος ή κυβέρνηση (νέοι θεσμοί - παλιό κράτος), υπάρχουν σ'αναφορά προς το κράτος, αντίληψη βέβαια βαθιά κρατικίστικη, που έρχεται σ'αντίφαση με την πρακτική κάθε άρχουσας τάξης να οργανώνει την εξουσία της έτσι, ώστε όποιο κρίκο ή στήριγμα τυχόν χάσει, να το έχει αποδυναμώσει, να έχει μετατοπίσει τις ουσιαστικές αρμοδιότητες του σε κρίκους, κέντρα και μηχανισμούς που ελέγχει η ίδια, να καταστείλει ή ακόμα και μαρξώσει ιδιότυπα όποιο εγκατέλειψε. Σ'αυτό ακριβώς το σημείο όπως θα δείξουμε αναλύοντας και τις θεωρίες των "ΙΜΚ" και της "συμπύκνωσης" βρίσκονται τα αδιέξοδα των θέσεων για βαθμιαίες ρήξεις και αλλαγή συσχετισμού στο εσωτερικό - και μόνο- του αστικού κράτους.

Απ'αυτά τα αδιέξοδα, δεν χλιτώνει ούτε ο Ν. Πουλιαντζής, ακόμα και όταν τείνει να παραποιήσει την θεωρία της δυνατότητας (και όχι υποχρεωτικότητας) της δυαδικής εξουσίας προς την μετάβαση, χρεώνοντας την ανύπαρκτη άποψη "πρώτα καταλαμβάνεται η κρατική εξουσία και, αφού γίνει αυτό, αντικαθίσταται με μιιά άλλη" (694).

Είναι ολοφάνερο, ότι το πρόβλημα ύπαρξης ταυτόχρονα δύο συστημάτων θεσμών που ήσαν, είναι ή τείνουν να γίνουν κράτος ή να ξεχωρίσουν από το παλιό κράτος σε σύνδεση με την δημιουργία νέων θεσμών και την ταυτόχρονη παρουσία του παλιού κράτους, απαιτεί έναν σαφή προσδιορισμό του τι είναι το κράτος, ο ορισμός του, πως προσδιορίζεται ο διπλασιασμός του και η όποια σχετική αυτονομία του, η δομή και οι λειτουργίες του, η σύγχρονη φάση ανάπτυξης του.

Μέσα από την ιστορία των θεωριών για το κράτος, την ανάλυση του κράτους του σσαυλισμού και της δυαδικής εξουσίας, τα ερωτήματα και προβλήματα που εντοπίσαμε, ορισμένες απαντήσεις που δόθηκαν και τις συναρμοολογήσεις που γίναν, επιτρέπεται πλέον να περάσουμε στην πιο συστηματική παρουσίαση μιάς "ολικής" θεωρίας για το κράτος.

Β Ι Β Λ Ι Ο Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο

Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
